

DÜNYA ÇOCUKLARININ DURUMU 2005

ÇOCUKLUK TEHDİT ALTINDA

Her çocuk için
Sağlık, Eğitim, Eşitlik, Koruma
İNSANLIĞIN GELİŞMESİ

unicef 

DÜNYA ÇOCUKLARININ DURUMU 2005

Teşekkür

Bu rapor, birçok kişinin ve aşağıdakiler dahil olmak üzere UNICEF saha ofislerinin yardımıyla hazırlanmıştır: Angola, Arjantin, Bangladeş, Benin, Bolivya, Botswana, Brezilya, Burundi, Çin, El Salvador, Endonezya, Etiyopya, Fildişi Sahili, Filipinler, Güney Afrika, Gürcistan, Gana, Guatemala, Guyana, Hindistan, Irak, İşgal Altındaki Filistin Toprakları, Jamaika, Lesotho, Kamboçya, Kamerun, Kolombiya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Madagaskar, Malawi, Malezya, Meksika, Moğolistan, Mozambik, Myanmar, Nepal, Nijerya, Pakistan, Panama, Papua Yeni Gine, Paraguay, Peru, Romanya, Moldova Cumhuriyeti, Senegal, Sırbistan ve Karadağ, Sierra Leone, Somali, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Timor-Leste, Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti, Uruguay, Ürdün, Venezüela ve Zimbabve. Bu arada, rapor için UNICEF bölge ofislerinden, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi'nden ve UNICEF Tedarik Bölümünden de girdi sağlanmıştır.

Son olarak, özel katkılarından dolayı İsveç Kraliçesi Majesteleri Sylvia'ya, Dr. Bina Agarwal'a ve Profesör Joseph Stiglitz'e de teşekkür ederiz.

© Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), 2004

DÜNYA ÇOCUKLARININ DURUMU 2005 raporunun herhangi bir bölümü kaynak gösterilmek koşuluyla serbestçe kullanılabilir.

UNICEF Türkiye Temsilciliği
Birlik Mahallesi 2. Cad. No: 11
Çankaya/ANKARA
Tel: (0.312) 454 10 00
E-mail : ankara@unicef.org
Web Sayfası : www.unicef.org .tr

ISBN 92-806-3817-3

ABD Kongre Kütüphanesi'ndeki kaydı:
The State of the World's Children 2005

UNICEF, UNICEF House, 3 UN Plaza,
New York, NY 10017, USA

E-mail: pubdoc@unicef.org
Website: www.unicef.org

Kapak Fotoğrafı: © UNICEF/HQ91-0914/Roger LeMoyne

DÜNYA ÇOCUKLARININ DURUMU 2005

Çocukluk Tehdit Altında

Carol Bellamy
Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
Genel Direktörü

DÜNYA ÇOCUKLARININ DURUMU 2005



İÇİNDEKİLER

1 ÇOCUKLUK TEHDİT ALTINDA

2 YOKSULLUK İÇİNDE YAŞAYAN ÇOCUKLAR

Birleşmiş Milletler
Genel Sekreteri
Kofi A. Annan'ın
Önsözü vii

Bölüm 1	1
Bölüm 2	15
Bölüm 3	39
Bölüm 4	67
Bölüm 5	87
Referanslar	99
İstatistik Tablolar.....	103
İçindekiler	103
Veriler üzerine genel not	104
Beş yaş altı ölüm sıralaması... ..	105
Tablo 1: Temel Göstergeler	106
Tablo 2: Beslenme	110
Tablo 3: Sağlık	114
Tablo 4: HIV/AIDS	118
Tablo 5: Eğitim	122
Tablo 6: Demografik Göstergeler	126
Tablo 7: Ekonomik Göstergeler	130
Tablo 8: Kadınlar.....	134
Tablo 9: Çocuğun Koruması ..	138
Özet Göstergeler	140
Tablo 10'a giriş	141
Tablo 10: İlerleme Hızları	142
Dizin.....	146
Sözlük	151
UNICEF Ofisleri	152

Özet 1

PANELLER

Dünya çocukluk döneminin önemini kavramaya başlıyor.....	2
Çocukluğun ortam ve koşulları: Çocuk hakları.....	4
Koruyucu Ortam.....	6
Binyıl Kalkınma Hedeflerinde Başarısız Kalınırsa: Çocukların başına gelecekler...	8

ŞEKİLLER

1.1 Yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS çocuk yaşamını tehdit ediyor	10
--	----

HARİTA

1 + 1'in 2'den Fazla Ettiği Durumlar	12
---	----

Özet 15

PANELLER

Yoksulluk çocukları haklarından yoksun bırakıyor	17
Yoksunluğun çocuklar için işlerlikli tanımları	19
Çocukların esenliği ve annenin varlığı, Bina Agarwal'ın özel katkısı	24
"Fırsatlar": İşe yarayan bir yoksullukla mücadele programı	32

ŞEKİLLER

2.1 Çeşitli gereksinimler ışığında gelişmekte olan ülkelerde çocuk yoksunluğunun boyutları	19
2.2 Bölgelere göre gelişmekte olan ülkelerde çocuk yoksunluğunun boyutları	21
2.3 Ülke gelir gruplarına göre gelişmekte olan ülkelerde çocuk yoksunluğunun boyutları	23
2.4 OECD ülkelerinde çocuk yoksulluğu	28
2.5 OECD ülkelerinde sosyal harcamalar ve çocuk yoksulluğu.....	35

HARİTA

Çocukluk Tehdit Altında: Yoksulluk	36
---	----

ÇOCUKLUK



3 ÇATIŞMA ORTAMLARINDA ÇOCUKLAR

Özet 39

PANELLER

Kız askerler: Anlatılmamış öykü..... 42

Uganda'da 'gececi' çocuklar 48

Savaş Karşıtı Gündem, 1996 50

Sierra Leone'de hakikat ve uzlaşma:
Çocuklara söz hakkı tanınması 51

Çocuk askerlerin yeniden topluma
kazandırılması:Afrika ve Asya'daki
girişimler 53

UNICEF'in çatışmalı ve istikrarsız
ortamlardaki çocuklara yönelik temel
görevleri 56

Okula dönüş: Karmaşık acil durumlarda
eğitimin güvenceye alınması 59

Tehlikeli görev: Sürüp giden şiddete
karşın Irak'ta okula gitmek.....60

Acil durumlarda katılım:
Başı çocuklar çekiyor 62

ŞEKİLLER

3.1 Yüksek yoğunluktaki çatışmalar
1945-2003 40

3.2 Belli başlı silahlı çatışmalar
nerede? 41

3.3 Gıda temininde acil durumların
nedenleri 1986-2003 44

3.4 Mayınlar: Dünyadaki durum 46

HARİTA

Çocukluk Tehdit Altında: Çatışmalar ... 64



4 HIV/AIDS YÜZÜNDEN KİMSESİZ VE ÇARESİZ KALAN ÇOCUKLAR

Özet 67

PANELLER

Küresel HIV/AIDS tehdidi 68

HIV/AIDS'in "feminizasyonu" 70

HIV/AIDS'li Çocuklar 74

Anti-virüs tedavisi: HIV/AIDS'li
yetişkin ve çocukların
yaşamlarının uzatılması 76

Okula gidip geleceği düşünmek:
Mozambik'te kolay bir iş değil..... 78

HIV/AIDS Yüzünden Kimsesiz ve Güç
Durumda Kalan Çocuklara Küresel Yardım
Kampanyası..... 81

ŞEKİLLER

4.1 Doğu Avrupa ve Orta Asya'da yeni
teşhis Edilen HIV enfeksiyon vakala-
rı, 1993-2003..... 69

4.2 Sahra Güneyi Afrika'da AIDS
yüzünden kimsesiz kalan
çocuklar.....70

4.3 Kimsesiz kalanların yükünü giderek
artan biçimde yaşlılar taşıyor.....72

4.4 HIV/AIDS salgınının merkezi olan
Sahra Güneyi Afrika, bu yüzden
kimsesiz kalan çocuk sayısının
arttığı tek bölge..... 73

4.5 HIV/AIDS'den etkilenen çocukların
ve ailelerin önündeki güçlükler.....73

4.6 2003 yılı sonu itibarıyla virüs
tedavisine erişim 75

HARİTA

Çocukluk Tehdit Altında: HIV/AIDS 84



5 HER ÇOCUK ÇOCUKLUĞUNU YAŞASIN

Özet 87

PANELLER

Çocuk kaçakçılığı, İsveç Kraliçesi
Majesteleri Sylvia'nın özel katkısı 90

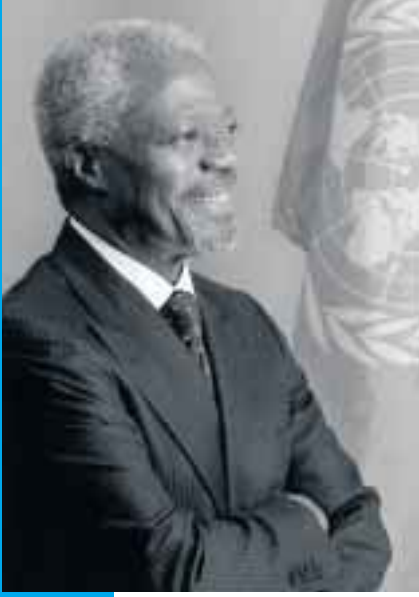
Kalkınmaya insan haklarını temel alan
yaklaşım: Latin Amerika'dan örnekler...92

Çin'in "dijital açığı" 94

Kararlı bir dünya çocuk yoksulluğunu
sona erdirebilir
Joseph E. Stiglitz'in özel katkısı 96

TEHDİT ALTINDA

ÖNSÖZ



© UN/DP/İSergey Bormeniev

21. yüzyılda daha iyi bir dünya kurmada yol gösterici bir model olarak 2000 yılında ülkeler tarafından benimsenen Binyıl Bildirgesi çığır açıcı bir belge idi. Bu belge, uluslararası topluluğun, ortak değerlerin birleştirdiği; erkek, kadın ve çocuk bütün insanlar için barışın ve insana yakışır yaşam standartlarının hüküm sürdüğü bir dünyaya yönelik özlemlerini yansıtıyordu. Böyle bir dünyada, gerçekleştirmeyi umduğumuz bir ideal olarak çocukluk dönemi yıllarının özel bir yeri vardır: Arzulanan, bütün çocukların sağlıklı oldukları, her tür olumsuzluktan korundukları, sahip oldukları potansiyeli gerçekleştirecek biçimde büyüyüp gelişmelerinde kendilerine yardımcı olan sevgi ve şefkat dolu yetişkinlerce çevrelendikleri bir dünyadır.

Ne var ki, *Dünya Çocuklarının Durumu 2005*'in de açıkça ortaya koyduğu gibi, günümüz dünyasında 2 milyar çocuğun neredeyse yarısı için çocukluk dönemine, özlemini duyduğumuz idealden çok farklı olgular olumsuz biçimde damga vurmaktadır. Yoksulluk; çocukların sahip olmaları gereken konumu zedelemekte, yaşamlarını tehdit altına sokmakta ve potansiyellerini sınırlamaktadır. Çatışmalar ve şiddet; çocukları güvenli aile yaşamından yoksun bırakmakta, umut ve güvenlerini boşa çıkarmaktadır. HIV/AIDS ana babaların,

öğretmenlerin, doktorların ve diğer sağlık görevlilerinin yaşamına son verdiği gibi çocukları da öldürmektedir.

Birçok çocuk böylesi tehditler altındayken, ortak geleceğimiz de tehlikeye düşmektedir. Ülkeler, barış ve kalkınma hedeflerine, ancak bütün çocukların haklarını fiilen yaşama geçirerek yaklaşabileceklerdir. Ülkeler, son 5 yılı Binyıl Bildirgesi'nin uygulanması açısından değerlendirmek üzere 2005 yılında bir araya geldiklerinde, umarım bu hususları göz önünde bulundururlar, özlemleri gerçekliğe dönüştürecek uzun erimli kararları alma kararlılığını gösterirler.

Kofi A. Annan
Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri

1



Çocukluk Tehdit Altında

Çocukluk döneminde çok şey yitiren milyonlar var

İşte çocukluk dönemine ilişkin bazı görüntüler: Manila’da çöp yığınları üzerinde işe yarar atık arayan erkek ve kızlar, Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde eline zorla bir AK-47 tutuşturulan bir çocuk, Moskova caddelerinde fuhşa zorlanan bir başkası, Rio de Janeiro’da yiyecek dilenenler ve Botswana’da AIDS yüzünden kimsesiz kalanlar – yaşamlar ve ülkeler farklı olsa bile görüntüler ürkütücü biçimde benzerdir. Çünkü, yoksulluk içinde büyüyen milyonlarca çocuk, 21. yüzyılın başlarını yaşadığımız bu yıllarda silahlı çatışmalara sürüklenmekte, HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalmaktadır.

Şimdi gelin bu çocukların yaşadıklarını, insanların gelişip tüm potansiyellerini gerçekleştirebildikleri bir dönem olarak çocukluk idealiyle; okullarına giden, oyun oynayan, sağlıklı biçimde büyüyen, gelişen, ailelerinin ve çevrelerindeki toplumun ilgi ve sevgisinden güç alan, giderek yetişkinlere özgü sorumlulukları üstlenmeye başlayan; herhangi bir korkusu olmayan, şiddet, istismar ve sömürden korunan çocuklarla karşılaştıralım.

Çocukluk dönemi, daha iyi bir geleceğe yönelik umutların yeşerdiği zemindir

İlk başlarda, çocukluk dendiğinde boş bir sözcük ve yerine getirilmeyen bir söz akla gelir. Ardından, çocukluk, dünyanın daha iyi bir geleceğe yönelik umutlarının yeşerdiği dönemi anlatır. Ortadaki gerçeklik ile ideal anlamda çocukluk arasındaki bu boşluk, bu yılki *Dünya Çocuklarının Durumu* raporunun odaklandığı konudur. Başka bir deyişle, bu raporda, çocukluğun çocuklar ve ülkeler için ne anlama geldiği; bütün çocukların hakları korunacaksa, Binyıl

Özet

KONU: Çocukluk, salt doğum ile yetişkinlik arasındaki dönem olmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Bu kavram, bir çocuğun yaşamındaki durumu ve koşulları, çocukluk dönemini oluşturan yılların kalitesini anlatır. Tarihte en yaygın kabul gören insan hakları belgesi olarak BM Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen ve iki ülke dışında bütün ülkeler tarafından onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukluk döneminin ortam ve koşullarına ilişkin küresel bir mutabakatı yansıtmaktadır. Sözleşmede yer alan tek tek her hükmün yorumu konusunda mutlak bir görüş birliği olmasa bile, çocukluk dönemi standartlarının ne olması gerektiği üzerinde önemli bir ortak zemin oluşturulduğu söylenebilir.

Sözleşmenin kabulünden bu yana, çocukların yaşam, sağlık ve eğitim haklarının temel mal ve hizmetlerin sağlanması yoluyla gerçekleştirilmesi alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Çocukları sömürüye, istismara ve şiddete karşı koruyacak bir ortam yaratılmasının gerekliliği artık yaygın kabul görmektedir. Ne var ki, kaygı yaratan husus, bu kazanımların özellikle bazı bölgelerde ve ülkelerde tehdit altında olmasıdır. Bu tehdit, üç ana kaynaktan beslenmektedir: **Yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS.** bir milyarı aşkın çocuğun hakları, yaşama, büyüme ve gelişme açısından zorunlu kimi temel mallar ve hizmetlerden biri ya da birkaçı yetersiz kaldığı için ihlal edilmektedir. Milyonlarca çocuk, silahlı çatışmaların paramparça ettiği aileler ve toplumlarda yaşamaktadır. Sahra Güneyi Afrika’da HIV/AIDS yüzünden çocuk ölümleri artmış, yaşam beklentisi önemli ölçüde kısalmış ve milyonlarca çocuk gene bu nedenle öksüz-yetim kalmıştır. Halen sorunun en ağır yaşandığı bölge Afrika olsa bile, HIV dünyanın diğer bölgelerinde de yaygınlaşmaktadır.

Kuşkusuz, çocukluk dönemini tehdit eden etmenler bunlardan ibaret değildir; ama çeşitli etmenler arasında en önemlileri gerçekten bunlardır. Doğumu izleyen ilk yılların ardından, çocuğun yaşam ve gelişme şansını en fazla bu etmenler olumsuz biçimde etkilemektedir. Yarattıkları zararlar çocukluk yıllarıyla da sınırlı kalmamakta, bir sonraki kuşağı da aynı tehditlerle yüz yüze bırakmaktadır. Dahası, bu üç tehditten ikisi ya da üçü birden ortaya çıktığında çocukların yaşamı üzerindeki etkileri daha da yıkıcı bir hal almaktadır.

YAPILACAK İŞ: Sözleşmenin ortaya koyduğu ideal çocukluğun, hepsi bir yana, dünyadaki çocukların çoğunluğuna yaşatılabileceği inancını ütopya olarak bir kenara itenler vardır. Bu düşünceye göre çocukların Sözleşmede belirtildiği gibi sevgi ve şefkatle korunarak, aile ortamında, yaşama, büyüme, gelişme ve katılma hakları tam gözetilerek büyümelerinin sağlanması bir ütopya değildir. UNICEF böyle düşünenler arasında değildir. Bununla birlikte, çocukların içinde bulundukları yoksulluğu azaltmak, onları silahlı çatışmalardan korumak ve HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ve güç durumda kalanları desteklemek için hemen harekete geçilmesi gerektiği de açıktır. Her çocuğun gerçek bir çocukluk dönemi yaşamasını sağlamada hepimize düşen görevler vardır.

Dünya artık çocukluk döneminin önemini görüyor

- 1919** Çocukların haklarının uluslararası hukuk planında tanınması, Eglantyne Jebb adlı bir İngiliz kadına çok şey borçludur. Jebb, savaşın ertesinde Avrupa'nın dört bir yanındaki milyonlarca çocuğun yaşadığı sefaletle karşı Çocuk Esirgeme Vakfı'nı kurmuştur. Jebb'in uzak görüşlülüğü ivedi yardımların çok ötesine geçiyordu. 1920 yılında Cenevre'ye geçerek Uluslararası Çocuk Esirgeme Birliği'ni kurdu (bu kuruluş daha sonra Uluslararası Çocuk Refahı Birliği adını alacaktır).
- 1924** Milletler Cemiyeti, Uluslararası Çocuk Refahı Birliği tarafından hazırlanan Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesini kabul etti. Bildirgede, çocukların maddi, manevi ve ahlaki gelişme; açlık, hastalık, özürlülük ve öksüzlük-yetimlikte özel yardım görme; sıkıntıda yardımlardan en önce yararlanma; ekonomik sömürden korunma ve sosyal sorumluluk duygusu taşıyacak biçimde yetiştirilme hakları yer almaktaydı.
- 1948** BM Genel Kurulu, 25'inci maddede çocukluğun "özel bakım ve yardım gerektiren" bir dönem olduğunu belirten İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul etti.
- 1959** BM Genel Kurulu, ayrımcılıktan korunma, ad ve vatandaşlık hakkı gibi hakları tanıyan Çocuk Hakları Bildirgesi'ni kabul etti. Bildirgede ayrıca çocukların eğitim, sağlık ve özel korunma haklarına da yer verilmektedir.
- 1979** BM 1979 yılını "Uluslararası Çocuk Yılı" ilan etti. Bu yılın en çarpıcı başarısı, uzun erimde çok büyük önem taşıyan bir süreci başlatmasıydı: BM Genel Kurulu, BM İnsan Hakları Komisyonu ve bağımsız uzmanlarla, üye olmayan ülkelerin, hükümet dışı kuruluşların ve BM kuruluşlarının gözlemci delegelerinden oluşan bir çalışma grubunun hukuksal bağlayıcılık taşıyacak bir belge hazırlamak üzere çalışmalara başlamasını kabul etti.
- 1989** BM Genel Kurulu, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni oybirliğiyle kabul etti ve Sözleşme bundan bir yıl sonra yürürlüğe girdi.
- 1990** Çocuklar için Dünya Zirvesi New York'ta toplandı. Toplantıya 71 devlet ve hükümet başkanı katıldı. Liderler, Çocukların Yaşamaları, Korunması ve Gelişmesi Dünya Bildirgesi ile birlikte Bildirgenin yaşama geçirilmesine yönelik olup 2000 yılında ulaşılabilecek hedefler içeren bir Eylem Planı imzaladılar.
- 1994** Uluslararası Aile Yılı, hazırlanan programların, çocukların bakım ve korunmasında başka alternatifler geliştirmek yerine bu işlevleri yerine getiren aileleri desteklemesi gerektiğini bir kez daha teyit etti.
- 1999** Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi ve Yasaklanması için İvedi Eylem Sözleşmesi (182 sayılı ILO Sözleşmesi) benimsendi.
- 2000** BM Binyıl Kalkınma Hedeflerinde özel olarak çocuklara ilişkin hedefler de yer almaktadır. Bunların arasında, 2015 yılına kadar beş yaş altı ölümlerin üçte iki oranında azaltılması ve bütün çocukların ilköğretim eğitimi görmelerinin sağlanması da vardır. BM Genel Kurulu, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile bağlantılı olarak isteğe bağlı iki protokol benimsedi. Bunlardan biri çocukların silahlı çatışmalara katılmaları, diğeri ise çocuk satışı, fuhuş ve pornografisi ile ilgilidir.
- 2002** BM Genel Kurulu Özel Çocuk Oturumunu gerçekleştirdi. Bu, BM Genel Kurulu'nun özel olarak çocuklara ilişkin konuları tartıştığı ilk özel oturum oldu. Toplantıda resmi delege olarak yüzlerce çocuk temsilci yer aldı. Dünya liderleri 'Çocuklar için Uygun bir Dünya' yaratma sözü verdiler. Çocukların korunması, yetiştirilmesi ve gelişmesinde başlıca sorumluluğun aileye ait olduğu ve aileye bu nedenle kapsamlı bir koruma ve destek sağlanması gerektiği bir kez daha teyit edildi.

Kalkınma Hedefleri gerçekleştirilecekse ve nihayet hem çocuklar hem de kendimiz için uygun bir dünya yaratmakta başarılı olmak istiyorsak bunlar için ne yapılması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Çocukluğun tanımı

Çocukluk, bir kişinin yetişkin sayıldığı zamanın öncesi olmanın ötesinde bir şeydir

Çocukluk, salt doğum ile yetişkinlik arasındaki dönem olmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Bu kavram, bir çocuğun yaşamındaki durumu ve koşulları, çocukluk dönemini oluşturan yılların kalitesini anlatır. Paramiliter bir grup tarafından kaçırılıp eline zorla silah verilen ya da cinsel köleliğe zorlanan bir çocuk, çocukluk dönemini yaşayamaz. Keza, ailesinden ve köyünden uzakta, başkentteki bir hazır giyim atölyesinde ağır iş yaptırılan bir çocuğun da çocukluk dönemi olamaz. Yeterince yiyecek bulamadan, eğitim göremeden, temiz su ve sanitasyon imkanlarından, uygun barınaktan yoksun açık yoksulluk içinde yaşayanlar da çocukluk dönemleri ellerinden alınmış insanlardır.

Peki, çocukluk derken bununla ne kastediyoruz? Çocukların yaşamı, aynı mekanda, aynı sokakta yer alan iki evde, bölgeler ve ülkeler arasında önemli farklılıklar gösterebilir. Çocuklar büyüyüp ergenlik yaşına doğru ilerledikçe, kültürlerin, ülkelerin, hatta aynı ülkede yaşayan insanların çocuklardan ne beklendiğine, gereksinim duydukları yetişkin ya da hukuksal koruyuculuğa ilişkin görüşleri de farklılaşır. Ancak, çocukluğun tanımı konusundaki entelektüel tartışmalara ve çocuklardan ne beklenebileceğine ilişkin kültürel farklılıklara karşın, ortada gene de önemli bir anlayış ortaklığı vardır: Çocukluk, yetişkinlerinkinden farklı, oyun oynayabilecekleri, büyüyüp gelişebilecekleri ayrı ve güvenli bir ortam gerektirir.

Çocukluğa yeni bir başlangıç

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukluğun, insan hakları

temelinde yeni bir tanımını yansıtmaktadır. Sözleşme, çocuklarla ilgili bir dizi evrensel standardı ayrı bir belgede bir araya getiren ve çocuk haklarını yasal bir zorunluluk olarak tanıyan ilk uluslararası insan hakları belgesidir.¹

Sözleşme, çocukların haklarını ve özel durumunu tanımaya yönelik olup 20. yüzyıl boyunca ivme kazanan bir sürecin tepe noktasını temsil etmektedir. Sözleşme üzerindeki çalışmalar 1979 yılında başlamış ve on yıl sürmüştür. Çalışmalar sırasında, çocukluğun kültürel açıdan farklı tanımlarına ilişkin kapsamlı görüşmeler ve araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Sözleşmenin taslak olarak hazırlanması, tartışılması ve onaylanması süreci; hükümetleri, uluslararası kuruluşları ve hükümet dışı kuruluşları, çocuk haklarını korumanın ahlaki bir gereklilik olduğu noktasında buluşturmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocukların durumu ve çocuk haklarını pekiştirme açısından yarattığı etki derin olmuştur.

Sözleşme, çocukluğu yetişkinlikten ayrı bir alan olarak tanımlamaktadır.

Çocukların gereksinimleri ve yükümlülükleri, tarihsel olarak, yetişkinlerinkinden net biçimde ayrıştırılmamıştı. Gücü kuvveti yerinde çocuklar aynı yetişkinler gibi zorlu işlerde çalışmışlar ve çoğu kez savaşa katılmışlardır.² Oysa Sözleşme, çocukların gereksindikleri "özel bakım ve yardıma" atıfta bulunarak, bir yetişkin için uygun olanın çocuğa uygun düşmeyebileceğini kabul etmektedir. Sözleşme işte bu nedenle, askere yazılma ve silahlı çatışmalarda yer alma açısından asgari bir yaş belirlemektedir. Sözleşmenin çocukluğu 'ayrı bir alan' olarak tanımlaması, yetişkinlerle aynı sorunlarla karşılaştıkları durumlarda bile çocuklar için ayrı çözümler aramak gerektiği anlamına gelmektedir.

Sözleşme, ailenin çocukların yaşamındaki rolünü vurgulamaktadır. Aile, toplumun temel birimi ve başta çocuklar olmak üzere üyelerinin refahı ve gelişimi için

Çocuklukta ortam ve koşullar: Çocuk hakları

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre her çocuk aşağıdaki

haklara sahiptir

Maddeler*

Ayrımcılığa maruz kalmama	2, 30
Yüksek yararlarının gözetilmesi	3, 18
Yaşam ve gelişme	6
Kimlik	7, 8
Aile ilişkileri ve ana-baba rehberliği	5, 7, 8, 9, 10, 18, 21, 25
Yasa dışı aktarma ve evlatlık alma karşısında korunma.....	11, 21
İfade, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü	12, 13, 14
Dernek kurma ve barışçı amaçlarla toplantı özgürlüğü	15
Özel yaşam, ev, aile ve haberleşmenin devlet tarafından korunması.....	16
Gerekli bilgilere ulaşabilme	17
İstismar ve ihmale karşı korunma	19
Aile ortamından yoksunluk durumunda özel koruma ve yardım.....	20, 22
Silahlı çatışmalardan korunma.....	22, 38-39
Özürlülük durumunda özel bakım.....	23
Sağlık ve sağlık hizmetlerine erişim.....	24
Sosyal güvenlikten yararlanma.....	26
İnsana yakışır yaşam standardı	27
Eğitim.....	28-29
Dinlenme ve boş zaman, oyun, eğlence, kültür ve sanat etkinlikleri	31
Çocuk işçiliğinden, kaçakçılığından, cinsel ve diğer biçimlerdeki sömürden ve uyuşturuculardan korunma	32-36, 39
İşkenceden ve özgürlükten yoksun bırakıcı önlemlerden korunma	37-39
Yasa ihlali durumlarında bile saygınlık ve değer verme	40

* Maddeler, Çocuk Hakları Sözleşmesinde 1'den 40'a kadar olan maddelerdir. Buraya alınan maddeler, çocukların haklarına ya da taraf devletlerin çocuklara ilişkin yükümlülüklerine açık atıfta bulunmaktadır.



© UNICEF/HQ02-0474/Donna DeCesare

doğal ortamdır. Sözleşmeye göre ülkeler, ana babaların çocuklarına bakma ve onları yetiştirme anlamındaki başlıca sorumluluklarına saygı gösterecekler ve maddi yardım ve desteklerle ana babalara bu yönde destek olacaklardır. Devletler, ayrıca, böyle bir ayrılık çocuğun yüksek yararı açısından gerekli görülmediği sürece, çocukların ailelerinden ayrılmasını önlemek zorundadır.

Sözleşme, içinde bulundukları koşullardan bağımsız olarak bütün çocukların belirli haklara sahip olduklarını ilan etmektedir. Çocuklara genellikle ana babalarının “malı” olarak bakılır; çocuklara belirli bir değer biçilirse, bu da ekonomik açıdan potansiyel olarak üretken olabilmelerine bağlanır. Çocuklar açısından yararlı yasalar kabul edildiğinde bile, bunun ardındaki gerekçe, genellikle, çocuklardan çok ailenin mülkiyet haklarını koruma kaygısıdır.³ Sözleşme, çocukların kendi haklarının sahipleri olduklarını kabul etmektedir. Bu haklar çocuğun bizzat kendisine tanındığından, artık çocuk hayırseverlik anlamındaki iyiliklerin edilgen alıcısı değil, kendi gelişimi

üzerinde söz sahibi güçlü bir öznedir. Çocukların, kendilerini ilgilendiren kararlarda etkili olma hakları vardır. Bu hak, yaşa ve olgunluk düzeyine göre kullanılır.⁴

Sözleşme, çocuğu hem bir birey, hem de daha geniş toplumun üyesi olarak tanımaktadır. Sözleşme, ülkelerden, bireysel hakları güvence altına almalarını talep etmektedir. Hiçbir çocuk diğerinden daha önemli değildir ve çocuklar herhangi bir “ayrımcılığa” maruz kalmadan haklarından yararlanabilmelidirler. Ancak, çocuklar aynı zamanda dış etkenlere açık olduklarından ve bu nedenle özel olarak korunmaları gerektiğinden, “toplum içinde bireysel bir yaşam sürdürmeye hazırlanmaları” da gerekir. Sözleşme, çocukların “gelişen kapasitelerinin” dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Yetişkinlerden beklenen, yaşlarına ve gelişim düzeylerine göre çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade edebilecekleri, kendilerine danışılabilirliği ve alınacak kararları etkileyebilecekleri ortamlar yaratmaları ve çocukları bu yönde güçlendirmeleridir.

Koruyucu ortam

Koruyucu ortamdaki kastedilen, tek tek ve hep birlikte işleyerek çocukları sömürü, şiddet ve istismardan koruyan, birbiriyle ilişkili öğelerdir. Koruyucu bir ortamın oluşturulmasına ilişkin sorumlulukların büyük bölümü hükümete ait olmakla birlikte, toplumun diğer üyelerinin de bu konuda yerine getirmeleri gereken görevler vardır. Koruyucu ortamın belli başlı öğeleri şunlardır:

- **Aile ve toplumların kapasitesi.** Çocuklarla etkileşim içindeki bütün taraflar – ana babalar, öğretmenler, din adamları, vb.- çocukların korunarak yetiştirilmelerine ilişkin uygulamaları benimsemeli, sömürü ve istismar gibi durumları saptayıp bunlara karşı harekete geçecek bilgi, beceri, motivasyon ve desteğe sahip olmalıdırlar.
- **Hükümetin bu konudaki kararlılığı ve kapasitesi.** Hükümetler, çocukların korunması için gerekli bütçe kaynaklarını ayırmalı, çocukların haklarını koruyacak uygun sosyal refah politikaları izlemeli ve çocuk haklarını ve çocukların korunmasını öngören uluslararası anlaşmaları hiç

ya da pek az çekince koyarak onaylamalıdırlar. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile bağlantılı isteğe bağlı iki protokolün onaylanması, çocukların silahlı çatışmalardan ve sömürüden korunmalarına yönelik kararlılığın önemli bir göstergesi sayılacaktır.

- **Yasalar ve uygulama.** Hükümetler, çocukları istismar, sömürü ve şiddetten korumak için yasal düzenlemeler yapmalı, çocuklara karşı işlenen suçların faillerini titizlikle kovuşturmalı ve mağdur çocukları suçlu duruma düşürmekten kaçınmalıdırlar.
- **Tutum ve adetler.** Hükümetler, çocukların istismarını kolaylaştıran ve bununla sonuçlanan tutumlara, önyargılara ve inanışlara karşı çıkmalıdırlar. Hükümetler, çocukların saygınlıklarının korunmasında kararlı tutum almalı ve kamuoyuna çocukları koruma gerekliliğini kabul ettirmelidir.
- **Sivil toplum ile medyanın da kapsayan açık tartışma.** Toplumlar, medya ve sivil toplum grupları aracılığıyla sömürüye, istismara ve şiddete açıkça karşı

çıkmalıdır.

- **Çocukların yaşam becerileri, bilgileri ve katılımları.** Toplumlar, çocukların kendi haklarının bilincinde olmalarını, bu hakları ifade edebilmelerini sağlamalıdır. Ayrıca, kendilerini sömürü ve istismardan korumalarında yararlı olacak temel bilgiler ve beceriler çocuklara verilmelidir.
- **Temel hizmetler.** İstismara maruz kalan çocuklara yönelik hizmetler, bu durumdaki çocukların gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olmalı ve temel sosyal hizmetlerden ayrımsız bütün çocuklar yararlanabilmelidir.

- **İzleme, rapor verme ve denetleme.** Sömürü ve istismar durumları için uygun izleme, açık rapor ve denetleme mekanizmaları bulunmalıdır.

Koruyucu ortam oluşturma da temel öge sorumluluktur. Toplumun bütün üyeleri, çocukların şiddetten, istismardan ve sömürüden korunmasına katkıda bulunabilir.

Bakınız referanslar sayfa 99.

Sözleşme, çocukluk dönemine ilişkin koşul ve standartları belirlemektedir. Tarihte en yaygın kabul gören insan hakları belgesi durumundaki Sözleşme, çocukluğun koşulları ve standartları konusunda küresel düzeyde oluşturulan mutabakatı yansıtmaktadır. Sözleşmede yer alan tek tek bütün hükümler üzerinde mutlak bir görüş birliği olmasa bile – taraf devletlerden bazıları, tanınan hakların şu ya da bu yönüne ilişkin ulusal konumlarını belirten açıklamalar ve çekinceler dile getirmişlerdir- çocukluk döneminde gözetilecek standartlar konusunda gene de önemli bir ortak zemin yaratılmıştır.

Sözleşme çocuğa yönelik yükümlülükleri belirlemektedir. Bir çocuğun yaşama ilişkin deneyimi -çocukluk- özellikle ilk yıllar söz konusu olduğunda, büyük ölçüde yetişkin-

lerin sağladıkları ya da sağlayamadıkları bakım ve koruma ile belirlenir. Bakım ve koruma sağlayacak olanlar ise, ailelerle birlikte, daha geniş anlamda toplumlar ve devletlerdir. Çocuklara karşı yükümlülükleri olan bütün taraflar -hükümetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum, aileler ve kişiler- çocukların haklarının tanınmasını ve kollanmasını sağlamak zorundadırlar. Çocuklar istismar ve sömürüye karşı korunmasız bırakıldıklarında, yaşanacak çocukluk dönemi de tehlikeye girer. Koruyucu bir ortam, hükümetlerin ve toplumların, tek bir çocuğun bile kendi potansiyelini gerçekleştirmesini ve eşit ve tam bir üye olarak topluma katılmasını sağlayacak maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan mahrum kalmamasını sağlama görevi açısından merkezi önemdedir.

Koruyucu ortam yaratılması

Çocukların, kendilerini koruyan bir ortamda büyüme hakları vardır. Koruyucu bir ortam, çocuğun fiziksel ve zihinsel bakımdan sağlıklı, kendine güvenli ve saygılı, bu arada ilerde sahip olacakları kendi çocukları dahil olmak üzere başkalarını istismara ve sömürmeye uzak bir biçimde büyüüp gelişmesine yardımcı olur. Çocukların korunması, çocuk haklarının diğer yönleriyle de yakından ilişkilidir. Örneğin, aşıları tam olan, ama sürekli dayak yiyen bir çocuk sağlık hakkından yararlanamıyor demektir; etnik kökeni nedeniyle çevresi tarafından damgalanan bir çocuk eğitim hakkından tam yararlanamaz; fuhuş sektörüne satılan ergen bir çocuğun özgürlük hakkı suç oluşturacak biçimde ihlal edilmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi ile her ikisi de korunma haklarını konu alan isteğe bağlı iki ek protokol hemen hemen bütün ülkeler tarafından onaylanmış olsa bile, çocuklara yönelik koruma dünyanın büyük bölümünde henüz yeterli olmaktan uzaktır. Hükümetler çocukların istismara, alınıp satılmaya ve sömürüye maruz kalmamaları, tehlikeli işlerde çalıştırılmamaları gibi ilkelere sahip çıkar görünseler bile, çocukları bu tür olumsuzluklardan koruyacak ortamların oluşturulması ve bu ortamlara süreklilik kazandırılması yönündeki kararlılık o kadar belirgin olmaya bilmektedir.

Sözleşmede yer alan ideal çocukluk tanımı çerçevesinde koruyucu bir ortam yaratılması yalnızca yasalarda ve politikalarda değişiklik yaparak gerçekleştirilebilecek bir iş değildir. Böyle bir ortamın yaratılması, aynı zamanda, çocuk haklarına aykırı tutumların, geleneklerin, adetlerin ve davranışların da değiştirilmesini gerektirir (*Bakınız, Panel: Koruyucu ortam, sayfa 6*).

Sağ salim çocukluk

Sözleşmenin kabulünden bu yana sağlanan ilerlemeler

Dünya, Sözleşmenin kabulünden bu yana geçen yıllarda kimi somut sonuçlara tanıklık etmiştir. Örneğin, çocukların yaşaması ve sağlıklı kalması açısından önem taşıyan

bağışıklama, sivrisineklere karşı ilaçlanmış cibinlik ve ishale karşı ağızdan alınacak tuz eriyikleri gibi hizmetlerin ve malların temininde önemli gelişmeler sağlanmıştır. 1990'ların başı ile 2000 yılı arasında, dünyadaki genel 5 yaş altı çocuk ölüm hızı yüzde 11 azalmıştır; 2000'e kadar olan on yıl içinde 5 yaşından küçük çocuklar arasında düşük kiloluluk geliştirmekte olan ülkelerde yüzde 32'den yüzde 28'e inmiştir ve tüm dünyada temiz içme suyuna ulaşabilen nüfus yüzde 77'den yüzde 82'ye çıkmıştır. 1990'lı yılların başında çocuk ölümü nedenleri arasında baş sırayı alan ishalin ölümcül etkisi daha sonraki on yıl içinde yarı yarıya azalmış, böylece 1 milyon çocuğun yaşamı kurtarılmıştır.⁵ 1988 yılında başlatılan Küresel Çocuk Felci Mücadele Girişimi sayesinde, o yıl 350 bin olan çocuk felci vaka sayısı 2003 yılına gelindiğinde 700'ün altına düşmüştür.⁶

Çocuklara uygun bir dünya yaratılması için daha yapılacak çok iş vardır

BM Genel Kurulu'nun 2002 yılı Mayıs ayında yapılan Özel Çocuk Oturumuna katılan 190 hükümet, çocuk gelişimi alanındaki ilerlemeleri daha da hızlandırma sözü verdiler. Toplantıya katılan dünya liderleri, zamana bağlı bir takım hedeflerde tam bir anlaşmaya vardılar: Çocukların yaşama en iyi ve sağlıklı başlangıcı yapmalarının sağlanması; kaliteli eğitim; çocukların istismar, sömürü ve şiddetten korunmaları ve HIV/AIDS'e karşı mücadele. Bu alanlara ilişkin taahhütler, "Çocuklar için Uygun bir Dünya" başlığını taşıyan yeni bir uluslararası mutabakatta ifadesini buldu.

"Çocuklar için Uygun bir Dünya" vizyonu, 20 ay önce gerçekleştirilen BM Binyıl Zirvesi'nde benimsenen Binyıl Kalkınma Hedeflerini (BKH) tamamlayıcı niteliktedir. 2015 yılına kadar gerçekleştirilmek üzere belirlenen sekiz temel hedefi kapsayan BKH, şimdi bütün ülkelerin, UNICEF dahil BM kuruluşlarının, hibe yardımları yapanların ve uluslararası finans kuruluşlarının merkezi hedefleri haline gelmiştir. Hedeflerin hepsi, çocuklara ve haklarının yaşama geçirilmesine özel vurgu yapmaktadır.

Binyıl Hedeflerine ulaşılması, çocuklara ve haklarının yaşama geçirilmesine daha fazla önem verilmesini gerektirmektedir.

Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Çocukluk Dönemi

BKH'lerin gerçekleştirilememesinin çocuklar yönünden trajik sonuçları olacaktır

BKH'nin hepsinde, belirlenen takvimin gerisinde kalınmıştır. BM kuruluşları, Dünya Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ve ilgili diğer kesimler, bağış gruplarının ve hükümetlerin ortak ve uyumlu çabaları olmadığı sürece hemen hemen

hiçbir BKH'le ulaşamayacağı –dolayısıyla ‘Çocuklara Uygun bir Dünya’ kapsamındaki hedeflerin de gerçekleşmeyeceği- konusundaki endişelerini dile getirmişlerdir.

BKH'nin gerçekleştirilememesi, başta gelişmekte olan ülkelerde yaşayanlar olmak üzere çocuklar açısından trajik sonuçlar verecektir. Milyonlarca çocuk sağlıklı koşullar ya da önlenabilir hastalıkların yol açtığı ölümlerle kaybolup gidecektir. Daha milyonlarcası, hükümetleri tarafından gerekli eğitim sağlanamadığı için geleceklerinin

Binyıl Kalkınma Hedeflerine Ulaşılmaması Durumunda: Çocukların Başına Gelecekler

ETMEN	AMAÇ	2015 HEDEFLERİ	SAĞLANAN İLERLEME, 1990-2003/04
Yoksulluk	Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması	Günde bir dolardan az kazananak geçinen nüfus oranının yarı yarıya azaltılması Açlık çeken nüfus oranının yarı yarıya azaltılması	Karışık. Bugünkü eğilimlere ve tahminlere göre, bu amaç ve ilgili hedefler, büyük ölçüde Çin ve Hindistan'daki önemli ekonomik büyüme sayesinde toplam olarak gerçekleşecektir. Ne var ki, Sahra Güneyi Afrika ülkelerinin çoğunun bu hedefi gerçekleştirme olasılıkları düşüktür.
İlköğretim	Herkesin ilköğretimi görmesi	Bütün kız ve erkek çocukların ilköğretimi tam olarak görmeleri	Karışık. Orta ve Doğu Avrupa ile Bağımsız Devletler Topluluğu (ODA/BDT), Latin Amerika ve Karayipler dahil olmak üzere çeşitli bölgeler bu hedefe ulaşabilecek durumdadır. Doğu Asya ve Pasifik bölgesi ise bu hedefe belirlenen tarihten on yıl önce ulaşmıştır. Bu alanda geriden gelen, Sahra Güneyi Afrika ülkeleridir.
Cinsiyet Eşitliği	Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi	İlk ve orta öğretimde cinsiyet eşitsizliklerinin tercihen 2005 yılına kadar, diğer bütün alanlarda ise 2015 yılına kadar ortadan kaldırılması	Yetersiz. İlkokullarda cinsiyet eşitliğine doğru önemli ilerlemeler sağlanmış olmasına karşın, ilköğretim düzeyindeki eşitsizlikler gelişmekte olan ülkelerin üçte birinde halen sürmektedir ve orta öğretime gelindiğinde bu eşitsizlikler ülkelerin yüzde 40'ı için geçerlidir.
Çocuk yaşatma	Çocuk ölümlerinin azaltılması	5 yaş altı çocuk ölüm hızının üçte iki oranında azaltılması	Çok geride. BKH'den bu dördüncüsü, genel olarak en uzaktaki hedef olarak görülmektedir. Doğu Asya ülkelerinden kimilerinde önemli ilerlemeler sağlanmış olsa bile, bu alanda hedefe doğru ilerleyen tek bölge Latin Amerika ve Karayipler'dir.
Aileler ve Kadınlar	Anne sağlığının geliştirilmesi	Anne ölüm hızının dörtte üç oranında azaltılması	Çok geride. Hedefe doğru ilerleyenler, ülkelerin yalnızca yüzde 17'sidir ve bu ülkeler gelişmekte olan ülkeler nüfusunun yüzde 32'sini oluşturmaktadır.
Sağlık	HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele	HIV/AIDS'in yayılmasını durdurmak ve geriletmek Sıtma ve diğer hastalıkların durdurulması ve geriletilmesi	Çok geride. HIV prevalansı birçok ülkede artmaktadır. HIV prevalansı Afrika'nın güneyinde en yüksek olmakla birlikte, yayılma hızı açısından ilk sırayı Avrupa ile Orta Asya almaktadır ve mutlak sayı olarak bakıldığında Çin ve Hindistan önde gitmektedir. Sıtmayı kontrol altına almak güç bir iş olarak ortaya çıkarken, verem vaka sayısı da artmaktadır.
Su ve sanitasyon	Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması	Temiz içme suyu ve temel sanitasyon imkanlarından yoksun nüfus oranının yarı yarıya azaltılması	Karışık. Temiz içme suyu imkanları sağlanması açısından işler yolunda gitmektedir; temiz içme suyu kaynaklarına erişim, küresel ölçekte, 1990 yılında yüzde 77 iken 2002 yılında yüzde 83'e çıkmıştır. Ancak, Sahra Güneyi Afrika'nın bu alandaki gelişmesi yetersizdir. Sanitasyon ise daha büyük bir sorundur. Bugünkü eğilimlere göre, yarım milyarı aşkın bir nüfus bu hedefi az bir farkla kaçıracaktır.

tehlikede olduğunu görecektir, bu arada HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ve muhtaç duruma düşen çocuk sayısı artacaktır.

Çocukluk dönemindeki tehditler

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ortaya çıkışı insanlık tarihinde önemli bir uğraşa işaret etmiş, bu belgenin daha sonra ikisi hariç bütün dünya ülkeleri tarafından onaylanması ise, çocukluk döneminin ne anlama geldiği konusunda evrensel ölçekte paylaşılan bir vizyona işaret etmiştir. Gerçekten de, "çocukluk" kavramı hiçbir zaman bu

son dönemde olduğu kadar vurgulu, açık ve ayrıntılı olmamıştır.

Bugün milyonlarca çocuğun geçirmekte olduğu çocukluk sözleşmedeki vizyona uymamaktadır

Gelgelelim, çocukluk dönemi ciddi tehditler altındadır. Sözleşmeye temel olan, 'Çocuklar için Uygun bir Dünya' belgesinde ise daha da pekiştirilen vizyonla, dünyadaki çocukların çoğunluğunun gerçek yaşamları arasında çarpıcı karşıtlıklar vardır. Her gün,

ÇOCUKLARIN BAŞINA GELECEKLER

Çocuklar yoksulluğu, salt gelir yetersizliğinin ötesinde kendi gelişimlerine elverişli olmayan bir ortam olarak yaşayacaklarından, gelir düzeyi ile ilgili hedeflerin gerçekleştirilmesi, her çocuğun gerçek anlamda bir çocukluk dönemi yaşamasına ancak sınırlı bir katkısı olabilecektir. Çin ve Hindistan, gelir düzeyi hedefini yakalama yolundadır; ancak bu ülkeler, özellikle çocuk ölümlerinin azaltılması söz konusu olduğunda çocuklarla ilgili BKH'nin gerisinde kalmaktadır. Malnütrisyon gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen çocuk ölümlerinin yarısında rol oynadığından, açlığın yarı yarıya azaltılmasının bu alanda belirgin bir etkisi olacaktır.

Çoğunluğu kızlar olmak üzere yaklaşık 121 milyon çocuk okula gitmemektedir. Bu çocuklar, Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde hükümetlerinin taahhüt ettikleri eğitim hakkından yoksun bırakılanlardır. İkinci BKH'nin gerçekleştirilememesinin bedeli, 2015 yılına gelindiğinde 75 milyon çocuğun –ki bunların yüzde 70'i Sahra Güneyi Afrika'da olacaktır- ilköğretim eğitimi bile almamış olması olacaktır.

İlk ve orta öğretimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması, gerçekleştirilemeyen ilk BKH olacaktır. Bunun nedeni, kısmen, orta öğretim düzeyindeki okullaşmanın yavaş gelişmesidir. UNESCO tarafından yapılan tahminlere göre 2005 yılına gelindiğinde ilk ve orta öğretimde muhtemelen 76 ülke cinsiyet eşitliğini sağlayamamış olacaktır. Bugünkü eğilimler veri alındığında bu eşitliğin 2015 yılına gelindiğinde de 54 ülke tarafından sağlanamamış olacağı söylenebilir.

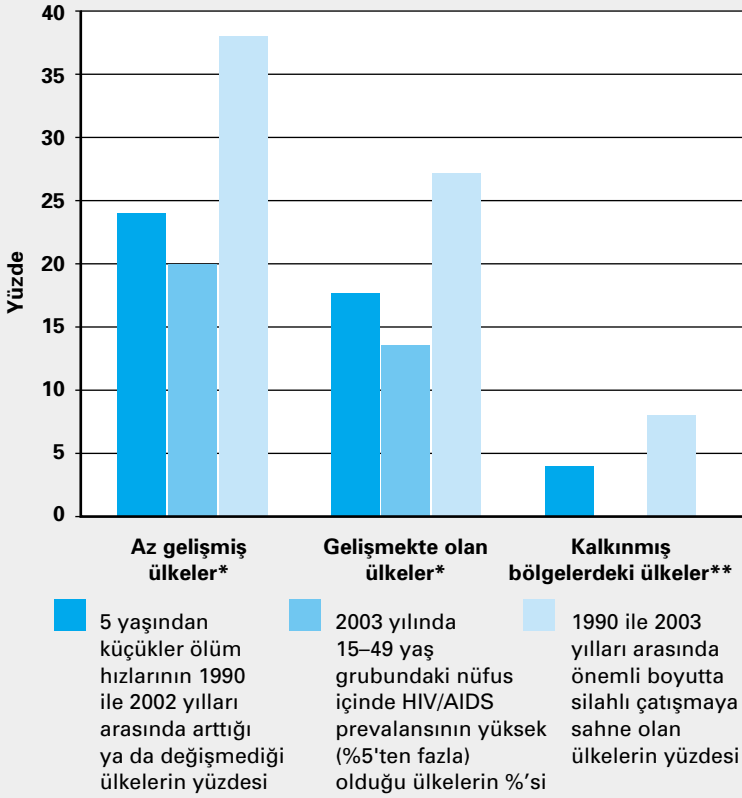
Her gün 30 bin çocuk önlenebilir hastalıklar yüzünden ölmektedir ve bu yılda 11 milyon çocuk ölümü demektir. En iyimser tahminlere göre bile, 5 yaş altı çocuk ölüm hızını azaltmaya yönelik BKH Sahra Güneyi Afrika ile ODA/BDT'de bir sonraki yüzyıla sarkacaktır.

Her yıl yarım milyon anne gebelik ve doğumla ilgili komplikasyonlar yüzünden ölmektedir. 15 milyon kadın da gene gebelik ve doğumla ilgili yaralanmalara, enfeksiyonlara ve sakatlıklara maruz kalmaktadır. Oysa, anneleri olmayan çocukların yaşama şansları da azalacaktır. Anne ölümlerinin önlenmesine yönelik çabalar artırılmadığı takdirde milyonlarca çocuk erken dönemlerinde anne şefkatinden ve bakımından yoksun kalacaktır.

15 yaşından küçük 2 milyonu aşkın çocukta HIV enfeksiyonu vardır. Bugünkü eğilimler veri alındığında, Sahra Güneyi Afrika'da AIDS yüzünden anasını/babasını yitiren çocuk sayısı 2010 yılına gelindiğinde 18 milyonu aşacaktır. Enfeksiyonun yaygınlaşması ve hastalığın gizil döneminde prevalansı belirleme çabalarının karşılaştığı güçlükler, çocuklar açısından bu sorunun daha on yıllarca süreceğine işaret etmektedir. İlaçlı cebinlik ve ilaçların hem bulunabilirliği hem de kullanılması maddi ve davranışsal nedenlerden dolayı sınırlı kaldığından, sıtma da çocukların yaşamlarını tehdit etmeyi sürdürecektir. Yetersiz beslenme ise birçok ülkede çocukları verem hastalığına açık duruma getirmektedir.

Temiz su ve sanitasyon imkanları, çocuk yaşamı açısından büyük önem taşır. Uygun sanitasyon imkanlarından yoksunluk, özellikle gelişmekte olan ülkelerin kırsal alanlarında ciddi bir sorundur. Bu alandaki ilerlemeler hızlandırılmadığı takdirde, yaklaşık yarım milyar çocuk, başka bir deyişle gelişmekte olan ülkelerdeki her üç çocukta biri herhangi bir sanitasyon imkanından yoksun kalmaya devam edecektir.

Şekil 1.1 Yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS çocuk yaşamını tehdit ediyor



* Her kategorideki Bölgesel Özetlerin listesine bakınız.

** 'Gelişmekte olan' ve 'kalkınmış' ülke veya bölgelerin belirlenmesinde yerleşik herhangi bir kural yoktur. Ancak yaygın yaklaşımlarda, Avustralya, Kanada, Avrupa, Japonya, Yeni Zelanda ve ABD 'kalkınmış' sayılmaktadır

Kaynak: UNICEF, SIPRI/Uppsala Çatışma Verileri Projesi, BM İstatistik Bölümü

5 yaş altı 30 bin çocuk, ishale bağlı sıvı kaybı, akut solunum yolu enfeksiyonları, kızamık ve sıtma gibi kolayca önlenebilecek hastalıklar yüzünden ölmektedir.⁷ Ulusların bunca zenginliğine karşın 1 milyar çocuğun yaşamı yoksulluğun damgasını taşımaktadır.

Yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS çocukluk dönemine yönelik ağır tehditlerdir.

Kaygı verici husus, son dönemlerde çocuk haklarının yaşama geçirilmesinde sağlanan ilerlemelerin –örneğin çocuk ölüm hızlarının azaltılması, ilkokula kaydolan öğrenci sayısındaki artış ve çocuklar için koruyucu ortamlar yaratılması açısından atılan ileri adımlar- üç temel tehdit yüzünden tersine dönmesi olasılığıdır. Bu üç temel tehdit: **Yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS**'dir (sol taraftaki Şekil 1.1'e bakınız).

Gerçekten de, çocukların yaşamına ve gelişmesine yönelik diğer tehditler, büyük ölçüde, yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS yüzünden sürüp gitmektedir.

- **Yoksulluk** çocuk hastalık ve ölümlerinin yüksek düzeyde seyretmesinin temel nedenidir. 1 milyarı aşkın çocuğun –ki bunların yarısından çoğunu geliştirmekte olan ülkelerdeki çocuklar oluşturmaktadır- haklarının yaşama geçirilmemesine yol açan, sağlıklı biçimde büyüyüp gelişmeleri açısından gerekli olan temel mal ve hizmetlerin en az birinden yoksun kalmaları ya da buna yeterince ulaşamamalarıdır. Geliştirmekte olan ülkeler söz konusu olduğunda, her üç çocukta biri yeterli barınaktan yoksundur; her beş çocukta biri temiz içme suyu bulamamaktadır; her yedi çocukta biri de en temel sağlık hizmetlerine ulaşamamaktadır. 5 yaşından küçük çocukların yüzde 16'sı yeterince beslenememekteyken, yüzde 13'ü de hiç okula gitmemiştir.
- **Silahlı çatışmalar.** Ülkelerdeki iç çatışmalar yaygınlaştıkça – kurbanlar arasındaki sivililerin sayısı arttıkça- milyonlarca çocuk silahlı çatışmaların paramparça ettiği aileler ve toplumlarda yaşamak zorunda kalmaktadır. Üstelik, bu çocuklardan çoğu çatışmalarda ön saflara sürülmektedir. 1990 yılından bu yana doğrudan doğruya bu tür çatışmalarda ölen insan sayısı 3.6 milyonu bulmuştur. Daha trajik nokta ise, bu kayıpların yüzde 45'ten fazlasını muhtemelen çocukların oluşturmasıdır.⁸ Yüzbinlerce çocuk, bu çatışmalarda silah altına alınmış, başka yerlere göçe zorlanmış, kendi ülkesinde yerinden olmuş; cinsel şiddete, istismara ve sömürüye maruz kalmış ya da savaşın geride bıraktığı patlayıcılar yüzünden sakatlanmıştır.

- **HIV/AIDS.** Bugün HIV/AIDS tüm dünyada 15-49 yaş grubundaki insanlar arasındaki başlıca ölüm nedenidir; yalnızca 2003 yılında 2.9 milyon kişi AIDS'den ölmüş, 4.8 milyon kişi de ilk kez HIV enfeksiyonuna maruz kalmıştır.⁹ Halen HIV/AIDS'li olarak yaşayan insanların yüzde 90'ından fazlası geliştirmekte olan ülkelerdedir. Sahra Güneyi Afrika'da HIV/AIDS çocuk ölümlerinin artmasına, yaşam beklentisinde önemli kısalmalara ve milyonlarca çocuğun anasız/babasız kalmasına yol açmıştır. Sorun bugün en keskin biçimiyle bu bölgede hissedilse bile, HIV'in diğer bölgelerde de hızla yaygınlaştığı unutulmamalıdır.

1 + 1'in 2'den fazla ettiği durumlar

Yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS çocukluk dönemini tehdit eden etmenlerin tamamı değildir elbette; ancak, bir çocuğun yaşam ve gelişme şansı üzerinde en olumsuz etkiler yaratan etmenlerin bunlar olduğu da açıktır. Üstelik, bu üç tehditten her birinin yol açtığı zararlar çocukluk dönemiyle de sınırlı kalmamakta, daha sonraki kuşakların da aynı olumsuzlukları yaşama olasılığını artırmaktadır. Sözü edilen tehditlerden her biri başlı başına yıkıcı iken, bunların ikisinin ya da üçünün birden görüldüğü durumların çocuklar açısından sonucu tam anlamıyla yıkım olmaktadır.

Ülkeleri ve halkları birleştiren bir çocukluk vizyonu, bugün dünyadaki çocukların fiilen yaşayıp karşılaştıklarıyla karşıtlık içindedir. İşte, ideal olanla gerçek olan, Sözleşmede yazılanla adetten olan arasındaki bu boşluğa her geçen gün daha fazla çocuk düşmektedir. Bu boşluğa düşen her çocukla birlikte, dünyamızın ortak geleceğinden bir parça daha ödün verilmektedir. Çocukluk dönemi bugün maruz kaldığı ağır saldırıdan kurtarılamazsa, Binyıl Kalkınma Hedeflerinden – uluslararası topluluğun benimsediği şu idealist hedefler- bir tanesi bile gerçekleşemeyecektir. Bir tanesi bile.

Çocukluğun ileri götürülmesi insanlığın ileri götürülmesidir

Çocukların maruz kaldığı saldırı bu boyutlardaysa, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylayan 192 ülke tarafından belirlenen çocuklukla ilgili temel koşullar ve standartların neler olduğunu anımsamakta yarar vardır. Çocukların yaşam, gıda ve beslenme, sağlık ve barınma hakları vardır. Çocukların doğumdan başlayarak gerek örgün gerekse diğer yollardan özendirilme ve eğitim görme hakları vardır. Şefkatli ve anlayışlı aile ortamlarında büyümek de çocukların hakkıdır. Böyle ortamlarda başlıca duyarlılığı çocuğun yüksek yararı oluşturacak, çocuklara kendi gelişen kapasiteleri doğrultusunda uygun yönlendiricilik sağlanacak, böylece çocuklar barış, hoşgörü, özgürlük, saygınlık, eşitlik ve dayanışma ruhu taşıyan bir toplumda kendi bireysel yaşamlarını sürdürmek üzere hazırlanacaklardır. Devam edersek, çocukların eğlenmeye, oyun oynamaya hakları vardır ve bu hakkı tanımının ötesinde, yaşama geçirilmesi için gerekli imkanların sağlanması da gerekir. Şiddet ve sömürünün nesneleri olmak yerine, çocukların sportif ve kültürel etkinliklerde yer almaları gerekir. Eğer çocuklar bir yerde çalışıyorlarsa, bu işin çocuğun ailesine ve



© UNICEF/HQ-00-0050/Jim Holmes

topluma olumlu katkılar sağlaması, çocuğun kendi öz saygısını ve gücünü artırması, çocuğu öğrenmekten alıkoymak yerine öğrenimine yardımcı olması gerekir.

Bırakın dünyadaki çocukların hepsini, çoğunluğunun bile böyle bir çocukluk dönemi yaşayabileceği düşüncesini iflah olmaz ölçüde ütopyacı bularak bir kenara itenler vardır. Vardır, ama UNICEF bunların arasında değildir.

Çocukluk döneminin kalitesi, büyük ölçüde, yetişkinlerin bu dönemde çocuklara ne kadar ilgi, bakım ve koruma sağladıklarıyla belirlenir.

Çocuğa yönelik tehditler

5 yaşından küçükler çocuk ölüm hızlarını yılda % 1'in altında bir hızla azaltan ülkeler	Yoksulluk GUG (ABD \$) 2003	1990-2003 döneminin herhangi bir kesitinde önemli boyutta silahlı çatışma yaşanan ülkeler	2003 yılı yetişkinler (15-49) arası HIV/AIDS prevalansı
1 Afganistan	250 [†]	●	veri yok
2 Angola	740	●	3.9
3 Azerbaycan	810	●	<0.1
4 Belarus	1590		veri yok
5 Botswana	3430		37.3
6 Bulgaristan	2130		<0.1
7 Burkina Faso	300		4.2
8 Burundi	100	●	6.0
9 Kamboçya	310	●	2.6
10 Kamerun	640		6.9
11 Orta Afrika Cumhuriyeti	260		13.5
12 Çad	250	●	4.8
13 Kongo	640	●	4.9
14 Kongo Demokratik Cum.	100	●	4.2
15 Fildişi Sahili	660		7.0
16 Gabon	3580*		8.1
17 Gürcistan	830*	●	0.1
18 Irak	2170 [†]	●	<0.1
19 Jamaika	2760*		1.2
20 Kazakistan	1780		0.2
21 Kenya	390		6.7
22 Kore Dem. Halk Cum.	765		veri yok
23 Letonya	4070		0.6
24 Liberya	130	●	5.9
25 Moritanya	430		0.6
26 Nijerya	320		5.4
27 Papua Yeni Gine	510		0.6
28 Rusya Federasyonu	2610*		1.1
29 Rwanda	220	●	5.1
30 Saint Vincent ve Grenad.	3300		veri yok
31 Sao Tome ve Principe	320		veri yok
32 Senegal	550		0.8
33 Sierra Leone	150	●	veri yok
34 Somali	130 [†]	●	veri yok
35 Güney Afrika	2780		21.5
36 Swaziland	1350		38.8
37 Tacikistan	190	●	<0.1
38 Tanzanya	290		8.8
39 Togo	310		4.1
40 Türkmenistan	1120*		<0.1
41 Tuvalu	veri yok		veri yok
42 Ukrayna	970*		1.4
43 Özbekistan	420		0.1
44 Zambiya	380		16.5
45 Zimbabve	480 [†]		24.6

Mavi renkle gösterilen veriler 'Çocukluğa yönelik tehlikeler' tanımına uymaktadır.

[†] İşareti, sütun başlığında belirtilen dönemin dışında kalan dönem ya da yılları, standart tanımdan ayrılan durumları ya da bir ülkenin yalnızca bir bölümünü anlatmaktadır.

* Yoksulluk sütununda yer almanın nedeni, kişi başına ortalama GSYH'daki yıllık artış hızının 1990-2003 döneminde aynı kalması ya da düşmesidir. Gabon: - 0.2; Gürcistan: - 2.7; Jamaika: 0.0; Rusya Federasyonu: - 1.5; Türkmenistan: - 1.3; Ukrayna: - 4.7.

Kaynak: Çatışmalarla ilgili veriler, SIPRI/Uppsala Çatışma Verileri Projesi'nden uyarlanmıştır.

4'üncü Binyıl Kalkınma Hedefi (BKH) ülkelerin 5 ya altı çocuk ölüm hızını 1990 ile 2015 arasında üçte iki oranında azaltmalarını öngörmektedir.

Bu hedefe ulaşma yolunun "dışında kalan" 88 ülkeden 45'i hedefin ciddi biçimde gerisindedir; başka bir deyişle bu ülkeler 5 YAOH'lerini yılda % 1'in altında bir oranda azaltabilmektedirler. Bu ülkelerin büyük bir çoğunluğu, yaygın yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS olmak üzere çocukluk dönemine yönelik belli başlı üç tehditten bir ikisini bir arada yaşayan ülkelerdir.



BKH 4: Bu hedef, yılda ortalama % 4.4'lük bir azalma öngörmektedir.

Bu harita açısından çocukluk dönemine yönelik tehditler:

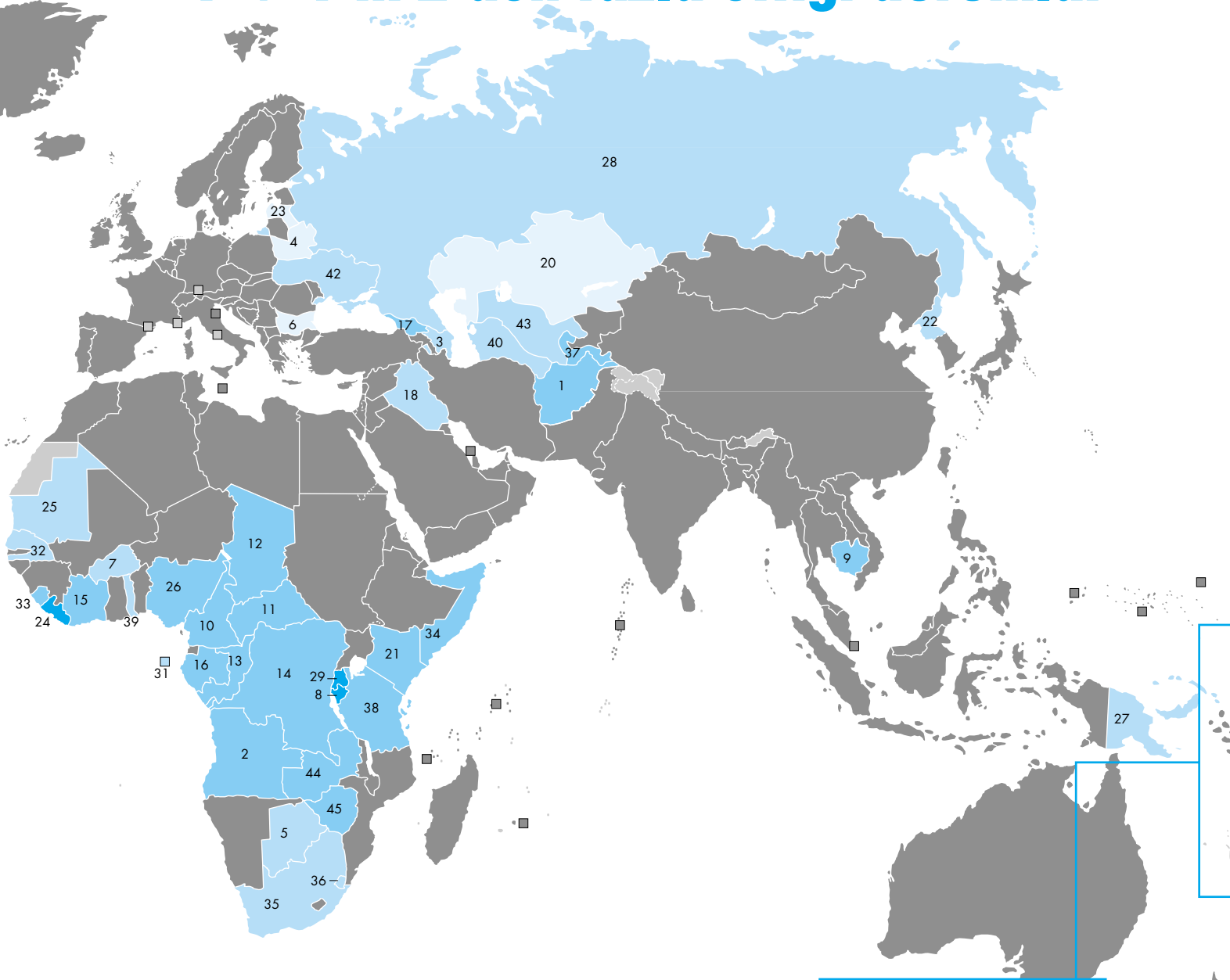
Yoksulluk: 2001 yılında Gayri Safi Ulusal Geliri (GUG) 765 doların altında olan ya da 1990-2003 döneminde kişi başına Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GYH) aynı kalan ya da azalan ülkeler.

Çatışmalar: 1990-2003 döneminde önemli boyutta silahlı çatışmaya sahne olan ülkeler.

Not: Rusya Federasyonu dışında veriler SIPRI/Uppsala Çatışma Verileri Projesi'nden derlenmiştir. Birleşmiş Milletler, Çeçenistan Cumhuriyeti'ndeki durumun Cenevre Sözleşmeleri buna ek protokollerde yapılan tanımlar çerçevesinde silahlı çatışma sayılmadığını belirtmiştir (referans: BM ;Genel Kurulu/Güvenlik Konseyi Düzeltmesi A/58/546/Düzeltme S/2003/1053/Düzeltme 2).

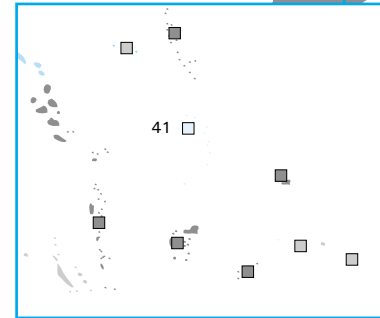
HIV/AIDS: Yetişkinler (15-49 yaş) arası prevalansın 2003 yılında % 5'ten fazla olduğu ülkeler.

1 + 1'in 2'den fazla ettiği durumlar



BKH 4'e yönelik ilerleme

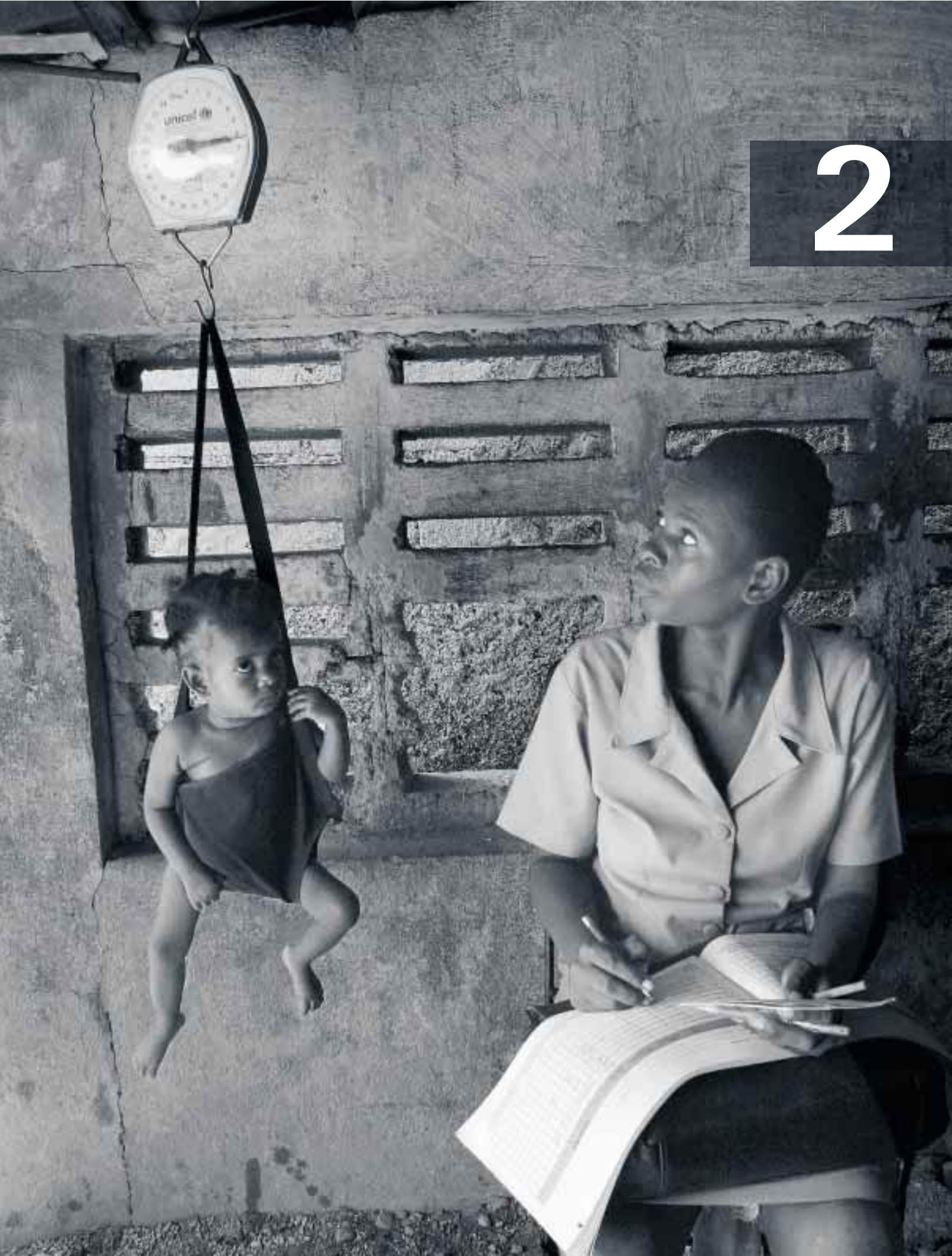
- 5 yaş altı çocuk ölüm hızını yılda ortalama % 1 ya da daha fazla azaltanlar
- BKH 4'ün çok gerisinde
- BKH 4'ün çok gerisinde ve tehditlerden biri söz konusu
- BKH 4'ün çok gerisinde ve tehditlerden ikisi söz konusu
- BKH 4'ün çok gerisinde ve tehditlerden üçü de söz konusu
- Veri yok



Bu harita, herhangi bir bölgenin ya da ülkenin hukuki statüsü ya da herhangi bir sınır konusunda UNICEF'in konumunu yansıtmamaktadır.

Noktalı çizgi, Hindistan ile Pakistan'ın üzerinde anlaşıkları Jammu ve Keşmir Denetim Hattını yaklaşık olarak yansıtmaktadır. Jammu ve Keşmir'in nihai statüsü ise henüz taraflarca belirlenmemiştir.

2



Yoksulluk İçinde Yaşayan Çocuklar

Yoksulluk olgusu, birçok yüze ve çeşitli boyutlara sahiptir. Yoksulluk, çocukları, yaşama, büyüme ve gelişme açısından gerek duydukları imkanlardan yoksun bırakarak çocukluk dönemini her yönden tehdit eder. Sosyal, ekonomik ve toplumsal cinsiyete ilişkin eşitsizlikleri pekiştirerek ya da artırarak çocukların eşit fırsatlardan yararlanmalarını, ailelerin ve toplumların çocuklar için koruyucu ortamlar oluşturmalarını engeller, böylece çocukları sömürü, istismar, şiddet, ayrımcılık ve dışlanma gibi olumsuzluklara karşı savunmasız bırakır. Ailelerin ve toplulukların çocuklara gerektiği gibi bakabilme yeteneklerini körelten yoksulluk, ayrıca HIV/AIDS ve silahlı çatışma gibi olguların etkilerini daha da ağırlaştırarak çocukluk dönemi için ek bir tehdit oluşturur.

Çocukluk dönemindeki yoksulluk, yetişkinlikteki yoksulluğun temel nedenidir. Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar genellikle yetişkinlik dönemlerinde de yoksulluk içinde yaşarlar ve sonuçta onlar da kendi çocuklarını gene yoksul ortamlarda yetiştirmek zorunda kalırlar. Birbirini izleyen kuşakları kapsayan bu döngünün kırılabilmesi için, yoksulluğa karşı mücadelenin çocukluk döneminde başlaması gerekir.

Yoksulluk, çocukları hem temel mal ve hizmetlerden, hem de fırsatlardan yoksun bırakır

Çocuk yoksulluğunun azaltılması, çocukların yaşama, normal büyüme ve gelişme açısından gerekli mallara ve hizmetlere ulaşma haklarının gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Çocuk yoksulluğunun azaltılması, bir başka yanıyl, dezavantajlı çocukların topluma katılma fırsatlarının artırılması demektir. Bu iki konudaki duyarlılık birbirini destekleyici niteliktedir; ikisi birlikte, bir insan hakları konusu olarak çocuk yoksulluğu sorununun aşılması için gerekli platformu oluşturur. Çocukların yaşama, gelişme ve eğitim hakları öncelikle

Özet

KONU: Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, birçok haktan yoksun kalacaklardır: yaşama, sağlık ve beslenme, eğitim, katılımla birlikte olumsuzluk, sömürü ve ayrımcılıktan korunma hakkı bunlar arasındadır. 1 milyarı aşkın çocuk, yaşama, büyüme ve gelişme açısından vazgeçilmez özellik taşıyan bu haklardan en az birinden ya da ikisinden yoksundur. Milyonlarca çocuğun beslenme, su ve sanitasyon, temel sağlık hizmetleri, barınma, eğitim ve bilgilenme haklarından yoksunluğu ciddi düzeydedir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, ileri düzeyde yoksunluğun hem bir görünümüdür, hem de bunun temel nedenlerinden biridir. Mutlak anlamda yoksunluğun görece sınırlı olduğu ülkelerde bile, aile gelir düzeyi ve varlıklılık anlamındaki görece yoksulluk, çocuklara eşit fırsatlar tanınmadığı anlamına gelmektedir.

Bu arada, güvenlik ve saygınlık hakları gerçekleşmeyen çocuklar da yoksulluk içindedirler. Her yıl on milyonlarca çocuk sömürünün, şiddetin ve suiistimalin kurbanı olmaktadır. Bu durum, çocukluk döneminin gerektiği gibi yaşanmasını ve çocukların kendi potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini engellemektedir.

YAPILACAK İŞ: Yoksulluğun birçok boyutunun olması, buna karşı mücadelede çok yönlü ve entegre bir yaklaşıma gerek olduğunu gösterir. Bu mücadele de, aşağıdaki başlıkları öngörür:

- **Çocuk yoksulluğunun tanımlanması ve ölçülmesi.** Burada, çocuk yoksulluğunun yalnızca aile geliri açısından kavranamayacağını kabul edilmesi gerekir. Yoksulluğa karşı atılacak adımlarda çocukların yoksulluğu nasıl yaşadıklarını temel almak gerekir.
- **Yoksullukla mücadele stratejilerinin çocukluğu korumaya öncelik tanımasının sağlanması.** Yoksullukla mücadele stratejileri çocuk haklarının gerçekleşmesine, yoksulluğun başlıca sonuçlarına ve çocuklarla ailelerinin korunmasına özel önem vermelidir.
- **Temel nitelikteki sosyal hizmetlerle eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve bunlardan herkesin yararlanmasının sağlanması.** Çocukların temel sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimini iyileştirmeyi başaran ülkeler, ekonomik ve mali kriz dönemlerinde bile sosyal hizmetlere görece fazla pay ayırabilirler.
- **Hedeflerin belirlenmesi ve tarafların harekete geçirilmesi.** İlgili bütün taraflar, çocukların yaşadıkları yoksulluğu birçok yönüyle ele alan kalınma hedeflerini gerçekleştirmek üzere harekete geçmelidir – bugün dünyamız Binyıl Kalkınma Hedefleri ile ‘Çocuklar için Uygun bir Dünya’ hedeflerinin gerisinde kalmaktadır.
- **Ailenin desteklenmesi.** Aileler çocuklar için birinci savunma hattını oluşturur. Çocuklar ailelerinden ne kadar uzakta kalırlarsa, risklerle karşılaşma olasılıkları da o kadar artar.
- **Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi.** Kadınlar arasında ekonomik güvensizlik sorunlarını hedef alan işgücü piyasası politikalarıyla mali politikalar da çocuk yoksulluğunun azaltılmasına katkıda buluncaktır.
- **Yerel çözümlerin ve topluluk katılımının özendirilmesi.** Yoksulluğu azaltmada başarılı olan gelişmekte olan ülkeler aynı zamanda topluluk katılımını da giderek daha fazla özendirilmektedir. Çocuklar, yoksulluğu azaltmanın yollarına ilişkin tartışmalara katılmaya özendirilmelidir.

yaşama geçirilmeden, temiz içme suyu ve yeterli beslenme gibi temel hizmetler sağlanmadan, eşit fırsatlardan söz etmek mümkün değildir. Ne var ki, bu haklar gerçekleştiğinde bile, fırsat eşitliğinden yararlanamadıkları sürece çocuklar gene görece yoksun kalacak, koruyucu ortamlar oluşturulmadıkça sömürü riski gene devam edecektir.

Yoksullukla mücadelede belirli hamleler yapabilen ülkelerin deneyiminden çıkan dersler, aşağıda sıralanan beş temel adımı içeren kapsamlı bir yaklaşımın gerekliliğine işaret etmektedir:

- Yoksulluk konusunun kavramsal olarak ele alınması
- Bu kavram ışığında yoksulluğun nicel terimlerle ifadesi
- Karşı harekete geçmenin gerekliliğinin ve zemininin ortaya konması
- İlgili tarafların net hedefler doğrultusunda harekete geçirilmesi
- Yoksulluğa ve bunun temel etmenlerine karşı mücadelenin süreklilik kazanabilmesi için gerekli duyarlılığın sürekli kılınması ve bu yönde ortaklıklar oluşturulması.¹

Çocuğun bakış açısından yoksulluğu anlamak

Çocukların yoksulluğu somut olarak nasıl yaşadıklarının kavranması, yoksullukla mücadelede etkili stratejiler geliştirilmesi açısından vazgeçilmez önemdedir. Bu bölüm, uluslararası sözleşmeler ve ön açıcı araştırmalardan esinlenerek, yukarıda özetlenen beş adımlı çerçeveyi izleyecektir. Bölüm, çocuğun özel konumu açısından bakıldığında neyin yoksulluk sayılması gerektiği konusunda küresel ölçekte uygulanabilir bir kavram ileri sürerek başlamaktadır. Daha sonra, bu kavramsallaştırma akılda tutularak, çocukların yaşadıkları yoksulluğun ölçümüyle ilgili yeni ve uluslararası ölçekte karşılaştırılabilir veriler incelenmektedir. Bilgilenme alanında önemli boşluklar olmakla birlikte – ki uluslararası topluluğun bu soruna bir an önce eğilmesi gerekmektedir- eldeki kanıtların birçok derse işaret ettiği ve genel olarak alındığında karşı hareket için geniş bir alan

sunduğu açıktır. Çocukluk dönemini olumsuz biçimde etkileyen yoksulluğun azaltılmasında başarı sağlayan ülkelerin olumlu deneyimlerini inceleyen bölüm, uluslararası topluluğun, çocuk yoksulluğunun en rahatsız edici yönlerini ortadan kaldıracak bilgiye sahip olduğu sonucuna varmaktadır. Binyıl Kalkınma Hedefleri ve 'Çocuklar için Uygun bir Dünya', ilgili tarafların –donörler, hükümetler, topluluklar, uluslararası kuruluşlar- hükümet bütçelerinde olsun, dış destek programlarında olsun yansıma bulacak ulusal kalkınma planları ya da Yoksullukla Mücadele Strateji Raporları (YMSR) geliştirmeleri için net hedefler sunmaktadır. Bundan sonra gerekli olan, bu konuya daha fazla siyasal öncelik tanınmasıdır. Çocukların yoksulluğu nasıl yaşadıkları daha iyi anlaşılmalı ve ilgili taraflar buna göre harekete geçmelidir.

Çocuk yoksulluğunun tanımı

Yoksulluk, maddi yoksunluğun ötesinde bir olgudur

Birleşmiş Milletler yoksulluğu şöyle tanımlamaktadır: “yeterli bir yaşam standardına ulaşma ve diğer sivil, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal haklardan yararlanma açısından gerekli kaynaklardan, yapabilirliklerden, seçeneklerden, güvenlikten ve güçten sürekli ya da kronik olarak yoksun oluşla belirlenen bir insanlık durumu”.² Yoksulluk, temel mal ve hizmetlerden yoksun olma durumunu da kapsamakla birlikte, insan haklarının diğer yaşamsal öğeleri de tanıma dahildir. Örneğin, dinlenme ve eğlenme, şiddet ve çatışmalardan korunma gibi haklar sağlandığında, bunlar insanların önündeki seçenekleri artıracak ve potansiyellerini gerçekleştirmelerine imkan tanıyacaktır. Çocuklar yoksulluğu zihinsel, fiziksel, duygusal ve manevi gelişmelerine zarar veren ortamlar olarak yaşadıklarından, çocuk yoksulluğunu örneğin düşük aile geliri ya da düşük tüketim düzeyi gibi geleneksel kavramsallaştırmaların daha ötesine taşımak özellikle önemlidir.

Çocukların yoksullukla ilgili deneyimleri yetişkinlerinkinden farklı boyutlar taşır

Çocuk yoksulluğu genel anlamdaki yoksulluktan nadiren ayrıştırılmakta, bu olgunun özel boyutları gene nadiren teslim edilmektedir. UNICEF, yoksulluğun en fazla çocukları olumsuz etkilediğini öteden beri

Yoksulluk çocukları haklarından yoksun bırakıyor

Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar birçok haktan yoksun durumdadır: yaşama, sağlık ve beslenme, eğitim ve katılım ile olumsuzluklardan, sömürüden ve ayrımcılıktan korunma hakkı bunlar arasındadır.

Yaşama: Yoksulluk, çocuğun yaşama hakkını tehlikeye düşürerek, çocukluk dönemini en somut biçimde tehdit eden olgudur. Uluslararası kalkınma çevrelerinin her dönemde temel duyarlılık noktasını oluşturan bebeklerin yaşatılması, annenin ve çocuğunun sağlığının güvence altına alınması, UNICEF'in de başlıca öncelikleri arasında yer almaktadır. En gelişmiş ülkelerde dünyaya gelen her altı çocuktan biri 5 yaşına gelmeden ölmektedir. Buna karşılık varlıklı ülkelerde doğan her 167 çocukta yalnızca biri bu yaşa gelmeden ölmektedir.^a

Ortalama olarak, gelişmekte olan ülkelerde nüfusun en yoksul yüzde 20'lik bölümüne mensup bir çocuğun 5 yaşına gelmeden ölme riski, en varlıklı yüzde 20'lik kesime mensup bir çocuğa göre en az iki kat daha yüksektir.^b En yoksul yörelerde –ki bunlar genellikle kırsal yörelerdir– sağlık hizmeti verilen kuruluş ya hiç yoktur ya da çok azdır ve insanların sağlık kuruluşlarına götüreceği imkanlar da çok sınırlıdır.

Sağlık ve beslenme: Yoksulluk, milyonlarca çocuğu, pahalı olma-yan ilaçlar ve aşılarla kolaylıkla tedavi edilebilecek ve önlenilecek hastalıklara karşı savunmasız duruma düşürmektedir. Her yıl beş yaşından küçük iki milyon çocuk, basit aşılar yapılamadığı için ölmektedir.^c Gelişmekte olan ülkelerde beş yaşından küçük

çocuklar arasında meydana gelen her 10 ölümün 7'si akut solunum yolu enfeksiyonları, ishal, kızamık ve sıtma gibi birkaç nedene bağlıdır. Malnütrisyon, bu ölümlerin yaklaşık yarısına katkıda bulunmaktadır.^d Mikronütriye yetersizlikleri ayrı bir sorundur. Örneğin, A Vitamini eksikliği olan bir çocuğun ölme riski yüzde 25 daha fazladır.^e Malnütrisyon, yaşamı doğrudan tehdit eden bir yetersizlik olmasa bile, bunun erken çocukluk döneminde ortaya çıkması bodurluğa ve çeşitli özürllülüklere yol açabilmekte, beyin gelişimini engellemektedir. Böylece birçok çocuk, eksilmiş öğrenme kapasiteleriyle yaşamalarının ilerdeki aşamalarında gerekli becerileri geliştirememektedir. Temiz içme suyu ve uygun sanitasyon imkanlarından yoksunluk ise hastalıkları daha da yaygınlaştırmakta, malnütrisyonu ağırlaştırmakta ve sağlık üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Eğitim: 121 milyon çocuk ilkökul çağında olduğu halde okula gitmemektedir. Bu çocukları eğitim hakkından yoksun bırakan gene yoksulluktur. Yoksulluk, eğitim hakkını, ailelerin yoksulluk nedeniyle okul masraflarını karşılayamamaları, ulusal kaynaklardan eğitime yetersiz pay ayrılması ya da çocukların çalışarak ailelerine katkıda bulunmak zorunda kalmaları gibi yollardan engellemektedir. Okula gidemeyen bu çocukların çoğunluğunu, maddi güçlükler karşısında genellikle okullarından ilk alınanlar olan kız çocuklar oluşturmaktadır. Kız çocuklar okula başarılı bir başlangıç yapsalar bile, daha sonraki okul başarıları yerleşik cinsiyetçi kalıplar ya da evdeki işlerin okul devamlılıklarını aksatması gibi nedenler dolayısıyla düşmektedir.^f

Koruma: Yoksulluk, çocukların yaşamını tehdit etmenin ötesinde çocukları diğer tehditlere karşı daha açık hale getirmekte, şiddet ve sömürü içeren koşullara zemin oluşturmaktadır. Çocukların tehlikeli işlerde çalıştırılmaları ve çocuk satışı-kaçakçılığı bunlar arasındadır. Çocukları toplayıp köle gibi çalıştırılacakları yerlere ya da fuhuş sektörüne teslim edenler, avlarını elbette hali vakti yerinde olanların oturdukları semtlerde aramamaktadır. Bu kesimler, yoksulluğun çocukları daha da korunmasız kıldığı yoksul mahallelerine ya da en geri kalmış kırsal alanlara yönelmektedir.

Katılım: Sağlık hizmetlerine, eğitime ve güvenli ortamlara ulaşamayan çocukların ailelerde ve topluluklarda alınan kararlara katkıda bulunma imkanları da olmayacaktır. Ulusal ve uluslararası ölçeklerdeki kalkınma projeleri çocukları genellikle kendi geleceklerini belirleyecek süreçlere aktif biçimde katılan kişiler olarak değil, hayırseverlikten yararlanacak kesimler olarak resmeder; gene çoğu kez bu projeler çocuklara yarar sağlama için düşünülen girişimlere çocukları da doğrudan katmayı düşünmez. Oysa, yoksulluk nasıl çocukları sessiz bırakıyorsa, yoksulluğun azaltılması da çocukları güçlendirir. Örneğin, Honduras ve Viet Nam gibi ülkelerde "Save the Children" sponsorluğunda gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda çocuklar ve gençler, yetişkinler tarafından hazırlanan Yoksullukla Mücadele Strateji Raporları dahil olmak üzere geliştirilen politikalara önemli katkılarda bulunmuşlardır.^g

savunmuştur. Yaşama mümkün olan en iyi başlangıcın yapılması – özellikle doğumu izleyen birkaç yıl için- her kişinin fiziksel, düşünsel ve duygusal gelişimi açısından kritik önem taşıdığından, erken çocukluk dönemindeki yoksulluk yaşam boyu etkileri süren bir engel olabilir. Yoksullar arasında çocukların oranı özellikle fazladır; çünkü, gelişmekte olan ülkelerde çocuk sayısı görece fazladır ve gelir düzeyi düşük ailelerin de genellikle daha fazla sayıda çocuğu vardır. Ne var ki, çocuk yoksulluğuyla ilgili araştırmalar yeterince ilerleyememiştir ve bu yüzden tanım ve ölçümle ilgili birçok konu halen çözüm beklemektedir.

Yoksulluk içindeki çocukların pratik bir tanımı

Dünya Çocuklarının Durumu 2005, yoksullukla mücadele stratejilerini güçlendirmede bir adım olarak, yoksulluk içindeki çocukların şöyle tanımlanmasını önermektedir:

Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, yaşama, büyüme ve gelişmeleri açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun biçimde yaşamakta, böylece haklarından yararlanamamakta, potansiyellerini tam olarak geliştirememekte ve topluma tam ve eşit üyeler olarak katılamamaktadırlar.

Bu tanım, çocukların elleriyle, zihinleriyle ve yürekleriyle yaşadıkları yoksullukların birbiriyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Maddi anlamda yoksulluk – örneğin güne doğru dürüst bir şey yemeden başlamak ya da tehlikeli işlerde çalışmaya zorlanmak- çocuğun hem fiziksel gelişimini hem de bilişsel kapasitesini olumsuz etkiler. Buna karşılık, çocukların kendilerine pek az uyarım ya da duygusal destek sağlayabilen ortamlarda yaşamaları, aile maddi anlamda varlıklı olsa bile bunun olası olumlu etkilerini ortadan kaldıracak bir etmendir. Yoksulluk, çocukların toplumlarına katılımlarını engellerek ve sahip oldukları potansiyeli bastırarak, onları hem olumsuz koşullara mahkum eder hem de güçsüzleştirir.

Yoksulluk çocukları haklarından yoksun eder

Yoksulluğun çocukların potansiyellerini tam olarak geliştirmelerini ve toplumlarında eşit üyeler olarak yer almalarını hangi yollardan önlediğinin saptanması, aynı

zamanda yoksulluğa karşı mücadelede atılacak belirleyici adımdır. Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, yaşama, sağlık ve beslenme, eğitim, katılım haklarıyla birlikte, sömürü, şiddet ve ayrımcılıktan korunma haklarından büyük ölçüde yoksun kalırlar (*Bakınız, Panel: Yoksulluk çocukları haklarından yoksun bırakıyor, sayfa 17*). Bu yoksunluklar kısa erimde çeşitli acılara ve zorluklara yol açar, uzun erimde de gelişimi köstekler. Bu olumsuzlukların üç temel etmenle ilişkilendirilmesi mümkündür: hane gelirinin düşüklüğü; genellikle kamusal yatırımların sınırlı oluşundan ileri gelen yetersiz fiziksel altyapı ve kurumların zayıflığı.

Çocuk yoksulluğunun ölçülmesi

Yoksulluğun çeşitli boyutlarının –ölümler, hastalıklar, açlık, okuma yazma bilmeme, evsizlik ve güçsüzlük gibi- tek bir ölçüye sığdırılması güç bir iştir. Yoksulluğun ölçümünde en yaygın biçimde başvurulan ölçütlerden biri, Dünya Bankası tarafından 1990 yılında benimsenen ölçüttür.³ Buna göre yoksulluk sınırı, satın alma gücü paritesi üzerinden hesaplanan, kişi başına 1 dolarlık gündelik kazançtır. Bu ölçüt, açlıkla ilgili olanla birlikte, Binyıl Kalkınma Hedefleri çerçevesinde yoksullukla mücadelede sağlanan ilerlemenin değerlendirileceği iki mihenk taşından biridir.⁴

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın insani kalkınma endeksi ve bundan türetilen yoksulluk ölçümü olarak insan yoksulluğu endeksi, insanların esenliğini salt gelir düzeyi ile belirleyen yaklaşımlara iyi bir alternatif oluşturmaktadır. Bu ölçümler, ayrı ayrı, insanların yapabilirlikleri ve yoksunlukları üzerinde odaklanmaktadır.⁵ Örneğin, yaşama, sağlık, eğitim ve toplumsal cinsiyetle ilgili Binyıl Kalkınma Hedeflerinin gerçekleştirilmesi durumunda, insan yoksulluğu endeksi ile ölçülen yoksullukta önemli bir azalma olacaktır. İnsani kalkınma endeksi ile kişi başına gayri safi yurt içi hasıla (GYH) gibi yoksulluğu gelir cinsinden ölçen yaklaşımların birbiriyle karşılaştırılması, kişi başına gelir açısından aynı düzeyde olan ülkelerin insani kalkınma açısından çok farklı konumlarda yer alabileceğini göstermektedir.⁶ Bu da göstermektedir ki, düşük gelirli ülkelerin, hızlı bir ekonomik kalkınma sağlayamasalar bile, okuma yazma bilmeme ya da olumsuz sağlık koşulları gibi birtakım sorunlarda ileri adımlar atmaları mümkündür.

Çocuk yoksunluğunun pratik tanımları

Bristol Üniversitesi ile Londra İktisat Okulu tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, ileri düzeyde çocuk yoksunluğunun tanımı olarak, kuramsal yaklaşımlarla mevcut verileri uzlaştıran şu başlıklara yer verilmektedir:

Beslenme: Yaşlarına göre boyları ve kiloları, uluslararası referans nüfusun ortanca değerlerinin üç standart sapmadan daha fazla altında olan çocuklar.

Su: İçme suyu olarak yalnızca yüzey sularını kullanabilen ya da en yakın su kaynağı yürüyüş mesafesi olarak 15 dakikadan fazla süren hanelerde yaşayan çocuklar.

Sanitasyon: Konutlarında ya da yakın çevresinde tuvalet ya da bu amaçla kullanılabilecek herhangi bir yer bulunmayan çocuklar.

Sağlık: Herhangi bir hastalığa karşı aşılanmayan çocuklar ya da yakın zamanda ishal geçiren, ancak herhangi bir tıbbi tedavi görmeyen ve tavsiye almayan çocuklar.

Barınma: Oda başına 5 kişiden fazla insan düşen ya da zemini uygun olmayan evlerde yaşayan çocuklar.

Eğitim: 7 ile 18 yaşlar arasında olup hiç okula gitmemiş çocuklar.

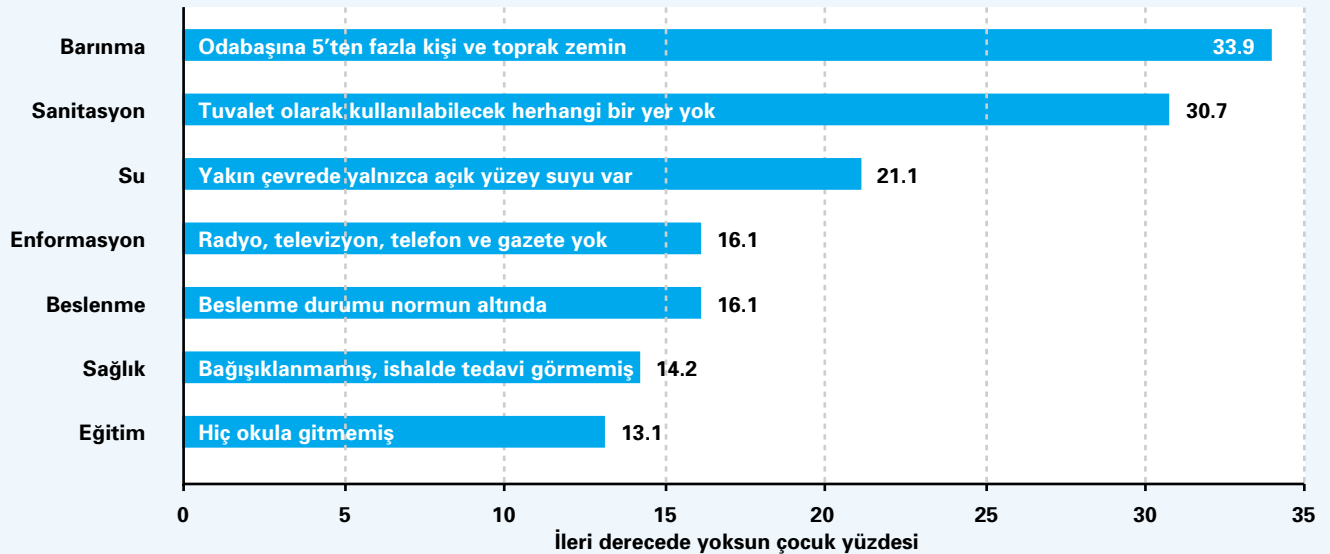
Enformasyon: 3 ile 18 yaşlar arasında olup evlerinde radyo, televizyon ve telefon bulunmayan, evlerine gazete alınmayan çocuklar.

Bunların arasında yalnızca eğitim ve enformasyon alanlarındaki yoksunluklar basit sayısal terimlerle ortaya konabilir. Diğerleri, derece meselesidir. Örneğin, pratikte bütün çocuklar bir şeyler yediklerinden ve su

içtiklerinden, araştırmacılar yoksulluk boşluğunda keyfi bir çizgi çizmek zorunda kalmışlar, böylece yoksunluğun derecesinin 'mutlak' sayılması gereken ve bunun 'kabul edilemez' sayılmasına hiç kimsenin itiraz edemeyeceği bir nokta belirlemişlerdir. Gerçekten de, yukarıda belirtilenlerden daha hafif derecelerdeki yoksunluklar bile çocukların yaşamını ve insan haklarını tehdit edebilmektedir.

Bakınız Referanslar

Şekil 2.1 Çeşitli gereksinimler ışığında, gelişmekte olan ülkelerde ileri derecede çocuk yoksunluğunun boyutları



Yaş dilimleri: Eğitim: 7–18 yaş; enformasyon: 3 yaşından büyük; beslenme: 5 yaşından küçük

Kaynaklar: Gordon, David, vd., *Child Poverty in the Developing World*, The Policy Press, Bristol, UK, Ekim 2003. **Not:** Özgün çalışmada kullanılan veriler, Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (NSA) ve Çok Göstergeli Kümelem Araştırmaları (ÇGKA) kullanılarak güncellenmiştir.



Yoksulluğu genel anlamda ölçmede önem taşıyabilir bile, ne Dünya Bankası'nın kullandığı gelir ölçümü, ne de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın bileşik endeksleri özel olarak çocuk yoksulluğunu belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Üstelik, taşıdıkları bazı üstünlüklere karşın bu göstergelerden hiç biri, ne kadar çocuğun yoksulluk içinde yaşadığını göstermemekte, çocukların haklarından yoksun kalmaları sorunu üzerinde odaklanmamaktadır.

İleri derecede bir yoksunluk olarak çocuk yoksulluğu

Yoksunluk kavramı, dikkatleri çocukları çevreleyen koşullara yöneltir ve yoksulluğu çocukların yaşayıp büyüdükleri çevrenin bir uzantısı olarak değerlendirir. 1990'lı yılların ortalarından sonlarına kadar olan dönemde yapılan hanehalkı istatistik araştırmaları, çocukların hangi ülkelerde temel mal ve hizmetlerden ne derecede yoksun olduklarıyla ilgili karşılaştırmalar yapılmasını artık mümkün kılmaktadır.⁷ Söz konusu araştırmaların ardındaki itici gücü, bir insan hakları sorunu olarak yoksullukla mücadele amacıyla 1995 yılında yapılan Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi'ne katılan 117 ülkenin bu yöndeki kararlılığı oluşturmuştur.

Bristol Üniversitesi ile Londra İktisat Okulu tarafından UNICEF için yakınlarda gerçekleştirilen bir ampirik araştırma, gelişmekte olan ülkelerdeki çocukları etkileyen ileri derecede yoksunluğu yedi ayrı alanda incelemiştir: yeterli beslenme, temiz içme suyu,

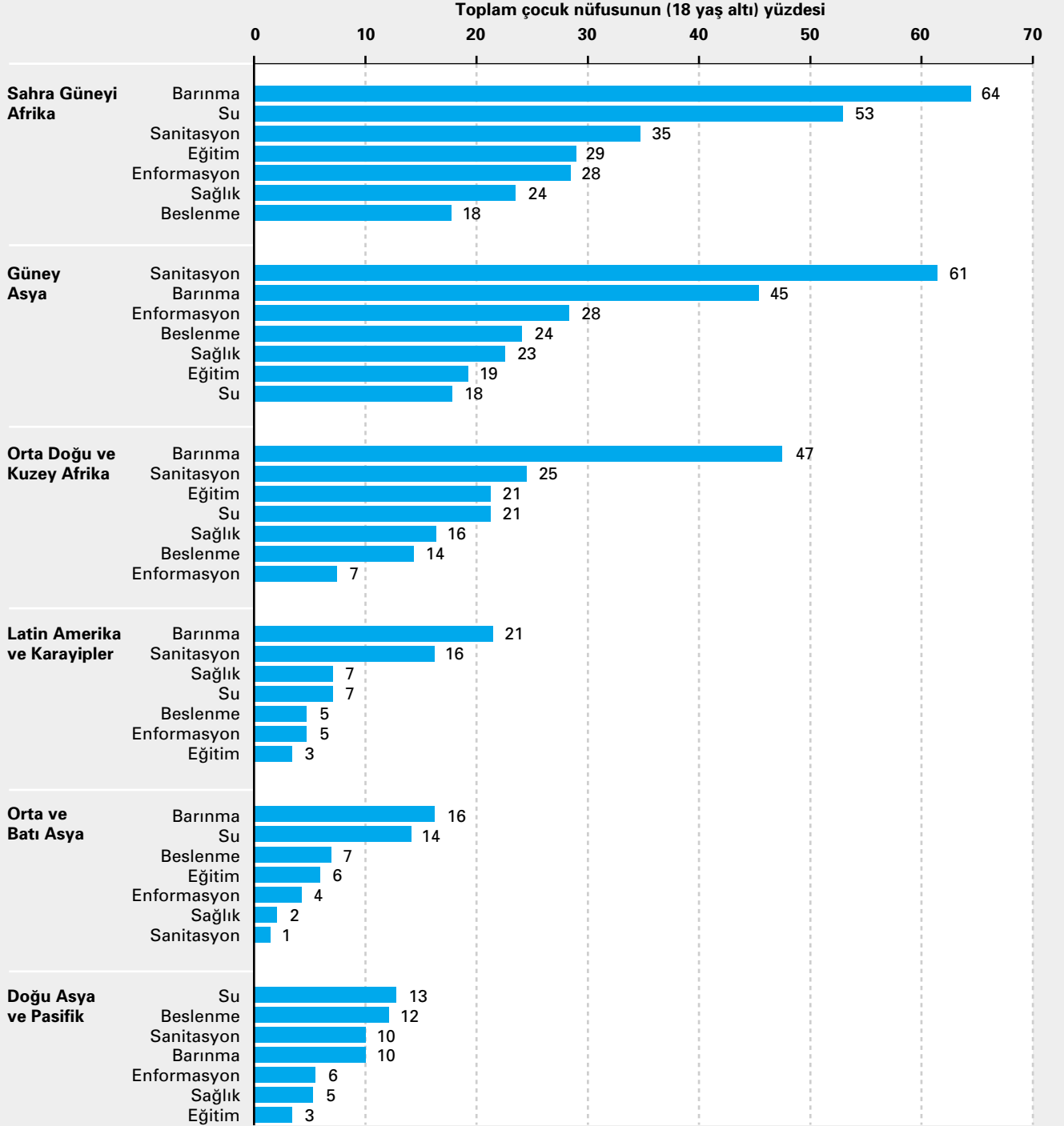
uygun sanitasyon imkanları, sağlık, barınma, eğitim ve enformasyon.⁸ Bu araştırma, 'ileri derecede yoksunluk' için, bu tür çalışmalarda genel olarak kullanılan daha katı bir yoruma başvurmuştur (*bakınız, Panel: Çocuk yoksunluğunun pratik tanımları, sayfa 19*). Örneğin, eğitimden ileri derecede yoksun bir çocuk, burada, daha sık başvurulan bir ölçüt olarak 'ilkokul eğitimi tamamlamamış olma' yerine 'hiç okula gitmemiş çocuk' olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacıların bu hayli sınırlayıcı tanımlara başvurmalarının nedeni, yoksunluğu, çocuk haklarının ihlali durumunu su götürmeyecek biçimde ortaya koyma kaygısıdır.

Bir milyar çocuk ileri derecede yoksunluğun bir ya da daha fazla biçiminden etkileniyor

Araştırma, 1 milyardan fazla çocuğun – gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yarısından fazlası– ileri derecede yoksunluğun en az bir biçimine maruz kaldığı sonucuna varmıştır. Her iki çocuktan birinin yaşamda asgari fırsatlardan bile yoksun olması gerçekten kaygı verici bir durumdur. Dahası, araştırma aynı ölçütleri kullanarak 700 milyon kadar çocuğun da ileri derecede yoksunluğun iki ya da daha fazla biçimine maruz kaldığını göstermektedir.

Beslenmede yoksunluk: Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 5 yaşından küçük çocukların yüzde 16'sı ileri derecede malnütrisyon maruzdur. Bu 90 milyon çocuğun hemen hemen yarısı Güney Asya'dadır. Gene bu çocukların çoğu anemiktir, güçsüzdür ve hastalıklara açıktır; çoğunluğu düşük kilolu doğmuştur; okula gittikleri taktirde, aralarından kimilerinin öğrenme sorunları olacaktır. Büyük olasılıkla bu çocuklar yaşamları boyunca 'yoksulun da yoksulu' olarak kalacaklardır.

Su yoksunluğu: Yaklaşık 400 milyon çocuk –ortalama olarak, gelişmekte olan ülkelerde yaşayan her 5 çocuktan biri– temiz içme suyu imkanlarından yoksundur. Bu sorun, Sahra Güneyi Afrika'da özellikle ağırdır. Bu bölgede Etiyopya, Rwanda ve Uganda gibi ülkelerde her beş çocukta dördü ya korumasız yüzey suyu kullanmaktadır ya da korumalı bir su kaynağına ulaşabilmek için 15 dakikadan fazla yürümek zorundadır. Su imkanlarından ileri derecede yoksunluk kırsal alanlarda daha da yaygın bir sorundur (kentsel yerleşimlerde bu oran yüzde 7 iken

Şekil 2.2 Bölgelere göre gelişmekte olan ülkelerde çocuklar arasında ciddi yoksunluk*

* Yoksunluktan kastedilenler için Şekil 2.1'e bakınız.

Yaş dilimleri: Eğitim: 7–18 yaş; enformasyon: 3 yaşından büyük; beslenme: 5 yaşından küçük

Kaynaklar: Gordon, David, vd., *Child Poverty in the Developing World*, The Policy Press, Bristol, UK, Ekim 2003. **Not:** Özgün çalışmada kullanılan veriler, Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (NSA) ve Çok Göstergeli Kümelem Araştırmaları (ÇGKA) kullanılarak güncellenmiştir.

kırsal yörelerde yüzde 27'ye çıkmaktadır). Temiz içme suyu bulunmaması önemli bir hastalık nedeni olduğu gibi çocukların okullarındaki durumunu ve okul devamını da etkilemektedir. Başta kızlar olmak üzere çocuklar suya ulaşmak için uzun süre harcadıklarından okul devamlılıkları fiilen aksamaktadır.

Sanitasyon yoksunluğu: Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan her üç çocukta biri – 500 milyondan fazla çocuk- sanitasyon anlamında herhangi bir imkandan yoksundur. Bir kez daha burada da sorun kırsal alanlarda daha ağırdır. Sanitasyon imkanları olmayınca çocukların hastalanma riskleri çok artmakta, böylece yaşama şansları tehlikeye düştüğü gibi eğitimden gerektiği gibi yararlanmaları da riske girmektedir. Örneğin, okul çağındaki milyonlarca çocuk bağırsak kurdu enfeksiyonuna maruzdur ve bu durumun öğrenme kabiliyetini olumsuz etkilediği bilinmektedir.

Sağlık yoksunluğu: Yaklaşık 270 milyon çocuk ya da gelişmekte olan ülkelerde yaşayan çocukların yüzde 14'ünden biraz fazlası sağlık hizmetlerine ulaşamamaktadır. Güney Aysa ve Sahra Güneyi Afrika'da her dört çocukta biri ya altı temel aşından birini bile olmamıştır ya da ishal halinde kendisini tedavi edecek bir hizmetten yoksundur.

Barınak yoksunluğu: Gelişmekte olan ülkelere 640 milyon kadar çocuk barınacak yer anlamında ciddi yoksunluk içindedir ve bu açıdan durumu en kötü olanlar Sahra Güneyi Afrika'daki çocuklardır. Bununla birlikte bu sorun Güney Asya ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da da ciddi boyutlardadır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da kırsal kesimdeki çocukların barınak yoksunluğu çekme riskleri kentlerde yaşayanlardan dört kat daha fazladır.

Eğitim Yoksunluğu: Gelişmekte olan ülkelere 140 milyon çocuk –7-18 yaşlarında- kilerin yüzde 13'ü- hiç okula gitmemiştir. Çocukların yüzde 27'sinin okul imkanlarından yoksun olduğu Sahra Güneyi Afrika'da bu oran yüzde 32'dir ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın kırsal alanlarına bakıldığında oran yüzde 33'tür. Bu son bölgede ayrıca cinsiyet açığı da büyüktür: Kız çocukların yüzde 34'ü, erkeklerin ise yüzde 12'si hiç okula gitmemiştir. Güney Asya'da bu oranlar sırasıyla yüzde 25 ve yüzde 14'tür ve bütün bunlar kız çocukla-

rın aleyhindeki açığı küresel olarak daha da büyütmektedir. Tüm dünyaya bakıldığında hiç okula gidemeyen erkeklerin oranı yüzde 10, kızların oranı ise yüzde 16'dır.

Enformasyon yoksunluğu: Gelişmekte olan ülkelere 300 milyondan fazla çocuk enformasyondan yoksundur; televizyon, radyo, telefon ya da gazete yoktur. Böylece çocuklar enformasyona ulaşamadıklarından daha genel anlamdaki eğitimden de yoksun kalmaktadır. Örneğin, kendilerini hakları ve önlerindeki fırsatlar konusunda bilgilendirecek, toplumlarına etkin biçimde katılmalarını sağlayacak herhangi bir mekanizma yoktur.

Bir alandaki yoksunluk genellikle diğer yoksunlukları da pekiştirmektedir

Yapılan araştırma, dezavantajların üst üste gelip birbirlerini pekiştirdiklerini de göstermektedir. Örneğin sanitasyon olmayışı çocukların kullandıkları suyu kirletmekte, yetersiz beslenme çocukları hastalıklara ve ishale açık hale getirmektedir. İshal tedavi edilmediğinde çocuğun beden direnci azalmakta, hastalıklara daha kolay yakalanmaktadır. Yeterince beslenemeyen, sık sık hastalanan ya da temiz suya, yeterli konuta ve uygun sanitasyona ulaşamayan çocukların okulda daha fazla sorunla karşılaşma olasılıkları yüksektir. Uygun barınaktan yoksun olan, yoksullarla dolu bir mahallede aşırı kalabalık bir evde oturan çocuk, hemen yakınında okul olsa bile eğitimin getirilerini özümseyemeyecektir.

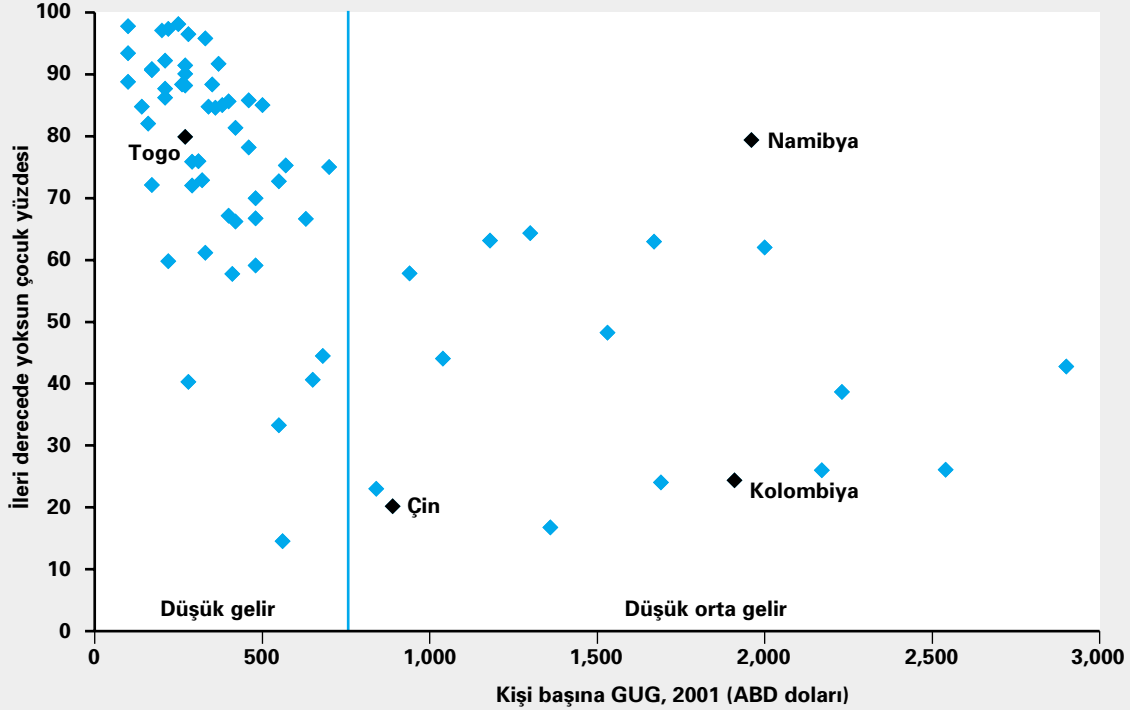
Kırsal alanlardaki çocuklar yoksunluğun bu aşırı biçimlerine daha fazla maruzdur

Gelişmekte olan ülkelerin kırsal alanlarında yaşayan çocukların temel mal ve hizmetlerden yoksun kalma riski kentlilere göre iki kat daha yüksektir. Ayrıca bu çocukların beslenme yetersizliği çekme riskleri diğerlerine göre iki, hiç okula gidememe riskleri de üç kat daha fazladır. Kuşkusuz, bütün kentli çocukların her tür imkandan yararlanabildikleri söylenemez. Örneğin, gecekondualarda yaşayan çocukların durumu kırsal alandakilerden bile daha kötü olabilir.⁹

Çocuklar arasında ciddi boyutlarda yoksunluk yalnızca düşük gelirli ülkelerin sorunu değildir

Bristol Üniversitesi ile Londra İktisat Okulu tarafından yapılan araştırma, gelişmekte

Şekil 2.3 Gelişmekte olan ülkelerde ülke gelir gruplarına göre ileri düzeyde çocuk yoksunluğu*



Düşük gelir: 745 dolar ve daha az (kişi başına GUG, 2001)

Düşük orta gelir: 746 dolar–2,975 dolar (kişi başına GUG, 2001)

* Seçilmiş ülkeler

Kaynaklar: Gordon, David, vd., *Child Poverty in the Developing World*, The Policy Press, Bristol, UK, Ekim 2003. **Not:** Özgün çalışmada kullanılan veriler, Nüfus ve Sağlık Araştırmaları (NSA) ve Çok Göstergeli Kümelem Araştırmaları (ÇGKA) kullanılarak güncellenmiştir.

olan ülkelerde yaşayan çocukların temel mal ve hizmetlerden yoksunlukları üzerinde odaklanmıştır. Rahatsız edici bulgulardan biri de, aşırı yoksulluk içindeki çocuklardan önemli bir bölümünün ulusal geliri yüksek denebilecek ülkelerde yaşamasıdır. Yukarıdaki Şekil 2.3, düşük ve orta gelir düzeyindeki ülkelerde ileri derecede yoksunluğun toplam düzeylerini göstermektedir. Ulusal gelirin bu açıdan önemli bir etmen olduğu açıktır. Ortalama olarak alındığında, düşük gelirli ülkelerin yoksunluk düzeyleri orta gelir düzeyindeki ülkelere göre daha yüksektir. Ancak, orta gelir düzeyindeki ülkelerde bile ileri derecede yoksunluk içindeki çocuk sayısı küçümsemeyecek kadar fazladır. Örneğin Çin ve Kolombiya'daki yoksunluk düzeyleri birbirinin aynı iken, Kolombiya'nın kişi başına GUG'u Çin'den çok daha yüksektir. Bunun tersine bir durum ise, Kolombiya ve Namibya'nın benzer kişi başına gelir

düzeyinde olmalarına karşın, yoksunluk düzeyleri arasında önemli bir farklılık vardır. Namibya'daki yoksunluk düzeyi, çok daha yoksul bir ülke olan Togo'nunki gibidir.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı aşırı yoksunluğu belirleyen önemli bir etmendir

Eğitime, gıdaya ve sağlık hizmetlerine yetersiz erişim, kadınlar ve çocukları açısından özellikle ağır sonuçlar doğurmaktadır. Birçok bölgede, hiç okula gitmemiş kız ve erkek çocuk sayıları arasındaki önemli farklılıklar, kadınların ve kızların maruz kaldığı ayrımcılığın kanıtıdır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının, çocukların yoksulluk içinde yaşamalarına yol açan önemli bir etmen olduğu artık pek çok kesim tarafından kabul edilmektedir. Kaynakların nasıl sağlandığı, bu kaynaklara nasıl değer biçildiği ve paylaştırıldığı, gerek aile, gerekse toplum içinde kadın ile erkek arasındaki güç ilişkileri tara-

Çocukların esenliği ve annenin mülkü *Bina Agarwal*

Çocukluk döneminde insan yeteneklerinin gelişmesi, büyük ölçüde ailenin ve devletin çocukları yoksunluktan koruyabilme gücüne bağlıdır. Başta toprak ve konut gibi fiziksel olanlar olmak üzere mülke erişimi çok sınırlı olan ailelerin çocukları yaşamlarına önemli bir dezavantajla başlarlar. Birçok gelişmekte olan ülkenin kırsal alanlarında, küçük bir toprak parçasına sahip olunması bile bir ailenin aşırı yoksulluğa düşmesini önleyebilir. Kentsel yerleşimlere geldiğinde, yoksul mahallelerde kalitesiz konutlarda aşırı kalabalık bir yaşam söz konusu olabilmektedir.

Yakın zamanlarda yapılan araştırmalar, ailenin elindeki varlıkların çocukların esenliği açısından olumsuz sonuçlar verdiği işaret ederken, bu alanda en büyük farklılık annenin elindeki varlıklara göre ortaya çıkmaktadır. Dünyanın pek çok bölgesinden kanıtlar, başta yoksul hanelerde olmak üzere kadınların, ellerindeki varlıklardan sağladıkları gelirin önemli bir bölümünü hanenin, en başta da çocuklarının gereksindiği temel mal ve hizmetlere harcamakta olduklarını göstermektedir. Buna karşılık erkekler, ellerindekilerin daha büyük bir bölümünü içki ve sigara gibi şeylere harcamaktadırlar. Belirli varlıkların babanın değil de annenin mülkiyeti altında olduğu durumların çocukların yaşamı açısından yarattığı farklılığın çarpıcı örnekleri vardır. Örneğin Brezilya'nın kentsel alanlarında yapılan bir araştırmaya göre, eldeki varlıklardan elde edilen gelir babanın değil de annenin eline geçtiğinde çocukların sağlıklı yaşama şansları da görece artmaktadır. Böyle durumlar, özellikle kız çocukların sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Hindistan'ın kırsal kesimlerindeki çocukların, anneleri gelir elde ettiğinde okula devam ve tıbbi bakım

görme şanslarının arttığı görülmüştür. Hindistan'ın güneyindeki Kerala eyaletinin küçük çiftçileri arasında, annenin bahçede sebze yetiştirmesi ve ürünlerini kendi bildiği gibi kullanması durumunda çocukların beslenmesi de bundan olumlu biçimde etkilenmektedir.

Harcama kalıpları arasındaki farklılıklardan ayrı olarak, ellerinde örneğin toprak gibi varlıkları bulunan annelerin evlerindeki pazarlık güçleri de artmaktadır. Böylece, babanın denetimi altındaki gelir söz konusu olduğunda bile sağlanan gelir ev içinde cinsiyetler arası daha eşitlikli biçimde paylaşılmaktadır. Yakın dönemde yapılan araştırmalar, ayrıca, tarım arazisi ya da başka mülkleri bulunan kadınlar söz konusu olduğunda aile içi şiddetin de azaldığını göstermektedir. Bunun da çocuklar üzerinde olumlu etkileri olmaktadır; çünkü ev içi şiddete tanık olarak büyüyen çocuklar, diğerlerine göre daha ağır bir duygusal ve davranışsal baskı altına girmektedirler.

Kadınların mülkiyetten ya da mülkiyet hakkından yoksun olmaları, HIV/AIDS'in tehdit oluşturduğu yerlerde çocukların esenliğini de etkileyebilmektedir. Başta Sahra Güneyi Afrika'dakiler olmak üzere birçok ülkede, kocaları bu hastalık yüzünden ölen dul kadınların çocukları umarsız duruma düşmektedir. Çünkü, geleneksel miras hukuku anneleri mirastan yoksun bırakmakta, böylece kadınlar topraksız ve evsiz kalmaktadır. Kadınların ve çocukların esenliğini etkileyen etmenler arasında yalnızca özel mülk sahipliğinin ötesinde, orman ve temiz su kaynağı gibi topluluk mülkiyeti altında olan varlıklara erişim durumu da yer almaktadır. Çocuklar (özellikle de kızlar) yakacak toplama, hayvanlara yem hazırlama ve su getirme gibi işlerde annelerinin başlıca yar-

dımcılarıdır. Kıtık bu işlerin külfetini artırmakta, hatta kimi çocuklar bu işlerde annelerine yardım edebilmek için okulu bırakmakta ya da hiç okula gitmemektedir. Topluluklara ait varlıkların kıtlığı çocuklar açısından sağlıkla ilgili risklere de yol açabilir. Temiz içme suyu bulunmaması, çocukların üretkenliğini ve okul devamlılığını etkileyen hastalıkların kaynakları arasındadır. Ormansızlaşmadan kaynaklanan yakacak kıtlığı, kadınları ot ve tarımsal ürün artışı gibi ısı değeri düşük yakıtlar kullanmaya zorlamaktadır. Yakacak odunun kendisi dumanla ilgili rahatsızlıklara yol açarken, başka yakıtlar kullanılması çocukların dumanlı mutfaklarda oynama ve çalışma riskini artırmaktadır.

Birçok bölgede, ademi merkeziyetçi topluluk ormancılığı yönetimi, özellikle yoksul aileler söz konusu olduğunda bu sorunları azaltmamış, tersine daha da ağırlaştırmıştır. Örneğin Güney Asya'da kendileriyle görüşülen yeni oluşturulmuş topluluk ormancılığı yönetim kurulları, murad edilen kapsayıcılık ve demokratiklik olmasına karşın, genellikle, orman kaynaklarından yararlanılmasında kadınların ve çocukların gereksinimlerini pek az dikkate alan kişilerden oluşmaktadır. Bu kurullardan birçoğu ormanlara girilmesini yasaklamıştır. Bu yasak ormanların yeniden canlanmasına katkıda bulunmakla birlikte, kadınların ve özellikler kızlarının yakacak ve yem bulmak için harcadıkları zamanı artırmış ya da onları çocukların iş yükü, sağlığı ve eğitimi açısından olumsuz sonuçlar veren düşük kaliteli yakıtlar kullanmaya zorlamıştır.

Özetle, kadınların gerek tarım arazisi ve konut başta olmak üzere özel varlıklara, gerekse orman gibi topluluk varlıklarına erişimi, birçok durumda, başta kızlar olmak

üzere çocukların yaşamını, sağlığını, eğitimini ve fiziksel güvenliğini belirleyen temel etmenlerden biri durumundadır. Dolayısıyla, kadınların bu varlıklara erişiminin sağlanması, genel olarak kalkınma, özel olarak da yoksullukla mücadele stratejilerinin başlıca amaçları arasında yer almalıdır. Erişim, çeşitli yollardan iyileştirilebilir:

Kadınların ebeveynlik ve evlilik gereği mülk sahibi olma haklarının artırılması; devlet tarafından yapılan transferlerden kadınların ve erkeklerin bireysel ya da ortak tapu yoluyla eşit biçimde yararlandırılması; ve grup halindeki kadınlara toprağa ve konuta erişim imkanları tanınması gibi. Kuşkusuz bu liste tam değildir ve gerek devletin gerekse toplumların kadınların çeşitli varlıklara erişimini sağlayacağı başka yollar da olabilir. Bunun gibi, kadınların ve çocukların ormanlar ve su kaynakları başta olmak üzere topluluk kaynaklarına erişimi, kadınların bu kaynakların yönetiminde yer almalarını gerektirmektedir. Kadınların tarım arazisine, konuta ve toplum kaynaklarına erişimlerinin artırılması çocukların esenliğini de doğrudan etkileyecek, gerek evde gerekse toplumda çocuklara daha fazla destek olan ortamların yaratılmasına katkıda bulunacaktır.

Dr. Agarwal Delhi Üniversitesi Ekonomik Büyüme Enstitüsü Profesörü, aynı zamanda ödül alan ve hayli geniş yankılar uyandıran *Kendi Tarlası Olmak: Güney Asya'da Toplumsal Cinsiyet ve Toprak Mülkiyet Hakları* başlıklı kitabın (Cambridge Üniversitesi Yayınları, 1994) yazarıdır. Dr. Agarwal'ın ayrıca yoksulluk, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, mülkiyet hakları ve çevre yönetimi gibi alanlarda yayınlanmış birçok makalesi bulunmaktadır. Kendisi halen Uluslararası Feminist İktisatçılar Derneği Başkanı ve Uluslararası İktisat Derneği Başkan Yardımcısıdır.

findan belirlenmektedir.¹⁰ (Bakınız, Panel: *Çocukların esenliği ve annenin mülkü, sayfa 24*).

Çocuk yoksulluğu ve çocukları koruyan sistemin çökmesi

Yoksulluk çocukları güvenlik, saygınlık ve korumadan yoksun bırakmaktadır

Yoksulluk içinde yaşayan çocukların sorunu yalnızca maddi anlamda yoksunluk değildir. Duygusal ve manevi anlamda yoksunluk da çocuk haklarının ihlali anlamına gelmektedir. Ne var ki, çocuk yoksulluğunun bu boyutları, bunların maddi yoksunlukla girdiği etkileşim ve aile-toplum kaynaklarının yokluğu hakkında yeterince araştırma ve belge yoktur. Ayrıca, çocukların korunmasıyla ilgili karşılaştırılabilir uluslararası veriler de sınırlıdır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, bütün çocukların çocukluk dönemini güvenlik ve saygınlık içinde geçirmelerinin sağlayacak **koruyucu bir ortam oluşturmanın** hükümetlerin ve ailelerin görevi olduğunu açıkça belirtmektedir. Tüm dünyada milyonlarca çocuğun böyle bir korumadan yoksun olduğu da açıktır. Bunlar, yaşama, sağlık ve eğitim hakları temel mal ve hizmetlerin sağlanamaması yüzünden tehdit altında olanlar kadar yoksun durumdaki çocuklardır.

Her yıl on milyonlarca çocuk sömürü, şiddet ve suiistimalin kurbanı olmaktadır. Bu çocuklar evlerinden ve okullarından kopartılarak silahlı çatışmalara itilmektedir. Kaçırılarak fuhuş sektöründe ya da berbat koşullara sahip işyerlerinde köle gibi çalıştırılmaktadır. Ana baba bakımından yoksun bırakılmakta, erken evliliğe zorlanmaktadır. Evlerinde, okullarında ve toplumlarında şiddet ve istismara terk edilmektedir. Bu tür durumların yol açtığı sonuçlar kapsamlı ve kalıcıdır; çocuklar böylece çocukluk dönemlerini yaşayamamakta, sahip oldukları potansiyelin önemli bir bölümünü hiç gerçekleştirememektedir.

Maddi yoksunluk çocukları sömürü ve istismara karşı savunmasız bırakıyor

Çocuk koruma alanındaki yetersizliklerin birçoğunun kökeninde maddi yoksunluk yer almaktadır. Maddi yoksunluğun sömürüye ve istismara davetiye çıkarmasını gösteren

Kadınların özel ve topluluk elindeki varlıklara erişiminin sağlanması, yoksullukla mücadele stratejilerinin başlıca hedefi olmalıdır.

en açık olgulardan biri çocuk işçiliğidir. Maddi yoksunluk, güç durumdaki çocukları –örneğin silahlı çatışmalara katılanlar ya da HIV/AIDS yüzünden yakınlarını kaybedenler- çoğu kez okul ve dinlenme zamanı da bulamadan tehlikeli çocuk işçiliği biçimlerine zorlamaktadır. Halen, 180 milyon çocuğun, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak tanımlanan işlerde çalıştıkları tahmin edilmektedir.¹¹

Çocuk korumada boşluklar kuşaklar arası yoksulluk döngüsünü pekiştirmektedir

Maddi yoksunluk içindeki çocuklar, kaçırılma, alınıp satılma ve fuhuş gibi durumlara da daha açık hale gelmektedirler. Yapılan tahminlere göre her yıl 1.2 milyon çocuk kaçırılmakta ya da alınıp satılmakta;¹² çoğunluğu kız olmak üzere 2 milyon çocuk da milyarlarca doların döndüğü ticari seks endüstrisi içinde cinsel anlamda sömürülmektedir.¹³

Yoksulluk çocuk koruma alanındaki gedikleri daha da açarken, diğer yandan bu açıkların da çocukları maddi yoksunluğa zorladığı ya da mevcut yoksulluklarını daha da ağırlaştırdığı belirtilmelidir. Evde şiddet ve istismar çocukları sokaklara yöneltebilir; sokaklarda ise çocukların yoksulluğu daha da pekişebilir. Ayrımcılık yüzünden çocuklar okullarında öğrenme engelleriyle karşılaşmış bu yüzden okullarını bırakabilirler. Sömürü, çocukları okul dışında, sağlıklı, daha ileri boyutlarda psikolojik ve fiziksel suiistimale açık bırakarak yoksulluğun derinleşmesine yol açar.

Ceza adaleti sistemi içindeki çocuklar özel risklerle karşı karşıya

Yoksulluk genellikle çocukların başının yasalarla derde girmesine yol açmaktadır. Bu durumda, çeşitli nedenlerle suçlanan çocukların haklarına gereken duyarlılığı göstermeyen ceza adaleti sistemleri de yoksulluğun sürüp gitmesine katkıda bulunabilmektedir. Çocukların yiyecek çaldıkları ya da dilencilik yaptıkları için göz altına alındıkları durumların temelinde genellikle yoksulluk vardır. Bu tür suçlara yönelik çocuklar tutuklandıklarında ya da hüküm giydiklerinde ailelerinden ve kendi toplumlarından küçük yaşlarda ayrı düşmekte, toplumda iyi bir yer edinmek ve yetişkinlik

döneminde yoksulluğa maruz kalmamak için gerekli becerileri edinme imkanlarından da büyük ölçüde yoksun kalmaktadırlar. Bu çocuklar serbest kaldıktan sonra bile çevrelerince damgalanmakta, toplumla yeniden bütünleşmede güçlük çekebilmektedirler. Bu da, çocukların daha sonraki yaşamlarındaki marjinalleşmeye ve yoksulluğa çanak tutmaktadır. Örneklenen bütün durumlarda, yoksulluğun mirası tek bir kuşakta tükenmemekte, daha sonraki kuşakları da etkileyebilmektedir.

En iyi korumayı aile sağlar

Çocuklar söz konusu olduğunda ilk savunma hattını aile oluşturur; çocuklar ailelerinden ne kadar uzaktaysalar, savunmasızlıkları da o kadar artar. Ailelerinden ayrı çocukların; gerek sokaklarda çalışan/yaşayanların, gerekse kurumlara yerleştirilenlerin, marjinalleşme, istismara uğrama ve yetişkinlik dönemlerinde yoksulluk çekme riski daha fazladır. Üstelik, bu konumdaki çocukların HIV kapma olasılıkları da daha yüksektir. Kurumlara yerleştirilen çocuklar, görünüşte istismarın en açık kimi biçimlerinden korunuyor olsalar bile, sonuçta birbirlerinden ve diğer insanlardan cinsiyetlerine ve yaşlarına göre ayrılmış konumdadırlar. Bu konum, çocukların önemli sosyal becerileri geliştirmelerini engellediği gibi, toplum desteği ve etkileşimini de ortadan kaldırır.

Yoksulluğa karşı mücadelede başarı şansı, ancak çocuklar sömürüden, şiddetten ve istismardan korunabildikleri takdirde artırılabilir. Ne yazık ki, bunun için ortada hazır bir çözüm yoktur; bir çocuğu istismara karşı aşılacak mümkün değildir. Ancak, gene de yapılabilecek şeyler vardır. İşe, bütün çocukların sağlam ve koruyucu ortamlarda yetişmelerini sağlayarak başlayabiliriz.

Görelî yoksunluk olarak çocuk yoksulluğu

Çocuklar, ileri derecede yoksun olmadıklarında ve istismara uğramadıklarında da yoksulluk çekebilirler

Maddi koşulları belirli bir toplumdaki 'normlara' yakın düşen ailelerde büyüüp yetişmek çocuklar açısından önemlidir. Çocukların kendilerinin yoksulluğu somut olarak nasıl yaşadıkları ve bunun hakkında neler hissettikleriyle ilgili araştırmalar, görelî yoksunluğun – kimi çocukların diğer çocuk-

ların yararlanabildikleri fırsatlardan yararlanamaması- gerek zengin gerekse yoksul ülkelerdeki çocuklara benzer biçimde zarar verdiğini göstermektedir. Yetişkinlerin 'mutlaka zorunlu' saymadıkları mal ve hizmetlerden yoksunluk, çocuklar tarafından başka bir açıdan değerlendirilebilir ve çocuklar başkalarının sahip oldukları yaşam tarzları ve fırsatların kendilerine uzak olduğunu düşünebilirler.¹⁴

Görelî yoksunluk, çocukların yaşama, büyüme ve gelişme açısından eşitsiz fırsatlara sahip olmaları anlamına gelir

Aile geliri ve varlığı açısından görelî yoksunluk, çocukların yaşama, büyüme ve gelişmeleri için gerekli mal ve hizmetlerden mutlak anlamda yoksunluğu belirleyen bir etmendir ve bu nedenle çok önemli sonuçlar getirebilir. Gelişmekte olan 43 ülkeyi kapsayan ve yakınlarda yapılan bir araştırmaya göre, ortalama olarak alındığında, nüfusun maddi varlık açısından en geri düzeydeki beşte birlik dilimindeki ailelerin çocukların beş yaşına gelmeden ölme olasılıkları, en üstteki beşte birlik dilime mensup ailelerin çocuklarına göre en az iki kat daha yüksektir.¹⁵ Brezilya'da, kişi başına aile geliri asgari ücretin yarısından daha az olan çocuklarının beş yaşına gelmeden ölme olasılıkları 3 kat daha fazladır. Gene bu çocukların okuma yazma öğrenmeden büyüme olasılıkları diğerlerine göre 21, yeterince temiz suyu bulunmayan evlerde yaşama olasılıkları da 30 kat daha yüksektir.¹⁶ Aile gelirinin düşüklüğü, çocukların yaşama, sağlık hizmetleri alma ve eğitim görme haklarına zarar vermek üzere yoksulluğun diğer yönleriyle –örneğin ana babaların eğitim düzeyinin düşüklüğü, kırsal ve gecekondu yerleşimlerdeki imkansızlıklar gibi- etkileşim içinde olsa bile, yapılan araştırmalar, düşük aile gelirinin, diğer etmenlerden bağımsız olarak çocukların sağlık ve eğitim düzeylerini belirleyebilen bir etmen olduğunu göstermektedir.¹⁷

Bu bağlamda, gelişmekte olan birçok ülke hızlı ekonomik büyüme dönemleri yaşamışken, gerek ülkeler arasındaki, gerekse belirli bir ülkedeki aileler arasındaki gelir eşitsizliklerinin son on yıl içinde artmış olması özellikle kaygı vericidir.¹⁸ Örneğin Çin ve Hindistan'da nüfusun geniş kesimleri, son yılların hızlı ekonomik büyümesinden pek az yarar sağlayabilmiştir. Benzer biçimde, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

(OECD) üyesi ülkelerde çocuk yoksulluğu konusunda yapılan bir araştırma da, görelî yoksulluk – gelir düzeyi, ülkedeki ortalama gelirin yarısından daha düşük olan haneler içinde yaşayan çocukların oranı 1980'lerin sonundan bu yana artmaktadır (*Bakınız, Şekil 2.4: OECD ülkelerinde çocuk yoksulluğu, sayfa 28*).

Çocuk yoksulluğu, kimi varlıklı ülkelerde son on yıl içinde görelî olarak artmıştır

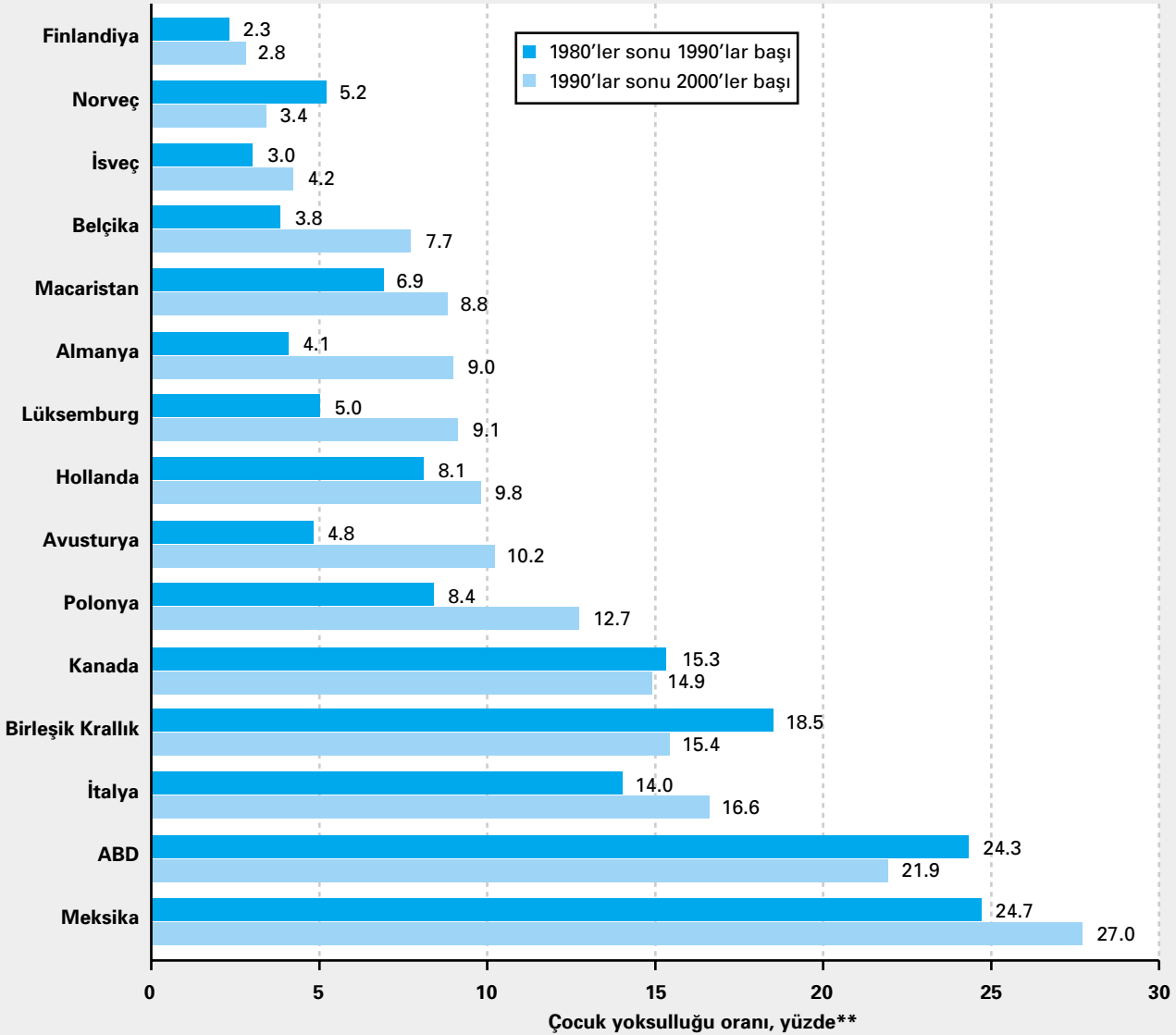
Elde karşılaştırılabilir verilerin bulunduğu 15 OECD ülkesinden 11'inde çocuk yoksulluğu kabaca son on yıl içinde kayda değer biçimde artmıştır. Yeni binyıl başladığında çocuk yoksulluğu oranının yüzde 5'in altında bulunduğu yalnızca üç ülke bulunuyordu: Finlandiya, Norveç ve İsveç. Düşük gelirli ailelerde yaşayan çocukların toplam oranının son on yıl içinde az da olsa düştüğü ülke sayısı da 4'tür: Kanada, Norveç, Birleşik Krallık ve ABD. Bu ülkelerden Norveç dışındaki diğer üçünde, karşılaştırma bazı 1980'lerin sonu olarak alındığında, görelî çocuk yoksulluğunun diğerlerine göre hala ciddi düzeylerde olduğu görülmektedir.

Çocuk yoksunluğuna karşı mücadelede stratejiler

Yoksulluk içindeki çocuklarla ilgili istatistikler ortaya karamsar bir tablo koymaktadır. İleri derecedeki çocuk yoksunluğunun yaygınlığı, çocuk ölüm hızlarını düşürme, sağlık ve beslenme alanlarında ileri adımlar atma, eğitimi ve korumayı yaygınlaştırma çabalarına ket vurabilecek boyutlardadır. Ortadaki durum görelî yoksulluğun yaygınlığını göstermektedir ki, bunun anlamı, ortalama aile gelirlerinin artmasından ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesinden bile hiç ya da yeterince yarar göremeyen dezavantajlı çocukların varlığıdır. Aynı tablo, koruyucu ortamların olmayışının çocukları nasıl sömürü, istismar ve şiddete açık durumda bıraktığını gözler önüne sermektedir.

Bu sayılar ve eğilimler, ulusal ve yerel yönetimlerin, özel sektörün ve uluslararası topluluğun Binyıl Kalkınma Hedefleri ve 'Çocuklar için Uygun bir Dünya' adına harekete geçme kararlılığını tartışılır kılmaktadır. Sözü edilen bu tarafların yanı sıra, aileler ve toplumlar dahil diğer sorumlu kesimlerin çocuk yoksulluğunu azaltma konusundaki niyetleri de bu nedenle

Şekil 2.4 OECD ülkelerinde çocuk yoksulluğu*



* Seçilmiş ülkeler

** Çocuk yoksulluğu oranı, herkesi kapsayacak biçimde düzeltilmiş ortamca harcanabilir gelirin yüzde 50'sinden azına sahip ailelerde yaşayan çocukların toplam yüzdesini anlatmaktadır.

Kaynak: Lüksemburg Gelir Araştırması, 2000.

tartışma konusu olabilmektedir. Çocuk yoksulluğuna karşı mücadelede kullanılacak bilgi ve deneyim elde hazırlanırken böyle bir durumun ortaya çıkması kuşkusuz daha da rahatsız edicidir.

Küreselleşmenin ve ekonomik büyümenin çocukların yararına seferber edilmesi

Çocuk yoksulluğunun azaltılması için ekonomik büyümenin yönlendirilmesi gerekmektedir

Yoksulluğu önemli ölçülerde ve istikrarlı bir çizgide azaltabilen ülkeler, bunu, tek başına makroekonomik istikrara ve ekonomik büyümeye öncelik tanımak yerine, bununla aynı anda ekonomik ve sosyal konuları da ele alarak başaramışlardır.

Hızlı bir ekonomik büyümenin bile, sosyal gelişme anlamında yeterince olumlu sonuçlar vermeyebileceğinin örnekleri vardır. Bu örneklerden en açığı, 5 yaş altı çocuk ölüm oranlarıdır. Çin ve Hindistan 1990'dan bu yana hızlı bir ekonomik gelişme sağlarken, bu iki ülkede 5 yaşından küçükler ölüm hızında sağlanan yıllık ortalama azalma aynı dönemde giderek yavaşlamıştır.²⁰ Çocukların temel sosyal hizmetlere erişimini iyileştirmede başarılı olan ülkeler bu alanda daha fazla harcama yapmayı göze alanlardır –örneğin Kosta Rika, Malezya ve Mauritius son birkaç on yıl içinde istikrarlı olarak bu yolu izlemişlerdir.²¹ Ekonomik büyümenin, Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşma açısından gerekli olduğu ortadadır. Ancak, yakınlarda yayınlanan bir Dünya Bankası araştırmasının da gösterdiği gibi, Sahra Güneyi Afrika ülkelerinden ikisinin 2015 yılına kadar yoksulluğu azaltma açısından en başarılı ülkeler olması beklenmektedir. Bunun nedeni, söz konusu ülkelerin salt ekonomik büyümenin ötesinde gelir dağılımındaki iyileştirmelere de önem vermeleridir.²²

Çocuklara yatırım yapılması, insani kalkınmanın yanı sıra ekonomik getiriler de sağlayacaktır

Eldeki son veriler, gelişmekte olan ülkelere eğitim dahil beşeri sermayeye yapılan yatırımın, dinamik ve iyi eğitilmiş işgücünden yararlanmak isteyen yatırımcılar eliyle dış sermaye çektiğini göstermektedir.²³ Benzer biçimde, 1990'lı yıllarda planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş yapan kimi ülkeler söz konusu olduğunda, ekonomik toparlanma ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişkin eğitim sistemleri ve eğitilmiş işgücü ile ilişkili olduğu görülmektedir.²⁴

Kriz dönemlerinde bile çocukların haklarını kollayan ülkeler, insani kalkınma açısından daha ileri düzeylere ulaşmaktadırlar. Dünya Bankası tarafından hazırlanan bir rapora göre, kişi başına gelir düzeyi görece düşük olmakla birlikte insani kalkınma açısından ileri düzeylere gelen bir ülke olan Küba 1990'larda savunma harcamalarında önemli bir kısıntıya giderken sağlık ve eğitim alanındaki harcamalarını korumuştur.²⁵

Dış borçların azaltılması ve savunma harcamalarında kısıntı yapılması kaynakları serbest bırakacaktır

Uluslararası finans kuruluşlarının en az gelişmiş ülkelerdeki toplam dış borç stokunu sınırlandırma yönündeki son girişimleri –bu girişimler en başta Ağır Dış Borç Yükü Altındaki Yoksul Ülkeler Girişiminin yanı sıra daha ileri düzeylerde borçlanmayı önleme çabalarıyla gerçekleştirilmektedir- gereklidir ve memnuniyetle karşılanmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında eğitim ve sağlık alanında yapılan harcamalardan daha fazlasını dış borç ödemelerine ayıranlar vardır. Kimi ülkeler gayri safi yurt içi hasıllarının yüzde 10'undan fazlasını gene bu amaçla kullanmaktadır. Yukarıda sözü edilen girişim kapsamına girecek özellikler taşıyan 38 ülke vardır. Çünkü bu ülkeler hem aşırı yoksul, hem de aşırı dış borç yükü altındadır.

Bu arada dünya silahlanmaya her yıl neredeyse 1 trilyon dolar harcamaktadır. Silahlanmaya harcanan bu para, Binyıl Kalkınma Hedeflerine 2015 yılına kadar ulaşılması için gereken yıllık 40-70 milyar doların çok üzerinde bir rakamdır. Dünyadaki en yoksul ülkelerin çoğu, sağlık ve eğitime ayırdıkları payın çok daha fazlasını silah ve askeri personel için harcamaya devam etmektedir. Bu askeri harcamaların en azından bir bölümünün sağlığa ya da eğitime ayrılması durumunda milyonlarca dolarlık sosyal yatırım imkanları ortaya çıkacaktır. Bu durumda, Bolivya, Botswana, Gana, Kenya ve Malezya gibi gayri safi ulusal gelirlerinin askeri harcamalara göre çok daha büyük bir bölümünü eğitime ayıran ülkelerin gelecek yıllarda elde edecekleri ekonomik ve sosyal sonuçların izlenmesi hayli ilginç olacaktır.

Kalkınma için yerel çözümlerin ve katılımcı planlamanın yaygınlaştırılması

Dünya topluluğu, uluslararası gündemi belirleyen Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Monterrey Mutabakatı ile bugün en geniş anlamıyla iyi yönetişimi benimsemiş durumdadır. Bundan kastedilen, insani kalkınmanın saydam kamu bütçeleriyle desteklenmesi, geniş kesimlerin görüşlerinin alınması ve katılımcı planlama süreçleridir. Başka bir deyişle, bu söylenen, dünyanın birbiriyle bakışsız hedefleri ya da sorumlulukları olan,

zengin ve yoksul biçiminde iki bloğa ayrılmış olduğu görüşünün reddidir. Kastedilen, planları uygulayanların aynı zamanda bu planların sahibi olmaları, diğer ülkelerin deneyimlerinden öğrenmeleri ve kendi deneyimlerini de başkalarıyla paylaşmalarıdır.

Yoksullukla Mücadele Strateji Raporları, en az gelişmiş ülkelerde yoksullukla mücadelenin başlıca odak noktası haline gelmektedir

1999 yılından bu yana, gelir düzeyi düşük ülkelerin ulusal hükümetlerinden Yoksullukla Mücadele Strateji Raporları (YMSR) hazırlamaları istenmektedir. Ülkelerin uluslararası finans kuruluşlarından yardım ya da kredi alabilmeleri için bu raporların belirli ölçütleri karşılaması gerekmektedir. Ayrıca, aynı raporlar, Ağır Dış Borç Altındaki Yoksul Ülkeler Girişimi çerçevesinde ülkelerin dış borçlarla ilgili görüşmelere katılabilmelerinin de temelini oluşturmaktadır. YMSR'ler yoksullukla mücadeleyi ulusal ve uluslararası politikanın yerleşim hedefi olarak tanımlamaktadır. Bu belgeler, Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşma çabalarında giderek daha yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Yoksullukla Mücadele Strateji Raporlarının, çocukluğun iyi geçmesi ve korunması amacıyla kullanılması

YMSR'ların hazırlanması; bu belgelerin nasıl daha etkili, eşitlikçi ve katılımcı hale getirilebileceği konusundaki tartışmalar önemli bir fırsat sunmaktadır. YMSR'ler dar anlamda ekonomik ya da sektörel bakış açısından insan haklarını temel alan bir yaklaşıma geçişi nadiren gerçekleştirmişlerdir. Bu geçiş, mali gündem, bütçe saydamlığı ve hesap verebilirlik gibi başlıkların yanı sıra, kişisel özgürlüklere, demokrasi ve sosyal katılıma daha fazla ağırlık tanınmasını gerektirmektedir. Benzer biçimde, bugüne dek edinilen deneyim, çocuklara, gençlere ve kadınlara ilişkin duyarlılıkların bu belgelerde özellikle ön plana çıkmadığını, bütün bunların makroekonomik hedeflere göre ikinci planda kaldığını göstermektedir.²⁶ Çocuk haklarının yaşama geçirilmesini ön plana alan YMSR'lerin, çocuklar ve aileleri ilgilendiren temel konular, çocuk yoksulluğunun ülke özüğü nedenleri ve çocukların

önündeki fırsatların artırılması gibi başlıklara ağırlık vermesi gerekir.

UNICEF, bağışıklama, parasız eğitim ve çocukların haklarını güvence altına alan yasal düzenlemeler gibi başlıkların YMSR'lere içselleştirilmesi için hükümetler ve diğer ortaklarıyla birlikte çaba göstermektedir. Ancak, kamu kuruluşlarındaki yetersiz işleyiş ve rüşvet, sivil toplum kuruluşlarının zayıflığı gibi yönetimle ilgili sorunlar, sağlık ve eğitim hakkı dahil çocuk haklarının gerçekleştirilebileceği elverişli ortamlar oluşturulmasını engelleyebilir. Dolayısıyla, gelişmekte olan bir ülkede görev ve sorumluluk taşıyanların kapasitesini geliştirmeye yönelik çabaların, kamusal kaynakların, yönetişimin ve kaliteli temel ihtiyaç maddelerinin yetersizliği sorununu da ele alması gerekir.

Entegre ve kapsamlı nitelikte ulusal ve toplum düzeyi programlar

Yoksulluğun çocukluk dönemini yaşayanlara yönelttiği tehdit çok yönlüdür. Dolayısıyla, buna karşı duruşun da çok yönlü ve kapsamlı olması, her çocuğun yaşaması ve gelişmesi açısından büyük önem taşıyan çocukluk dönemine entegre bir yaklaşım öngörmesi gerekir.

OECD ülkelerinde ailelere ve gençlere destek niteliğindeki toplam kamu harcamaları ile göreceli çocuk yoksulluğunun yaygınlığı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (*Bakınız, Şekil 2.5, OECD ülkelerinde sosyal harcamalar ve çocuk yoksulluğu, sayfa 35*). Finansmanı hükümet tarafından sağlanan gelişkin kurumlar, çocukların ve gençlerin maruz kaldıkları dışlanmayı ve bununla ilgili riskleri azaltabilir. Bu ölçüde kapsamlı refah sistemlerinin maliyeti, yoksul ülkeler tarafından kimi durumlarda ürkütücü sayılmaktadır. Bununla birlikte, orta gelir düzeyindeki ülkelerin daha fazlasını yapabilecekleri açıktır. Uluslararası yardımlar, bölgesel ölçekteki çabalar ve geliştirilecek yerel çözümler, gelişmekte olan ülkelerdeki merkezi hükümetlerin yükünü kısmen hafifletebilir.

Meksika'da 1997 yılında başlatılan "Oportunidades" programı, aile üyelerinin okullara ve sağlık kliniklerine devam ettiklerini belgelemeleri halinde bu ailelere nakit transferi yapılmaktadır. Sonuçlar önemli ve belirli bir tutarlılık içindedir. Son beş yıl için-

de program kapsamını iki kat artırmıştır ve halen 5 milyon aileye hizmet eşiğini aşmak üzeredir. Sistemin kapsamına giren kırsal alanlarda sağlık kliniklerine yapılan ziyaretlerde yüzde 57 artış olmuş ve 5 yaşından küçük çocuklar arasında görülen hastalıklarda önemli bir azalma sağlanmıştır. Bunun yanısıra okullara kayıt ve devamlılıkta da artışlar görülmüştür (*Bakınız, Panel: Oportunidades: Yoksullukla mücadelede işe yarayan bir program, sayfa 32*).

Madagaskar'da çocuk yaşatma alanında kapsamlı bir program 5 yaşından küçük çocuk ölümlerinin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Ülkede 5 yaşından küçük çocukların üçte biri ileri ya da orta düzeyde düşük kiloludur. Ne var ki, sorunun kökeninde yiyecek bulunmaması ötesinde başka etmenler vardır. Besleme uygulamalarındaki yanlışlar, sıtma, ishal ve sık sık tekrarlanan diğer hastalıklar bu sorunu ağırlaştırmaktadır. Program kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler arasında her çocuğun aşılması, her anne ve çocuğunun sivrisinek önleyici ilaçlanmış cibinliklerde yatmasının sağlanması ve ücretsiz ishal tuzları dağıtılması yer almaktadır. Anneler bebeklerini kendi sütleriyle emzirmeye özendirilmektedir. Daha az hastalanma ve daha iyi beslenme bu uygulamanın sağlayacağı yararlar arasındadır. Bunların yanısıra, annelere çocuklarını daha iyi nasıl besleyebilecekleri, besinlere A vitamini takviyesinin nasıl yapılacağı gibi konularda danışmanlık hizmeti verilmektedir. Okullara hela yapılmakta ve temiz içme suyu sağlanmakta, sağlık görevlileri çocukluk dönemi hastalıklarının nasıl önleneceği ve tedavi edileceği konusunda eğitim görmektedir.

Entegre yaklaşımların, yoksulluğun kendini genellikle eğitimde dezavantajlar, sık hastalanma, gençler arasında işsizliğin yüksek oranlarda olması, uyuşturucu kullanımı ve suça yönelme biçiminde ortaya koyduğu orta ve yüksek gelir düzeyindeki piyasa ekonomilerinde de başarılı olduğu kanıtlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet bakış açısı, yoksullukla mücadele programlarının etkinliğini artırabilmektedir

Kamusal müdahalelerde bir toplumsal cinsiyet perspektifinin de bulunması, gerek zengin gerekse yoksul ülkeler için önem-

lidir. Aile geliriyle ölçüldüğünde çocuk yoksulluğunun en az olduğu OECD ülkelerinde hem çocuklu ailelere geniş yardımlar yapılmaktadır hem de kadınların işgücüne katılım oranları yüksektir. Kadınlar arasında istihdam oranlarının yüksekliği (bu söylenen tek başına aile reisi konumundaki kadınları da kapsamaktadır). 1990'lı yıllarda çocuk yoksulluğunun birçok OECD ülkesinde azaltılmasına katkıda bulunmuştur.²⁷

ABD'deki ileri düzeyde işgücü piyasası esnekliği ve İskandinav ülkelerinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı getirilen etkili koruma diğer ülkelerdeki kadınlar için geçerli olmayabilir. Bununla birlikte, kadınlar arasında ekonomik güvencesizliği azaltan ve eşitsizlikleri aşağı çeken işgücü piyasası politikalarıyla mali politikalar yoksulluğun azaltılmasında işe yarayabilir. Örneğin az önce sözü edilen Oportunidades programının başarısı, büyük ölçüde, hemen her durumda kadına nakit transferi yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bu yardım kadının aile içindeki konumunu güçlendirmekte, bu paranın yiyecek ve diğer temel gereksinimlerin karşılanmasında kullanıma olasılığını artırmaktadır.

Çocuklar için koruyucu ortamın güçlendirilmesi

Çocukları koruyucu ortamların pekiştirilmesi için yasal düzenlemelere gidilmesi ve yerel girişimlerin başlatılması, hem ekonomik kalkınmaya hem de çocuk haklarının yaşama geçirilmesine yardımcı olmaktadır. Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Uluslararası Programı tarafından yakınlarda gerçekleştirilen bir araştırma, çocuk işçiliğinin önlenmesi ile sağlanacak ekonomik getirilerin, bunun getireceği maliyeti 20 yıl sonra kat kat aşacağını ikna edici biçimde ortaya koymaktadır.²⁸ Model, borç karşılığı çalışma, çocukların zorla fuhuş sektöründe çalıştırılmaları gibi çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılması için hemen harekete geçilmesini öngörmektedir. Okul çağında çocuğu olan ve yoksulluk içinde yaşayan ailelere yönelik gelir transferi politikaları, çocukları işten okula yöneltmenin getireceği maliyetin karşılanmasına yardımcı olmaktadır.

Brezilya'da 'Bolsa Escola' girişimi, 7-14 yaş grubundaki çocuklarını okulda tutup yüzde 90 devamlılık sağlayan yoksul ailelere asgari bir aylık ücret vermektedir (29).

Oportunidades: Yoksullukla mücadelede işe yarayan bir program



Oportunidades, bu resimde görülen kadın ve ailelerle doğrudan ilişki kurarak, burs, temel sağlık hizmeti, hijyen eğitimi ve besin takviyeleri gibi hizmetler sunmaktadır.

Oportunidades adı verilen geniş ölçekli ve yenilikçi bir hükümet programı 1997 yılından bu yana Meksika'daki milyonlarca çocuğun ve ailenin yaşamında gerçekten değişiklik yaratmaktadır.

Oportunidades 2003 yılında 4.2 milyon aileye ulaşmıştır. Bu rakam, kapasite yoksulluğu (aşağıda açıklanmaktadır) içinde yaşayan ailelerin dörtte üçüne karşılık düşmektedir. 2004 yılı için onaylanan bütçede ise 5 milyon ailenin kapsanması öngörülmektedir. Program, kısa erimde bu ailelerin sağlık ve eğitim durumlarını iyileştirmeyi hedeflemektedir. Uzun erimde ise bu ailelerin eğitim yoluyla yoksulluk çizgisinin üzerine çıkmaları umulmaktadır. Eğitim, bu ailelere mensup kişilerin gelir ve istihdam beklentilerini güçlendirecektir. Bir sosyal politika ve yoksullukla mücadele stratejisi olarak Oportunidades'in üstünlükleri son dönemde yapılan dış değerlendirmelerde ortaya konmaktadır. Bu değerlendirmelere göre, müdahalenin gerçekleştiği yörelerde okul devamlılığı ve bitirmede, ana çocuk sağlığında,

sosyo ekonomik koşullarda ve hane gelirlerinde iyileşmeler görülmüştür *(bir sonraki sayfada yer alan Başlıca Başarılar bölümüne bakınız)*.

Program, 'kapasite' yoksulluğu (*pobreza de capacidades*) içindeki ailelere odaklanmaktadır. Bu durumdaki ailelerde elde edilen gelir temel yiyecek, sağlık ve eğitim gereksinimlerini karşılayacak düzeyin altındadır. Meksika'da 5.6 milyon aile (Meksika'daki hanelerin yüzde 25.3'ü) bu durumdadır. Program, söz konusu temel gereksinimleri annelere doğrudan nakit transferi ile karşılamaya çalışmaktadır. Böylece anneler çocuklarının okul masraflarını karşılamakta, yiyecek ve okul için gerekli malzemeleri satın almakta, ailenin yeterince beslenebilmesi için gerekli gıdalara ulaşmakta ve sağlıkla ilgili konularda sağlık kuruluşlarına gidilmesini sağlamaktadır. Program, çocukların okula gerçekten gittiklerinin ve aile üyelerinin sağlık kuruluşlarına başvurduklarının okullar ve bu kuruluşlar tarafından belgelenmesi ön koşulunu getirmektedir. Program,

sürekli izleme yoluyla kendi etkililiğini ve ulaştığı sonuçları değerlendirmektedir.

Oportunidades, düşük işletme giderleri –program bütçesinin yüzde 6'sından az- ve gelişkin değerlendirme mekanizmalarıyla etkili ve çevrede taktir edilen bir konuma gelmiştir. Üstelik bu program, iki ayrı yönetim döneminde de sürdürülen tek programdır. Oportunidades, daha önceki Başkan Ernesto Zedillo (1994-2000) döneminde 'Progresas' adı altında ortaya çıkmıştı. Halen Meksika Cumhurbaşkanı olan Vicente Fox döneminde de Oportunidades hükümetin en önemli sosyal programı olarak yerini korumuştur. Program, son dönemde ülkedeki siyasal ortamda meydana gelen önemli değişikliklere karşı sürmekle kalmamış, Meksika Parlamentosu da programın bütçesini her yıl artırmıştır. Fox yönetimi liselere ayrılan fonları artırmış, kentler ve metropollerde yaşayan aileleri de program kapsamına almış, programın işlevine ve denetime ilişkin yönlerini geliştirmiştir.

Oportunidades, 2002-2006 dönemi Kalkınma, Eğitim ve Sağlık Ulusal Planlarında belirtildiği gibi Sosyal Kalkınma, Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları tarafından birlikte yürütülmektedir. Bakanlıkların eşgüdümü çabalarının programın etkinliğini artırma, kapsamını genişletme ve gereksiz tekrarları önleme açısından başarılı olduğu görülmektedir. Inter-Amerikan Kalkınma Bankası 2002 yılında Meksika Hükümeti ile 1 milyar dolarlık finansman öngören 3 yıllık bir anlaşma yapmıştır. Bu anlaşma, 2005 yılında yenilenerek 1 milyar dolarlık yeni bir yardım daha gündeme gelecektir. Sağlanan bu finansman, programın 2008 yılına kadar sürdürülmesini güvence altına alacaktır.

Programın kimi temel özellikleri şunlardır:

• **Ölçek ve sürdürülebilirlik:**

Program 1997 yılında (o zamanlar 'Progres' adı altında uygulanmaktaydı) 12 eyaletteki 13 bin yerelinde yaşayan 300.705 aileye ulaşmıştır. Programın ilk yılını tamamladığı 1998 yılına gelindiğinde, 1.6 milyon aileyi kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Programın kapsamı bundan sonra her yıl sürekli genişlemiştir. Program 2004 yılında 5 milyon aileye (25 milyon kişi) ulaşmış olacaktır ve bunun için 2.5 milyar doları aşkın bir bütçe tahsisi yapılmış durumdadır.

• **Hedef belirleme:** Oportunidades 2003 yılında 70.436 yerelle çalıştırılmıştır. Bunların yüzde 96'sı, 2.500'den az kişinin yaşadığı marjinal ve uçra yerleşimlerdi. 2002 yılında, marjinalleşme düzeyinin yüksek ya da çok yüksek olduğu 1 milyona kadar nüfusa sahip kentler de program kapsamına alınmıştır. Kırsal alanlarda hangi ailelerin program kapsamına alınacağı hane sayımı (Encuesta de Características Socioeconómicas de los Hogares) sonuçlarına göre belirlenmektedir. Kentsel alanlarda ise, yoksul aile-

ler, bu amaçla oluşturulan merkezlerde sosyoekonomik özelliklerini ortaya koyan bir formu doldurarak programa başvurabilmektedir.

• **Toplumsal cinsiyete odaklanma:**

Programdaki önceliklerden biri de, kadınların koşullarının, aile ve toplum içindeki konumu güçlendirme yoluyla iyileştirilmesidir. Bu amaçla kadınların enformasyon ve bilgi kaynaklarına erişimleri artırılmakta, karar süreçlerine aktif katılımları için çaba gösterilmektedir. Nakit yardımlardan yararlanan hane halkı reislerinin yüzde 98'i kadındır. Bundan amaçlanan, kadınların özerkliklerini artırmak ve ele geçen paranın yiyecek ve okul masrafları gibi aile gereksinimleri için kullanılmasını sağlamaktır. Eğitimde, orta (7-9) ve üst orta (10-12) düzeyler için verilen burslarda kız çocuklar daha fazla tercih edilmektedir. Bu da, eğitimin bu kademelerindeki kız-erkek açığının kapatılmasını amaçlamaktadır.

• **Gençler:** Yaşı ilerleyen çocuklar okullarını bırakıp çalışmaya başladıklarından, bunu telafi etmek için bursun nakit karşılığı öğrenciler eğitimde ilerledikçe artırılmaktadır. 2003/04 öğretim yılında, 1.4 milyon ilk ve 535 bin orta öğrenim öğrencisi burs almıştır. Programın

"Fırsat Tanınan Gençler" (Jóvenes con Oportunidades) başlığını taşıyan bir diğer bileşeni ise, 12'inci sınıfı bitiren, yüksek öğrenime devam etmek isteyen, bir iş kurma arzusunda olan, sağlık sigortası yaptırmak isteyen ya da ev alma planları yapan öğrenciler için tasarruf hesabı açmaktır.

• **Değerlendirme mekanizmaları:** Program yönetiminin, alınan sonuçların ve yaratılan etkinin düzenli biçimde değerlendirilmesi Oportunidades stratejisinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bu değerlendirmenin kapsamına eğitim, sağlık ve beslenme alanlarında yapılan müdahalelerin sonuçları ile yoksulluk düzeylerinin değerlendirilmesi de girmektedir. İlgili göstergeler arasında ise kadınların içinde bulundukları koşullar; ailelerin tüketim ve harcama kalıpları; ailelerin sağlık ve beslenme durumları; çocukların eğitimdeki başarıları; gençlerin işgücü piyasasına girmeleri; demografik değişkenler ve hedefler (belediyeler, yerellikler ve aileler) üzerindeki etki yer almaktadır.

Önemli Başarılar

Eğitim

- İlkokul üçüncü sınıfta ve kırsal alanlarda, kız öğrenci okul terki ve erkek öğrenci okul terkinde sırasıyla yüzde 14.8 ve yüzde 22.4 azalma sağlanması.
- İlkokulun üçüncü sınıfında ve kentsel alanlarda, bir üst sınıfa geçemeyen kız sayısının yüzde 14.2, erkek sayısının ise yüzde 9.6 azaltılması.
- Kırsal alanlarda ortaöğretime devamda yüzde 25'lik artış (kızlarda yüzde 32.2, erkeklerde yüzde 17.1).
- Orta öğretimin ilk yılına devam edenlerin sayısında yüzde 5'lik artış (kızlarda yüzde 7, erkeklerde yüzde 3).
- Kırsal alanlarda lise birinci sınıfa devam edenlerin sayısında yüzde 85 artış (kızlarda yüzde 79, erkeklerde yüzde 90).
- Kentsel alanlarda lise birinci sınıfa devam edenlerin sayısında yüzde 10 artış (kızlarda yüzde 11.2, erkeklerde yüzde 9.1).

Sağlık ve beslenme

- Kırsal alanlardaki sağlık merkezlerine uğramada yüzde 57 artış.
- Kırsal alanlarda, 5 yaşından küçük çocukların beslenme sağlığı kapsamındaki kontroller için sağlık merkezlerine götürülmesinde yüzde 45 artış.
- Oportunidades kapsamına giren belediyelerde anne ölümlerinin diğer belediyelerden yüzde 11 daha az olması.
- 5 yaşından küçük çocuklar arasındaki hastalıkların yüzde 12 azaltılması.
- Oportunidades kapsamına giren belediyelerde çocuk ölümlerinin diğer belediyelerden yüzde 2 daha az olması.

Bakınız referanslar sayfa 100.

Brezilya'nın 1990 Tarihli Çocuk ve Ergenler Yönetmeliği, çocuk hakları alanında en ileri hukuksal belgelerden biridir. Bu ülkede, çocuklara koruyucu ortamlar sağlanması alanındaki çalışmalar sonucunda çocuk işçiliğinde çarpıcı azalmalar sağlanmıştır: 5-15 yaş grubunda olup çalışan çocukların sayısı 1990 ile 2002 yılları arasında 2.2 milyon azalmıştır.³⁰

Çocukları da katma

Çocuk yoksulluğunun ne demek olduğunu anlamamızda bize çocukların kendileri yardımcı olabilir. 'Genç Yaşamlar' Birleşik Krallık'taki Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü tarafından uygulanan uluslararası bir araştırma projesidir ve bu proje 15 yıllık bir dönemde çocuk yoksulluğundaki değişimleri belirlemektedir. Etiyopya, Hindistan, Peru ve Viet Nam'da araştırmalar yapan proje, uluslararası ve ulusal ölçekteki politikalarla çocukların gündelik yaşamları arasındaki ilişkileri incelemektedir. Projedeki katılımcılık ögesi güçlüdür; örneğin proje, yoksulluk, eğitim ve çocuk işçiliği gibi konularda çocukların kendi deneyimlerini anlatmalarını sağlamaktadır.

UNICEF, on yılı aşkın bir süre çatışmaların, etnik gruplar arası gerilimlerin ve ekonomik krizlerin acısını çeken Sırbistan ve Karadağ'da hükümet ve yerel ölçekteki sivil toplum kuruluşlarıyla çalışarak çocuk yoksulluğuyla ilgili katılımcı bir araştırma yürütmektedir. Bu araştırmada, ana babalarının yanı sıra çocuklara da danışılmaktadır. Araştırma, kamuoyu yoklaması ve anket gibi geleneksel ve kuru tekniklerden kaçınarak, oyun tarzında düzenlenen tartışmalara çocukları da katmaktadır.

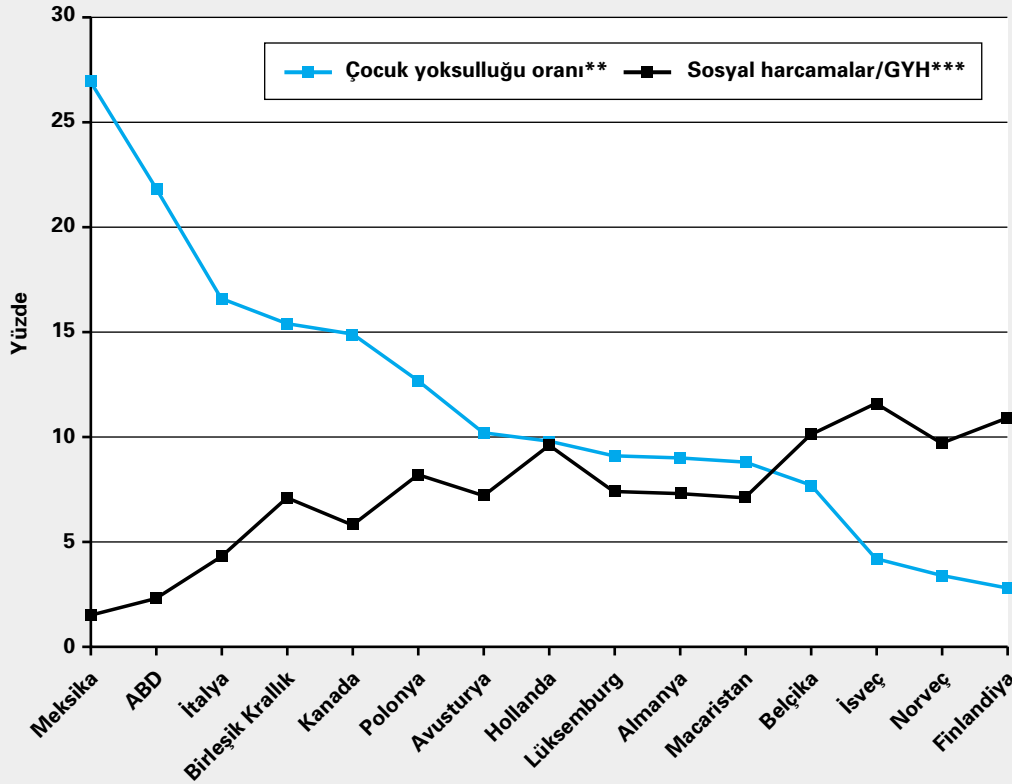
Küçük çocuklar kitap, oyuncak ve çocuk bahçesi gibi daha maddi konulara yoğunlaşırken, daha büyükler kurumların nasıl işlediğiyle ilgili sorunları da dile getirmektedir. Ana babalar, diğer bütün sorunların kaynağı olarak düşündükleri gelir yoksulluğunu öne çıkarmaktadır. Ne var ki, bu araştırmanın en başta ortaya çıkardığı gerçek, yoksulluk, eğitimden sağlığa, oyundan yeterli yaşam standartlarına kadar çocuk haklarını kapsayan çok geniş bir alanı etkilediğidir.³¹ Sırbistan ve Karadağ'dan bir çocuğun da söylediği gibi, "Bütün bu konular hakkında bizim ne düşündüğümüzü sormak nihayet birinin aklına geldi."

İleriye doğru

Yoksulluk, günümüz dünyasında çocuklara yönelik en büyük üç tehditten biridir. Ancak, çocuk yoksulluğuna karşı nasıl bir yol izleneceği bellidir. Bunun için, uluslararası topluluğun bu yolu izlemede siyasal ve ekonomik kararlılık göstermesi gerekir. Yukarıda ele alınan kanıtlardan hareketle ortaya çıkan temel dersler şunlardır:

- Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşılması, gelişmekte olan ülkelerde çocukların karşılaştıkları maddi yoksulluğun giderilmesi açısından önemli bir adım olacaktır. Binyıl Kalkınma Hedefleri ve özel olarak çocuklara yarar sağlamak üzere geliştirilen politikalar birbiriyle ilişkili ve birbirini pekiştiren stratejiler oluşturmaktadır. Çocukların karşılaştıkları birçok yoksunluk, aile gelirleri artırılarak ve temel sosyal hizmetlere erişim iyileştirilerek hafifletilebilir. Bununla birlikte, çocukların yaşadıkları yoksulluğun çeşitli boyutlarının azaltılmasına yönelik girişimlere öncelik verilmesi de güçlü biçimde savunulabilir. Bunun için daha ileri düzeyde bilinç ve duyarlılık, çocuk yoksulluğunu çok boyutlu bir konu olarak ele alacak kavramlar, izleme ve derslerin paylaşımında daha ileri bir düzey ve ilgili tarafların daha geniş bir koalisyonu gerekmektedir.
- Çocukluk döneminin yoksulluktan korunması, ulusal olmanın ötesinde aynı zamanda küresel bir sorumluluktur. Çocukların yaşama, büyüme, gelişme ve katılma haklarını ihlal eden ileri derecede yoksunluk, büyük ölçüde, bütün bu sorunlarla baş etmek için yeterli kaynaklara sahip olmayan düşük gelir düzeyindeki ülkelere görülmektedir. Üstelik, genel olarak alındığında yoksul ülkelerin kendilerini ürün fiyatlarındaki dalgalanmalar ya da olumsuz iklimsel koşullar gibi dış şoklardan koruyabilme kapasiteleri de sınırlıdır. Ulusal ve yerel yönetimler, çocuk yoksulluğuna karşı harekete geçme kararlılığını ve kapasitesini sergilemelidirler. Bu alanda en iyi sonuçlar, ulusal ve uluslararası aktörlerin çok yönlü çabalarından hareketle elde edilebilir.

- Çocuk yoksunluğunu hedef alan müdahale-

Şekil 2.5 OECD ülkelerinde* sosyal harcamalar ve çocuk yoksulluğu

* Seçilmiş ülkeler, 1990'ların sonu, 2000'lerin başı.

** Çocuk yoksulluğu oranı, gelir düzeyleri, tüm nüfusun düzeltilmiş ortanca harcanabilir gelirinden %50 daha düşük olan ailelerde yaşayan çocukların yüzdesidir.

***Sosyal harcamalarla ilgili rakamlar, malullük yardımı, aktif işgücü piyasası politikaları, işsizlik yardımı, konut ve diğer sosyal yardımlar dahil olmak üzere çalışan nüfusa yönelik toplam sosyal yardımların GYH'ye oranını temel almaktadır. Belçika ve ABD için verilen rakamlar konut yardımlarını kapsamamaktadır. Meksika için verilen rakamlar ise işsizlik yardımlarını dışarıda bırakmaktadır.

Kaynaklar: yoksulluk oranı Lüksemburg Gelir Araştırması'ndan alınmıştır, 2000. GYH'nin yüzdesi olarak sosyal harcamalar ise 2004 tarihi Sosyal Harcamalar veri tabanından derlenmiştir.

leler yerel ölçekte tasarlanmalı ve sahiplenilmelidir; aileler ve çocuklar çözümün bir parçası olmalıdırlar. İncelenen kanıtlar, müdahalelerin ülke toprağına sağlam biçimde ayak basmasının, yerel özelliklerin dikkate alınmasının ve toplumsal cinsiyete duyarlı çözümlemelerin önemini ortaya koymaktadır. Bu tür yaklaşımlar, "her yer için geçerli, her yerde deva" gündemlere tercih edilmelidir. Örneğin, ülkedeki özel koşullar ve ailelerin durumu yeterince kavranmadıkça, çocuklar üzerinde odaklanan sağlık ya da eğitim müdahaleleri istenilen sonuçları vermeyebilir.

- Çocuklara yönelik koruyucu ortamların aile düzeyinden başlayarak ulusal ve uluslararası girişimlere kadar her düzeyde güçlendirilmesi, yoksullukla mücadele stratejilerinde öncelik taşınmalıdır.
- Her ikisi de yoksulluğu derinleştiren ve ikisi birleştğinde çocukluk dönemini yıkıma uğratan silahlı çatışmalara çözüm bulunması ve HIV/AIDS'e karşı mücadele edilmesi gerekmektedir.

Çocuk Yoksulluğunun Çeşitli Boyutları

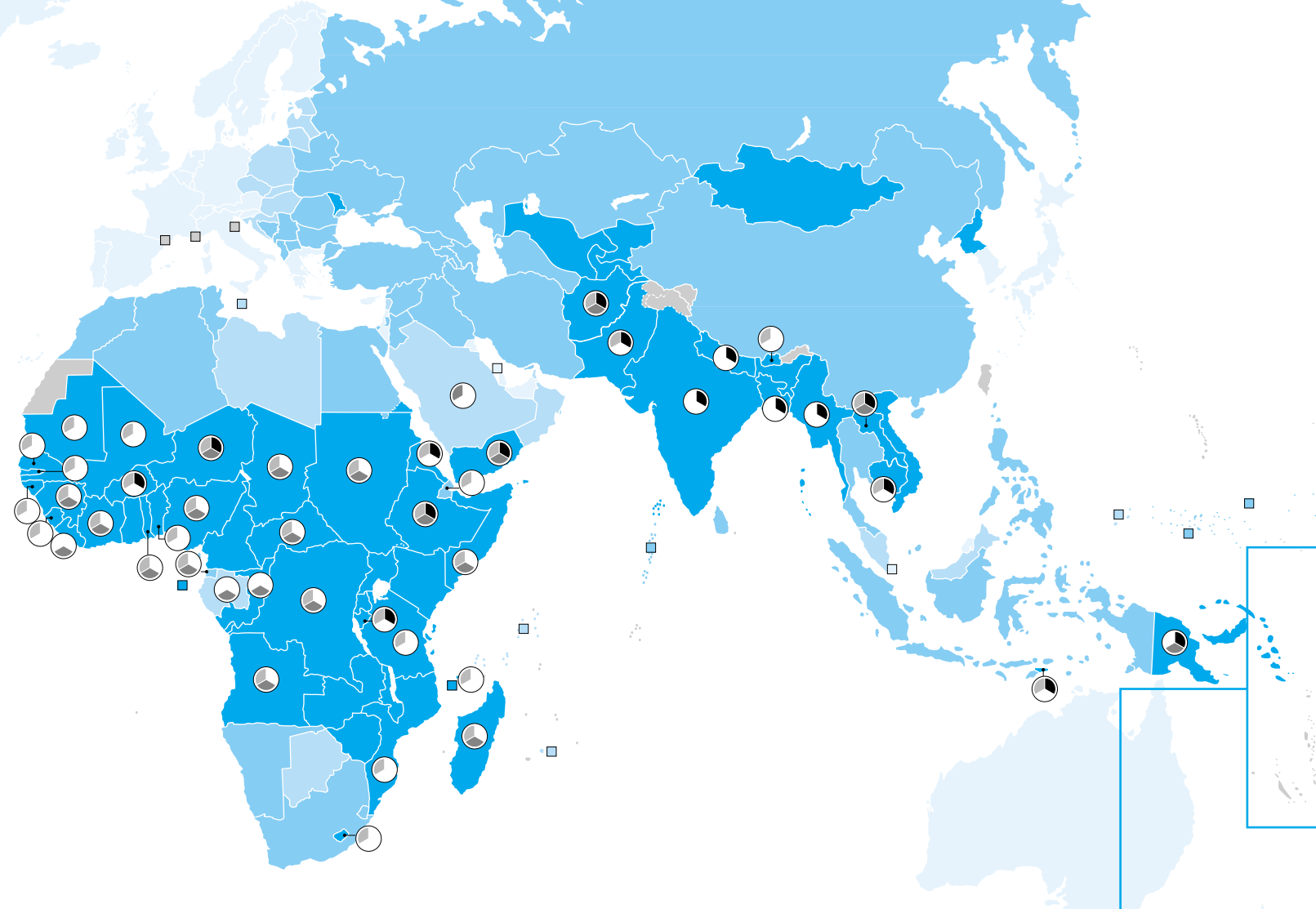
Yoksulluk çocukların her hakkını tehdit etmekte; onları yaşama, büyüme ve gelişme için gerekli kapasiteden yoksun bırakmaktadır. Yandaki haritada işaret edilen ülkelerde yaşayan çocuklar, temel mal ve hizmetler açısından en ileri düzeyde yoksunluk yaşayan çocukların bulunduğu ülkelerdir. Bu ülkelerdeki çocukların üçte birinden fazlası yetersiz beslenmekte, temel aşıları olmamakta, okula hiç kaydolmamakta ya da devam etmemektedir. 13 ülkede nüfusun yarısından azı temiz içme suyu ve yeterli sanitasyon imkanlarına sahiptir.

Gelir yoksulluğu ölçümleri sorunun nerede olduğuna işaret etme açısından iyi göstergelerdir. Yoksunluğun ileri düzeylerde olduğu ülkelerin çoğunluğu, aynı zamanda kişi başına gelir düzeyinin de düşük olduğu ülkelerdir. Ne var ki, gelir yoksulluğu göstergeleri çocukların yoksulluğu nasıl yaşadıklarını yeterince göstermeyebilir. Örneğin Hindistan ve Senegal kişi başına gelir düzeyi açısından aşağı yukarı aynı durumdadır; bununla birlikte, Hindistan'daki çocukların yetersiz beslenme, Senegal'dekilerin ise eğitim görememe riskleri daha büyüktür. Peru'daki çocukların yüzde 89'u DBT3 aşısı olurken, Dominik Cumhuriyeti'nde bu oran yüzde 65'tir; oysa Peru'da kişi başına gelir düzeyi diğer ülkeden en fazla yüzde 4 daha fazladır.

Yoksulluğun çocuklara yönelik tehdidi çok yönlüdür. Her yoksunluk, diğerinin etkisini ağırlaştırmaktadır. Bunlardan ikisi ya da daha çoğu bir araya geldiğinde, çocuklar üzerindeki etki de yıkıcı olabilmektedir. Su getirmek için uzun mesafeler yürümek zorunda olan çocuklar okula gitmekte zorlanacaklardır. Bu da özellikle kız çocukları etkileyen bir sorundur. Aşılarını olamayan ya da yetersiz beslenen çocukların yetersiz sanitasyon nedeniyle yayılan hastalıklara yakalanmaları daha kolay olacaktır. Bunlar ve yeterli barınak olmaması ve sosyal hizmetlere erişememe gibi diğer yoksunluklar çocukların kendi potansiyellerini tam olarak gerçekleştirebilmelerini engellemektedir. Her çocuk eğitim, beslenme ve sağlık haklarından yararlanmadığı sürece, çocukluk tehdit altında kalmaya devam edecektir.



Çocukluk Tehlike Altında: Yoksulluk



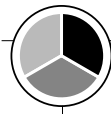
Kişi başına GUG 2003



Kaynak: Gelir grubu sınıflamaları
Dünya Bankasından

Yoksulluğun Boyutları

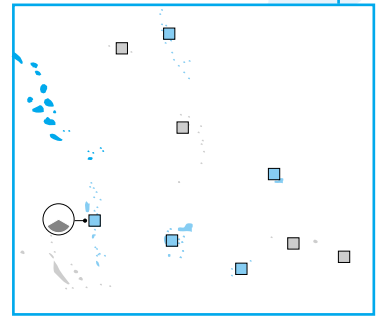
Çocukların üçte birinden
fazlası ilkokula kayıtlı değil
ya da okula devam
etmiyor
1996-2003*



1 yaşına kadar olan çocukların
üçte birinden fazlası DBT aşısı
olmamış
2003

5 yaşından küçük çocukların
üçte birinden fazlası orta
yada ileri düzeyde
düşük kilolu
1995-2003*

* Veriler, belirtilen dönem içinde bulunabildikleri en son yıla aittir.



Bu harita, herhangi bir bölgenin ya da ülkenin
hukuki statüsü ya da herhangi bir sınır
konusunda UNICEF'in konumunu
yansıtmamaktadır.

Noktalı çizgi, Hindistan ile Pakistan'ın
üzerinde anlaşıkları Jammu ve Keşmir
Denetim Hattını yaklaşık olarak
yansıtmaktadır. Jammu ve Keşmir'in nihai
statüsü ise henüz taraflarca belirlenmemiştir.

3



Çatışma Ortamlarında Çocuklar

Çocuklar savaş başlatmazlar; ama savaşın en ölümcül etkilerini de onlar yaşarlar. Çocuklar, savaşa yol açan karmaşık nedenleri nadiren anlarlar; ama bu yüzden evlerini terk etmek, vahşete tanık olmak, hatta bizzat savaş suçları işlemek zorunda kalanlar da gene onlardır. Savaşın sorumlu su çocuklar değildir; ama savaşın çocukluk dönemini heder ettiği de bir gerçektir.

Sudan-Darfur'da ortaya çıkan trajedi, dünyanın, silahlı çatışmalar karşısında çocuklara hak ettikleri korumayı henüz sağlayacak durumda olmadığını daha açık kanıtlarıyla göstermiştir. 2004 yılı ekim ayı itibarıyla Sudan'da 1.2 milyon insan zorla yerlerinden yurtlarından edilmiştir. Aralarından birçoğu silahlı milisler tarafından öldürülmüş, canını kurtarıp sınıra doğru ve komşu Çad'a kaçabilenler ise bu kez kendilerini başka bir yaşam savaşı içinde bulmuşlardır: Hastalık, yetersiz barınma imkanları ve beslenme. Ortaya çıkan insanlık krizinin boyutları, bu kişilerin barınması için ayrılan kampları son derece yetersiz kılmıştır. Eldeki imkanlar sonuna kadar zorlanmış, ancak ortaya çıkan salgın hastalıklar, özellikle yiyecek, su ve sanitasyon sıkıntısı içindeki çocukları sürekli tehdit etmiştir. Güney Sudan'ın başka bir bölgesinde hükümete bağlı güçler ile Sudan Halkları Kurtuluş Hareketi arasında 1983¹ yılından bu yana süren çatışmalar yatışmak üzereyken, Darfur'da yaşanan trajedi barış sürecinin gelişmesini son derece güçleştirmiştir.

Silahlı çatışmaların değişen niteliği

Sudan'daki durum, silahlı çatışmaların son dönemlerde değişen niteliğini ve büründüğü karmaşık yapıyı acı biçimde ortaya koymaktadır. Soğuk savaşın sona ermesinden bu yana geçen 14 yıl içinde dünyanın 48 ayrı yerinde 59 önemli silahlı çatışma meydana gelmiştir. Üstelik, bunlardan yalnızca

Özet

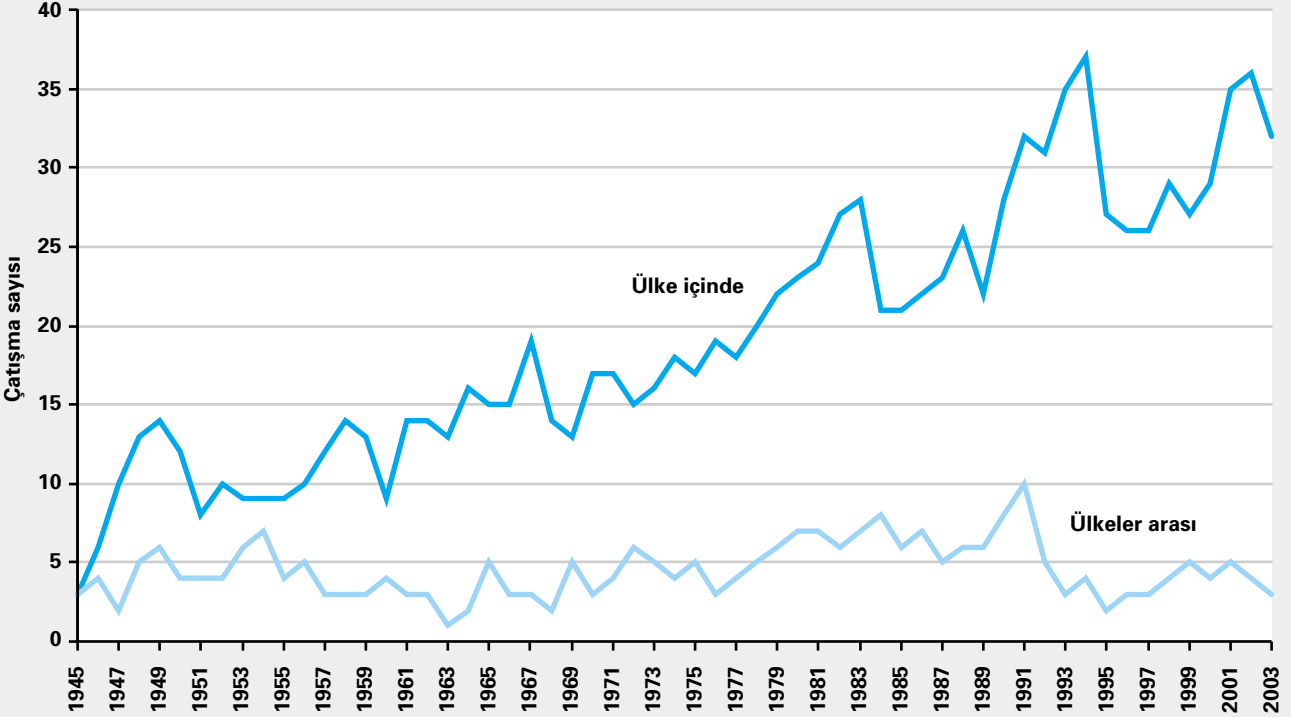
KONU: Silahlı çatışmalar en önce çocukları etkilemektedir. Çocuklar bu çatışmalarda ölmeseler, yaralanmasalar bile, yakınlarını yitire bilmekte; yoldan çıkarılmakta; şiddete yakından tanık olmanın, yoksulluğun ya da sevdiklerini yitirmenin getirdiği psikolojik ve psikososyal sorunlarla baş başa kalmaktadırlar. Hayatta kalabilenler de bu kez kendilerini başka bir savaşın içinde bulmaktadırlar: Bu, hastalıklara, barınacak bir yer olmamasına, beslenme ve temel hizmetlere ulaşamama gibi olumsuzluklara karşı verilen bir savaştır. Bu arada okullar da şiddete sahne olabilmekte, bu durum zaman zaman trajik sonuçlar verebilmektedir.

Çocuklar zorla silah altına alınabilmekte, çeşitli işlerde köle gibi kullanılabilmektedir; cinsel şiddet ve sömürüye maruz kalabilmekte ya da her yıl binlerce insanın ölümüne ya da yaralanmasına yol açan mayın gibi savaş kalıntıları onları da vurmaktadır. Cinsel şiddet, istismar, sömürü ve damgalama gerek çatışmalar sırasında gerekse sonrasında özellikle kız çocukları tehdit etmektedir. Bu arada, çatışmaları ön saflarda yaşayan çok sayıda kız çocuk olduğu da unutulmamalı.

YAPILACAK İŞ: Çocukların silahlı çatışmalardan korunması için bir dizi yapılması gereken iş var:

- **Çatışma öncesinde ve sırasında önce çocuklar gözetilmeli:** Ülkeler, çatışmaya girmeden ya da belirli yaptırımlar uygulamadan önce bunun çocuklar üzerindeki etkilerini hesaba katmalı, çatışmalar sırasında insani yardım kuruluşlarının çocukları ve kadınları koruyucu girişimlerde bulunmaları için imkan sağlamalıdır.
- **Çocukların silah altına alınmalarına son verilmesi:** Çocuk Hakları Sözleşmesine konulan çocukların silahlı çatışmalarda yer almalarıyla ilgili İsteğe Bağlı Protokolün kabul ve uygulama süreci hızlandırılmalıdır.
- **Çocuklar için koruyucu ortamların her düzeyde güçlendirilmesi:** Çocukları silahlı çatışmaların yıkıcı etkilerinden korumayı amaçlayan anlaşmaların ülkeler tarafından çekincesiz onaylanması ve uygulanmasının sağlanması.
- **Dokunulmazlık kültürünün ortadan kaldırılması ve herkesin hesap vermesi:** Soykırım yapanların, 15 yaşından küçük çocukları silah altına alanlar dahil savaş suçları işleyenlerin ve insanlığa karşı suç içeren fiillerde bulunanların yargı önüne çıkarılması.
- **Çatışmalar sırasında gerçekleşen çocuk hakları ihlallerinin izlenmesi ve bildirilmesi:** Özellikle silahlı çatışmalardan etkilenen ya da bu çatışmalarda yer alan çocuklara ilişkin güvenilir bilgiler derlenmesinde bu konuya öncelik tanınması.
- **Silahsızlandırma ve mayınlara duyarlılık kampanyaları:** Daha önce silahlı çatışmalarda yer alan çocukların kapsamlı destek programları çerçevesinde ve gerekli duyarlılıklar gösterilerek toplumla yeniden bütünleştirilmeleri çok önemlidir. Özellikle bu konuda kız çocuklara özen gösterilmesi gerekir. Bunun yanı sıra, okullarda ve halk sağlığı programlarında mayınlardan korunmayla ilgili bilgiler de verilmelidir.
- **Silahlı çatışma ortamlarına sıkışan çocukların eğitimlerine en kısa sürede yeniden başlanması:** Bu sayede çocukların yaşamlarına bir istikrar ve normallik kazandırılabilir.
- **Çatışmaların önlenmesi:** Bunun için çatışmaların ve yoksulluğun temel nedenleri ele alınmalı, arabuluculuk ve ihtilafların çözümü gibi konulara daha fazla önem verilmelidir.

Şekil 3.1 Yüksek yoğunluktaki çatışmalar, 1945–2003



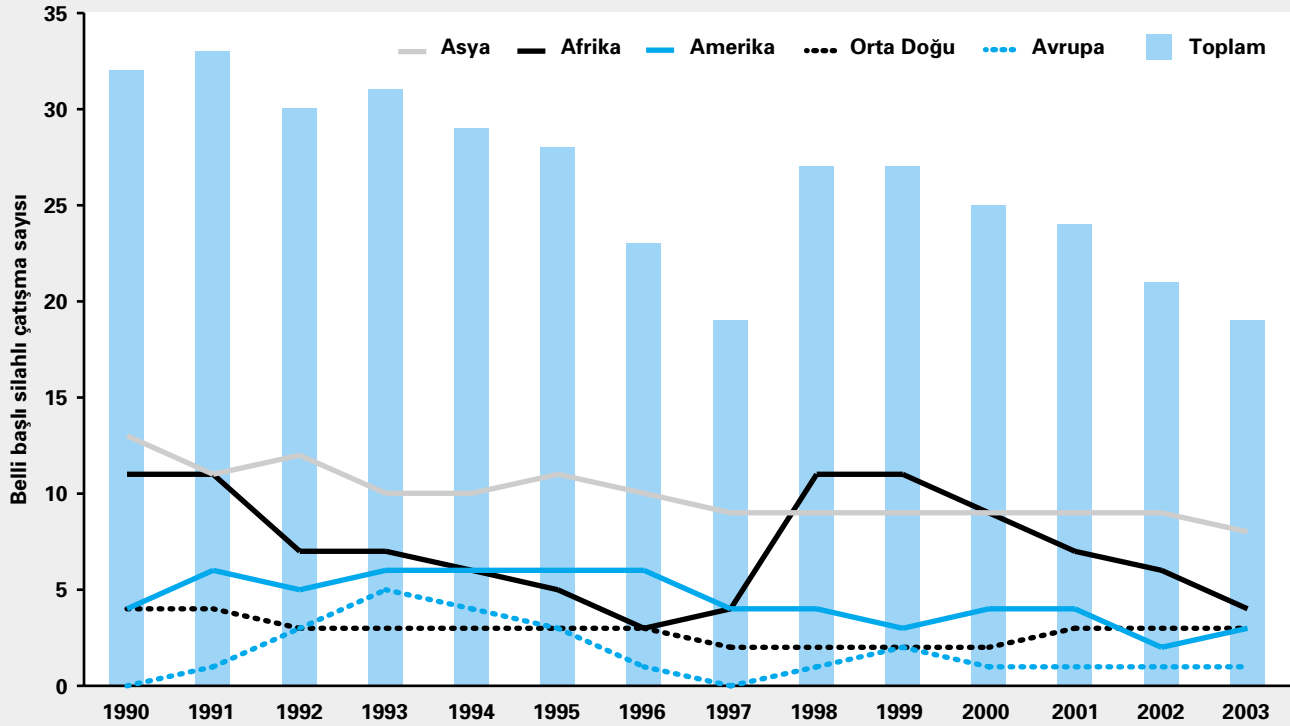
Kaynak: Uluslararası Heidelberg Çatışma Araştırmaları Enstitüsü, Çatışma Barometresi 2003.

ikisinde iki ülke arasındaki savaş söz konusudur.² Etnik temelli çatışmaların yaygınlaştığı artık açıkça görülmektedir; ülkeler arasındaki savaşların yerini, büyük ölçüde, daha yerel ölçekteki, ülke içi düşmanlıklara dayalı çatışmalar almaktadır.

Silahlı çatışmaların sivil halk için oluşturduğu tehdit çok fazla artmıştır. Gerçekten de, 1990 yılından bu yana meydana gelen silahlı çatışmalarda ölenlerin tahminen yüzde 90'ı sivil halktan kişilerdir ve bunların da yüzde 80'ini kadınlarla çocuklar oluşturmaktadır.³ Kimi durumlarda siviller doğrudan doğruya hedef alınırken, diğerlerinde siviller serseri kurşunlara ve mayın gibi savaş kalıntılarına kurban gitmektedir. İç savaş, doğası gereği savaş alanlarında değil sivililerin olduğu yerlerde gerçekleşir. Ayrıca, eğer bunun temelinde etnik düşmanlık ve karışıklık yatıyorsa, yalnızca silahlı temsilciler değil, 'aşağılanan' kesime mensup herkes topun ağzındadır. Savaş kurbanları, hiçbir şekilde, yalnızca kurşunlara ve bombalara hedef olanlar değildir.

Birçok insan, savaşın tüm toplumun sağlığında yol açtığı yıkıcı etkilere kurban gider. Beş yıl süren bir savaş örnek alındığında, bunun sonucunda 5 yaşından küçük çocuk ölüm hızı yüzde 13 artarken yetişkinler ölüm hızı bunun da üzerine çıkar. Çatışmalar sona erdikten sonra bile, bunun uzantıları çocuklar üzerindeki etkisini sürdürür. Son dönemde yapılan araştırmalar, barış tesis edildikten sonraki ilk beş yıl içinde 5 yaşından küçük çocuklar ölüm hızının, çatışmalar öncesindeki düzeyinin yüzde 11 üzerinde olduğunu göstermektedir.⁴

Gelişmekte olan birçok ülke bir kısır döngünün içine sıkışıp kalmıştır. Burada yoksulluk umutsuzluk, korku ve mevcut kaynaklar için amansız mücadele çatışmaya yol açmakta, çatışma ise yoksulluğu daha da derinleştirmektedir. Dünyanın en yoksul 20 ülkesinden 16'sı son 15 yıl içinde önemli bir iç savaş yaşamıştır.⁵ İç savaş genel olarak ekonomik ve sosyal gelişmede uzun süren tıkanmalara yol açmakta, böylece yoksulluk bir kuşaktan ötekine sürüp gitmektedir.

Şekil 3.2 Belli başlı silahlı çatışmaların yaşandığı yerler

Kaynak: Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü, SIPRI Yıllığı 2004

Çatışmaların çocukluk dönemine etkisi

İster doğrudan ister dolaylı olsun, çocuklar her zaman silahlı çatışmalardan ilk etkilenen nüfus kesimini oluşturur. Silahlı çatışma çocukların yaşamında birçok yönden değişikliğe yol açar. Hayatta kalabilseler bile, yakınlarını yitirebilirler, yoldan çıkarılabilirler, tecavüze maruz kalabilirler; şiddetin, yerlerinden yurtlarından olmanın, yoksulluğun ve sevdiklerini yitirmenin getirdiği derin duygusal yaralar ve psikososyal travma ile baş başa kalabilirler.

Savaşın getirdiği yıkımın çocukları eğitim ve sağlık alanındaki temel hizmetlerden yoksun bırakması ciddi bir olasılıktır. Çocuğun eğitimi, öğretmen yokluğu ya da mayınların ve diğer patlayıcı maddelerin güvenliklerini tehdit etmesi yüzünden kesintiye uğrayabilir. Ayrıca, okullar da silahlı çatışmanın hedefleri haline gelebilir. Bunun örneği, 2004 yılı Eylül ayında Rusya'nın Beslan kentindeki olayda, rehine krizi ve ardından meydana

na gelen şiddetli çatışmada görülmüştür. Bu olayda 150 çocukla daha fazla sayıda yetişkin yaşamını yitirmiştir. Endonezya'nın Aceh bölgesinde hükümet güçleriyle asi gruplar arasındaki silahlı çatışmalar sırasında yalnızca 2003 yılı Mayıs ayında 460 okul yakılıp kül edilmiştir.⁶ Nepal'de ise okullar sürekli olarak hükümete karşı güçler tarafından propaganda ve çocukları silah altına alma mekanları olarak kullanılmaktadır. Öğrencilere ve öğretmenlere yönelik saldırılar, bunların zorla silah altına alınmaları gibi olaylar sıradan hale gelmiştir.

Çatışmalarda yer alan çocuklar

Fililen savaşarak silahlı çatışmalar içinde yer alan çocuk sayısı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak bu sayının yüz binlere ulaşmış olması olasıdır.⁷ Çocuklar silah altına alınmakta, kaçırılmakta ya da zorla silahlı gruplara dahil edilmektedir. Silah teknolojisindeki gelişmeler sonucu hafif silahların ortaya çıkmasıyla 10 yaşındaki çocukların bile silah kullanıp insan öldürmesi müm-

Kız askerler: Anlatılmamış öykü

Görünmez askerler

Çocukların savaşlarda kullanılmaları gerçeği, uluslararası planda büyük ölçüde görmezden gelinmekteydi. Ta ki Çocuk Asker Kullanımının Önlenmesi Uluslararası Koalisyonu, silahlı çatışmaların sürmekte olduğu ülkelerde savaşmakta olan güçlerde yer alan kız ve erkek çocukların belirlenmesi yönünde sistematik bir çalışma başlatana kadar. Bugün, bu durumdaki çocuklara ilişkin daha fazla duyarlılık vardır. Ancak, uluslararası raporlar ve girişimlerde kullanılan “çocuk askerler” ya da “çocuklar” şeklindeki genel tanımlarda sıklıkla erkeklerle atıfta bulunulmaktadır. Oysa, 1990 ile 2003 yılları arasında 55 kadar ülkede hükümete bağlı güçlerde, milislerde ve/ya da muhalif silahlı güçlerde kız çocuklar da yer almışlar ve bu ülkelerden 38’inde çatışmalara fiilen katılmışlardır.

Odak noktasını erkek çocuklar oluşturmuştur; çünkü, kız çocuklara yetişkin silahlı kişilerin ‘eşleri’ ya da cinsel köleleri olarak bakılmıştır. Kız çocukların bu bağlamdaki konumunun çok karmaşık yönler içerdiği ancak yeni yeni anlaşılmaktadır. Kız çocuklar bu çatışmalarda aktif savaşçı, istihbarat elemanı, casus, hamal, hastabakıcı ve köle işçi olarak kullanılmaktadır.

Erkeklerden ayrı olarak kız savaşçılar üzerinde durmak neden önemlidir? Bunun nedeni, bu konumdaki kız çocukların deneyimlerinin erkeklerinkinden hayli farklı olmasıdır. Halen, kız çocukların gereksinimlerini karşılamaya yönelik uluslararası programlar –elbette böyle programların olduğu durumlarda- bilgilenme açısından yetersizdir. Çatışmalar sırasında, ayrıca silahsızlandırma ve toplumla yeniden bütünleştirme gibi çatışma sonrası girişimlerde daha iyi tepkiler geliştirilebilmesi için, kız savaşçıların

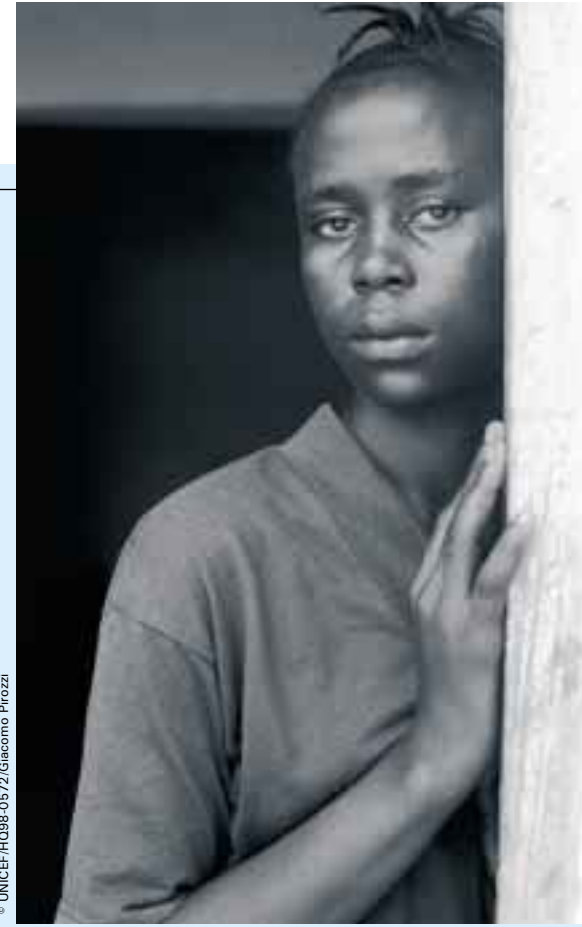
deneyimlerinin belgelenmesi ve kavranması büyük önem taşımaktadır.

Zorlama, yoldan çıkarma ve yaşam mücadelesi: Kızlar çatışmalarda nasıl yer alıyor?

Yapılan araştırmalar, silahlı çatışmalar sırasında kız çocukların belirli amaçlarla özel olarak hedef seçildiklerini göstermektedir. Kız çocukların savaşçı ya da cinsel anlamda ve çeşitli işlerde “eş” olarak kullanılması amaçlanmaktadır. Elde kesin rakamlar olmamakla birlikte, bu tür yönelimlerin tüm dünyada yaygın olduğu bilinmektedir. Son on yıl içinde kız çocuklar en az 20 ülkede kaçırılarak savaş sırasında çeşitli görevlere zorlanmıştır. Bu ülkeler arasında Sahra Güneyi Afrika’da Angola, Burundi, Liberya, Mozambik, Rwanda, Sierra Leone ve Uganda; Latin Amerika’da Kolombiya, El Salvador ve Peru; Asya’da Kamboçya, Myanmar, Filipinler, Sri Lanka ve Timor-Leste; Avrupa’da ise Yugoslavya ve Türkiye yer almaktadır.

Yoldan çıkarma, kız çocukların silahlı çatışmalarda yer almalarının tek nedeni değildir. Kolombiya ve Kamboçya’da olduğu gibi kimi örneklerde aileler kız çocuklarını bir tür “vergi” olarak silahlı güçlere vermekte ya da başka nedenler devreye girmektedir. Örneğin Kosovalı Arnavut bir mülteci, tecavüze uğrayan 13 yaşındaki kızını bu olaydan sonra Kosova Kurtuluş Ordusu’na vermiştir: “Böylece Sırplar bize ne yaptıysa kızım da onlara aynısını yapacak. Belki de ölecek, ama böylesi en iyisi. Başına gelenlerden sonra zaten bir geleceği olmayacaktı.”

Kimi kızlar da silahlı bir gruba girmeyi isteyebilirler. Ancak bu istek çoğu kez bir hayatta kalma kaygısından kaynaklanmaktadır. Günümüzde cereyan eden silahlı çatışmaların çoğunda görülen fiziksel ve cinsel



Ergen bir kız, ‘Hristiyan Kardeşler’ tarafından yönetilen bir mesleki eğitim okulunun kapısında duruyor. ‘Hristiyan Kardeşler’, Sierra Leone’nin güneyindeki Bo kasabasında yanlarında kimsesi bulunmayan ve istismara uğrayan, sokaklarda yaşayan ya da çalışan ve eskiden askerlik yapan çocuklarla ilgilenen bir hükümet dışı kuruluştur.

istismar olayları düşünüldüğünde, elde silah savaşmak, tecavüzü, yaralanmayı ve ölümü beklemekten daha cazip olabilir. Bu arada, çatışan tarafların ikmal sistemlerinin, çatışmaların etkilediği bölgelerde yaşayan çocuklar için tek yiyecek, barınak ve güvenlik kaynağı olabileceğini de unutmamak gerekiyor. Dolayısıyla, bu çocukların silahlı çatışmalarda gönüllü olarak yer aldıkları sonucuna varmak hem yanlış hem de yanıltıcı olacaktır.

Kız çocukların yoldan çıkarılıp zorla silahlı gruplara katılmaları ile kendilerine yönelik sistematik cinsel sömürü ve istismar arasında önemli bir ilişki vardır. Kızların genel anlamdaki düşük statüleri onları saldırıya erkeklerle göre daha açık hale getirmek-

tedir. Bu ortamda, tecavüz sık sık görülen bir olay olup cinsel ilişki yoluyla geçen enfeksiyonlara yol açmaktadır. Örneğin, sağlık görevlilerinin tahminlerine göre Sierra Leone’de tecavüzün ardından hayatta kalan kızların yüzde 70 ila 90’ında cinsel ilişkiyle geçen enfeksiyon tespit edilmiştir. Zorla silahlı gruplara katılan kızlar, cinsel şiddet olaylarının sık sık tekrarlanması nedeniyle özellikle risk altındadırlar.

Yeniden bütünleştirme: Kız çocuklar için uygun müdahalelerin yokluğu

Çatışmalar sona erdikten sonra da kız çocuklar her düzeydeki toplumla yeniden bütünleştirme ve silahsızlandırma programlarının dışında kalıp bu kez yeni güçlüklerle karşılaşabilirler. Bu tür programlardan görece daha az sayıda kız çocuk yararlanabilmektedir. Kız çocuklar kendiliğinden eski toplumlarına dönmekte, genellikle herhangi bir yardım görmediklerinden çözülme-yen psikososyal ve psikolojik sorunlarla baş başa kalmaktadırlar. Kız çocukların bu süreçlerdeki özel gereksinimleri genellikle karşılanmamaktadır. Bu eksikliğin nedenleri ise şunlardır:

- Silah altındaki kız çocukların sayısı genellikle olduğundan az varsayılmaktadır.
- Silahlı güçlere katılan ya da zorla alınan kızlar ve kadınlar genellikle “gerçek asker” sayılmamaktadır.

- Bu kızlardan çoğu, silahsızlanma, silahlı güçlerden ayrılma ve toplumla yeniden bütünleşme sırasında 17 yaşından büyük oldukları ve çoğu kez çocukları da olduğu için yanlış bir biçimde kadın sayılmaktadır.

- Silahsızlaşmanın gerçekleştirildiği yörelere görevli olarak genellikle silahlı erkekler gönderilmektedir.

Ayrıca, silahlı güçlere katıldıklarında ya da zorla alındıklarında henüz kız olan ve geriye “savaş bebekleriyle” dönen genç kadınlar, tecavüze uğramış ya da kendilerini tutan erkeklere çocuk doğurduklarından aileleri ve toplumları tarafından damgalanarak dışlanmaktadır. Çok az sayıda kızın cinsel ilişki yoluyla geçen hastalıklar açısından muayene edilmeleri sonucunda HIV enfeksiyonunun başkalarına da bulaşması önlenememektedir.

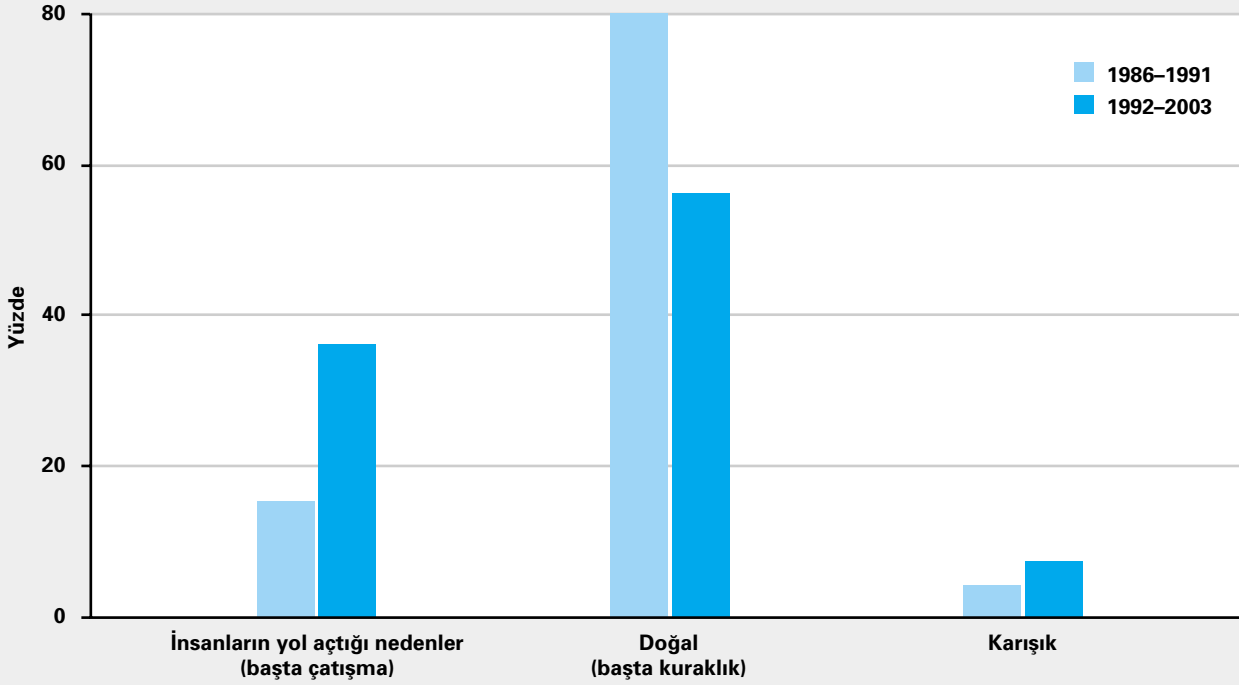
Halen mevcut uluslararası hukuksal çerçeve – Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve BM Güvenlik Konseyi’nin kadınlar, barış ve güvenlikle ilgili 1325 sayılı kararı dahil- devletleri kadınlara yönelik şiddeti kınama ve önleme çağrısı yapmaktadır. Bu belgelere ek olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi ile silahlı çatışmalara katılan çocuklarla ilgili İsteğe Bağlı Protokol, kız ve erkek çocukların silahlı çatışmalara çekilmelerini önlemeye yönelik önde gelen uluslararası hukuk standartlarını ortaya koymaktadır. Buna karşın, genel olarak çatışma durumlarında, özel olarak da kız askerlere yönelik şiddetin mağduru olan

kişilere sağlanan koruma ve destek son derece yetersizdir.

Atılması gereken ilk adım, kız askerlerin büyük çoğunluğunun insan hakları açısından ağır darbelere maruz kaldıkları, aşırı şiddet olaylarına tanık oldukları, hatta kimi durumlarda bu olaylarda bizzat yer aldıkları gerçeğinin kabul edilmesidir. Bu kızların yaşadıkları bunca deneyime karşı gene de ayakta kalabilmeleri güçlü oldukları biçiminde yorumlanmamalıdır. Bu kızların daha iyi ve parlak bir gelecek kurabilecekleri eğitime, kendilerini güçlendirip ailelerini desteklemelerini sağlayacak becerilere gereksinimi vardır. Toplum önderlerini, ana babaları, akrabaları ve komşuları işin içine katan bütüncül bir yaklaşım gerekmektedir. Kendi toplumlarına dönen kadınlar ve genç kızların, çevrelerindeki yetişkinlerin desteğini alabilmeleri gerekir. Öyle ki, bu insanlar geçirdikleri değişime karşın kendi toplumlarında bir yere ve geleceğe sahip olduklarını, kendilerinin de toplumlarına olumlu katkılar yapabileceklerini görüp anlasınlar.

Bakınız referanslar sayfa 101.

Şekil 3.3 Gıda sıkıntısı çekilen olağanüstü durumların nedenleri, 1986–2003



Kaynak: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, *Dünyada Gıda Güvensizliği Durumu, 2003*, s.14

kün hale gelmiştir; ancak, silah altındaki çocukların hepsi fiilen savaşmamaktadır. Silah altındaki çocuklar cinsel köleliğe zorlandıkları gibi, getir götür işlerinde, aşçı ya da casus olarak da kullanılabilirlerdir. Cinsel sömürü özellikle kız çocuklara yönelmektedir; kız çocuklar bu amaçla tek bir komutan ya da askeri birliğin tümü tarafından kullanılabilirlerdir. Bu arada, ön saflarda erkek çocuklara katılıp savaşan kızlar da vardır (Bakınız, Panel: Kız askerler: Anlatılmamış Öykü, sayfa 42).

Silahlı güçler ve kimi durumlarda da hükümet güçleri, yetişkinlere göre genellikle öldürmeye ve sorgusuz itaate daha kolay koşullandırıldıkları için çocukları kullanmaktadır. İster kendileri katılsınlar, ister zorla silahlandırılınsınlar bütün bu çocuklar, yoksulluk ve açlıktan kurtulmak ya da belirli bir dava için bu yola girdiklerinde önce çocukluklarını yitirmektedirler.

Asya ve Afrika, aktif savaşçılar olarak çatışmalarda yer alan çocuk sayısının en fazla olduğu bölgelerdir. Ayrıca çocukları

silahlı çatışmalarda kullanma eğiliminde bir azalma da yoktur. 2003 yılında Fildişi Sahili, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Liberya’da silah altına alınan çocuk sayısı belirgin biçimde artmıştır. Özellikle Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde çocukların maruz kaldıkları çok sayıda dayak, tecavüz ve zulüm olayı bildirilmiştir. Uganda’nın kuzeyinde binlerce çocuk “Tanrının Direniş Ordusu” adını taşıyan asiler tarafından kaçırılarak zorla savaştırılmış, köle gibi kullanılmıştır. Daha binlerce çocuk bu duruma düşmemek için geceleri evlerini ve köylerini terk edip saldırı ve kaçırılma gibi olaylara karşı görece daha korunaklı olan kasabalara kaçmaktadır (bakınız, Panel: Uganda’nın ‘gececi’ çocukları sayfa 48). Myanmar’da silahlı kuvvetlerde halen çok sayıda çocuk yer almaktadır. Kolombiya’da ise silahlı güçlerin ve kentlerdeki milislerin kullandıkları çocukların sayısı artarak son yıllarda 14 bine ulaşmıştır.⁸

Mülteciler ve kendi ülkelerinde yerlerinden olan çocuklar

Aile yaşamı, bir çocuğun temel hakları arasındadır. Savaş ise bu hakka hiç saygısı olmayan bir olgudur. Savaş, çatışmaların cereyan ettiği bölgelerden ve doğrudan saldırıdan kaçmak isteyenleri evlerinden barklarından koparır. Bu insanlardan çoğu geride yalnızca mallarını mülklerini değil ailelerini ve dostlarını da bırakırlar. 1990'lı yıllarda silahlı çatışmalar ve insan hakları ihlalleri yüzünden 20 milyon kadar çocuk evlerini terk etmek zorunda kalmıştır.⁹

Çatışmalardan kaçıp kurtulma kaygısı aileleri parçalayabilmektedir. Yalnız başlarına kalan çocukların cinsel sömürüye maruz kalma ya da silah altına alınma riskleri de daha büyüktür. Ortada bir destek ağı da olmayınca açlık ve hastalıklar bu çocukları savunmasız yakalamaktadır. Kimi aileler sığınacak bir yer buluncaya kadar bu olumsuzluklarla karşılaşmamış olabilir; ama bunlar bile çocuklarını yetersiz beslenme ve hastalık gibi sorunlardan koruyamamaktadır.

Aileler evlerini terk ettiklerinde bu genellikle geçici bir durummuş gibi görünür. Ne var ki çoğu kez bu ayrılık yıllar, hatta on yıllar sürebilmektedir. Böyle durumlarda çocuklar tüm çocukluklarını kamplarda geçirebilmektedir. Güney Sudan'da ve başka yerlerde birbirini izleyen kuşaklardan çocuklar arasındadır ev nedir görmeyenler vardır.

Tüm dünyada evlerini terk etmek zorunda kalan 40 milyon insanın üçte biri başka ülkelere göçen mültecilerdir.¹⁰ Geri kalan üçte ikilik bölüm ise kendi ülkelerinde başka yerlere göçmek zorunda kalan insanlardır ve iç savaşlar yaygınlaştıkça bu durumda olanların sayısı da artmaktadır. Uluslararası insani yardım kuruluşlarının bu konumdaki insanlara yardım etmesi daha güçtür; çünkü ulusal hükümetler bu yöndeki girişimleri "iç işlerine karışma" olarak değerlendirebilmektedir. Oysa kendi ülkelerinde yerlerinden olan insanların durumu başka ülkelere mülteci olarak gitmek zorunda kalanlar kadar sorunlu olabilmektedir. Destek hizmetlerinden yoksunluk, kimlik belgelerinin bulunmayışı ve ayrımcılık bu sorunları ağırlaştırmaktadır. Uluslararası hukuksal koru-

madan yararlanabilen mültecilerden farklı olarak bu insanlara ülke yetkilileri tarafından tanınan hukuksal statü, bakım ve koruma çok yetersiz kalabilmektedir.

Cinsel şiddete maruz kalan çocuklar

Cinsel şiddet savaşlarda genellikle bilinçli olarak başvurulmuş bir silahtır. Bu kavramın içine ırza tecavüz, kesip biçme, sömürü ve suiistimal girer. 1990'ların başında Bosna-Hersek ve Hırvatistan'daki çatışmalarda, genç kız ve kadınlara tecavüz edilerek "düşmanın çocuğunu" doğurmaya zorlanmaları bilinçli olarak başvurulmuş bir uygulamaydı.¹¹ Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Liberya, Sierra Leone ve Sudan'da daha yakın zamanlarda meydana gelen çatışmalarda da cinsel şiddete yaygın biçimde başvurulmuştur. Ergenlik dönemindeki kızlar, genç ve görece savunmasız olduklarından ya da HIV taşıma riskleri az görüldüğünden özellikle hedef seçilmişlerdir. Çatışmaların sürdüğü bölgelerde, milislerin ya da asi grupların kız çocukların kaçırılıp seks kölesi olarak kullanıldıklarına ilişkin çok sayıda rapor alınmıştır.

Genellikle silahlı çatışmalara eşlik eden cinsel şiddet olaylarının failleri yalnızca elinde silah savaşanlar da değildir. Savaşın yol açtığı karışıklık ve düzensizlik hukukun da işlememesine neden olmakta, böylece başta ailelerinden ve topluluklarından ayrı düşenler olmak üzere çocuklar cinsel şiddet ya da sömürüye karşı daha da savunmasız konuma düşmektedirler. Yerlerinden olan insanların barındıkları kamplar, üst üste yığılan insanlar, umutsuzluğun kol gezdiği ortamlar ve yeterince uygulanamayan kurallar yüzünden çocukları cinsel suiistimal ağına iten tehlikeli yerler olabilmektedir. Üstüne üstlük, çatışmaların yol açtığı yoksulluk, açlık ve güvensizlik çocukları fuhşa sürükleyebilmektedir. Örneğin Kolombiya'da henüz 12 yaşındaki kızların güvenlik arayan aileleri tarafından silahlı gruplara teslim edildikleri bildirilmektedir.¹²

Bütün bu etmenler çatışma bölgelerinde HIV yayılma riskini artırmakta, eğitim ve sağlık sistemlerinin çökmesi ise bu riskleri uzakta tutabilecek güvenceleri zayıf-

Şekil 3.4 Kara mayınları: küresel durum

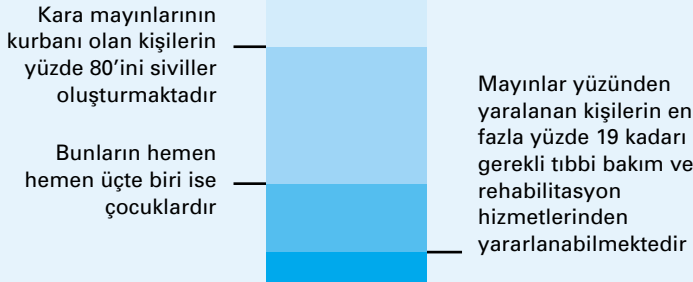
Bir mayının üretilmesinin maliyeti
3 dolar gibi çok düşük bir rakamdır.
Buna karşılık bir mayının etkisiz
 hale getirilmesinin maliyeti
1,000 dolara kadar çıkabilir.

Bugün 78 ülkenin elinde
200–215 milyon kadar kara mayını vardır.

Her yıl kara mayınları yüzünden 15–20 bin kişi
ölmekte ya da yaralanmaktadır.

Bugün tüm dünyada mayın patlaması yüzünden
yaralanmış/sakat kalmış
300 binden fazla insan vardır.

65 ülke mayınlara bağlı
ölüm olayları bildirmektedir.



50'den fazla

Kara mayını üreten ülkelerin sayısı 50 iken
Kara Mayınlarının Yasaklanması Uluslararası
Kampanyasının başlamasından sonra
2003 yılı ortalarında 15'e inmiştir.

Kaynaklar: Kara Mayınlarının Yasaklanması Uluslararası Kampanyası, *Kara Mayınları İzleme Raporu, 1999 ve 2003*, Mayın Kazası Geçirenler İletişim Ağı.

latmaktadır. Ayrıca, savaşın etkilediği bölgelerde yayılan umutsuzluk sonucunda gençler arasında riskli cinsel davranışlar artmaktadır. HIV'in yaygın olmadığı bir bölgede silahlı çatışmaların patlak vermesi elbette kendi başına bu virüsün bir patlama biçiminde hızla yayılmasına yol açmaz; ancak, toplumsal düzenin çökmesi ve silahlı çatışmalara eşlik eden cinsel şiddet olayları gene de HIV'ı görece daha yaygınlaştırabilir. Buna karşılık, 1990' larda Rwanda ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin doğu bölgesinde olduğu gibi silahlı çatışmalar HIV'in zaten yaygın olduğu yerlerde patlak verirse sonuç tam anlamıyla felaket olmaktadır.

Savaştan geriye kalan patlayıcılar

Silahlı çatışmalar sona erdiğinde bile, geride kalanlar çocuklar için tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Terk edilmiş patlayıcı maddeler ve silahlar, mayınlar ve bombalar her yıl binlerce çocuğun ölümüne ya da sakat kalmasına yol açmaktadır. Geride kalan bu patlayıcılar tarlalara, su kaynaklarına, sağlık merkezlerine ve okullara erişimi engelleyebilmekte, böylece çatışmalar sona erdikten sonra da yoksunluklar sürüp gitmektedir. Kendi yaşadıkları yerlerde mayın döşeli olması nedeniyle aileler geçici yerleşimlerde yaşamak zorunda kalmaktadır.

Yalnızca mayınlar yılda 15 ila 20 bin yeni kurban almaktadır.¹³ 2002 ile 2003 yıllarında mayınların yol açtığı yeni kayıplar yaşayan 65 ülkenin hemen hemen üçte ikisi bu dönemde fiili silahlı çatışmalara tanık olmamıştı.¹⁴ İnsan Hakları Gözlem Merkezi tarafından yapılan bir çalışmaya göre, Irak'ın meskun bölgelerinde koalisyon güçlerinin kullandıkları cephane 2003 yılındaki sivil kayıpların başlıca nedenleri arasındadır.¹⁵

Savaş kalıntısı patlayıcı madde kurbanlarının çoğunluğunu erkekler, bu arada tarlalarında çalışanlar oluşturmaktadır. Ancak çocuklar da risk altındadır. Çocuklar gördükleri yabancı nesnelere ilgi duyarlar; "kelebek" türü kimi mayınların ve bombaların renkli tasarımı onları çekebilir. Ayrıca, birçok çocuk hayvan gütmekte ve evlerine su taşımaktadır. Çocukların bu sırada mayınlı arazilerden geçmeleri güçlü bir olasılıktır. Nihayet, yetişkinlere göre çocukların mayın

uyarı işaretlerini anlamaları da daha güçtür.

Silahlı çatışmaların etkilediği çocukların korunması

BM Genel Kurulu'nun silahlı çatışmaların çocuklar üzerindeki etkilerini konu alan kapsamlı bir araştırma yapılması için aldığı karardan bu yana,¹⁶ bu çatışmaların çocuklar üzerindeki etkisi gerek uluslararası toplulukta, gerekse birçok ülkede ve yerel düzeylerde daha görünür hale gelmiştir.

Çatışmaların çocuklar açısından oluşturduğu sorunların ele alınması için yoğun çabalar gösterilmiştir. Çocukların silahlı çatışmalardan korunmalarında karşılaşılan engelleri ele alan ve 1996 yılında Graça Machel tarafından yayınlanan rapor,¹⁷ uluslararası topluluğun bu konuya yönelik ilgisini artırmıştır. Sonuçta BM Genel Sekreteri çocukların çatışmanın her aşamasında korunmaları, haklarının gözetilmesi ve esenliklerinin sağlanması konularıyla ilgilenmek üzere bir Özel Temsilci atamış, BM Güvenlik Konseyi de bu konuya ilişkin her yıl güncelleştirilmiş bilgiler istemiştir. Güvenlik Konseyi'nin bu alandaki çalışmaları arasında, kararlarına çocukları ilgilendiren hususlara da yer vermek ve etkilenen çocukların doğrudan ifadelerine başvurmak da bulunmaktadır.

Çatışma ortamlarındaki çocukların sorunlarına yönelik ilgi artarken ve böylece bu çocukların korunması yönünde daha ileri adımlar atılırken, 1996 yılında belirlenen sorunların çoğunun bugün daha da ağırlaşmış olduğunu kabul etmek gerekir. Dolayısıyla, dünyanın çocukları korumada ne kadar kararlı olduğunu belirleyecek yeni sınavlar ortaya çıkmıştır.

Savaş Karşıtı Gündem

UNICEF, bundan 9 yıl önce *Dünya Çocuklarının Durumu 1996* raporunda yer verdiği 10 maddelik bir Savaş Karşıtı Gündem ortaya atmıştı (*Bakınız, Panel: Savaş Karşıtı Gündem, 1996, sayfa 50*).¹⁸ "Çocukların savaş sırasında karşılaştıkları korkunç durumun, yalnızca çocukların esenliğini gözetken normal insani duyarlılığa değil, sorumlu mevkilerde olanların inan-

dıklarını ilan ettikleri ilkelerle üstlenmiş oldukları sorumluluklara da ters düştüğü" gerçeğinden hareket eden ve çatışma ortamlarındaki çocukların çektiklerinden ürken UNICEF, çocuk hakları üzerinde ısrar eden bir dizi görev belirlemişti. Bu bölümün geri kalanı 1996 yılından bu yana sağlanan ilerlemeleri değerlendirmekte, 9 yıl önce olduğu gibi bugün de önem taşıyan alanlarda henüz yerine getirilmesi gereken görevleri özetlemektedir.

Çocuk askerler ve rehabilitasyon

İlerleme: Bugün çocukların asker olarak kullanılmamaları gerektiği konusunda gidecek yaygınlaşan bir mutabakat bulunmaktadır. 1999 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 174 üyesi tarafından oybirliğiyle benimsenen "Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Önlenmesi Sözleşmesi", çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmak üzere zorla silah altına alınmalarını yasal açıdan bir tür çocuk işçiliği olarak tanımlamaktadır. Gene ilk kez bu belge silah altına alınma ve silahlı çatışmalara sürülmede asgari yaş olarak 18'i belirlemektedir.

BM Genel Kurulu tarafından 25 Mayıs 2000 tarihinde benimsenen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocukların silahlı çatışmalarda yer almalarıyla ilgili İsteğe Bağlı Protokol çocukların çatışmalarda doğrudan yer almaları için asgari yaşı 15'ten 18'e çıkarmakta, 18 yaşından küçük çocukların zorla silah altına alınmalarını yasaklamakta ve hükümetlerden gönüllü askeri hizmet yaşının yükseltilmesini talep etmektedir. Resmi güçler dışı silahlı gruplar söz konusu olduğunda ise anlaşma gönüllü ya da zorunlu çocukların silah altına alınmalarının her türünü yasaklamaktadır.

İsteğe Bağlı Protokolün 2002 yılında benimsenip yürürlüğe girmesi, çocukların silah altına alınıp çatışmalarda kullanılmalarına son verilmesini hedefleyen küresel kampanyanın bir sonucudur. Bu yöndeki çabalar, Çocuk Asker Kullanılmasına Son Verme Koalisyonu önderliğinde hükümetlerin, BM kuruluşlarının ve hükümet dışı kuruluşların ittifakıyla sergilenmiştir. Gelişmeler, çocukların silahlı çatışmaların yıkıcı etkilerinden korunması alanında önemli bir ilerlemeyi yansıtmaktadır; ancak bu bile, binlerce

Uganda'nın 'gececi' çocukları

Çocukluk döneminin, sağlıklı bir büyüme ve gelişme için korunmuş bir dönem olması gerektiği fikri Uganda'nın kuzeyinde hiç mi hiç geçerli değildir. Ülkenin bu bölgesinde yaşayan çocuklar için 18 yıldır süren savaş, "Tanrının Direniş Ordusu" adını taşıyan asi grubun yarattığı sürekli terör dönemi anlamına gelmektedir. Çoğunluğu çocuk olan silahlı gruplar gün batımında saldırıya geçmektedirler. Yerleşimleri ve yerlerinden olan kişileri barındıran kampları kuşatmakta, ardından yiyecek çalmak ve saflarına katacakları çocukları kaçırmak için saldırıya geçmektedir. Bu terör saldırıları özellikle çocukları etkilemekte, çocuklar çoğu kez ana babalarını ya da diğer çocukları vurmak zorunda bırakılmaktadır. Asiler tarafından çatışmaların tırmandığı 2002 yılı Haziran ayından bu yana tahminen 10-12 bin kadar çocuk kaçırılmıştır ve bu çocuklar asker ya da taşıyıcı olarak kullanılmaktadır. Kızların payına da cinsel kölelik düşmektedir.

Uganda'nın kuzeyinde bu şekilde zorla alınan çocuklar genellikle komşu ülke Sudan'ın güneyindeki kamplara yürütülmektedir. Aralarından binlercesinin yolda açlık ya da hastalıklardan öldüğü sanılmaktadır. Yeni kaçırılan çocuklar asilik yaşamına başlangıç olarak zalimce işlerde yer almaya zorlanmaktadır. Bunların arasında kaçmaya kalkışan daha küçük çocukların dövülerek ya da palalarla öldürülmesi de vardır. Sağ salım kaçıp kurtulabilen pek az çocuk vardır. Bu çocuklar daha sonra Uganda ordusuna ve Sudan Halk Kurtuluş Ordusu'na karşı savaşmaya zorlanmaktadır. Daha yakın dönemde, Uganda ordusunun Sudan'ın güneyindeki kimi kampları çökertmesinden sonra ve çatışmaların 2002 yılı ortalarında tırmanmasıyla birlikte kaçırılan



Düzinelerce çocuk ve yetişkin, Uganda'nın Gulu kasabasında UNICEF desteğinde "Rural Focus Uganda" adlı hükümet dışı kuruluş tarafından yönetilen bu kampa kendini atmış bulunuyor. Bunlar Uganda'nın birçok yerinde rastlanan 'gececiler'dir. Asi grup "Tanrının Direniş Ordusu"nun saldırılarından ya da zorla silah altına alınmaktan korkan bu insanlar her gece evlerinden ayrılarak buraya gelmektedir.

çocuklar gene zalimce muamele gördükleri Uganda içindeki kamplara götürülmektedir.

2004 yılı Ekim ayında Uganda'nın Gulu, Kitgum ve Pader bölgelerinden on binlerce çocuk, asilerin gece saldırılarından korkarak her gece kent merkezlerine ve evlerinden kaçanları barındıran büyük kamplara sığınmaktaydı. 'Gececi' olarak da bilinen bu çocuklar geçici barınaklarda, boş kiliselerde, hastane bahçelerinde, verandalarda, otobüs terminallerinde ya da tozlu kapı eşiklerinde kalmaktadır. Ertesi sabah ise evlerinde dönmektedirler. Aralarından

kimileri aslında iki kez yerinden olmaktadır: önce silahlı çatışmalar yüzünden evlerini terk etmek, ardından asilerin saldırılarıyla karşılaşınca bu kez kamplardan ayrılmaktadırlar. Gececilik, yerlerinden olanların barındıkları kamplarda da görülen bir olgudur. Kaldıkları kulübeler daha dışarıda olan çocuklar geceleri kampın merkezindeki hizmet binalarına taşınmaktadır. Güvenlik olmaması nedeniyle kampların geceleri düzene bağlanması ve denetlenmesi mümkün olmamaktadır.

Birçoğu aile korumasından ve düzenli barınak imkanlarından

yoksun olan geceler; fiziksel istismar, cinsel sömürü ve tecavüz dahil cinsiyet temelli şiddete maruz kalma riski içindedir. Kız çocuklar geçiş yollarında ve gecelikleri yerlerde cinsel tacize maruz kalmaktadırlar. Çocukların HIV ve cinsel ilişki yoluyla bulaşan diğer enfeksiyonlara yakalanma riski de büyüktür. Ayrıca, birçok kız çocuk yaşamak için başka bir yol bulamadığından para ve yiyecek karşılığı ilişkiye girmekte, bu yüzden çok küçük yaşta gebe kalmaktadır.

Gecelerin kullandıkları barınaklarda maddi yardım ve temel hizmetler ya hiç yoktur ya da çok sınırlıdır. UNICEF, "Nuh'un Gemisi" ve AVSI (Uluslararası Hizmet Gönüllüleri Derneği) gibi kuruluşlarla birlikte 2003 yılından bu yana Gulu, Kitgum ve Kalongo gibi kasabalardaki 12 bin gececiye barınak, battaniye ve sanitasyon gibi hizmetler sağlamıştır. Barınak olarak temin edilen, duvarlarla çevrilmiş görece güvenli yerlerdir. Ortadaki güç durum çatışmalarla birlikte daha da ağırlaştığından, UNICEF ve yanındaki kuruluşlar da yardımlarını artırmaktadırlar. Ancak, bu merkezlerden her birine sağlanan yardımların düzeyi konusunda titiz davranılmaktadır. Bunun nedeni, çocukların bu barınaklara yalnızca güvenlik nedeniyle gelmelerini sağlamaktır. Sonuçta, bu barınaklarda ancak bir gecelik kalışı sağlayacak materyal ve imkanların bulunulması konusunda anlaşmaya varılmıştır.

Uganda'nın kuzeyinde yaşayanlar, özellikle de çocuklar çatışmaların olumsuz sonuçlarına bir kuşak boyu katlanmışlardır. 2004 yılı Mayıs ayına gelindiğinde, ülkenin bu yöresindeki çatışmalar nedeniyle yerlerinden olan insan sayısı, yüzde 80'i kadın ve çocuk olmak

üzere 1.6 milyona çıkmıştır. HIV/AIDS kuzeyde ürkütücü bir hızla yayılmaktadır. Temel okur yazarlık oranı düşmektedir. Halkın yüzde 90'ının çatışmalar nedeniyle yerlerini terk etmek zorunda kaldığı Gulu'da doğru dürüst bir sağlık hizmetine ulaşabilenlerin oranı nüfusun yüzde 20'sinin altındadır.

Uganda Hükümeti ile Direniş Ordusu'nun, uluslararası topluluğun işbirliği ve yardımlarıyla, çatışmaların sonuçlandırılıp barışın tesisi için çaba göstermesi gerekmektedir. Kalıcı bir çözüme ulaşıncaya kadar, Hükümetin en güç durumda olanlar başta olmak üzere yurttaşlarını koruma sorumluluğunu yerine getirmesi gerekir. Yardım kuruluşları, BM sistemi ve diğer insan hakları kuruluşları, bu gececi çocukların feci durumunu biraz olsun iyileştirmek amacıyla hemen harekete geçmelidirler.

Saint Mary'ye dönüş: Direniş Ordusu'nun elinden kurtulmayı başaran on çocuk

Tanrının Direniş Ordusu'na mensup asiler 1996 yılında Uganda'nın önde gelen yatılı okulları arasında yer alan Saint Mary'yi basarak 139 kızı kaçırmıştı. Asiler kızlardan çoğunu baskından hemen sonra serbest bırakmışlar, ancak bunlardan 30'unu yanlarında tutsak olarak götürmüşlerdi. Kaçırılan bu kız çocuklara dayak atılmış, işkence yapılmış, asilerin başındaki kişilere 'eş' olmaları için baskı uygulanmış ve nasıl insan öldürüleceği öğretilmiştir.

Aradan geçen 8 yıla karşın Saint Mary bu kızları unutmamıştır. Her akşam dersler bittiğinde bu çocuklar için dua edilmekte, baskın olayının gerçekleştiği 10 Ekim günü her yıl bir tören düzenlenmektedir. Ancak, 2004 yılı okulun bu

kez bir kutlama yapmasına vesile olmuştur. Çünkü, asilerin elindeki çocuklardan onu kaçmayı başarmıştır. Bunlardan biri şimdi 22 yaşına gelen Charlotte Awino'dur. Charlotte'nin annesi Angeline Atyam kızının ve diğerlerinin geri dönmesi için yürütülen çalışmalara aktif biçimde katılmıştı. Çocukları kaçırılan diğer annelerle ilişki kuran Angeline, uluslararası topluluğun dikkatini bu duruma çekmek amacıyla bıkıp usanmadan kampanyalar düzenlemişti. Bu aktif çabalar sonucunda Angeline aralarında ABD Başkanı Bill Clinton ve BM Genel Sekreteri Kofi A. Annan'ın da bulunduğu dünya liderlerine doğrudan başvurmuş, çocukların serbest bırakılması için yardımlarını istemişti.

Bu aktif çalışma sonunda Direniş Ordusu'nun da dikkatini çekti. Sonuçta ordu, Angeline'nin çalışmalarına son vermesi durumunda Charlotte'yi serbest bırakabileceğini açıkladı. Bu konuda karar vermek güçtü; ama Angeline bütün çocuklar serbest bırakılmadıkça sesini kırmayacağını ilan etti. 2004 yılı yazında ise Charlotte ordunun komutanlarından birinin tecavüzü sonucu doğan oğlu ile birlikte kaçmayı başardı.

Charlotte artık annesine kavuşmuştu; ama Angeline Saint Mary'li kızlarla (ki bunlardan kimilerinin öldürülmüş olması olasıdır ve altı çocuk henüz serbest bırakılmamıştır) Direniş Ordusu tarafından kaçırılan diğer bütün çocukların serbest bırakılması için çalışmalarını sürdürüyor.

Savaş Karşıtı Gündem, 1996

KONU	TAVSİYE
Önleme	Dünya duyarlılık göstermek için düşmanlıkların patlak vermesini beklememelidir. Şiddetin temeldeki nedenlerine eğilmek, aracılık ve uzlaştırma çalışmalarına daha fazla kaynak ayırmak için daha bilinçli çabalar sergilenmelidir.
Kız çocukları ve kadınlar	Çatışmalar sürerken, kız çocuklarla kadınların durumunu ve ihtiyaçlarını izlemek, özellikle de bu kesimlerin güvenliklerini sağlamak için topluluk temelli önlemler gereklidir. Çünkü, cinsel şiddet ve ırza tecavüz gibi tehditler bu kesimleri hedef almaktadır. Travma geçiren kadınların ve kızların acil eğitime ve danışmanlığa ihtiyaçları vardır. Çatışma dönemlerinde kadınların ekonomik yükleri ağırlaştığından, beceri eğitimi, kredi ve diğer kaynaklar sağlanmalıdır. Eğitim, kadın haklarıyla ilgili hukuki düzenlemeler ve kadınların gerek aile gerekse topluluk içinde söz ve karar sahibi kılınmaları, hem çatışma öncesinde hem de sonrasında yerleştirilmesi gereken uygulamalardır.
Çocuk askerler	UNICEF, askere almada alt sınırın 18 yaş olması gerektiğine inanmaktadır. Bugün Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde bu sınır 15'tir. Gerekli değişiklik, Sözleşmeye eklenen İsteğe Bağlı Protokolün benimsenmesiyle sağlanabilir. Bunun da ötesinde, çocuk askerlerin rehabilitasyonu üzerinde yoğunlaşılması, bu çocukların şiddete, suça ve umutsuzluğa dayalı bir ortama yeniden sürüklenmemelerinin sağlanması için mutlaka gereklidir.
Mayınlar	İnsanları hedef alan mayınların üretimini, kullanımını, satışını ve ihracını yasaklayan özel bir uluslararası hukuکی düzenleme yoktur. Şimdi böyle bir yasaya gerek vardır. UNICEF, gerek çocukların gerekse diğer sivillerin bitip tükenmek bilmeyen acılarını sona erdirmenin tek yolunun bu olduğu konusunda diğer birçok kuruluşla aynı fikirdedir. UNICEF, ayrıca, kara mayını üreten ya da satan şirketlerle ilişkilerini kesecektir.
Savaş suçları	Geçtiğimiz yıllar, çocuklara ve diğer sivillere yönelik şiddetin en barbarca örneklerine tanık olmuştur. Bu tür eylemler, açığa çıktıklarında mahkum edilmelidir. Uluslararası savaş suçları mahkemeleri, bu alanda suç işleyenleri yargı önüne getirmek için gerekli desteğe ve kaynaklara kavuşturulmalıdır.
Barış kuşakları olarak çocukları	Bu fikir daha güçlü biçimde savunulmalıdır. Bu tür kuşakların oluşturulmasıyla elde edilecek kazanımlar geçici olabilir ve elden kaçırılabilir. Ancak gene de barış kuşakları fikri uluslararası diplomasiin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Bu sayede, en umutsuz görünen durumlarda bile insanlık adına nefes alınacak boşluklar sağlanabilmektedir. Bunları dikkate alan UNICEF, barış kuşakları oluşturulmasının, uluslararası hukukun temel ilkelerinden biri haline getirilmesi olasılığı üzerinde duracaktır.
Yaptırımlar	Ekonomik yaptırımlar, yanlış yoldaki rejimlere yönelik baskıların uzun dönemde getireceği yararların çocukların güncel olarak çektikleri acılara baskın çıkacağı varsayımına dayanır. Oysa, durum hiç de böyle olmayabilir. Bu tür yaptırımların gündeme geldiği durumlarda, "çocuklar üzerindeki etkilerin değerlendirilmesi" yoluna gidilmeli, ardından da söz konusu yaptırımların çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini telafi için sürekli bir izleme gerçekleştirilmelidir.
Olağanüstü durum yardımları	Uzun süreli çatışma durumlarında, yardımlar, bir toplumun kapasitesini yeniden inşa edecek ve kalkınmaya katkıda bulunacak bir sürecin parçası olarak görülmelidir.
Rehabilitasyon	Gerek yetişkin gerekse çocuk askerleri askerliğin ve savaşın etkilerinden arındırmak, toplulukları ise yalnızca kısa süreli nefes almaya değil kalıcı uzlaşmalara olanak tanıyacak şekilde yeniden yapılandırmak için daha bilinçli çabalar gereklidir. Bu yöndeki çabaların önemli bir unsuru, çocukların psikolojik anlamda uğradıkları yıkıma çare bulunmasıdır.
Barış eğitimi	Anlaşmazlıklar kaçınılmaz olabilir, ancak şiddet kaçınılmaz değildir. Sürüp giden çatışma döngüsünü önlemek için, verilecek eğitim, nefret ve kuşku körüklemek yerine barış ve hoşgörü yaygınlaştırma amacını gütmelidir.

Sierra Leone'de gerçekler ve uzlaşma: Çocuklara söz hakkı tanınması

Sierra Leone'deki komisyonun görevi, çatışmaların etkilediği çocukların deneyimine özel önem vermesi açısından kendine özgüdür. Üstlenilen görev, çocuklara koruma sağlayacak çocuk dostu yöntemlerin geliştirilmesi ve savaşın dehşetine ilişkin tanıklıkların dile getirirken kendilerini mümkün olduğunca rahat hissetmelerinin sağlanmasıdır. Bu amaçla geliştirilen yöntemler arasında çocuklar için düzenlenen özel oturumlar, kapalı oturumlar, çocuk tanıkların kimliğinin gizli tutulması ve çocuklara psikososyal destek sağlayan görevlilerin eğitilmesi yer almaktadır.

Çocuklar, bu yöntemlerin geliştirilmesinde başından itibaren yer almışlardır. 2001 yılı Haziran ayında UNICEF İnsan Hakları Ulusal Forumu ve Sierra Leone'deki BM misyonunun insan hakları kolu ile birlikte, çocuk hakları ve çocuk koruma uzmanları ile bir grup çocuğu bir araya getiren bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıya katılan çocuklar arasında asiler tarafından kaçırılan çocuklar, komutanlarla seks köleliği ilişkisine zorlanan kızlar ve

uzuvlarını yitirenler yer almıştır. Bu çocukların yanlarında, güç anlarında kendilerine yardımcı olan ve başlarından geçenleri anlatmalarının iyileşme sürecinde yararlı olacağını onlara söyleyen sosyal hizmet görevlileri bulunmaktaydı. Bu arada çocuklara kendilerini sözlü ifade, işaret ve hareket, çizim ve yazılı beyan dahil olmak üzere çeşitli yollarla ifade etmeleri için imkan tanınmıştı. Ancak ortada bir sorun vardı: Sierra Leone'de çocuklara hep sessiz kalmaları söylenirdi ve kimi durumlarda çocuklar ailelerini ve yakınlarını kollamak için konuşmaktan çekinebilirlerdi. Komisyona, bu tür güçlükleri, çocukların söylediklerine saygı gösteren bir ortam yaratarak ve çocukları kendilerini etkileyen konularda duyarlı hale getirmek için çocuk klüpleri kurarak aşması tavsiyesinde bulunuldu.

Komisyon açık toplantılarını 2003 yılı Nisan ayında başlattı; bu arada çocuklar ve kadınların ifadelerini almak için ilçe düzeyinde kapalı toplantılar düzenledi. Kızlar, kadın, erkekler ise erkek

görevlilerle teke tek görüşüyorlardı. Takip ziyaretlerini gerçekleştiren çocuk koruma kuruluşları, çocukların komisyon çalışmalarında yer almalarının başlarından geçenleri daha olgun biçimde kabullenmelerine yardımcı olduğu sonucuna vardı. Çocukların arasında böyle yaptığı için rahatlayan ve katkılarından dolayı gurur duyanlar da vardı. Komisyon, çocukların savaş sırasındaki deneyimleriyle ilgili açık oturumlarına 2003 yılı Haziran ayında başladı. Birçok çocuk başlarından geçenleri açıkça anlatırken, kimliklerinin belli olmaması için bu ifadeleri video kayıtları aracılığıyla verenler de bulunuyordu. Çocukların yaptıkları tavsiyelere komisyonun 2004 yılında hazırladığı nihai raporda yer verildi ve sonuçta dünyada ilk kez bu alanda çocuk dostu bir rapor ortaya çıktı. Bu raporun hazırlanmasına ulusal ölçekteki üç çocuk iletişim ağından 100'ü aşkın çocuk katıldı.

savaşan çocuğun maruz kaldığı ağır insan hakları ihlallerine son vermede yalnızca bir adımdır. Eylül 2004 itibarıyla İsteğe Bağlı Protokol 62 ülke tarafından onaylanmıştır. Diğer devletlerin de belgeyi onaylamalarını sağlamak üzere çalışmalar sürdürülmektedir.¹⁹

BM Güvenlik Konseyi, 2001 Kasım'ında son derece önemli bir adım atarak, silahlı çatışmalarda taraf olup çocukları savaş-tıran tarafların bir listesini istemiştir. Bu liste ilk kez 2002 yılında yayınlanmış, bir yıl sonra da güncellenmiştir. 2002 yılının Temmuz ayında ise bir başka önemli dönemeç alınmıştır. Bu tarihte Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü yürürlüğe girmiş, böylece 15 yaşından küçüklerin askere alınması, silahlandırılması ve çatışmalarda kullanılması savaş suçu sayılmıştır.

Son yılların en önemli gelişmelerinden biri de, çatışmaların ardından oluşturulan gerçekleri araştırma ve uzlaştırma komisyonlarının daha fazla yaygınlaşmasıdır. Bu komisyonlar sayesinde çocuklar kendi yaşadıklarını aktarabilmekte, yaraların sarılmasıyla ilgili ulusal süreçlerde yer alabilmektedir (*Bakınız, Panel: Sierra Leone'de gerçekler ve uzlaşma yukarıda*). Travmaya maruz kalan çocuklara yönelik psikososyal destek, UNICEF'in olağanüstü durumlara yönelik entegre çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Görevler ve güçlükler: Az önce belirtilen ilerlemelere karşın, savaşan çocuklar sorununun boyutları hala tam kavranmamıştır. Ayrıca, yukarıda geçen nitel varsayımlardan pek çoğunu destekleyecek somut veriler



© UNICEF/OPT04-01 207/Steve Sabella

İşgal altındaki Filistin topraklarında bulunan Rafah yerleşiminde küçük bir çocuk, bir zamanlar "Güvenli Oyun Alanı" olan bir yerin yıkıntıları arasında öylece duruyor.

eksiktir. Çocukların silah altına alınmalarını yasaklayan uluslararası mevzuatın benimsenmesi kuşkusuz gereklidir; ancak böyle bir belge çocukların silah altına alınmalarını kendi başına engelleyemeyecektir. Silahlı çatışmalara taraf olanlardan çocukları silah altına almayacaklarına dair somut taahhütler alınmış olsa da, örneğin İsteğe Bağlı Protokol türü uluslararası standartların fiilen yaşama geçirilmesinin önünde daha birçok engel bulunmaktadır.

Bu arada yeni görevler de ortaya çıktı. Çocukların, çatışmalara taraf olan güçler tarafından kaçırılmaları son dönemde önemli ölçüde yaygınlaştı.²⁰ Bu durumda, önleyici yöntemlerin geliştirilmesi konusuna daha fazla önem vermek gerekecektir. Ayrıca, silah altından kurtarılan çocuklar için koruyucu ortamlar geliştirilmelidir ki bu çocuklar yeniden silahlandırılmasınlar, aile ve toplumlarıyla başarılı biçimde yeniden

bütünleşebilsinler.

Çocukların silahlı çatışmalarda kullanılarak sömürülmelerine karşı küresel ölçekte yürütülen kampanya, bu çatışmalara katılmış olan çocukların sivil topluma duyarlı biçimde yeniden dahil edilmelerini sağlayacak çalışmalarla bütünleştirilmelidir. Eskiden savaşa katılan çocukların örgün eğitim almamış olmaları ciddi bir olasılıktır; ayrıca bu çocuklar, ailelerine, arkadaşlarına ve komşularına karşı şiddet kullanmaya zorlanmışlar, eve dönmekte güçlük çekeceklerdir. Ayrıca, toplumların ve ailelerin, geri dönen bu çocukları kabul etmeye hazır olmaları için bilgilendirilmeleri, çocuklara psikolojik ve sağlıkla ilgili diğer yardımların sağlanması gerekmektedir. Okuma yazma, hayat bilgisi ve gelir getirici beceriler dahil olmak üzere bu çocuklara sağlanacak eğitim daha sonraki yaşamlarında geçimlerini sağlamalarına yardımcı olacaktır. Ne var ki, konunun yeniden bütünleşme ile ilgili bölümüne, silahsızlanma ve çatışan güçlerden ayrılmaya yönelik çalışmalara göre daha az mali destek verilmektedir. Bu dengesizliğin ise umutsuzluk ve yeniden şiddete başvurma gibi eğilimleri beslemesi mümkündür.

Kız çocuklar ve kadınlar

İlerleme: Silahlı çatışmaların kız çocuklar ve kadınlar üzerindeki özel etkisinin kavranmasında önemli bir yol alınmıştır. BM Genel Kurulu 31 Ekim 2000 tarihinde kadınlar, barış ve güvenlik konulu 1325 sayılı kararı oybirliğiyle benimsemiştir. Böylece Güvenlik Konseyi silahlı çatışmaların kadınlar üzerindeki eşitsiz ağırlıktaki etkisini ilk kez resmi bir karara yansıtmıştır. Karar, uyuşmazlıkların önlenmesi, barışın korunması, çatışmaların çözüme bağlanması ve barışı inşa gibi alanlarda çoğu kez azımsanan katkılarının altını çizmiş, kadınların barış ve güvenliğin aktif unsurları olarak eşit katılımlarının önemini vurgulamıştır. Gene 2000 yılında Windhoek Bildirgesi ile Çok Boyutlu Barış Girişimlerine Toplumsal Cinsiyet Boyutu Katılmasıyla ilgili Namibya Eylem Planı BM sponsorluğunda gerçekleştirilen bir seminerde kabul edilmiştir. Bildirge, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerinin BM'nin barışı koruma çalışmalarına içselleştirilmesi çağrısında bulunmaktadır. Bununla öngörülen, barışın korunmasından uzlaşmaya ve barışın tesisi-

Çocuk askerlerin toplumla yeniden bütünleştirilmeleri: Afrika ve Asya'daki girişimler

UNICEF ile çeşitli hükümet dışı kuruluşlar tarafından başlatılan yeniden bütünleştirme girişimleri, eski çocuk askerlerin savaşıktan sivil yaşama geçiş sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu amacı taşıyan projelerin çoğunluğu Afrika'da olmakla birlikte Asya'da uygulananlar da vardır.

Afganistan: 2004 yılı Şubat ayında başlatılan bir silahsızlandırma programı ülkenin 8 ilinde 2.203 çocuğa yardımcı olmuştur. Silahsızlandırılan bu çocuklardan 1.700'ü yeniden bütünleştirme programları için değerlendirilmiştir. Programın, 2004 yılı sonuna kadar ülkenin ortasındaki altı ille kuzeydeki beş ili kapsamı beklenmektedir.

Burundi: Yeniden bütünleştirmeyi öngören bir paket ülkedeki 17 ilin hepsi için standart bir hale getirilmiştir. Program kapsamında, ister biyolojik ana baba ister bakıcı olsun eskiden savaşa katılan çocuklara bakacak ailelere destek, bütün çocukların uygun eğitim kurumlarına yönlendirilmesi ve çıraklık, küçük iş kurma ve spor gibi alanlardaki uygun projelere çocukların da dahil edilmeleri gibi etkinlikler yer almaktadır.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti: Eskiden askerlik yapan çocuklar Kimwenza Geçiş ve Yönlendirme Merkezi tarafından 2001 yılı Aralık ayından bu yana kabul edilmektedir. Bu durumdaki çocuklara psikososyal ve tıbbi bakım sağlanmakta, temel eğitim verilmekte ve ailelerini bulmalarında kendilerine yardımcı olunmaktadır. Daha büyük yaşlardaki çocuklar mesleki eğitim kursları almakta, bu çocuklara ortak kullanımlı mekanlarda yarı bağımsız yaşama imkanları tanınmaktadır. Çocuklara ayrıca küçük miktarlarda yiyecek yardımı yapılmakta, gelir getirici etkinliklerle kendi geçimlerini sağlamalarına yardımcı olunmaktadır.

Liberya: Çocukların silahsızlandırılması çalışmalarına 2004 yılı Nisan ayında yeniden başlanmıştır ve uygulama bir yıl daha sürdürülecektir. UNICEF ile Liberya'daki BM misyonu, çocukları yeni yaşamlarına hazırlamak, toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlamak, aileleri ve toplumları bu çocukları yeniden kabul etmeye hazır duruma getirmek için yaygın bilinç ve duyarlılık kampanyaları yürütülmektedir. Çocuk esirgeme kuruluşları, çocukların çatışmaların etkisinden kendilerini kurtarmalarına yardımcı olmak amacıyla standart bakım yöntemlerine başvurmaktadır.

Somali: Bu ülkede sürüp giden çatışmaların bütün tarafları çocukları kullanmıştır. UNICEF Somali'de Mogadishu Barış Merkezi aracılığıyla eski çocuk askerlere yardım çalışmalarını desteklemiştir. Altı aylık bir dönemde çocuklar haftada dört gün mesleki eğitim kursları –elektrik tesisatı, sürücülük, ofis idaresi ve bilgisayar dahil- görmüş iki gün de uyuşmazlıkların çözümüyle ilgili eğitim ve danışmanlık kurslarına katılmıştır.

Sudan: Çocuklar ülkenin hem güneyinde hem de kuzeyinde silahsızlandırılmaktadır. Özel bir görev birimi, 2001 yılı sonlarından bu yana hükümete karşı ayaklanan Sudan Halk Kurtuluş Ordusu saflarındaki 12 bin çocuk askeri silahsızlandırmıştır. Bu arada, hükümet güçleri ve bu güçleri destekleyen milislere katılan çocukların silahsızlandırılması ve toplumla bütünleştirilmesi de önemli bir görev olarak ortadadır.

sine kadar olan bütün süreçlere kadınlarla erkeklerin ortak ve yararlanıcılar olarak eşit biçimde katılmalarının sağlanmasıdır.

Görevler: Bu kazanımlara karşın, çatışma sonrası durumlar söz konusu olduğunda kadınların ve kız çocukların haklarına bugün de yeterince özen gösterilmemektedir. Yeniden imar çabalarının çoğunda kadınlar üzerinde özel olarak durulmamakta ya da bütçeler başka ölçütlere göre karşılaştırılıp kadınların gereksinimleri dikkate alınmamaktadır. Başka bir deyişle, askeri harcamalar eğitime ayrılan fonlarla salt bütçe bazında karşılaştırılmakta, bu bütçelerin kadınların gereksinimleriyle ilişkisi kurulmamaktadır. Sonuçta, örneğin 2002 yılında Afganistan'ın yeniden imarı için BM sponsorluğunda tahsis edilen 1.7 milyar

dolarlık bütçede kadınlara yönelik projelerin payı yalnızca yüzde 0.07 olmuştur.²¹ Çatışma durumlarında kadınların ve kız çocukların tecavüz ve cinsel şiddet gibi olaylardan korunmaları söz konusu olduğunda söylenebilecek en fazla şey, uluslararası kuruluşların artık bu konunun daha fazla bilincinde olduklarıdır. Bunun dışında sorun dün ne kadar ciddiye bugün de öyledir. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde 1998 yılından bu yana yüz binlerce kadının ırzına geçildiği belirtilmektedir. Daha yakın zamanlarda, Sudan'ın Darfour bölgesinde milisler tecavüz ve cinsel saldırıyı rutin bir eylem haline getirmişler, kamplara sığınan kadınlar bile su ve yakacak getirmek için dışarı çıktıklarında bu tür saldırılara maruz kalmışlardır.

Kız çocukları ve kadınları savaş döneminde tecavüz gibi olaylardan koruma sorumluluğu hiç tereddütsüz biçimde hükümetlere düşmektedir. Gel gör ki, hükümetler arasında birçoğu çatışmalar sırasında tecavüz gibi olayların ortaya çıkmasını hemen hemen kaçınılmaz saymaktadır. Oysa hiç de böyle değildir. Irza tecavüz, faillerinin kovuşturulmasını gerektiren bir suçtur. Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Yönetmeliği, irza tecavüzü ve cinsellik içeren diğer ağır suçları savaş suçu olarak tanımlamaktadır. Bu tür suçları işleyenlerin yargı önüne çıkarılmaları için daha yapacak çok iş vardır.

Mayınlar

Sağlanan ilerleme: Anti personel mayınların üretilmesinin ve ticaretinin yasaklanmasını sağlayacak uluslararası yasal düzenlemeler yapılması yönündeki çalışmalar yol almıştır. Kara Mayınlarının Yasaklanması Uluslararası Kampanyası öncülüğünde 1.000 kadar hükümet dışı kuruluşun yer aldığı dünya ölçeğindeki kampanya çalışmaları sonucunda 1997 yılında bu tür mayınların kullanımını yasaklayan bir anlaşma kabul edilmiş, kampanyacılar da 1997 Nobel Barış Ödülü'nü almışlardır. Anti Personel Mayınların Kullanılmasının, Depolanmasının, Üretilmesinin ve Aktarılmasının Yasaklanması ve Bu Mayınların Tahribi Sözleşmesi ("Mayın Yasağı Anlaşması") 1999 yılı Mart ayında yürürlüğe girmiştir. 2004 yılı Eylül ayı itibarıyla 143 ülke bu anlaşmayı resmen tanımış ve uygulamayı kabul etmiştir. Anlaşmanın başarılı biçimde yaşama geçirilmesi, titiz bir uygulama ve ihlallerin bildirimi gibi çalışmalarla desteklendiğinde, bu tür anlaşmaların ne kadar önemli sonuçlar elde edebileceğini göstermektedir.

Olumlu bir başka gelişme de, "Belirli Konvansiyonel Silahlarla İlgili Anlaşma" çerçevesindeki Protokol V'in 2003 yılı sonlarında kabul edilmesidir. Bu protokole göre, çatışmadaki tarafların, daha sonra kullandıkları patlayıcı maddeleri temizlemeleri, bu tür maddelerin oluşturduğu tehlikeler konusunda sivilleri uyarmaları ve aynı nedenle meydana gelen kazalarda yardımcı olmaları gerekmektedir. Ayrım gözetmeyen ve son derece olumsuz sonuçlara yol açan bu tür

silahların yasaklanmasının ahlaki açıdan gerekli olduğu birçok ülke tarafından kabul edildikçe, kullanıcı ülke sayısı da azalmaktadır. Verilen raporlara göre 2000-2001 döneminde bu tür mayınlar 13 ülke tarafından kullanılırken sayı 2001-2002'de 9'a, 2002-2003'te de 6'ya inmiştir.

Görevler: Bugün ortada duran görev, bu olumlu gelişmeyi sürekli kılmak, bu arada Mayın Yasağı Anlaşması'nı henüz benimsemeyen ülkelere baskıda bulunmaktır. Anlaşmayı imzalamayan ülkeler arasında, BM Güvenlik Konseyi'nin beş üyesinden üçü bulunmaktadır. Bu arada, mayınların oluşturduğu risklerle ilgili eğitime ivedilikle gereksinim bulunmaktadır. Bu eğitimden kastedilen, insanlara yalnızca mayınların nasıl tanınacağı, uyarı işaretlerinin nasıl dik-kate alınacağı konusunda bilgi vermekten ibaret değildir. Bu alandaki eğitimin, ayrıntılı nitel araştırmalar yoluyla, mayın kazalarına yol açan örneğin yoksulluk, yerinden olma ve toplumsal dışlanmılık gibi nedenlerin de açığa çıkarılması gerekmektedir. 1990'lardan bu yana ülkelere, mayınlarla ilgili risk eğitiminin hangi yerel öncelikleri kapsaması gerektiğini belirlemeleri tavsiye edilmektedir. Bu arada, mayın riski eğitimi artık okullardaki derslere ve halk sağlığı programlarına daha fazla dahil edilmektedir. Bu alandaki veri toplama çalışmalarının gelişmesi yalnızca tanıtım-savunu çalışmalarına destek olmakla kalmayacak, aynı zamanda durumdan etkilenen çocuklara yardımcı olmayı ve korumayı amaçlayan daha etkili programlar geliştirilmesini sağlayacaktır.

Savaş suçları

Sağlanan ilerleme: Soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçların faillerini yargı önüne çıkaracak kalıcı bir mekanizma olarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması, son yıllarda bu alanda atılan en önemli adım olmuştur. Mahkemenin kuruluşuna temel olan 1998 Roman Anlaşması, çocuklar dahil sivil halka yönelik kasıtlı saldırıların, okulları hedef alan eylemlerin ve 15 yaşından küçük çocukların silah altına alınmasının savaş suçu oluşturduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.²²

Dokunulmazlık kültürünün ortadan kaldırılmasına, özel çatışmaları gündeme almak

üzere oluşturulan özel ve geçici mahkemeler de katkıda bulunmaktadır (örneğin Rwanda'daki soykırımı ele almak üzere Tanzania Birleşik Cumhuriyeti'nin Arusha kentinde kurulan mahkeme gibi). Sierra Leone'deki Özel Mahkemenin 15 yaşından küçük çocukların silahlı çatışmalarda kullanılmasının uluslararası adet hukuku açısından savaş suçu oluşturduğu yönünde 2004 yılı Haziran ayında verdiği çığır açıcı karar, çocukları savaşa sürenlerin ilk kez mahkum olmalarıyla sonuçlanabilir. Bu karar, suçlanan bir kişinin ileri sürdüğü iddia üzerine alınmıştır. Bu kişi, böyle bir suçtan dolayı yargılanamayacağını, çünkü 15 yaşından küçük çocukların silah altına alınmasının ancak Özel Mahkeme kararıyla suç sayılma-ya başlandığını, bu kararın ise 1996 yılında alındığını ileri sürmüştür. Şimdi ortada duran görev, alınan bu kararın taşıdığı tarihsel anlamın daha geniş kesimlerce kavranmasını sağlamaktır.

Görevler: Taşınan sorumlulukla ilgili hesap verilmesini sağlayacak mekanizmalar çeşitli biçimler alabilir. Apartheid sonrası Güney Afrika'daki ya da Sierra Leone'deki gerçekleri ortaya çıkarma ve uzlaştırma komisyonları, ulusal mahkemeler ya da Rwanda'daki "gacaca" yargı sistemi gibi geleneksel uyuşmazlık çözme usulleri bunun örnekleri arasındadır. Hesap verebilirlik, yaraların sarılmasına katkıda bulunmakta, çocukların ise kendilerinin ve toplumlarının başına gelenlerden kendilerinin sorumlu olmadığını kavramalarına yardımcı olmaktadır. Böylece çocuk hakları ihlallerine dikkat çekilmekte, çocuklara yönelik vahşetin kayıtları tutulmaktadır. Bunların her ikisi de, çatışmaların çocuklar üzerindeki etkilerinin geniş anlamda kavranması açısından çok önemlidir. Hesap verebilirlik ayrıca şiddet döngüsünün kırılmasına, demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne olan güvenin yeniden tesisine yardımcı olabilir; barış sürecinin başarı şansını artırabilir, işbaşına gelen yeni bir hükümetin meşruiyetini ve otoritesini güçlendirebilir.

Pek çok çocuk, mağdur ya da tanık olarak savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar ve jenositte ilgili deneyime sahiptir. Ne var ki, bunların dışında bir de son dönemlerde Liberya'da, Rwanda'da, Sierra Leone'de ve diğer kimi ülkelerde görüldüğü gibi silah altına alınıp bu tür suçlara itilen çocuklar

vardır. Silahlı çatışmalar sırasında çocukları zorla kıyıma yöneltmek de savaş suçudur. Bu tür deneyimler çocuklar üzerinde ağır psikolojik etkiler yaratmakta, haklarını ihlal etmektedir. Bu tür işlere karışan çocuklar, en başta yetişkinlerin sorumlu oldukları canice politikaların mağdurları olarak görülmelidir. Uluslararası yargı mekanizmaları, bu tür ağır suçların planlanmasından ve emirle gerçekleştirilmesinden sorumlu olan siyasal ve askeri gruplar üzerinde önemle durmalıdır.

Ancak, çatışma sonrası toplumlarda hukukun üstünlüğüne saygıyı yeniden sağlamak için, ciddi suçlara karışmış olan çocukların uygun yollardan hesap vermeleri sağlanmalıdır. Bu hesap verme sırasında çocukların haklarına saygı gösterilmeli, yaşları ve olgunluk düzeyleri dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede örneğin çocuk gerçekleri ortaya çıkarmakla görevli bir komisyona ifade verebilir ya da geleneksel bir yara sarmazlaşma sürecine katılabilir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre gözetilmesi gereken başlıca amaç, çocuk suçluların topluma yeniden kazandırılmalarıdır.

Çocuklarla ilgili herhangi bir yargı süreci, çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal açılarından sağlıklı bir duruma gelmesini sağlamak için çocuk ceza adaleti sistemi içinde ve yapıcı biçimde işlemelidir. Bu tür süreçlerde, çocuk hakları eğitimi almış yargıçlar, avukatlar, polisler ve sosyal hizmet görevlileri yer almalıdır.

Yaptırımlar

İlerleme: Uygulanan yaptırımların, çocuklar ve nüfusun güç durumundaki diğer kesimleri üzerindeki etkisi giderek daha fazla kaygı yaratmaktadır. Bu duyarlılık sonucunda, bu kesimler üzerinde olumsuz etkiler yaratmayacak yaptırımlar geliştirilmesi yönünde girişimler ortaya çıkmaktadır.

Kendi Anayasasının 41. Maddesi uyarınca BM'nin üyesi olan devletlere yaptırım uygulama yetkisi vardır. 1990'lı yıllarda Güvenlik Konseyi şu ülkelere ve kesimlere yaptırım uygulamıştır: Eritre, Etiyopya, Haiti, Irak, Liberya, Libya Arap Cemahiriyesi, Rwanda, Sierra Leone, Somali, Sudan, eski Yugoslavya,

Afganistan'daki Taliban güçleri ve Angola'daki Angola'nın tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik (UNITA).

Bütün bunlar arasında en kapsamlı yaptırımlar Haiti, Irak ve eski Yugoslavya'ya uygulanmıştır. Bu ülkelerin her birinde, uygulanan yaptırımların çocuklar, yoksullar ve yaşlılar üzerindeki olumsuz etkileri o boyutlara varmıştır ki, yaptırımların ahlaki açıdan geçerliliği tartışma konusu olmuştur. Yaptırımların olumsuz etkileri kaçınılmaz olarak nüfusun en güç durumdaki kesimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sağlıklı yetişkinlerin uzun süren yoksunluk dönemlerine katlanmaları mümkün olabilir; oysa çocukların böyle imkanları yoktur ve yaşanan yoksunluk çocuklar üzerinde kalıcı zararlara yol açabilmektedir.

Örneğin 1991 yılında Haiti'ye uygulanan yaptırımlar çocuklar üzerinde yıkıcı etkiler yaratmıştır. 1994-1995 yıllarında yapılan bir araştırma, bu ülkedeki 5 yaşından küçük çocukların yüzde 7.8'inin ileri derecede

malnütrisyonu maruz olduğunu ortaya koymuştur. Oysa bu oran 1990 yılında yüzde 3.4 düzeyinde idi. 1990 yılında yüzde 83 olan okullaşma oranı 1994 yılında yüzde 57'e düşmüş, sokaklarda yaşayan çocuk sayısı da gene aynı dönemde iki katına çıkmıştır.²³

Haiti'den gelen bu veriler, Irak'taki çocukların durumu (bu ülkede 5 yaşından küçükler ölüm hızı yaptırımlar sırasında iki kattan fazla artmıştır) ile birleştğinde BM bu tür yaptırımların ilerde çok daha titiz biçimde uygulanması gerekliliğine ikna olmuştur. Ayrıca, BM Anayasasının 41. Maddesi uyarınca uygulanan yaptırımların, 55. Maddede kuruluşa verilen sorumluluklarla bağdaşmaya bileceği de ortaya çıkmıştır. 55. Maddeye göre BM'nin sorumlulukları arasında yaşam standartlarını yükseltmek; toplumsal ilerlemeyi, sağlık ve eğitim alanlarındaki gelişmeleri sağlamak da yer almaktadır.

BM Güvenlik Konseyi 1999 yılında, silah-

UNICEF'in çatışma ve istikrarsızlık durumlarındaki çocuklara yönelik temel görevleri

İLK TEPKİ

Herhangi bir krizin patlak vermesini izleyen **ilk altı ya da sekiz hafta içinde** UNICEF ortaklarıyla birlikte harekete geçerek olağanüstü durum yaşayan çocuklara ilişkin aşağıdaki temel görevleri yerine getirecektir:

- **Yerleşik mekanizmalar aracılığıyla, kadınların ve çocukların durumunu değerlendirmek, izlemek, bu konuda rapor hazırlamak, tanıtım-savunu çalışmaları yapmak ve iletişim kurmak:** Çocukların ve kadınların durumuna ilişkin hızlı değerlendirme, başlangıç için izleme sistemleri oluşturmak –ağır ve sistematik istismar, şiddet ve sömürü durumlarına ilişkin olanlar dahil - ve uygun mekanizmalar aracılığıyla rapor vermek.

- **Kızamık aşısı ile A vitamini, temel ilaçlar ve besin takviyeleri sağlanması:** Altı aydan 14 yaşına kadar olan bütün çocuklara kızamık aşısı yapılması, gerektiğinde

A vitamini takviyeleri sağlanması. Olağanüstü durum sağlık yardımları, gerektiğinde tecavüze uğrayanlara yönelik sağlık yardımları, ishal tuzları, sağlık çantaları, güçlendirilmiş besinler, mikronütriye takviyeleri, battaniye ve muşamba gibi gereçler.

- **Çocuklar ve annelerin besin ve beslenme durumlarının izlenmesi:** Dünya Gıda Programı ve hükümet dışı kuruluşlardan ortaklarla birlikte bebeklerin ve çocukların beslenmeleri, tedavi edici ve ek beslenme programlarının uygulanması. Beslenme konusunda izleme ve taramalar yapılması.

- **Temiz içme suyu, sanitasyon ve hijyen:** Acil su yardımları, suyun arıtılması, ailelere su teminini sağlayacak araçlar, tuvalet sağlığı ve hijyen eğitimi

- **Ailelerin parçalanmasının önlenmesi; ailelerinden ayrılmış çocukların belirlenmesinin, kayıtlarının**

ve tıbbi muayenelerinin yapılması: Ailelerin izlenmesi için bir sistem oluşturulması. Çocuklara bakım ve koruma sağlanması. Çocukların ve kadınların cinsel istismar ve sömürüye maruz kalmalarının önlenmesi.

- **Eğitimin yeniden başlatılması ve diğer öğrenim imkanlarının sağlanması:** Geçici eğitim mekanları oluşturulması, okulların yeniden açılması, kız çocuklara özel önem vererek öğretmenlerin ve öğrencilerin eğitim sistemine yeniden çekilmesi. Müfredat dışı çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi.

UNICEF, olağanüstü durumlardaki bu ilk taahhütlerini yerine getirmek için ulusal hükümetler, hükümet dışı organlarla ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapacak, çatışmaların başlamasından itibaren toplumlarda kapasite geliştirme çalışmalarına özel önem verecektir.

lı çatışma ortamlarındaki çocuklarla ilgili 1261 sayılı kararı almıştır. Konsey, bu kararda yer alan maddelerden birinde, 41. Madde gereği alınacak herhangi bir yaptırım kararında bu yaptırımın çocuklar üzerindeki etkilerini özel olarak dikkate alacağı taahhüdünde bulunmaktaydı. Güvenlik Konseyi 2000 yılı Nisan ayında bir çalışma grubu oluşturarak bu gruba BM'nin yaptırımlar politikasını gözden geçirme ve yaptırımların daha özel hedeflere yönelmesini sağlayacak tavsiyelerde bulunma görevini vermiştir. Son yıllarda Angola'da UNITA'ya, Liberya'ya ve Sierra Leone'ye uygulanan yaptırımlara bu doğrultuda sınırlamalar getirilmiş, yaptırımlar silah ve elmas ticaretinin, üst düzey hükümet yetkililerinin dış gezilerinin yasaklanmasıyla sınırlanmıştır. Ayrıca, uygulanan yaptırımların etkisi ve etkililiği de sürekli olarak değerlendirilmektedir.

Görevler: BM, hedefleri iyi seçilmiş ya da 'akıllı' yaptırımların, uluslararası topluluğun bu önleme ilişkin güvenini yeniden tesis edeceğine, yanlış yoldaki üye devletlere

karşı askeri güç kullanımı ya da sözlü aşılamalardan daha etkili olacağına inanmaktadır.

"Barış kuşakları" olarak çocuklar

Sağlanan ilerleme ve görevler: "Barış kuşakları olarak çocuklar" fikrinin uluslararası hukuka yerleştirilmesi özlemi henüz gerçekleşmemiştir. Ancak gene de, bu fikrin yararlı olduğu, kimi durumlarda çocukların yaşamını kurtardığı görülmektedir. Örneğin Sri Lanka'da çatışmaların sürüp gittiği kuzeydoğudaki yörelerde, yarım milyondan fazla çocuk 2003 yılı Ekim ayında UNICEF tarafından düzenlenen bağışıklama gününde çocuk felcine karşı aşılanmıştır. 1995 yılından bu yana, Hükümet ve Tamil Eelam Kaplanları çocukların aşılanmalarını sağlamak üzere bu özel günlerin çatışmasız geçmesine özen göstermektedir. Böylece, çocuklar bu 'ateşkes' günlerinde aşılanabilmektedir.²⁴

Son dönemde meydana gelen önemli bir

UZUN DÖNEMDE

Ülke ofisleri, bu ilk girişimlerinin ötesinde, çocuklara yönelik temel taahhütlerle ilgili başka girişimlerde de bulunabilirler. Burada özellikle önem taşıyan husus, yapılan işlerin ilgili ülkedeki birimlere devredilmesi ve ulusal sistemlerin oluşturulmasıdır.

- **Çocukların durumunun izlenmesi, tanıtım-savunu çalışmaları yapılması:** Çocukların durumuna ve hak ihlallerine ilişkin bilgilerin toplanması ve güncel tutulması. Bu bilgilerin ilgili kesimlere, çocuk hakları savunucularına, kamuya ve medyaya aktarılması; çocuklar adına tanıtım-savunu çalışmaları yapılması.
- **Yaşatma:** Bağışıklama ve koruyucu sağlık hizmetlerine yönelik desteğin artırılması (çocuklarla gebe ve emziren kadınlar arasında ishal, pnömoni, sıtma ve tetanos gibi hastalıklara bağlı ölümlerin azaltılması için gerekli malzeme-

lerin ve hizmetlerin sağlanması). Emzirme ve ek besleme dahil bebek ve küçük çocuk beslenmesinin desteklenmesi, gerektiğinde tedaviye yönelik ve ek beslenme programları uygulanması. Temiz su, sanitasyon ve hijyen konusuna önem verilerek bunları sağlayacak tesis ve uygulamaların yaygınlaştırılması.

- **Çocuk koruma:** Yanlarında kimse bulunmayan ya da kimsesiz kalmış çocukların belirlenmesi, bu çocukların korunmasını ve bakımının sağlanması için toplumların güçlendirilmesi. Kadınlar ve çocuklar için uygun mekanlar oluşturulması ve psikososyal destek verilmesi. Çocukların silah altına alınması ve sömürücü nitelikteki çocuk işçiliği dahil çocukların suiistimal ve sömürsü anlamına gelen olay ve durumların izlenmesi ve bunlara karşı mücadele edilmesi. Bir dönem savaşmış olan çocukların serbest bırakılması ve toplumla yeniden bütünleştirilmesine yönelik çalışmalar başlatılması. Kadınlara ve çocuklara yönelik

cinsel olaylarını önleyecek ve bu tür olaylara tepki verecek girişimlerin yaygınlaştırılması. Mayın riski konusundaki eğitimlere öncülük edilmesi.

- **Temel eğitimin yeniden başlatılması:** Temel eğitimin yeniden başlatılması ya da sürdürülmesi, okullarda su ve sanitasyon imkanlarının sağlanması.
- **HIV/AIDS'in önlenmesi:** HIV/AIDS konusunda sağlıklı bilgilere erişim sağlanması. İlgili taraflarla birlikte gençlerin cinsel ilişki yoluyla bulaşan hastalıklar dahil kapsamlı HIV önleme hizmetlerine erişimlerinin sağlanması.

Bakınız referanslar sayfa 101.

gelişme de, BM Güvenlik Konseyi kararlarında barış güçlerinin kadınları ve çocukları koruma görevlerinden özel olarak söz edilmesidir. Bu arada, Afganistan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Sierra Leone gibi ülkelerde görev yapan barış güçlerinin çocuk koruma alanında bir ya da birkaç danışman atadıkları da görülmektedir.

Çatışmaların sürdüğü çeşitli ülkeler arasında Angola, Kolombiya ve Sri Lanka'da barış kuşakları, başka bir deyişle ülkeyi kasıp kavuran çatışmaların yaşanmadığı yerler olarak okullar fikri giderek daha fazla yandaş bulmaktadır. Buna göre okulların, çocukların her bakımdan güvende oldukları, güvendikleri yetişkinler tarafından korunukları yerler olması gerekir. Aslında bu, Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında yer alan herkesin temel eğitim görmesi yönündeki küresel çabanın ön koşullarından biridir. Eğer bu "güvenlilik" duygusu yitirilirse (örneğin 2003 yılında Nepal'in batısında ki bir okulda silahlı çatışmalar yüzünden çocukların öldüğü trajik olayda olduğu gibi) çocukların korunması önceliği büyük bir yara almış olacaktır.

Olağanüstü durum yardımları

Sağlanan ilerleme ve görevler: Günümüzde olağanüstü durumlar her zamankinden daha karmaşık bir hal almıştır ve üstelik bunların sayısı da artmaktadır. İnsani yardım alanında çalışan kişilerin sayısı da, bu insanların yardım etmeye çalıştıkları kesimlere yönelik duyarlılıkları da hiç kuşkusuz artmıştır. Ancak, insani yardımlar alanında ilerlemeler sağlanmış olsa bile, uzun dönemdeki yeniden inşa çalışmaları, bu alanda çalışanların hedef seçilmeleri, çok önemli kimi projelere kaynak sağlanamaması ve yardım ekiplerinin birçok yöreye ulaşamaması gibi nedenler yüzünden ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Örneğin, iç savaşın sürüp gittiği diğer ülkelerde olduğu gibi Somali'deki sorun da, insani yardım programlarına sınırlı kaynak ayrılması ve bu alanda çalışanların bilinçli biçimde hedef seçilerek öldürülmeleri yüzünden daha da ağırlaşmıştır. Böylece insani yardım kuruluşları ciddi sınırlamalarla karşılaşmış, sonuçta en fazla muhtaç durumda olanların sıkıntıları daha da artmış-

tır. 1992 yılı Ocak ayı ile 2002 yılı Mart ayı arasında BM çalışanı 200'den fazla sivil şiddete kurban gitmiştir. Daha yüzlercesi rehin alınmış, tecavüze ya da saldırıya uğramıştır.

İnsani yardım kuruluşlarının, yeni ortaya çıkan ya da ağırlaşan krizlere karşı kendilerini uyarlayarak tepki vermeleri gerekir. UNICEF 2000 yılında, çatışmalı ya da istikrarsız durumlarda kadınları ve çocukları koruma amaçlı ilk girişimlerine yön verecek bir dizi temel görev belirlemiştir. Kuruluş, o günden bu yana, silahlı çatışmaların çocuklar açısından yarattığı sorunlara yönelik politika ve uygulamalarını sürekli geliştirmektedir. Bunların arısında, yanlarında kimse bulunmayan ve ülke içinde başka yere göçmek zorunda kalan çocuklara yardım, olağanüstü koşullarda eğitimin sürdürülmesi, silahlı çatışmalara aktif olarak katılan çocukların silahsızlandırılması ve toplumla yeniden bütünleştirilmesi gibi alanlardaki girişimler yer almaktadır. Bu temel görevler 2004 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiştir (*Bakınız, Panel:UNICEF'in çatışma ve istikrarsızlık durumlarındaki çocuklarla ilgili temel görevleri, s. 56*).

Eğitim

Sağlanan ilerleme ve görevler: Barış eğitimi, çocukları, gençleri ve yetişkinleri, açık ya da örtülü çatışma ve şiddeti önlemeye yarayacak bilgi, beceri ve tutumlarla donatma sürecidir. Böylece insanlar çeşitli uyuşmazlıkları barışçı biçimde çözebilecek; kişiler ve gruplar arasında olsun, ülke ölçeğinde ya da uluslararası planda olsun barış için elverişli koşullar yaratabilecektir.

Barış eğitiminin, yalnızca çatışmalara ya da olağanüstü durumlara sahne olan ülkelerde değil bütün ülkelerde yeri vardır. Çocuklarda ve yetişkinlerde kalıcı davranış değişiklikleri ancak zaman içinde ortaya çıkabileceğinden, sonuç verici bir barış eğitimi de zaman gerektirir. Genellikle okullarda ve diğer eğitim ortamlarında görülmesine karşın, aslında barış eğitiminin tüm toplulukları kapsaması gerekir.

Son on yılda önemli gelişme gözlenen alanlardan biri de eğitimin olağanüstü durumlarda kullanımıdır. Eskiden eğitim bu tür durumlarda ön hatlardaki bir hizmet

Yeniden okula: Karmaşık yönleri olan olağanüstü durumlarda eğitimin sürdürülmesi

Olağanüstü durumlar, kimi zaman kilitli kapıları açabilir, ilgili kuruluşların çocuk haklarıyla ilgili olup daha önce boşlanan alanlara yönelmelerini sağlayabilir. Bunun en çarpıcı örneği 2002 yılında **Afganistan**'da yaşanmıştır. Bu ülkede, yıllar süren çatışmaların ve eğitimin ihmal edilmesinin ardından, 2002 yılında 3 milyonu aşkın çocuk okula gitmiştir. Çatışmaların ardından yeniden inşa sürecine giren bir ülkede böylece ilk kez eğitim öncelik kazanmıştır. Bu örneğin ardından UNICEF Angola, Liberya ve İşgal altındaki Filistin Toprakları gibi yerlerde de kapsamlı okula dönüş kampanyaları düzenlemiştir.

Angola: UNICEF, kapsamlı bir okula dönüş kampanyasına ek olarak, savaştan etkilenen çocuklar için çocuk dostu mekanlar düzenleme yoluna gitmiştir. Buraları, çocukların eğitim görüp psikososyal yardım alabildikleri özel olarak düzenlenmiş mekanlardır. Bu mekanlar, kendi köylerini ya da kasabalarını daha önce hiç görmemiş çocuklar için özel bir istikrar duygusu yaratmaktadır; çünkü bu çocuklardan kimileri iç savaş sırasında mülteci durumunda olan ailelere doğmuşlardır. Şu anki görev, yapılan bağışları artırmak, böylece savaşın etkilediği çocuklar için bu nitelikte daha fazla mekan sağlamaktır.

Liberya: On yıl süren savaşın ardından gelen okula dönüş girişimi yaklaşık 1 milyon çocuğa ulaşmayı

hedeflemektedir. Girişim kapsamında yalnızca eğitim yer almamaktadır; sağlık hizmetleri, su ve sanitasyon da yeni okullar kanalıyla verilen hizmetler arasındadır. UNICEF yeni okullar için 7.000 birim okul malzemesi yardımı sağlamıştır. Ayrıca görevdeki 20.000 öğretmeni desteklemekte, bunlarla birlikte uygun bir müfredat hazırlamaktadır. BM Kalkınma Programı BM Proje Hizmetleri Dairesi kimi okulları onarıırken, Dünya Gıda Programı da okul beslenme projelerini ve öğretmenlere yönelik iş karşılığı yiyecek planlarını desteklemektedir.

İşgal Altındaki Filistin Toprakları: İşgal Altındaki Filistin Topraklarında çocukların durumu son iki yıl içinde son derece kötüleşmiştir. Bu olumsuz gelişme, şiddetle, çocukların her gün karşılaştıkları bir yerden diğerine gitme yasaklarıyla, aileden ve çevreden kişilerin öldürülmeleriyle, eldeki mal mülkün hasar görmesiyle, umutsuzluk ve yoksullukla doğrudan ilişkilidir. Kapatma cezaları, sokağa çıkma yasakları vb. durumu daha da ağırlaştırmaktadır. Okula dönüş kampanyası ise 1 milyon Filistinli çocuğun okula gitmesine ve eğitimini sürdürmesine yardımcı olmuştur. Ne var ki, sokağa çıkma yasağı, abluka ve kapatma gibi uygulamalar yüzünden 1.300 okul çalışamaz durumdadır. Bu durum karşısında UNICEF en çok zarar gören mahallerde alternatif eğitim projelerine destek vermektedir.

Papua Yeni Gine: Eğitimin silahlı çatışmalara sıkışıp kalan çocuklara normallik duygusunu nasıl kazandırabileceğinin bir başka örneği de Bougainville'de görülmektedir. Bu ülkede ayrılıkçı güçlerin denetimi altında olan dokuz "girilmez" bölge vardır. UNICEF, bu bölgelerde çocuk haklarının gerçekleşmeyeceğini bilerek 2002 yılında bir yuvarlak masa toplantısı çağrısında bulunmuştur. Eskiden savaşmış olanların, köy liderlerinin, kadın gruplarının ve diğer tarafların çağrıldıkları bu toplantının amacı, çocukların en azından temel eğitim görmelerinin önemini vurgulamaktır. "Girilmez" bölgelerden üçü hedef seçilmişti ve sonunda bu bölgeleri denetim altında tutan askeri liderlerden program uygulama izni alındı. Buralara gelen öğretmenler iki haftalık yoğun bir eğitim verdikten sonra kendi bölgelerine geri döneceklerdi. Program o kadar başarılı oldu ki, başlarda kuşkulu olan aileler bile programın 2003 yılında "girilmez" üç bölgeyi daha kapsayacak biçimde genişletilmesini istediler. Bugün Bougainville'de "girilmez" durumda tek bir bölge kalmıştır. Söz konusu girişimlerin eğitim sisteminin kendini yeniden toparlaması için sağlam bir zemin oluşturduğu açıktır.

olarak görülmezdi, bir süre kesilen eğitim, durum normale döndükten sonra yeniden başlardı. Ancak bu artık doğru değildir. Bugün eğitim, olağanüstü durumlarda bile temel önceliklerden biri olarak görülmektedir. Okullar çocuklar için fiziksel anlamda koruma sağlayan mekanlar olabilir; eğitim de çocukların yaşamlarına bir istikrar ve normallik boyutu katabilir. UNICEF, Afganistan, Irak, Liberya ve Darfur'da (Sudan) çocukların okula gitmelerini –ki

kimileri için bu ilk kez olacaktır- bir öncelik saymıştır. Diğer öncelikler arasında temiz içme suyu, beslenme ve temel sağlık hizmetleri yer almaktadır.

UNICEF, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Dünya Gıda Programı gibi diğer BM kuruluşları ve Olağanüstü Durum Eğitim Ağı kapsamındaki hükümet dışı kuruluşlarla birlikte, çocukların öğrenim görebilecekleri, oynayabilecekleri ve psikososyal destek

Tehlikeli görev: Irak'ta sürüp giden şiddete karşı okula gitmek

Iraklı çocuklar her yıl, yazın ilk aylarında sınıflarını geçip geçmeyeceklerini belirleyecek bir sınava girerler. Bu yıl sonu sınavı, ders yılının en önemli olayıdır.

Bu dönemde, Irak'ta başka her şey gibi eğitim de ağır bir darbe almıştır. Önce savaşın, ardından yağmacılığın ve yakıp yıkmamanın yol açtığı hasar zaten ayakta güç duran eğitim sistemini yerle bir etmiştir. Bombalama, kaçırma ve soygun gibi olaylarla sürüp giden güvensizlik ortamı, özellikle kız çocuklar söz konusu olduğunda okul devamlılığını inişli çıkışlı da olsa düşük düzeyde tutmaktadır. Üstelik, okulların da yağmalanması sonucunda öğretmenlerin ve öğrencilerin yararlanabilecekleri eğitim malzemeleri de çok azalmıştır. Aşırı sıcaklar ve günde iki saat verilen elektrik, evde olsun, okulda olsun ders yapmayı son derece güçleştirmektedir.

Bütün bu olumsuzluklar sonucunda 2003 yılı yıl sonu sınavları iptal edilmek üzereydi. Bunun anlamı, milyonlarca Iraklı çocuğun bir yıl yitirmesi, gelecek yıl aynı sınıfa devam etmesidir.

UNICEF, Iraklı ana babaların ve genel olarak toplumun bu sınavlara verdiği değeri bileerek, bu sınavların planlanması ve uygulanmasında Irak Eğitim Bakanlığı'na yardımcı olmuştur. UNICEF'le birlikte bu yardıma katılanlar ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı, Danimarka, İtalya, Kore Cumhuriyeti, İsveç Hükümetleri ve İtalya UNICEF Komitesi'dir. Yardım çerçevesinde 15 milyon sınav kitapçığı, temel malzemeler ve donanım temin edilmiş ve dağı-

tılmış, sınavların yapılacağını ana babalara ve toplumlara duyurmak üzere bir toplum seferberliği kampanyası başlatılmıştır. Sonuçta, Temmuz 2003 başında 5.5 milyon Iraklı çocuk yıl sonu sınavlarına girmiştir. Güvenlik nedeniyle birçoğu okula gidemeyen kızlar da sınava girmeye özendirilmiş, sonuçta kızlar her düzeyde erkek çocuklardan daha başarılı olmuşlardır.

Saddam Hüseyin 2003 yılı Nisan ayı başlarında devrildiğinde okul devamlılık oranları yüzde 60 civarındayken, ilk orta ve lise düzeyindeki okullara devam eden çocukların yüzde 96 ile yüzde 99.8 kadarı yıl sonu sınavlarına katılmıştır. Bu, hem çocuklar ve aileleri, hem de ülkedeki yeni Eğitim Bakanlığı için büyük bir başarıydı. Böylece öğrenciler ve veliler eğitim sistemine yeniden güven duymaya başlamış, çocukların yeniden okullarına dönmelerine bu güven büyük ölçüde yardımcı olmuştur.

Yıl sonu sınavları UNICEF'in 2003/2004 ders yılı için başlattığı Okula Dönüş kampanyasının bir bölümünü oluşturuyordu. UNICEF'in bu kampanyası, kuruluşun kendi tarihindeki en kapsamlı lojistik operasyondur. Bu kampanya çerçevesinde 68.000 eğitim-ders çantası hazırlanmış, 46 milyon ders kitabı bastırılmıştır. Ayrıca savaştan zarar gören 220 okul onarılmıştır. 25 okulda ise onarım çalışmaları sürmektedir.

Irak'taki durum son derece belirsiz ve değişkendir. Iraklılar ve koalisyon güçleri arasındaki çatışmalar sonucunda Basra ve Felluce'de aralarında okullarına gidenler de bulunan 100'den fazla çocuk ölmüştür. Gene de, 2004 yılı Temmuz ayında çocuklar yıl sonu sınavları için okullarına koşmuşlardır. Bağdat'taki Bilad Al-Arab Kız Lisesi'nde elektrik yoktu ve herkes aşırı sıcaktan bunalmaktaydı. Ama Halid Salman ve eşi, kızları Yusra sınavdayken okul kapısında heyecanla bekliyordu: "Öğrencileri



korumak üzere korumalar var, ama gene de korkuyoruz. Eskiden çocukları okula kadar biz götürmüyorduk, ortalık güvenliydi ve kimse çocuklara zarar vermeyi düşünmezdi. Durumun zamanla düzeleceğini umuyorum.”

Altıncı sınıfa giden kızı Rusul’u Kahira Kız Lisesi’ne sınav için getiren Sahira Ali okulun dışında beklerken korkularını şöyle anlatıyor: “Okula geldiğimden bu yana birkaç patlama duyduk. Buraya gelirken polisin araştırdığı bir olay yüzünden geciktik.”

Al Kahira Lisesi 6. sınıfa giden Rana Rasheed, sürüp giden huzursuzluklar ve güvenlik yetersizliği nedeniyle öğretmenlerin ders programını tamamlayamadıklarını söylüyor ve ekliyor: “Trafik sıkışıklığı yüzünden bugün okula geç gelebildim. Ardından güvenlik güçlerinin okulu patlayıcı yerleştirip yerleştirilmediğini anlamak için aramalarını bekledik. Hareketlerimiz çok sınırlandı. Yolda yürürken sürekli endişe içindeyiz, bize bakanlardan kuşulanıyoruz. Elektrik nadiren geliyor ve bu sıcakta ders çalışmak da adeta bir işkence. Vantilatör de olmadığından sınav salonunda terden sıırılsıklam oluyoruz.”

Gelgelelim, ne aşırı sıcak ne de şiddet korkusu Iraklı çocukları ve ailelerini eğitimden vazgeçiremedi. Çocuklar için okula gitmek gündelik olarak hesaplanan bir haline gelmiş durumda. Bu riski alarak kendileri ve ülkeleri için daha iyi bir geleceğe ulaşmak istiyorlar.

görebilecekleri; annelerin ise bebekleriyle özel olarak ilgilenebilecekleri ya da danışmanlık hizmeti alacakları güvenli ortamlar oluşturmak amacındadır. Çatışmaların daha geniş bir alanı etkilediği durumlarda ise amaç okulların yeniden açılması, altyapının yeniden inşası ya da okula dönüş kampanyaları düzenlenmesidir (*Bakınız, Panel: Okula dönüş, sayfa 59*).

Önleme

Sağlanan ilerleme: 1996 yılında tüm dünyada 22 önemli silahlı çatışma cereyan ediyordu. 2003 yılında ise bu sayı 1990’dan bu yana en aza inerek 19’a düşmüştür. Bununla birlikte, çatışmaların arabuluculukla çözüme bağlanmasında bir ilerleme kaydedildiğini söyleyemeyiz. Örneğin bugün şiddetin ve kovuşturmaların hüküm sürdüğü 52 ülkede 25 milyon kişi bu nedenle yerlerinden olmuştur ve bu sayı 1990’dakiyle aynıdır.

Gerçi son 9 yılda kayda değer ilerlemeler de sağlanmıştır. 1996 yılında halen sürmekte olan Angola’daki çatışmalar sonunda yatışmıştır. Burundi, Liberya ve Sierra Leone’daki çatışmaların sona ermesi için büyük çabalar harcanmıştır. Ne var ki, her ileri adıma -Sudan Hükümeti ile Sudan Halk Kurtuluş Ordusu arasında yaklaşık 20 yıldır süren çatışmaların sonunda bir barış sürecine bağlanması gibi- geri bir adım eşlik etmekte, bu kez çatışmalar bir başka yerde patlak vermektedir. Ya da Darfur örneğinde olduğu gibi çatışmalar aynı ülkenin bir başka bölgesine kaymaktadır. 21. yüzyıl başlarının dünyası güvenli bir yer olmaktan çok uzak, çatışmalar ve korkunun hüküm sürdüğü, bunun siyasal idaresinin de savaşı olduğu bir dünyadır.

Görevler: UNICEF ve birlikte çalıştığı kuruluşlar, kaynaklarının önemli bir bölümünü, şiddete yol açabilen toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin hafifletilmesine ayırmaktadır. Kız çocuklar, kırsal toplumlar ve yoksullar dahil olmak üzere güç durumdaki gruplara ulaşmayı öne çıkaran bu programlar marjinalleşmeye karşı mücadele etmekte ve gerginlikleri azaltmaya çalışmaktadır. UNICEF’in eşitlikçi kalkınma politikaları izlenmesi için hükümetler nezdinde sürdürdüğü lobi çalışmaları son on yıllık dönemde

Olağanüstü durumlarda katılım: Çocuklar başı çekiyor

Bütün tersliklere karşın savaşın yıkıma uğrattığı toplumlarda çocuklar, katılım ve yaşamlarını iyileştirme açısından yaratıcı birtakım girişimlerin öncülüğünü yapmaktadır.

Endonezya: Maluku'da 1999 ile 2002 yılları arasında cereyan eden Hristiyan-Müslüman çatışmaları binlerce kişinin yaşamına mal olmuş ve 1.4 milyon kişinin yerinden olmasına yol açmıştır. Dinsel hoşgörüsüzlük toplumları perişan etmeyi bugün de sürdürmektedir. Ancak, çocuklar 2002 yılından bu yana barış çabalarında önemli bir rol oynamakta, aileleri ve toplumları önünde olumlu rol modelleri oluşturmaktadır. Çocuklarla ilgili konularda faaliyet gösteren hükümet dışı kuruluşlar arasında sağlanan bir Hristiyan-Müslüman koalisyonu, UNICEF ve çalışma ortaklarının da işbirliğiyle bir kampanya başlatmış, bu kampanya katılımcı bir Çocuk Parlamentosunun oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu parlamento ilk toplantısını 2000 yılı Temmuz ayında Ambon'da yapmıştır. Bu, yalnızca Endonezya'daki ilk çocuk parlamentosu değil, aynı zamanda Müslüman-Hristiyan gerginliğini bir yerde başarılı biçimde kesen ilk önemli olaydı.

2002 yılı Şubat ayında, ülke ölçeğinde haber olan bir olayda ülkedeki bütün yöreleri temsil eden gençler ve etnik grup temsilcileri Aziz Valentine Günü takibi kapsamında valinin makamını ziyaret ettiler, şarkılar söyleyerek, barış mesajları içeren kırmızı yapma çiçekler dağıttılar. Çeşitli toplumlardan çocukların bir araya gelmesinin şiddete yol açabileceği yolundaki korkuların yersizliği ortaya çıktı ve girişimin giderek artan ivmesi istikrar yaratıcı bir güç olarak gruplar arasındaki diyaloga katkıda bulundu. Gençler, kültürel ve dinsel farklılıkları aşmayı yetişkinlerden daha kolay başarmışlardı ve böylece barış inşa sürecinde gerçek liderler gibi davranmışlardı.

İşgal altındaki Filistin toprakları: Gaza, Jenin, Eriha ve Rafah'ta çocuklar belediye konseyleri oluşturmuştur. Bu oluşumun amacı, gençlere, toplum yaşamını iyileştirip yerli yerine oturtacak etkinlikleri planlama ve uygulama fırsatı tanımaktı. Konsey üyesi 155 temsilcinin yarısından çoğunu kızlar oluşturmaktadır. Çocuklar öncelikleri belirlemek, küçük ölçekli toplum projeleri planlayıp uygulamak, çocuk hakları ve ilgili konularda bilinç ve duyarlılık düzeyini yükseltecek kampanyalar düzenlemek üzere bir araya

gelmektedirler. Bu tür girişimler, şiddete karşı o çok gereken alternatif oluşturabilir, çocuklara ve gençlere barış inşa süreçlerinde gerekli becerileri kazandırabilir.

Rusya Federasyonu: Kuzey Kafkasya'da çocuklar, Grozni'deki Çeçen Devlet Tiyatrosu tarafından uygulanan Mayın Riski Eğitimi programına aktif biçimde katılmaktadırlar. Çocuklar, kendi toplumlarında mayın riski eğitimi çerçevesindeki sergilemelerin en iyi nasıl yapılabileceğini belirlemekte, en uygun mesajların neler olabileceğine karar vermektedirler. Bu çocuklar senaryo ve sahneleme konusunda eğitim almışlardır ve şimdi bu eğitimlerini pratiğe aktarma fırsatı bulmaktadırlar.

UNICEF, Çeçen-İnguş bölgesinde Uluslararası Kurtarma Komitesi tarafından uygulanmakta olan Çocuk Dostu Eğitim programını desteklemektedir. Bu programda her okuldaki öğrenciler bir başkan ve yönetim kurulu seçmekte, ders yılında gerçekleştirecek etkinliklerin planlanmasına katılmaktadırlar. Çocuklar ayrıca veli toplantılarına, okul gazetesinin hazırlanmasına ve öğrenciler arasında disiplin sağlanmasına da katılmaktadırlar.

daha da yaygınlaşmıştır. Burada, toplumlara, sorunları barışçı yollardan çözüme bağlayacak araçlar konusunda yardımcı olunmaktadır.

Eğer korunma haklarının yaşama geçmesi mutlaka gerekli çocuklar varsa, bunlar silahlı çatışmaların ortasına sıkışıp kalan, zorla asker yapılan, evlerini ve yerleşimleri yıkılmış bulan çocuklardır. Dünyanın, gelecekteki milyonlarca çocuğu da çatışmaların yol açtığı etkilerden korumak zorundadır. Bunu yapmanın da tek bir güvenli yolu vardır: Uluslararası topluluğun, savaşı önleme ve mevcut çatışmaları çözüme bağlama konu-

sunda daha ivedi ve ciddi adımlar atması.

İleriye doğru

Çocukları silahlı çatışmaların acımasızlığından koruyacaksa, bir dizi girişimde bulunulması, uluslararası toplumun bunları gerçekleştirecek siyasal ve ekonomik kararlılığı sergilemesi gerekir.

- Çatışmalar öncesinde ve sırasında birinci duyarlılık olarak çocukların kollarılması.

- Çocukların silah altına alınmasına son verilmesi.
- Çocukları koruyucu ortamların, aileden başlayarak ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere kadar her düzeyde güçlendirilmesi.
- Dokunulmazlık kültürüne son verilmesi, herkesin hesap vermesinin sağlanması.
- Şiddetin ardındaki nedenleri gidererek, arabuluculuk ve çözüm süreçlerine daha fazla kaynak ayırarak çatışmaların önlenmesi.
- Çatışmaların olduğu yerlerde çocuk hakları ihlallerinin izlenmesinin ve bunların rapor edilmesinin bir öncelik olarak benimsenmesi; bu çerçevede silahlı çatışmalara aktif olarak katılan çocuklarla savaştan etkilenen çocuklar hakkında güvenilir veriler toplanması.
- Silahsızlandırma ve mayınlara karşı duyarlılık kampanyalarının yaygınlaştırılması.
- İnsani yardım kuruluşlarının çatışmalara tepki gösterme kapasitesinin erken uyarı sistemleri ve daha iyi hazırlıkla güçlendirilmesi.
- Çatışmalara sıkışan çocukların en kısa zamanda eğitime yeniden başlatılması.
- Çatışmalarla etkileşerek çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri daha da ağırlaştıran yoksulluk ve HIV/AIDS'e karşı mücadele edilmesi.

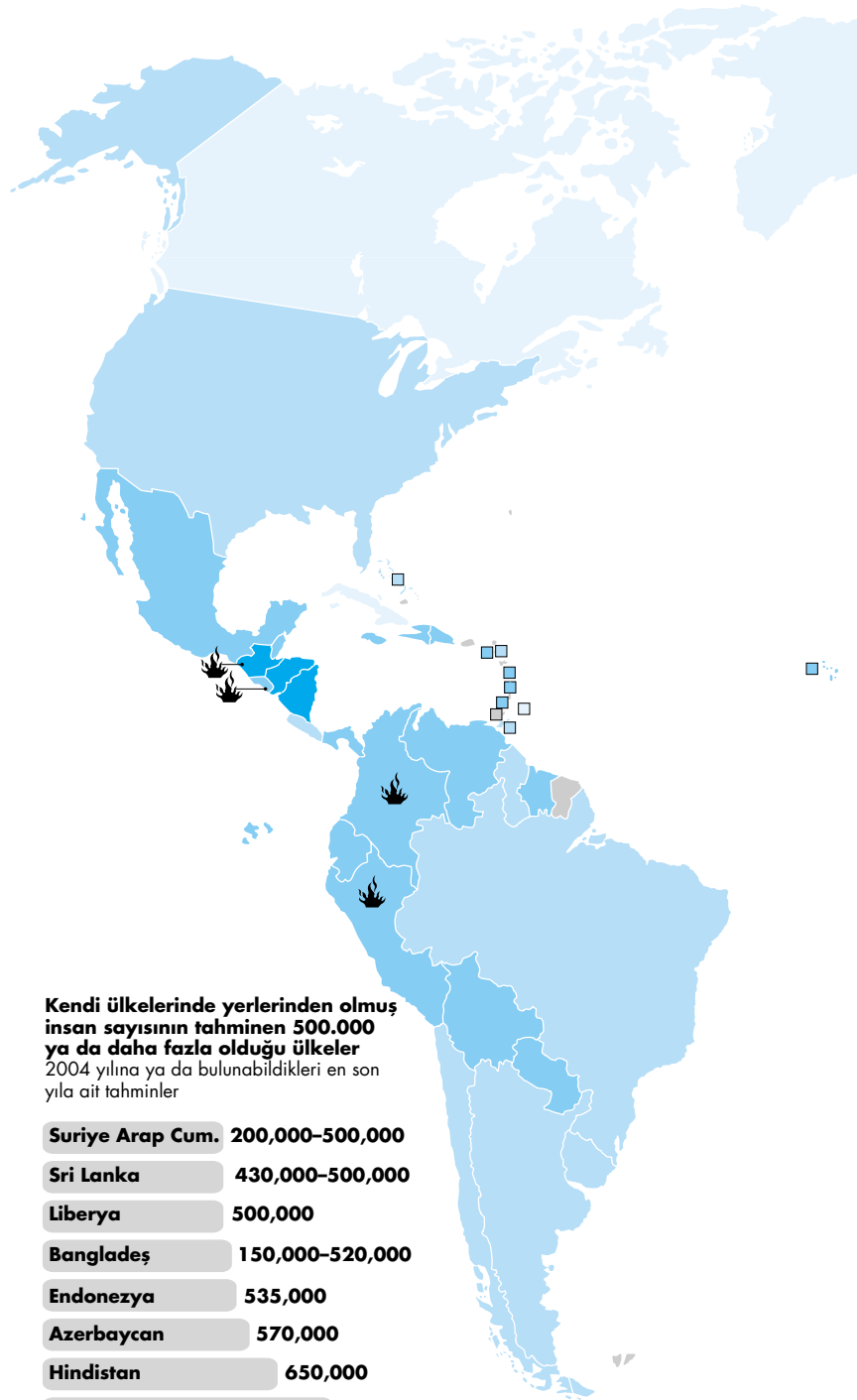
Savaşlar, Çocuklar Adına Sağlananları Geriye Götürüyor

Gelişmekte olan ülkeler, genellikle, yoksulluğun umutsuzluk ve korku yarattığı, umutsuzluk ve korkunun ise çok sayıda çocuğu tehdit eden çatışmaları tetiklediği bir kısır döngü içindedir.

Silahlı çatışma, çocukları ve onları koruyanları öldürmekte, sakat bırakmaktadır. Çocuklar için yapılan okulları ve sıcak yuvaları tahrip etmektedir. Sömürü ve istismar riskini artırmakta, çocukları etkisi yıllarca sürecektir psikolojik ve psikososyal travmalar getiren şiddete maruz bırakmaktadır. Kimi ülkelerde çocuklar silahlı çatışmalarda yer almaya, hizmet işlerine, haberciliğe ya da casusluğa zorlanmaktadır.

Şiddet tehdidi, tüm bir topluluğu evinden barkından edebilmekte, çok sayıda insanı mülteci durumuna düşürmekte, kendi ülkelerinde başka yerlere kaçmak zorunda bırakmaktadır. Bu insanlar yeni koşullarında beslenme yetersizlikleri ve HIV/AIDS dahil çeşitli hastalıklarla boğuşmaktadır. Çoğu durumda, bu sürgün yaşamı yıllar, hatta on yıllar sürmektedir. Kuşaklar, aşırı kalabalığın, yetersiz sanitasyonun, yasaların yetersiz uygulanmasının getirdiği olumsuzluklar içinde yetişmekte, bütün bunlar durumu çocuklar için daha da tehlikeli kılmaktadır.

Silahlı çatışmaların etkileri savaş alanlarının çok ötesine uzanmaktadır. Altyapının hasar görmesi rutin aşılama çalışmalarını aksatabilmekte, asi ekiplerinin hareketini sınırlandırabilmektedir. Böylece, çatışmaların cereyan ettiği bölgelerdeki çocuklar önlenemez hastalıklara karşı daha da güç duruma düşmektedir. Savaşın artı kalan patlayıcılar çocukların yaşamını tehdit etmekte, yaşadıkları çevreyi büsbütün güvensiz hale getirmektedir. Ve savaşlar, ulusal bütçelerin başka işler için çok gerekli kaynaklarını kurutmakta, aileleri geçim imkanlarından yoksun bırakmakta, böylece kalkınmayı köstekleyip yoksulluğu derinleştirmekte ve çocuk döneminin her yönüne zararlı sosyal eşitsizlikleri daha da tahkim etmektedir.

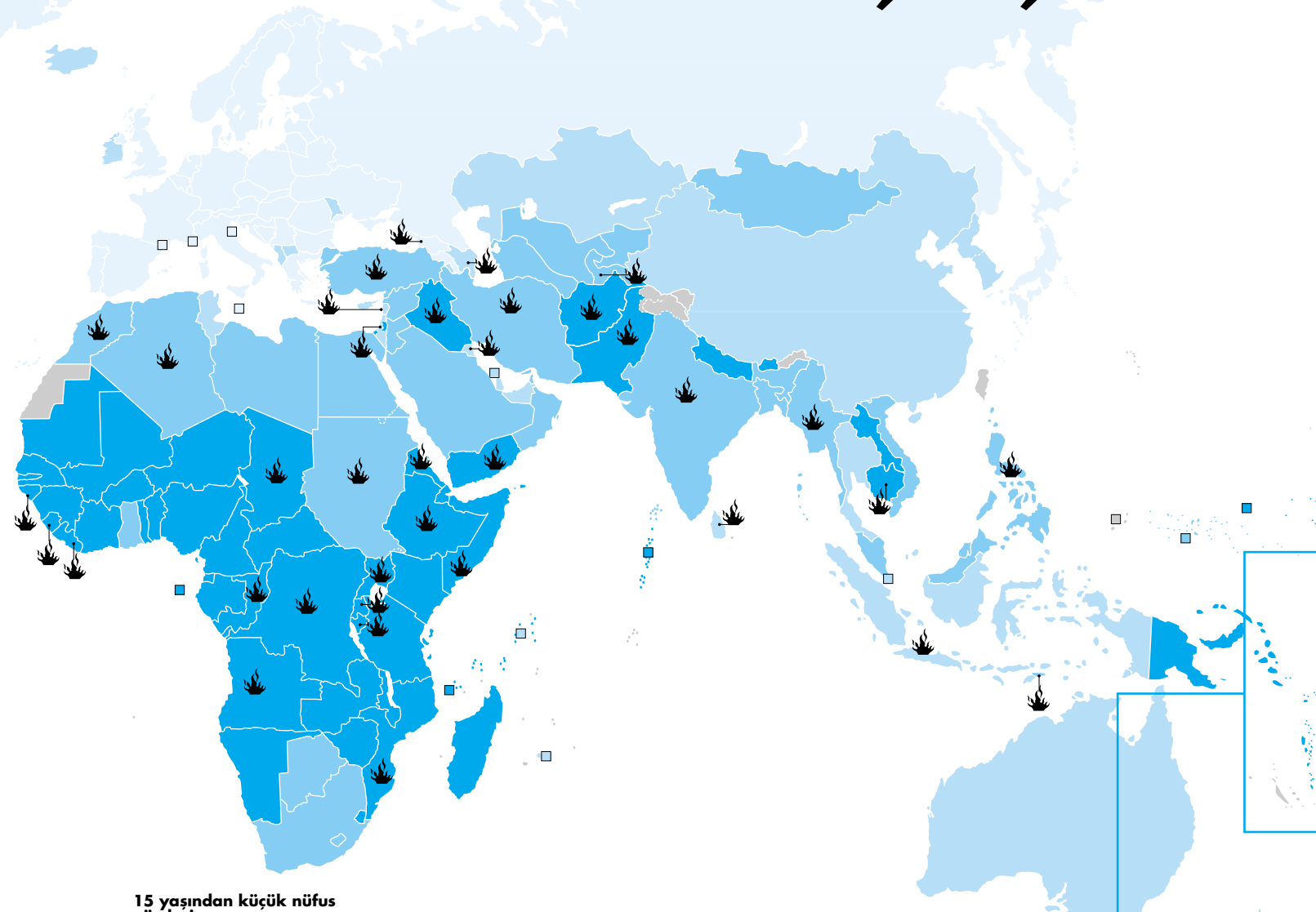


Kendi ülkelerinde yerlerinden olmuş insan sayısının tahminen 500.000 ya da daha fazla olduğu ülkeler
2004 yılına ya da bulunabildikleri en son yıla ait tahminler

Suriye Arap Cum.	200,000–500,000
Sri Lanka	430,000–500,000
Liberya	500,000
Bangladeş	150,000–520,000
Endonezya	535,000
Azerbaycan	570,000
Hindistan	650,000
Fildişi Sahili	500,000–800,000
Irak	900,000
Myanmar	600,000–1,000,000
Cezayir	1,000,000*
Türkiye	1,000,000
Uganda	1,600,000
Kolombiya	
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	
Sudan	

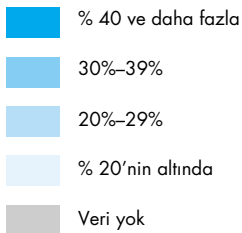
*1992–2004 döneminde yerlerinden olan tahmini insan sayısı
**1985–2004 döneminde yerlerinden olan tahmini insan sayısı

Çocukluk Tehdit Altında: Çatışma



15 yaşından küçük nüfus yüzdesi

2004 yılı ya da veri bulunan en son yıl



1990 ile 2003 yılları
arasında önemli silahlı
çatışmalara sahne olan
gelişmekte olan ülkeler

Kaynak: SIPR/Uppsala Çatışma Verileri Projesi

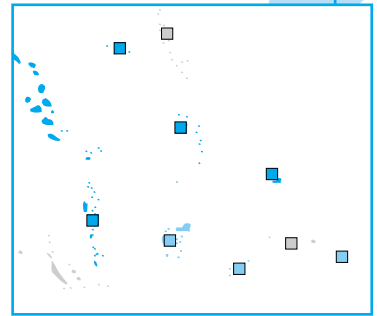
Kaynak: Birleşmiş Milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler
İstatistik Şubesi.

3,100,000**

3,400,000

4,000,000

Kaynak : Küresel IDP Projesi, Norveç Mülteciler Fonu.



Bu harita, herhangi bir bölgenin ya da ülkenin
hukuki statüsü ya da herhangi bir sınır
konusunda UNICEF'in konumunu
yansıtmamaktadır.

Noktalı çizgi, Hindistan ile Pakistan'ın
üzerinde anlaşıkları Jammu ve Keşmir
Denetim Hatnını yaklaşık olarak
yansıtmaktadır. Jammu ve Keşmir'in nihai
statüsü ise henüz taraflarca belirlenmemiştir.

4



HIV/AIDS Yüzünden Kimsesiz ya da Güç Durumda Kalan Çocuklar

Çocukların HIV/AIDS'den zarar görmeleri için kendilerinin bu hastalığa yakalanmış olmaları gerekmez. Bu hastalık, ana babadan herhangi biri ya da her ikisine bulaşarak bir eve girdiğinde, evdeki çocukların yaşamları alt üst olur. İstatistikler gerçekten çarpıcıdır: 2003 yılına gelindiğinde 18 yaşından küçük 15 milyon çocuk AIDS yüzünden annesini, babasını ya da her ikisini birden yitirmişti. Bundan yalnızca iki yıl önce ise sayı 11.5 milyondur.¹ Bu durumdaki her 10 childtan sekizi Sahra Güneyi Afrika'dadır. Yapılan tahminlere göre 2010 yılında 18 yaşından küçük 18 milyondan fazla Afrikalı çocuk büyüklerinden birini ya da her ikisini birden AIDS yüzünden yitirmiş olacaktır ve hem annesini hem de babasını yitiren çocukların sayısı aynı dönem içinde 2 milyon kadar artacaktır.² Daha milyonlarca çocuk da hasta ve ölüm döşegindeki büyükleriyle birlikte yaşıyor olacaktır. Bu çocuklar henüz büyüklerini yitirmeseler bile, hastalığın yıkıcı etkilerini yaşamlarında ağır biçimde hissedeceklerdir.

HIV/AIDS'in çocuklar üzerindeki etkisi

Gerçekleşmeyen haklar çocukluğun yitilmesine yol açıyor

Ne kadar ürkütücü görünseler de, aslında bu rakamlar HIV/AIDS'in çocuklara nelere mal olduğunu, yaşamlarını nasıl olumsuz biçimde etkilediğini tam yansıtmamaktadır. Örneğin, bu virüsün çocukların haklarını nasıl ellerinden aldığını anlatmamaktadır. Doğumdan sonraki ilk yıllarda bir annenin ya da bakacak bir kimsenin olmaması, çocuğun yeterli bakım, sanitasyon ve beslenme gibi temel gereksinimlerinin karşılanmaması anlamına gelir. Bu yoksunluk, çocukların yaşama haklarını tehdit eder. HIV/AIDS, çocukları bir aile ortamında yaşama hakkından da yoksun bırakır. Oysa aile

Özet

KONU: HIV/AIDS, çocukluk dönemini tam kalbinden vurmaktadır. 2003 yılı sonu itibarıyla 18 yaşından küçük yaklaşık 15 milyon çocuk bu hastalık yüzünden kimsesiz kalmıştır. Bu durumdaki her 10 childtan sekizi Sahra Güneyi Afrika'dadır. İvedi ve kararlı adımlar atılıp enfeksiyon ve kayıp dalgası tersine çevrilmezse, 2010 yılına gelindiğinde 18 milyonun üzerinde Afrikalı çocuğun HIV/AIDS yüzünden annesini, babasını ya da her ikisini birden yitirmiş olacağı tahmin edilmektedir.

Anne ya da babadan herhangi birinin olmayışı, çocuklara bakacak kişinin olmamasından öte anlamlar ifade eder. Bu kayıp, çocuğun yaşamını her yönüyle etkiler. Çocuğun duygusal anlamdaki esenliği, fiziksel güvenliği, zihinsel gelişimi ve genel sağlığı bu durumdan olumsuz biçimde etkilenir. Bu yüzden çocuklar bir aile ortamında büyüyüp gelişme haklarından yoksun kalırlar. Gene bu yüzden, çocuğu şiddete, suiistimale, sömürüye, ayrımcılığa ve dışlanmaya karşı koruyan ağlar önemli ölçüde tahrip olur ve çocuklar en fazla bakıma ve desteğe gerek duydukları bir dönemde toplumun geri kalan kesiminden yalıtılmış duruma düşerler. En aşırı durumlarda ise, aile bakımından bütbütün yoksun kalan çocuklar yaşamlarını sokaklarda sürdürmek zorunda kalırlar.

Büyükleri hastalandığında ya da öldüğünde çocuğun eğitim hakkı da tehlikeye düşer. Çünkü bu durumda çocuklar okullarından başka işlerle uğraşmak, geri kalan aile üyelerine bakmak için yetişkin rolü üstlenmek zorunda kalacaklardır. Dinlenme, oyun oynama ve eğlenme hakları da böylece uçup gider. HIV/AIDS çoğu durumda yoksulluğu daha da derinleştirir; çocukların tehlikeli ve sömürücü nitelikteki işlere yönelme riskini artırır.

YAPILACAK İŞ: AIDS yüzünden büyüklerini yitiren çocukların haklarına saygı gösterilmesi, önümüzdeki 20 yıllık dönemde uluslararası bir öncelik olarak görülmelidir. Bunun için ise birkaç cephede birden girişimlerde bulunmak gerekmektedir:

- **AIDS'in daha da yayılmasının önlenmesi:** Bu amaçla ulusal liderlikler kararlı bir tutum göstermeli, halkı bilinçlendirme çalışmalarının kapsamı genişletilmeli ve önleyici girişimler yoğunlaştırılmalıdır.
- **Gereken kaynakların ayrılması:** AIDS'le mücadele için ayrılan kaynaklardan küçük bir bölümü bu yüzden kimsesiz ve güç durumda kalan çocuklara yönelik destek programlarına gitmektedir. Bu pay artırılmalıdır.
- **Hasta ana babaların daha uzun süre yaşamlarının sağlanması** ve bu kişilere ekonomik, psikososyal ve diğer yönlerden destek verilmelidir.
- **Topluluk temelli tepkilerin harekete geçirilmesi ve desteklenmesi:** Bundan kasdedilen, güç durumdaki hanelere hem kısa hem de uzun erimli destek sağlanmasıdır.
- **Temel hizmetlere erişim sağlanması:** AIDS yüzünden büyüklerini yitirenlere ve güç durumdaki diğer çocuklara eğitim, ve sağlık gibi alanlarda temel hizmetlerin sağlanması ve bu çocukların doğum kayıtlarının yaptırılması.

Küresel HIV/AIDS tehdidi

Afrika'da HIV/AIDS vaka sayısı 1980'lerin başında 1 milyonun altında iken 2003 yılı sonunda 25 milyona çıkmıştır.^a 1990 ile 2003 yılları arasında Sahra Güneyi Afrika'da bu yüzden annesini, babasını ya da ikisini birden yitiren çocuk sayısı 1 milyondan 12 milyona çıkmıştır.^b Salgının yayılmasını durdurmak için ivedi önlemler alınmadığı taktirde diğer bölgeleri de buna benzer karanlık bir gelecek beklemektedir.

Dünya nüfusunun yüzde 60'ını barındıran Asya'da salgın hızla yayılmaktadır. Bugün bu bölgede HIV taşıyan tahminen 7.4 milyon kişi vardır ve yalnızca 2003 yılında 1.1 milyon yeni enfeksiyon vakası gerçekleşmiştir. Çin, Endonezya ve Viet Nam enfeksiyon vakalarının hızla arttığı ülkelerdir. Asya'daki HIV/AIDS salgını, ağırlıklı olarak enjeksiyonla uyuşturucu kullananlar, erkek eşcinseller, fuhuş sektöründekiler, bunların müşterileri ve yakınları arasında görülmektedir. Bu gruplarda etkili koruma önlemlerine başvurulması büyük ölçüde damgalanma ve ayrımcılık gibi nedenler yüzünden yetersiz kalmaktadır. Kamboçya ve Tayland gibi bu konuda yüksek risk içeren davranışlara açıkça cephe alma yolunu seçen ülkelerde enfeksiyonun yaygınlaşmasını durdurma açısından önemli başarılar kazanılmıştır. Bununla birlikte, HIV prevalansı bu iki ülkede bugün de kaygı verici düzeylerdedir. Nitekim Kamboçya Asya'da HIV prevalansının en yüksek olduğu (yüzde 2.6) ülkedir.^c

Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesi de salgının hızla yayıldığı yerler arasındadır ve bunun başlıca nedeni de damardan kullanılan uyuşturuculardır. 1995 ile 1998 yılları arasında Doğu Avrupa ve

Orta Asya'nın eski sosyalist ülkeleri HIV enfeksiyon oranında altı kat artışa tanık olmuşlardır.^d Bugün bu bölgede HIV taşıyan yaklaşık 1.3 milyon insan vardır. Oysa 1995 yılında bu sayı yalnızca 160 bindi. Durumdan en olumsuz biçimde etkilenen ülkeler Estonya, Letonya, Rusya Federasyonu ve Ukrayna'dır. Bununla birlikte virüsün Belarus, Kazakistan ve Moldova'da da hızla yayıldığını unutmamak gerekir.

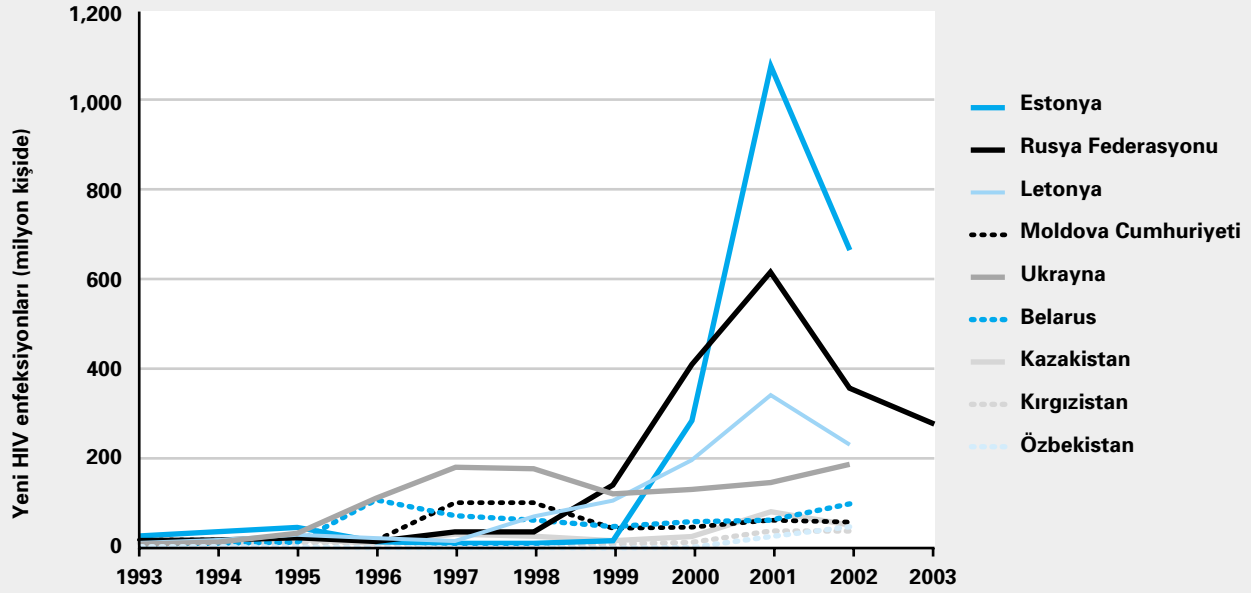
Enfeksiyon sayısı arttıkça, Doğu Avrupa ve Orta Asya'da salgının asıl yüzü de değişiklik göstermektedir. Örneğin bu bölgedeki enfeksiyon vakalarının yüzde 80'inden fazlası 30 yaşın altındakiler arasında görülmektedir. Yeni enfeksiyonların daha çok kadınlar arasında görülme eğilimi tüm dünyada artmaktayken aynı durum Rusya Federasyonu'nda da görülmektedir. Bu ülkede 2003 yılında ortaya çıkan her üç enfeksiyon vakasından biri kadınlarda görülmüştür. Oysa bu oran yalnızca iki yıl öncesine kadar dörtte bir idi.

Latin Amerika bugüne dek genel bir HIV salgınından korunabilmiştir. Ancak, bu durum rehavete yol açmamalıdır. UNAIDS'in salgınla ilgili olarak hazırladığı en son rapora göre, virüsün belirli ülkelerde yaygınlaşma olasılığı yüksektir. Örneğin, bölgenin en kalabalık ülkesi olan Brezilya'da enjeksiyonla uyuşturucu kullananlar arasında HIV'li oranının yüzde 60'ı bulunduğu belirtilmektedir. Karayip bölgesinde ise virüs genel nüfus içinde yayılmaktadır. Bu açıdan en tehlikeli durumda bulunan ülke olarak Haiti'de yetişkinler arası HIV prevalansı yüzde 5.6'dır.

HIV/AIDS'e karşı mücadele görevi üstlenenler açısından en zorlu görevlerden biri elde yeterince güvenilir veri bulunmamasıdır. 2002 yılına gelindiğinde, düşük ve orta gelir düzeyindeki ülkelerin yalnızca yüzde 36'sı bu konuda tam bir denetim mekanizması yerleştirebilmişti. Örneğin Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da eldeki bilgilerin büyük bölümü vaka bildirimlerinden oluşmaktadır. Yapılan tahminlere göre bölgede 480 bin kişi HIV pozitifdir. Ancak, enjeksiyonla uyuşturucu kullananlar, fuhuş sektöründekiler ve eşcinsel erkekler gibi yüksek riskli nüfus grupları arasında yapılan araştırmalar olmayışı, salgın potansiyelinin olduğundan küçük görülmesine yol açmaktadır.

Son 25 yılın deneyimi, henüz başlangıç halindeki salgınlara karşı hemen harekete geçilmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Etkili önlemler hemen yaşama geçirilmediği sürece, ölümler de hızla artacak –AIDS daha bugünden 15-49 yaş grubu ölümlerinin başlıca nedeni durumundadır- sonuçta HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocuklar olgusu Sahra Güneyi Afrika ile sınırlı olmaktan çıkacaktır.^e

Şekil 4.1 Doğu Avrupa ve Orta Asya’da yeni teşhis edilen HIV enfeksiyon vakaları, 1993–2003



Kaynak: Avrupa AIDS Epidemiolojik İzleme Merkezi, Avrupa’da HIV Taraması: 2003 Yıl Ortası Raporu, no. 69, Institut de Veille Sanitaire, Saint-Maurice, 2003; Doğu-Batı AIDS Vakfı.

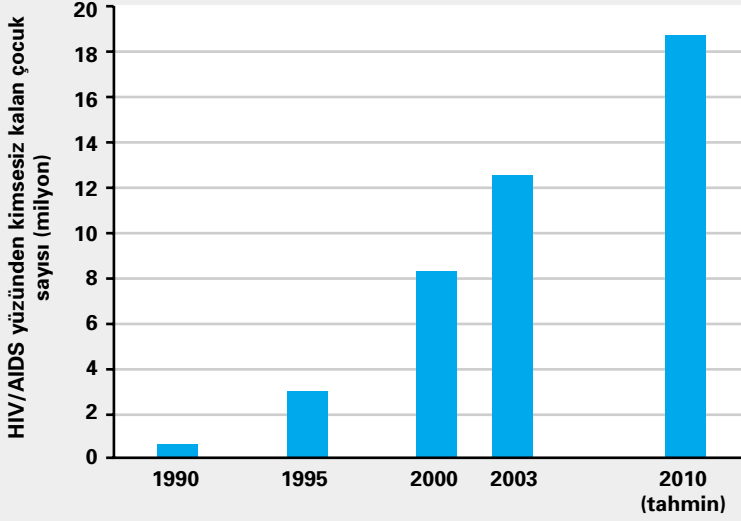
ortamı, çocuğun olumlu bir kimlik geliştirmesi ve öz saygısını oluşturmaya açısından çok önemlidir. Hastalık, çocukların kurumlara yerleştirilmesi, sokaklarda yaşamak zorunda kalması ya da küçük yaşlarda çalışmaya başlaması olasılıklarını da artırır.

Çocuklara bakan kişilerin ölümü, HIV/AIDS yüzünden damgalanmayla eşleştğinde çocuklara karşı ayrımcılık da devreye girebilir ve böylece çocuklar bakım ve desteğe en fazla muhtaç oldukları bir dönemde başkalarından yalıtık duruma düşebilirler. HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan ve güç duruma düşen çocuklar genellikle şiddete, istismara ve sömürüye maruz kalmaktadırlar. Üstelik, bu çocuklara yönelik birtakım yanlış varsayımlar da gündemdedir; örneğin çocukların kendilerinin de enfeksiyonlu olacağı gibi.

Büyükleri hastalandığında ya da öldüğünde çocuğun eğitim hakkı da tehlikeye düşer. Çünkü bu durumda çocuklar okullarından başka işlerle uğraşmak, geri kalan aile üye-

lerine bakmak için yetişkin rolü üstlenmek zorunda kalacaklardır. Hastalığın aileler üzerindeki etkisi, herhangi bir aile üyesi ölmeden önce de kendini göstermektedir. Çünkü, bu hastalığa yakalanan bir yetişkinin işinde çalışması mümkün olmayabilmektedir. Zimbabwe’nin doğusunda yapılan bir araştırmaya göre, hastalık yüzünden önemli gelir ve sermaye kayıpları meydana gelmektedir.³ Tedavi ve sonunda cenaze masrafları derken, bu ailelerin zaten sınırlı olan gelirleri bütçünün yetersiz kalmaktadır. Gene aynı araştırmaya göre, hastalık yüzünden yapılan masraflar ve uğranılan kayıplar ülkedeki ortalama kişi başına gelirin yarısına ulaşmaktadır.⁴ Bu maddi sınırlılıklar nedeniyle, başta kızlar olmak üzere aileleri HIV/AIDS’den etkilenen çok sayıda çocuk hasta yakınlarına bakmak için okullarını bırakmakta, tehlikeli işlere yönelmekte ve çeşitli yönlerden sömürüye açık duruma gelmektedir. Ailelerine destek olmak için çalışmak zorunda kalan çocuklar bu yüzden yalnızca eğitimlerinden değil, dinlenme, eğlenme ve oyun oynama haklarından da yoksun kalmaktadırlar. Kendi toplulukların-

Şekil 4.2 Sahra Güneyi Afrika'da AIDS yüzünden büyüklerini yitiren çocuklar



Kaynak: UNAIDS, UNICEF ve USAID, *Children on the Brink*, 2004.

daki gündelik yaşama, dinsel ve kültürel etkinliklere ve sportif faaliyetlere katılma böylece olanaksızlaşmaktadır. Bütün bu hakların yitirilmesi ise, HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocukların aynı zamanda çocukluk dönemlerini de yitirmeleri anlamına gelmektedir.

Aileler ve toplumlar ağır bir yük altında

Sahra Güneyi Afrika'da annelerini, babalarını ya da ikisini birden yitiren çocukların büyük bölümüne geniş aile tarafından bakılmaktadır. Bu, geleneksel olarak durumlara çabuk tepki veren, karmaşık ve dirençli bir sistemdir ve bugün bölgede AIDS yüzünden anne-babalarını yitiren çocukların yüzde 90'ına bu sistem içinde bakılmaktadır.⁵ Ne var ki HIV/AIDS salgınının ağırlığı, salgının en çok etkilediği ülkelerde bu güvenlik ağını da yıpratmaktadır. Botswana, Lesotho, Swaziland ve Zimbabwe bu ülkeler arasın-

HIV/AIDS'in 'feminizasyonu'

1980'lerin başında HIV/AIDS salgını henüz yeni başlarken, HIV pozitif erkek sayısı kadın sayısından çok daha fazlaydı. Ancak o dönemden bu yana HIV pozitif kadın oranı sürekli biçimde yükselmektedir. Bugün HIV pozitif insanların hemen yarısını kadınlar ve genç kızlar oluşturmaktadır. Salgının bu anlamda 'feminizasyonu' Sahra Güneyi Afrika'da çok belirgindir. Bu bölgede HIV pozitif olanların yaklaşık yüzde 60'ı kadın ya da kızdır; bölgede 15-24 yaş grubundaki nüfus alındığında, bu yaş grubunda enfeksiyonlu kişilerin yüzde 75'ini gene kadınlar ve kızlar oluşturmaktadır.

HIV/AIDS salgınının kadın nüfusu daha fazla etkilemesinin ardındaki nedenler arasında yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği yer almaktadır. Ekonomik güçlüklerle daha ağır biçimde karşı karşıya olan kadınlar ve kızlar, fuhuş ve kaçakçılık gibi yollara daha kolay düşmekte, bu da onların en azından güvenli seks yapmalarını önlemektedir. Ayrıca, kadınlar para, temel ihtiyaç maddeleri ve diğer temel hizmetler karşılığında daha yaşlı ya

da varlıklı kişilerle ilişkiye girmenin cazibesine de kapılabilmektedirler. Bu anlamda "çıkar" seks HIV kapma riskini daha da artırmaktadır.

HIV/AIDS'in en fazla etkilediği kimi ülkelerde hayli yerleşik olan kadınlara karşı şiddet, ayrıca cinsel konular ve HIV kapma gibi konuları perdeleyen sessizlik kültürünün ardındaki sosyal tabular da kadınların ve kızların enfeksiyon kapma riskini artırmaktadır. Ayrıca, kadınlar ve kızlar HIV enfeksiyonu kapmaya erkeklerden daha yatkındırlar; çünkü, cinsel ilişki sırasında virüsün erkekten kadına geçme olasılığı, kadından erkeğe geçme olasılığından iki kat daha yüksektir.

HIV/AIDS'in kadınlar arasında görece daha hızla yayılması Sahra Güneyi Afrika'da çocukların kimsesizlik biçimini de değiştirmiştir. Şimdi, AIDS yüzünden annesini yitiren çocuk sayısı, gene aynı nedenle babasını yitiren çocuk sayısını aşmıştır. Sahra Güneyi Afrika'da AIDS'den en fazla etkilenen ülkelerde anne ve/ya da babasını yitiren çocuklar arasında annesini yitirenlerin oranı yüzde 60 iken bu

oran Asya, Latin Amerika ve Karayip bölgesinde yüzde 40'tır. Bir çocuğun annesini yitirmesi ile babasını yitirmesinin yol açabileceği sonuçların hangi farklılıkları gösterebileceği konusunda tam bir açıklık olmamakla birlikte, son dönemde yapılan hanehalkı araştırmaları, Afrika'nın güneyindeki ülkelerde, baba çekip başka bir yere gitme eğiliminde olduğundan annelerini yitiren çocukların babalarını bu anlamda babalarını da yitirebildiklerini göstermektedir.

Kadınlar ve kızlar, enfeksiyonlu kesimin çoğunluğunu oluşturmanın ötesinde salgının yükünü başka yönlerden de ağır biçimde taşımaktadırlar. Birçok ülkede kadınlar aile yaşamının sürdürücüleri ve bekçileridir. Aileden biri hastalandığında, bu kişinin bakımını üstlenen kadındır. Bu yük, son derece kapsamlıdır ve yaşla da ilgili değildir. Hasta yakınlarla bakma ya da yitirilen geliri telafi etme gereği duyulan ailelerde bunlar için okuldan ilk alınanlar kız çocuklar olmaktadır. Böylece kızların eğitimi ağır bir darbe almakta, bunun ötesinde HIV/AIDS'in nasıl geçtiği, bundan nasıl korunulabileceği gibi

dadır. Kimsesiz kalan çocukların bakımını üstlenen aileler –akrabaları olsun olmasın- evdeki bağımlı kişi sayısı artacağından muhtemelen daha da yoksullaşacaklardır. Uganda’da evlerinde AIDS öksüzlerini barındıran hanelerde kişi başına gelir, bu durumda olmayanların yüzde 77’si kadardır.⁶ Geniş aile ağları üzerine binen ağır yüke karşın, annelerini, babalarını ya da ikisini birden AIDS yüzünden yitiren çocuklar açısından bir tür aile yaşamının varlığının çok önemli olduğunu belirtmek gerekir. Kimsesiz kalan çocuklar için bir aile ortamının sürdürülmesi en iyi seçenek ise, o zaman ailelerin bu çocuklara bakma kapasitelerinin ivedilikle güçlendirilmesi gerekir.

Giderek daha çok sayıda çocuk hane reisliğini üstlenmek zorunda kalıyor

Çocukların ve ergenlerin hasta büyüklerine ya da küçük kardeşlerine bakmak zorunda

kaldıkları durumlara sıkça rastlanmaktadır. Başında fiilen bir çocuğun yer aldığı hanelerin oranı henüz azdır – birçok ülkede yüzde 1’in altında- Ancak, bu oran sorunun büyüklüğünü gizlemektedir. Örneğin, bir ailenin başındaki yetişkin hastaysa, kağıt üzerinde bu hasta kişi gene hanenin başında görünmesine karşın aileye bakma yükü fiilen çocuklara geçmiş olabilir. Bunun gibi, çocukların bakımının büyük anneler ve babalar tarafından üstlenildiği durumlarda da, bu çocuklar kaldıkları yerin geçimi için çalışmak zorunda kalabilirler.

Bir evi idare etmek eğitimi kaçınılmaz olarak aksatır

Bu işlerin yüklenilmesi, birçok durumda çocukların okullarını bırakmalarıyla sonuçlanır. Eğitimi bırakmak ise, çocukların kendileri ve aileleri için iyi bir gelecek kurma şanslarını azalttığı gibi, onları HIV enfeksi-

bilgilere ulaşmak da olanaksızlaşmaktadır. Kuşkusuz bu enfeksiyon riskini de artırmaktadır. Yetişkin çocukları AIDS yüzünden hastalandıklarında ya da öldüklerinde yükü üzerine alanlar arasında daha yaşlı kadınlar da vardır. Salgın daha çok sayıda yaşama mal oldukça, geriye kalan çocukların bakımını üstlenenler de bu yaşlı kadınlar olmaktadır.

Aile gelirini kazanan başlıca kişi hastalandığında ya da öldüğünde, geriye kalanların daha azla yetinmeleri gerekecektir. Ailenin yiyeceğini sağlamak ve barınacağı yeri gözetmek genellikle kadınların işidir ve kadınlar kazandıkları sınırlı gelirle bunların üstesinden gelemeyebilirler. Böylece, aralarından kimileri “çıkar” seksine yönelmekte, başkalarıyla ilişkiye girerek yiyecek ve diğer temel ihtiyaç maddelerini sağlamaya çalışmaktadır. Kocalarını, babalarını ve erkek kardeşlerini AIDS yüzünden yitiren kadınlar, özellikle de mülkiyet haklarının baba tarafından devredildiği kültürlerde yaşayanlar, bu kez ailenin sahip olduğu toprağı ve diğer varlıkları da yitirmektedir. Kimi durumlarda ise kadınlar HIV taşıdıkları

rını kocalarına söylediklerinde bu haklardan yoksun bırakılmaktadır.

Kadınlar, bunların dışında, HIV/AIDS’le ilgili damgalanmalara da daha fazla maruz kalabilmektedir. HIV testi genellikle önce kadınlara uygulanmakta, enfeksiyonun asıl kaynağı erkek olsa bile test sonucunda kadınlar aileye, haneye ya da topluluğa bu hastalığı bulaştırdığı için suçlanabilmektedir. HIV pozitif kadınlara karşı öç alıcı girişimlerde bulunulduğundan, hastalığın aynı zamanda şiddeti körüklediğini gösteren örnekler de artmaktadır. Böyle bir şiddete maruz kalma korkusu yüzünden kimi kadınlar ve kızlar testlerden, eğer enfeksiyonlu iseler de tedaviden kaçınmaktadırlar. Kadınlar arasında istihdam oranlarının düşüklüğü de, enfeksiyon durumlarında kadınların sağlık sigortasından yararlanma ya da tedavi masraflarını karşılama olanaklarının sınırlı olduğu anlamına gelmektedir

HIV/AIDS’li kadın sayısındaki çarpıcı artışın başlıca nedenlerinden birinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği olduğu düşünüldüğünde, önleyici program-

lar hazırlanırken toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlara başvurulması büyük önem taşımaktadır. Kadınların, enfeksiyondan korunmalarını sağlayacak bilgi ve araçlara erişimlerinin sağlanması gerekir. Önümüzdeki yıllarda gelişmekte olan ülkelerde antiretroviral tedavi imkanlarına kavuşması beklenen milyonlarca kişinin en az yarısının kadınlar olması gerekir. Toplulukların, kadınların enfeksiyon için testi önündeki engelleri aşmaları, HIV pozitif çıkmaları halinde de şiddete maruz bırakılmaları gibi sorunların üstesinden gelmesi zorunludur.

Bakınız referanslar sayfa 101.



© UNICEF/H004-0695/Giacomo Pirozzi

HIV pozitif üç çocuk, Rusya Federasyonu'nun Kaliningrad kentinde AIDS yüzünden ana babalarını yitiren ya da terk edilen çocuklar için UNICEF desteğinde faaliyet gösteren bir yurttaki izliyor. Halen tedavi gören bu çocukları, HIV/AIDS'le ilgili damgalanma nedeniyle muhtemelen kimse evlat edinmeyecektir.

yonundan nasıl korunulacağı, AIDS durumunda nasıl bir tedavi gerektiği gibi çoğu kez yaşamsal önem taşıyabilen bilgilerden de yoksun bırakır.

HIV/AIDS çocukları haklarından yoksun bırakmakta ve çocuk yoksulluğunu daha da derinleştirmektedir

Anne ya da babasını yitiren çocuğun yaşamı bu durumdan, duygusal esenlik, fiziksel güvenlik, zihinsel gelişme ve genel anlamda sağlık dahil olmak üzere her yönüyle etkilenir. Örneğin AIDS'in etkilediği bir ailede gıda tüketimi yüzde 40 kadar azalabilir ve bu durum çocukların malnütrisyon ve bodurluk risklerini artırır.⁷ Khmer HIV/AIDS HDK ittifakı ve Uluslararası Aile Sağlığı tarafından Kamboçya'da yakınarda yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, AIDS'in etkilediği ailelerde her beş çocukta biri son altı ay içinde aile geçimine katkıda bulunmak için çalışma yaşamına atılmak zorunda kalmıştır. Her üç çocukta biri de, ailedeki diğerlerinin bakımı için yeni görevler üstlenmiştir. Diğerleri ise ya okullarını bırakmış ya da başka yerlere gönderilmiştir. Bu durum çocukları daha büyük bir psikolojik stres içine sokmuş, çevrelerinde dışlanmalarına yol açmıştır. Görüldüğü kadarıyla bütün bunlar kız çocukları daha fazla etkilemektedir.⁸

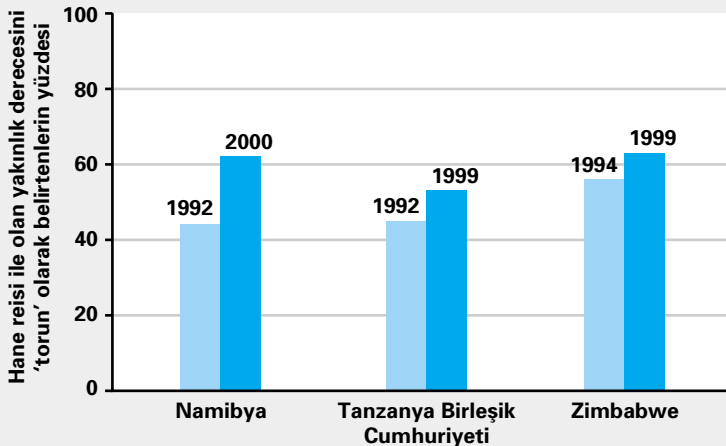
Koruyucu ortamın çökmesi

HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocuklar sömürü, istismar ve şiddetle daha fazla maruz kalıyor

Anne ya da babadan birinin ölümüyle çocuklar güvenlik ağlarının bir bölümünü yitirmektedir. Aile ortamının koruyuculuğu olmayınca çocuklar okullarından ayrılabilir, çalışmaya başlamakta ya da suiistimal, şiddet, sömürü, dışlanma ve ayrımcılık gibi olumsuzluklarla karşılaşmaktadır.

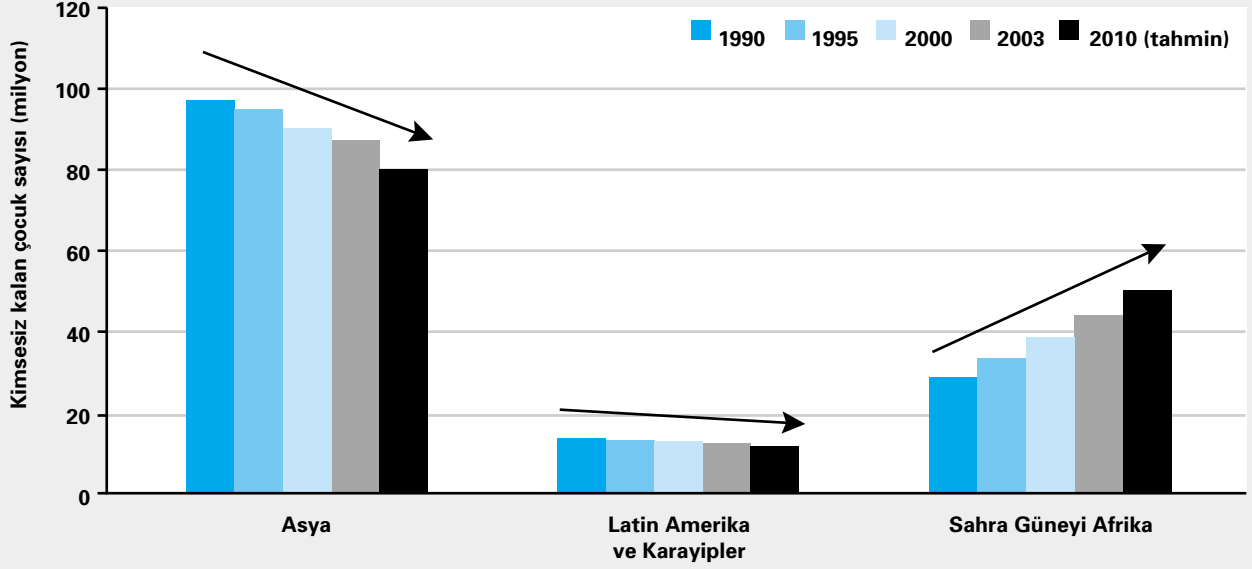
Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yapılan değerlendirmelere göre, kimsesiz kalan çocukların tarım işçiliği, sokak satıcılığı, evlerde hizmetçilik gibi işler yapma ya da fuhuş sektörüne sürüklenme olasılıkları çok daha yüksektir. Örneğin Zambiya'da fuhuş sektöründe çalışan çocukların yüzde 47'sinin hem anne hem de babasını yiti-

Şekil 4.3 Büyükkanneler ve büyükbabalar, kimsesiz kalan torunlarının bakımını giderek daha fazla üstleniyorlar*



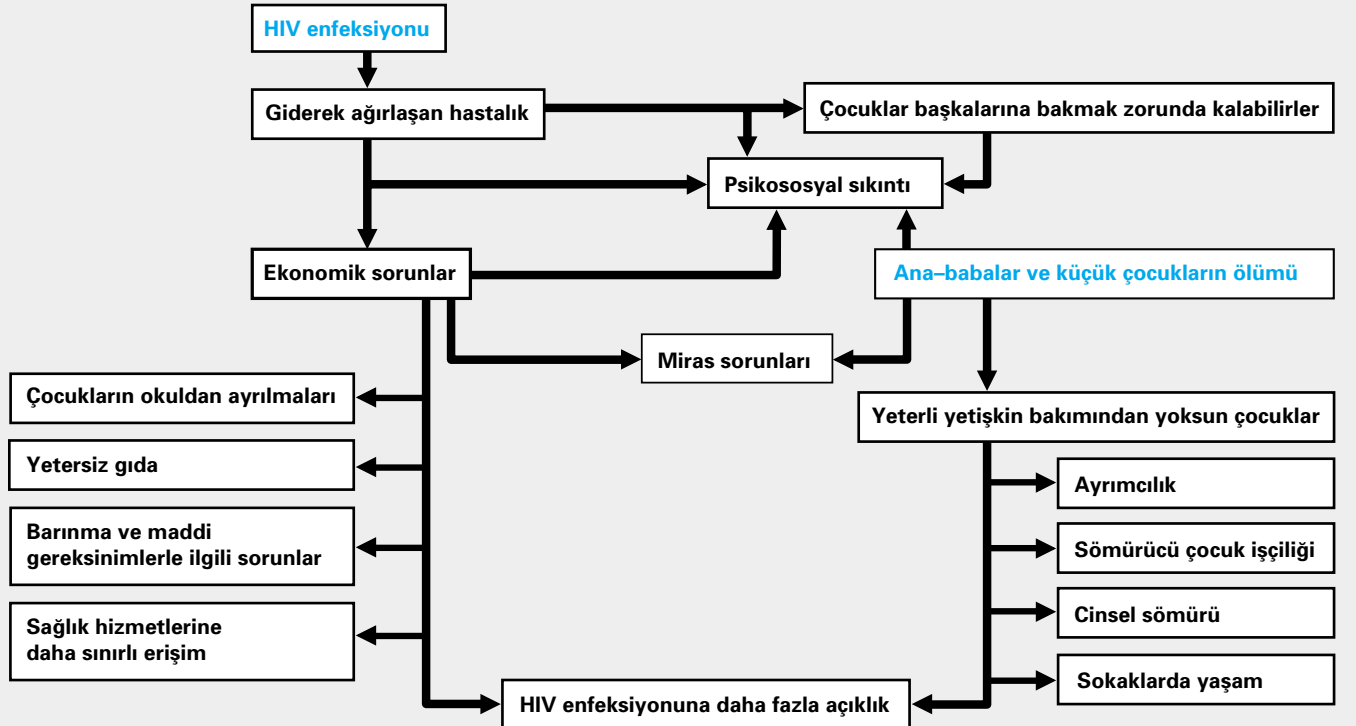
*Seçilmiş ülkeler. **Kaynak:** Nüfus ve Sağlık Araştırmaları, 1992–2000.

Şekil 4.4 HIV/AIDS salgınının merkezi olan Sahra Güneyi Afrika bu yüzden kimsesiz kalan çocuk sayısının arttığı tek bölgedir



Kaynak: UNAIDS, UNICEF ve USAID, *Children on the Brink*, 2004.

Şekil 4.5 HIV ve AIDS'in etkilediği çocukların ve ailelerin karşılaştıkları sorunlar



Kaynak: Williamson, J., *A Family is for Life* (taslak), USAID ve Sinerji Projesi, Washington D.C., 2004.

HIV/AIDS'li çocuklar

Her gün yaklaşık 1.700 çocuk HIV enfeksiyonu kapmaktadır. Tahminlere göre bugün tüm dünyada 15 yaşın altında 2.1 milyon HIV'li çocuk vardır. 2003 yılında 15 yaşından küçük yaklaşık 630 bin çocuk enfeksiyon kapmıştır.

Ergenler bu virüsü büyük ölçüde korunmasız cinsel ilişki yüzünden kaparken, çocuklar enfeksiyonu annelerinden kapmaktadır. Dolayısıyla, doğurgan yaşlardaki kadınların HIV enfeksiyonuna karşı korunması, küçüklerde enfeksiyonun yayılmasını önlemenin en etkili yoludur. Herhangi bir önlemin alınmadığı koşullarda gelişmekte olan ülkelerde anneden çocuğuna HIV geçme oranları tahminen yüzde 25 ile yüzde 45 arasında değişmektedir. Bu enfeksiyonların yaklaşık üçte ikisi gebelik ve doğum sırasında, diğer bölümü de emzirme sırasında meydana gelmektedir. Gebe kadınlara ve yeni doğan çocuklara antiretroviral ilaçlar verilmesini öngören anneden çocuğa virüs geçmesini (AÇVG) önleyici programlar virüs geçme riskini yarı yarıya azaltabilmektedir.

Hastalığın en fazla başka erkeklerle seks yapan erkekler, fuhuş sektöründekiler ya da enjeksiyonla ilaç kullananlar arasında görüldüğü ülkelerde riskli davranışlar büyük ölçüde ergenlik döneminde başlamaktadır. Bu tür salgın durumlarında erkek çocuklar özellikle kritik durumdadır. Buna karşılık salgının ağırlıklı olarak fuhuş sektöründekilerde ve genel nüfus içinde görüldüğü yerlerde HIV enfeksiyonu daha fazla ergenlik dönemindeki kızları tehdit etmektedir. Bu ikinci kategoriye giren ve salgının ağır biçimde etkilediği ülkelere bir bölümünde enfeksiyonlu her 5 kızı bir erkek düşmektedir. Aile ortamları dışında, örneğin sokaklarda yaşayan çocuklar arasında HIV enfeksiyon riski daha büyüktür.

HIV pozitif çocukların geniş kapsamlı bakım ve tedavi programlarına dahil edilmeleri büyük önem taşımaktadır. Brezilya, ulusal tedavi programının bir parçası olarak çocuklara ve ergenlere yönelik başarılı bir antiretroviral tedavi çalışması gerçekleştirmiştir. Aralarında Güney Afrika, Uganda ve Zambiya'nın da bulundu-

ğu kimi başka ülkeler ise HIV/AIDS'li çok sayıda çocuğu uygulanan programlara dahil etmeye başlamıştır. Bu tür programların, rutin çocuk sağlığı, beslenme, psikolojik destek gibi öğelerin yanı sıra, fırsatçı enfeksiyonlarla HIV/AIDS'in tedavisini içermesi gerekir. Ayrıca, HIV/AIDS'e ve bunun ikincil koşullarına karşı mücadele eden programların rutin sağlık hizmetlerine entegre edilmesi gerekir. Çünkü, çocukların çoğunun HIV taşıyıp taşımadıkları bilinmemektedir ve çocukların sağlık gereksinimleri genellikle bu hizmetler kapsamında karşılanmaktadır.

Bakınız referanslar sayfa 101.

renler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yüzde 24'lük bir kesim de anne ya da babasından birini yitirmiştir.⁹ Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti'nde madenlerde çalışan çocukların -yaşları 7 ile 17 arasında değişmektedir- yüzde 38'i gene annesini/babasını yitirenlerden oluşmaktadır.¹⁰ Etiyopya'nın Addis Ababa kentinde başkalarının evlerinde hizmetçi olarak çalışan ve kendileriyle görüşülen çocukların dörtte üçü aynı durumdadır. Üstelik bu çocukların yüzde 80'inin bu işi bırakma hakkı yoktur ve çocuklar haftanın yedi günü, oyun oynama, televizyon seyretme ya da radyo dinleme imkanları olmadan günde 11 saat çalışmaktadır.¹¹

Sahra Güneyi Afrika, Asya, Latin Amerika ve Karayipler'de annesiz/babasız çocukların yarısından çoğunu ergenlik dönemindekiler oluşturmaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklar HIV enfeksiyonu riskine daha açıktırlar. Çünkü, yaşadıkları psikososyal ve ekonomik

sıkıntılar bu çocukları riskli cinsel davranışlara ve uyuşturucu kullanımına itebilmektedir. Dolayısıyla, enfeksiyon riskini azaltmak için bu çocuklara kapsamlı bir cinsel eğitimin ve ilgili hizmetlerin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, okullar, dinsel temelli ya da başka kuruluşlar aracılığıyla bu çocukların kendilerine şefkatli davranacak yetişkinlerle ilişkilendirilmesi de yararlı olacaktır.¹²

Bu konumdaki bütün çocuklar için, psikososyal etki fiziksel etkiler kadar ağır olabilir. HIV/AIDS'in artık her yerde görüldüğü toplumlarda bile, kendileri hastalığa yakalanmış olan ya da hasta kişilerin bulunduğu ailelerde yaşayan çocuklar bu yüzden damgalanıp dışlanabilmektedir. Anne/babalarını yitiren çocuklar kaldıkları evlerde bu yüzden kötü davranışlara maruz kalabilmekte ya da kendi kardeşlerinden ayrılabilirler.

HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocukların korunmasına yönelik stratejiler

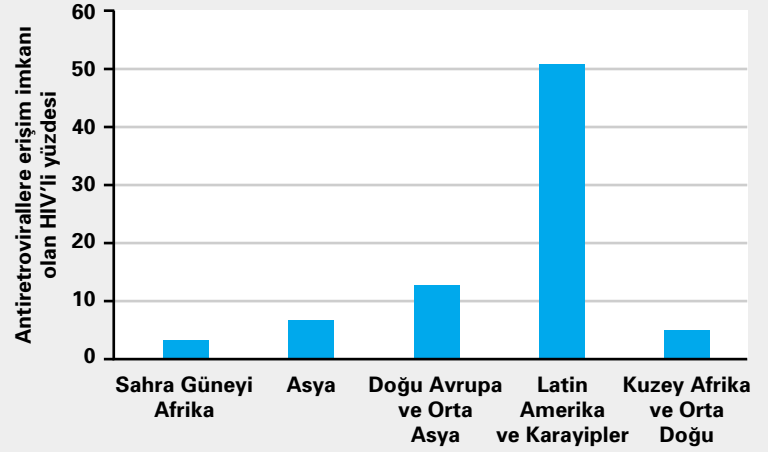
Eylem için entegre bir gündem

HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocuklarla ilgili konu ve sorunlar BM Genel Kurulu'nun iki özel Oturumunda ele alınmıştır. Bunlardan birincisi 2001 yılı Haziran ayında HIV/AIDS konusunda gerçekleştirilen oturum, diğeri de 2002 yılı Mayıs ayında yapılan ve bu kez çocukları ele alan oturumdur. Birleşmiş Milletler ve birlikte çalıştığı kuruluşlar, gerek yardım sağlayan gerekse hastalığın yaygın olduğu ülkelere HIV/AIDS'den etkilenen çocukların ivedi gereksinimlerine nasıl yanıt verileceği konusunda yol göstermek üzere bir eylem çerçevesi geliştirip benimsemişlerdir. Bu çerçevede, 2005 yılına kadar ulaşılması gereken somut hedefler arasında, kimsesiz kalan ve güç durumdaki çocuklara yönelik ulusal stratejiler geliştirilmesi, ayrımcılığın önlenmesi, kaynakların harekete geçirilmesi ve uluslararası işbirliğine gidilmesi yer almaktadır.¹³

Açıkçası, en büyük öncelik HIV/AIDS'in daha fazla yayılmasını önlemek, böylece hastalık yüzünden kimsesiz kalan çocuk sayısını azaltmaktır. Hastalığın tüm dünyada ürkütücü biçimde yayılmasına karşın, dalganın tersine çevrilebildiği ve başkalarına örnek olması gereken başarılı ulusal girişimler de görülmektedir. Ülke yönetimlerinin kararlılığı, halkın geniş ölçüde bilinçlendirilmesi ve yoğun önlemler sayesinde örneğin Uganda bu alanda kalıcı bir başarı sağlayabilmiştir. Tayland'da da kapsamlı girişimler sonucunda 1990'lı yıllarda 5 milyon kadar yeni HIV enfeksiyonu önlenmiştir.¹⁴

Yetişkin ölümlerinin önlenmesi kritik önemdedir. Dünya Sağlık Örgütü, UNAIDS, UNICEF ve diğer kuruluşlar bu amaçla '5'e kadar 3' girişimine destek vermektedir. Bu girişim, 2005 yılına kadar 3 milyon insanın antiretroviral tedavi imkanlarına ulaştırılmasını öngörmektedir. Antiretroviraller, ayrıca, HIV/AIDS'in anneden çocuğa geçmesini (AÇVG) önlemeye yönelik programlar açısından da önemlidir: Gebe kadınlara ve yeni doğan bebeklere antiretroviral profilaksi uygulanması enfeksiyon riskini yarı

Şekil 4.6 2003 yılı sonu itibarıyla antiretrovirallere erişim



Kaynak: 4. D

yarıya azaltabilmektedir.¹⁵ UNICEF halen 70 kadar ülkede bu tür programları desteklemektedir ve bu ülkelerden beşi bugün tüm ülkeyi kapsayan programlara ulaşmıştır – Belarus, Botswana, Gürcistan, Kırgızistan ve Ukrayna¹⁶ Brezilya, ulusal tedavi politikalarının bir parçası olarak çocuklara ve ergenlere yönelik antiretroviral tedavi uygulamasını başarıyla gerçekleştirmiştir.¹⁷ Bunların dışında UNICEF New York'taki Columbia Üniversitesi Mailman Halk Sağlığı Okulu ve diğerleriyle birlikte 'AÇVG Artı' girişimi çerçevesinde çalışmalar yapmaktadır. Bu girişim, yeni doğan bebeklerde enfeksiyonu önlemenin ötesinde HIV'li annelerin ve ailelerin tedavisini de öngörmektedir.

HIV prevalansında sağlanan herhangi bir azalmanın, ana babalar arasında AIDS bağlantılı ölümlerin azalması sonucunu vermesi için yaklaşık bir on yıl gerekmektedir. Bunun nedeni, enfeksiyon ile ölüm arasında bir zaman aralığı bulunmasıdır. Dolayısıyla, HIV enfeksiyonuna karşı önemli kazanımlar sağlanan ülkelerde bile bu yüzden annesini/babasını yitiren çocuk sayısı bir süre daha artmaya devam edecektir. Örneğin Uganda'da HIV prevalansı 1980'lerde yüzde 14 ile tepe noktaya çıkmış, 2001 yılında ise yüzde 5'e düşmüştür; ancak, HIV/AIDS yüzünden annesini/babasını yitiren çocuk sayısı artmaya devam etmiş ve bu durumdaki çocuklar 2001 yılında bütün

çocukların yüzde 14.6'sına ulaşmıştır.¹⁸ Bu gerçek göz önüne alındığında, HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocukların haklarının kollanmasının, en azından önümüzdeki 20 yıl süre ile öncelikli yerini koruması gerektiği açıkça ortaya çıkar.

UNAIDS ortak komitesi, 2004 yılı Mart ayındaki toplantısında, HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan ve sayıları giderek artan çocukların ivedi gerek-

sinimlerinin gözetilmesi ve uluslararası topluluk tarafından yapılan taahhütlerin yerine getirilmesi için aşağıda belirtilen beş cephede girişimleri öngören kapsamlı bir strateji geliştirmiştir:

- Hasta anne babaların yaşam sürelerini uzatarak, kendilerine ekonomik, psikososyal ve diğer açılardan destek sağlayarak ailelerin çocuklarını koruma ve bakımını sağlama kapasitelerinin geliştirilmesi;

Antiretrovital tedavi: HIV/AIDS'li yetişkinlerin ve çocukların daha uzun yaşamalarının sağlanması

Son 20 yıl içinde 20 milyonu aşkın insan AIDS'den ölmüştür. Bu insanlar antiretroviral tedaviden yararlanabilseydiler aralarından pek çoğu bugün hayatta olurdu.^a

Antiretroviral ilaçlar, HIV'in vücutta çoğalmasını ve etkinleşmesini engelleyerek tedavi sağlarlar. Gerçi bu ilaçlar AIDS'in tedavisini sağlamaz, ama enfeksiyonlu insanlara büyük bir umut sağlar. Böylece bu ilaçlar AIDS'i kronik, ama idare edilebilir bir hastalık haline getirir. WHO ve UNAIDS'in tahminlerine göre bugün dünyada en az 6 milyon insan ileri derece HIV enfeksiyonu taşımaktadır ve bu insanların ivedilikle antiretroviral tedaviye gereksinimleri vardır. Bu tedavinin 1990'ların ortalarından bu yana yapılabildiği zengin ülkelerde, ilaç uygulamalarının ve kapsamlı tedavinin başlamasından bu yana AIDS'e bağlı ölümlerde yüzde 70 azalma olmuştur.^b

Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında ise durum çok daha başkadır. 2003 yılı sonlarında, bu ülkelerde tedaviye gereksinimi olanların yalnızca yüzde 7'si tedaviden yararlanabilmekteydi.^c Oysa, antiretroviral tedavinin maliyeti son on yıl içinde düşmüş, 1990'larda yılda 10-15 bin dolar civarındayken bugün kimi kombinasyonlar sayesinde 300 dolara kadar inmiştir.^d Ne var ki, hastalıktan ağır biçimde etkilenen kimi ülkeler söz konusu olduğunda bu bile hayli yüksek bir maliyettir. Örneğin Malawi'de yetişkinlerin yüzde

14.2'sinde HIV enfeksiyonu vardır, ancak ortalama bir yetişkinin yıllık tüm kazancı 170 dolar civarındadır. HIV'li çocuklar söz konusu olduğunda ise dünyadaki durum daha da kötüdür. Antiretrovirallerin ucuzlaması, pediatri alanına henüz yansımamıştır. Üstelik çok sayıda çocuk da herhangi bir teşhis konmadan ölmektedir.

WHO, UNAIDS, UNICEF ve ilgili diğer kuruluşlar, hem hastalığın yarattığı umutsuzluğa tepki olarak, hem de antiretroviral tedavinin sağlayacağı imkanlardan yararlanmak amacıyla 2003 yılında iddialı yeni bir plan olan '5'e kadar 3' girişimini başlatmışlardır. Bu girişim, gelişmekte olan ve geçiş sürecindeki ülkelerde yaşayan 3 milyon hastaya 2005 yılına kadar antiretroviral tedavi sağlanmasını öngörmektedir. Yardım yapan hükümetlerin, uluslararası kuruluşların ve dinsel temelli grupların aynı yöndeki çalışmalarını tamamlayıcı nitelikte olan bu girişim, ilaç sanayiinin de çabalarıyla ilaç fiyatlarını ucuzlatacak ve gelişmekte olan ülkelerde daha fazla sayıda hastaya tedavi imkanları sağlayacaktır.

Girişim, basitleştirilmiş tedavi uygulamaları ile kullanımı kolay testler ve ilaç paketleri üzerinde odaklanmaktadır. Hastaların ilaca dirençli rahatsızlıklardan kaçınmak için tedavi rejimine sıkı sıkıya uymaları gerekmektedir. Bu nedenle on binlerce sağlık görevlisi izleme ve tedavi sistemlerinin uygu-

lanması konusunda eğitimden geçirilmektedir. Danışmanlık programları ve takip amaçlı değerlendirmeler sayesinde her hastaya entegre bir hizmet paketi ulaştırılmaktadır.

'5'e kadar 3' girişimi gelişmekte olan ülkelerdeki sağlık hizmetlerinde devrim yaratacak potansiyeli taşımaktadır. Strateji, HIV pozitif çıkmaları halinde tedavi uygulama sözüyle insanları test yaptırmaya özendirilmektedir. Böylece, virüs taşıdıklarını bilen insanların sayısı artacak, bu da daha güvenli tutum ve davranışları ve önleme çabalarının güçlenmesini sağlayacaktır. Antiretroviral tedavi, HIV yüzünden zayıf düşen bünyeye saldıran diğer hastalıkları azaltacak, halk sağlığı kuruluşlarının üzerindeki yükü hafifletecek ve diğer hastaların yararlanabilecekleri kaynakları artıracaktır. Ayrıca, söz konusu girişim sağlık sistemlerinin kapasitesini çok yönlü hizmet verebilecek biçimde geliştirmeyi öngördüğünden, sağlık hizmetleri altyapısının güçlenmesi gibi önemli bir sonuç daha verecektir.

Antiretroviral tedavi, HIV/AIDS'in mutlak bir idam fermanı olmadığına ortaya koymuştur. İlaç ve tedavi uygulamaları, virüs taşıyan insanların çalışmalarına, sosyalleşmelerine ve katılımlarına olanak tanıyarak dışlanmayı ve ayrımcılığı frenlemektedir. '5'e kadar 3' girişimi, topluluk desteğini ve belli başlı paydaşların taahhütlerini özendirerek bu fırsatı kullanmak

- Güç durumdaki hanelere hem ivedi hem de uzun erimli destek sağlamak üzere topluluk temelli girişimlerin başlatılması ve bu girişimlerin desteklenmesi.
- Annesiz/babasız kalanların ve güç durumdaki diğer çocukların eğitim. Sağlık ve nüfus kaydı dahil olmak üzere temel hizmetlere erişimlerinin sağlanması.
- Hükümetlerin, en güç durumdaki çocukları politikalarını ve yasal düzenlemelerini gelişt-

tirerek ve kaynakları topluluklara yönlendirerek korumalarının sağlanması.

- Tanıtım-savunu ve toplum seferberliği çalışmalarıyla her düzeydeki bilinç ve duyarlılığın geliştirilmesi, böylece HIV/AIDS'in etkilediği bütün çocuklar için koruyucu ortamlar sağlanması.

Ailelerin güçlendirilmesi

Geniş aile, HIV/AIDS yüzünden anneleri-

istemektedir.

Afrika'daki birçok sağlık kuruluşu dinsel temelli kuruluşlar tarafından idare edilmektedir. Bunu dikkate alan Tüm Afrika Kiliseler Konferansı Başkanı rahip Nyansanko Ni-Nku 2004 yılı Haziran ayında yaptığı bir açıklamada AIDS'le ilgili dışlamalara karşı mücadele ve girişimi destekleme sözü vermiştir: "Misyon hastanelerinde, kliniklerde, dispanserlerde ve sağlık merkezlerinde tedavi sunacağız. Toplantılarımızı ve sağlık kuruluşlarımızı şefkat yuvaları haline getireceğiz."^e

Antiretroviral tedaviye herkesin ulaşabilmesi yönündeki çabaların maddi zemini olduğu kanıtlarla ortaya çıkmaktadır. Kamerun'da yakınlarda yapılan bir araştırmaya göre, ayda 20 dolara mal olan ve generik antiretrovirallerin basitleştirilmiş ve sabit bir dozuna dayanan tedavi hayli etkili olmaktadır. Yapılan araştırmalar, tedavi rejimine bağlılığın gelişmekte olan ülkelerde zengin ülkelere göre daha fazla olabildiğini göstermiştir. Örneğin Kamerun'da yapılan bir teste göre tedavi rejimine sıkı sıkıya uyma oranı yüzde 99'dur.^f Antiretroviralleri yaygın biçimde kullanıma sunabilme açısından gelişmekte olan ülkeler arasında özel ve ileri bir yeri olan Brezilya'da bundan önce AIDS hastalarının ortalama yaşama süresi 6 ay kadardı. Bugün bu süre 5 yıla kadar çıkmıştır.^g Dünya Bankası'na göre,

ilaç tedavisine karşı direnç oluşması ve tedavi rejimine uygun davranma açısından gelişmekte olan ülkelerde görülüp sanayileşmiş ülkelerde olmayan herhangi bir sorun söz konusu değildir.^h

Çabaların başarılı olması durumunda yaygın antiretroviral tedavi hastaların yaşam sürelerini uzatmanın çok ötesinde bir anlam taşıyacaktır. Başka birçok hastalıktan farklı olarak HIV/AIDS genç yetişkinlere saldıran bir hastalıktır. Bunun anlamı, 'beşeri sermaye' olarak bilinen, bir yetişkinin yaşamı boyu biriktirdiği yaşam deneyimlerinin, becerilerin, bilginin ve anlayışların yok olması, bilginin bir kuşaktan diğerine aktarımının kesintiye uğramasıdır. Antiretroviral tedavi hastanın yakınlarına bakma, toplumlarına katkıda bulunma gücünü artırmakta, böylece parçalanmış aileler ve umarsız bireyler için umut yaratmaktadır.

Uluslararası topluluk, salgına karşı mücadeleye 20 milyon doları aşkın kaynak sağlayarak HIV/AIDS kurbanlarına ne kadar sahip çıktığını benzersiz bir biçimde ortaya koymuştur. AIDS, Verem ve Sıtmayla Mücadele Küresel Fonu, Dünya Bankası, UNICEF ve Clinton Fonu gibi kuruluşlar arasında yapılan çığır açıcı anlaşmalar sayesinde gelişmekte olan ülkeler kaliteli ilaçlara ve testlere indirimli fiyatlardan ulaşabilmektedir. Ne var ki, başka birçok alanda finansman yetersizlikleri

henüz sürmektedir ve ilerleme yeterince hızlı değildir. Saatler 2005'e doğru hızla ilerlerken, tedavi gereksinimi olan 6 milyon kişiden yalnızca 400 bini gerekli tedaviyi görebilmektedir.

Antiretroviral ilaç tedavisi AIDS'in nihai çaresi değildir. Sanayileşmiş ülkeler dahil her yerde, ilaçlara karşı direnç oluşması, yan etkiler ve uygun dağıtım sistemleri bulunması gibi özel duyarlılık konuları gündemdedir. Ne var ki, tedavi olmazsa 5 milyon kişi kısa sürede, henüz vakitleri gelmeden, acılar içinde, bu arada ailelerine, toplumlarına ve tüm dünyadaki insani gelişmeye ağır bir maliyete yol açarak ölüp gidecektir.

ni/babalarını yitiren çocuklar için başlıca destektir ve böyle kalmalıdır. Çocuklar, destekleyici aile ortamlarında büyüüp gelişme imkanlarından yoksun kaldıklarında, gördükleri ilgi ve aldıkları uyarım da yetersiz kalmakta, bu yüzden yaşama ve sağlıklı toplumsal ilişkilere yeterince hazırlanamamaktadırlar. Sokaklarda olsun kurumlarda olsun, aile ortamı dışında büyüyen çocuklar genellikle ayrımcılıkla karşılaşmakta, kendilerini seilmeyen ve dışlanmış kişiler olarak görmektedirler. En kötü durumlarda ise, aileleriyle teması yitiren çocuklar fiziksel ya da psikolojik istismara maruz kalabilmektedir.

Ailelerin ve toplumların annesiz/babasız kalan çocukların bakımı için yeterli düzeye gelmelerini sağlayacak yaklaşımlar arasında aşağıdakiler yer almaktadır:

- Annesiz/babasız kalan çocuklara bakım sağlayan hanelerin ekonomik durumlarının, örneğin sosyal güvenlik ağıları, yoksullukla mücadele girişimleri, küçük işler için başlangıç sermayesi verilmesi ve tarımsal üretimi artırıcı yöntemlerle güçlendirilmesi.
- Çocuklara ve onlara bakan kişilere psiko-sosyal danışmanlık ve destek sağlanması.
- Çocuklara bakan kişilerin, özellikle erken dönem çocuk gelişimi gibi alanlarda bakı-

Okula gitmek ve geleceği düşünmek: Mozambik'te kolay bir iş değil

Celina * vakur bir kız. Özenle taranmış saçlarıyla başını dik tutuyor, konuşurken kocaman gözleriyle doğrudan size bakıyor. Nadiren gülüyor, ama güldüğünde de çok güzel gülüyor.

Altı kişilik ailesi en son yemeklerini iki gün önce yemiştir. Bir yardım görevlisi gidip yiyecek bir şeyler alması için ona para verdiğinde teyzesi paniklemiş.

12 yaşındaki Celina teyzesi Margarida Araujo ile üç yaşındaki kuzeni Paulo'ya bakıyor. Celina'nın kendi üç küçük kardeşi ise o sırada evde bulunmuyordu.

Teyzesinin gözleri korku içindeydi, hızla nefes alıyordu, yüzünde acı görülüyordu. Üzerinde eski bir çarşaf, konuşamayacak kadar zayıf görünüyordu. Ailenin derme çatma kerpiç evinin önündeki eski hasıra uzanmış öylece bakarken Celina yüksek otların arasında kaybolup gidiyor.

Huzursuz olan tek kişi teyze değil. Celina'nın dizinde duran küçük Pauloda onun gitmesi üzerine ağlamaya başlıyor.

Ama Celina başka ne yapabilir ki? Ailenin bir şeyler yemesi gerek. Çocuklar aç; teyze ise yetersiz beslenmenin yanı sıra AIDS bantlı verem yüzünden ölmek üzere. Zayıf bir sesle şunları söylüyor: "Beş gündür TB tabletlerimi alamıyorum, çünkü çok açım. Aç karnına alırsanız bu ilaçların ağır yan etkileri oluyor." Bunları söylerken gözlerinden yaşlar süzülüyor.

Margarida henüz 20 yaşında, ama gençliğini hemen hiç yaşamamış. 15 yaşındayken, kendi annesine ve babasına bakmak için okulu bırakmış. Söylediğine göre, annesi ve babası ölmenden önce uzun süre hastaymışlar.

Margarida evlenmiş, ama hiç çocuğu olmamış. Evde kendisiyle kalan çocuklar, hepsi de AIDS'den ölen kız kardeşlerinin çocukları. Üç yıl kadar önce Margarida'nın

kendisi de hastalandığında kocası onu bırakıp gitmiş.

Margarida ve çocuklar, ana yola 15 dakika yürüyüş mesafesinde küçük bir kerpiç yapıda oturuyor. Barınağın içi boş ve rutubetli. Yağmur yağdığında dam akıyor. Ailenin elinde paslı birtakım tabak çanak ve birkaç eski elbiseden başka hiçbir şey yok.

KEWA'ya (yerel dil Chuaboca "dinle" anlamına geliyor) mensup aktivistler haftada bir kez aileyi ziyarete geliyor. KEWA, Mozambik'in merkezi ili durumundaki Zambezia'da HIV/AIDS hastalarının kurduğu, kar amacı gütmeyen bir dernek. Yapılan ziyaretler de, HIV/AIDS hastalarının kurdukları derneklere yönelik UNICEF desteğinin bir parçası. Amaçlanan, UNICEF'in öncelikli olarak belirlediği 5 ildeki 15 ilçede annesiz/babasız kalan her çocuğun haklarının yaşama geçirilmesi. Bunların arasında eğitim, sağlık hizmetleri ve doğum kaydı hakları da bulunuyor.

cılık becerilerinin geliştirilmesi ve toplum temelli çocuk bakım imkanları sağlanması.

- Ana babaların daha uzun süre, daha iyi koşullarda ve saygın biçimde yaşamalarını sağlayacak önlemler alınması.
- HIV enfeksiyonundan kaçınmanın yolları dahil gençlere gerekli yaşam bilgi ve becerilerinin kazandırılması.

BM Genel Sekreterliği'nin Güney Afrika Kadınlar, Kızlar ve HIV/AIDS Özel Görev Birimi, 2004 yılında hazırladığı raporunda, daha yaşlı kadın bakıcıların üzerine düşen görevlerin ağırlığına dikkat çekmektedir. Rapor, hükümetlerin ve hükümetlerin bir-

likte çalıştıkları kalkınma kuruluşlarının, bu konumdaki kadınlara mümkün olduğu her yerde karşılıksız sosyal yardım yapmasını ve maddi destek sağlamasını tavsiye etmektedir.¹⁹ Swaziland bu amaçla AIDS, Verem ve Sıtmayla Mücadele Küresel Fonuna bir öneride bulunmuş, annesiz/babasız kalan ve güç durumdaki çocuklara bakan kadınlara nakit yardım yapılmasını talep etmiştir. Ayrıca, kadınların ve kız çocukların mülkiyet ve maddi varlıkları elinde tutma haklarının güvence altına alınması da, bu kesimin HIV/AIDS yüzünden karşılaştıkları ekonomik güçlüklerin hafifletilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

KEWA aktivistleri, Margarida'yı, ailesini ve kimsesiz durumdaki diğer çocukları ziyaret ediyor. Bugüne dek Zambezia ilinde 2.400 kadar çocuğa ulaşmışlar. Zambezia bir zamanlar Mozambik'in "ekmek teknesi" olarak bilinirdi. Ne var ki 16 yıllık iç savaş, yıpranan altyapı, yaygın yoksulluk ve elverişsiz hava koşulları HIV/AIDS'in yıkıcı etkileriyle birleştiğinde yöredeki birçok kişi geçimini kıt kanat sağlayabilir duruma düştü ve bu arada pek çoğu da mutlak yoksulluğa sürüklendi.

HIV/AIDS salgını, Araujo ailesi gibi daha pek çoğunu uçurumun eşiğine sürükledi. UNAIDS'e göre 2003 yılında Mozambik'te 15-49 yaşlarındaki nüfusun yüzde 12.2'si HIV/AIDS hastasıydı. Buna karşılık hükümet tarafından yapılan resmi tahminler 2004 yılı için bu oranı yüzde 14.9 olarak vermektedir. Margarida gibi, virüs taşıyanlar zamanla AIDS'e yakalandıklarında artık toprakla uğraşacak halleri kalmamaktadır

ve ellerinde ne varsa aç kalmamak için bunları satmak zorunda kalmaktadır. Ülkede annesini, babasını ya da ikisini birden AIDS yüzünden yitiren yaklaşık 470 bin çocuk vardır.

Bir KEWA aktivisti olan Anita Martinho UNICEF'in de desteğiyle ildeki annesiz/babasız çocukların çoğuna okul malzemeleri dağıtmıştır. Bunların arasında Celina ile 13 yaşındaki ağabeyi Marcelino da vardır. Kuzenlerinden en büyüğü olan 14 yaşındaki Sylvia gebe kalıp okulunu bırakmıştı. Sylvia şimdi 8 aylık bebeğini sırtında taşıyıp yaşayabilmek için birtakım garip işler yapıyor.

Celina ise okulundan kopmak istemiyor. Okulda eğitim görmenin yanı sıra, bir de Dünya Gıda Programı yardımıyla sağlanan yemeklerden yiyebiliyor. Ağabeyi ise, böyle yemek yardımı olmayan bir başka okula gidiyor. Celina şöyle diyor: "Birkaç gün okula gidemeyeceğim, teyzem hastaneye gidemeyecek kadar bitkin.

Onunla ilgileneneceğim."

Celina teyzesinin banyo ve diğer günlük gereksinimlerinde ona yardımcı oluyor. Su ve yakacak toplama, yemek pişirme –elbette eğer ellerinde pişirecek bir şeyler varsa- gibi işler de onun üzerinde.

Peki, Celina'nın geleceğe ilişkin umutları neler? Neler düşünüyor? Celina'nın gözleri boş ve dümdüz bir yanıt veriyor:

"Hiçbir şey düşünmüyorum."

- *Bütün gerçek adlar değiştirilmiştir.*

Bu bilgi 2004 yılı Mart ayında raporlandıktan sonra Margarida öldü ve çocuklar da evsiz kaldı. Ancak hemen ardından Anita Martinho çocukları birlikte yaşamak üzere kendi evine çağırdı.



© UNICEF/HQ97-0085/Jeremy Homer

Tayland'ın Chiang Mai kentinde, AIDS yüzünden annesiz/babası kalan çocuklar için kurulan Sem Pringpuangkeo Vakfı.

Toplumların harekete geçirilmesi

Annesiz/babası kalan çocukların bakımının geniş aile tarafından üstlenilemediği durumlarda bundan sonraki ideal seçenek yerel topluluk olmalıdır. Bakıcı aile ve evlat edinme, çocukların aile ortamlarında kalabilmeleri açısından geçerli alternatiflerdir. Bu tür imkanlar çocuğun kendi köyünde ya da kasabasında sağlandığında, süreklilik ve güvenlik açısından da olumlu sonuçlar alınacaktır. Kendiliğinden oluşan ya da örgütlenen bakıcı aileler, yerine getirdikleri iş dolayısıyla gerek bulundukları toplumların, gerekse hükümetin desteğinden yararlanabilmelidirler.

Yerel toplumların, kimsesiz kalan çocuklar için bir güç ve destek kaynağı haline gelebilmesi için bu toplumların harekete geçirilmesi ve başlattıkları girişimlerin pekiştirilmesi gerekir. Bu amaçla başvurulabilecek stratejiler şunlardır:

- Dinsel önderler, öğretmenler ve diğer nüfuzlu kişiler dahil olmak üzere yerel önderlerin HIV/AIDS'in çocuklar üzerindeki etkileri konusunda duyarlılaştırılması, bu

yönde desteklerinin alınması ve istismar ve sömürü gibi risklere karşı mücadeleye hazır hale getirilmesi.

- Bu konudaki söylentileri geçersiz kılmak, cehaletle mücadele etmek ve insanların muhtaç durumdaki çocuklara şefkatle yaklaşmalarını sağlamak için toplumlar içinde HIV/AIDS konusunun tartışılması. Çocuklar ve ergenler bu konuda önemli bir rol oynayabilirler; okullarda, dinsel toplantılarda ve gençlik kulüplerinde tartışma ve eğitim için gerekli girişimlerde bulunabilirler.
- Etkilenen hanelere yönelik toplum desteğinin örgütlenmesi. Bu kapsamda yapılabilecek işler arasında ev ziyaretleri, toplum temelli gündüz bakım imkanları ve çocuklara bakan kişilerin kendi çocuklarına bakarak onlara nefes alacak zaman tanıma gibi girişimler sayılabilir. Verilecek destek maddi anlamda da olabilir; örneğin toplanan yardımlar güç durumdaki hanelere aktarılabilir.
- Toplum tarafından yardım amacıyla başlatılan girişimlerin çocukların yaşlarına ve gelişim aşamalarına uygun düşmesinin sağlanması.

Hizmetlere erişimin artırılması

Annesiz/babası kalan ve güç durumda olan çocuklar, genellikle temel hizmetlere en az erişebilenlerdir. Oysa, bu hizmetlere en çok onların gereksinimi vardır. Çocukların bu hizmetlere erişimlerinin sağlanması, yerel toplumdan hükümete kadar her düzeyde kararlılık ve girişimcilik gerektirir. Bu hizmetlerden en önemlileri şöyle sıralanabilir:

- **Okul.** Okullar, yerleşik destek, denetleme ve sosyalleşme imkanlarıyla çocuklar için güvenli bir ortam oluşturabilirler. Kimsesiz ve güç durumdaki çocukların okul kayıtlarını ve devamlılıklarını en üst düzeye çıkarmanın en iyi yolu okul harçlarının kaldırılmasıdır. Ayrıca, okul önlüğü alma zorunluluğunun kaldırılması, okullarda yemek çıkarılması ve HIV enfeksiyon riskini azaltıcı bilgilerin verilmesi de olumlu sonuçlar getirebilir.

- **Psikososyal destek.** Anne ya da babadan birinin kaybı travmatik bir olaydır ve böyle bir durumla karşılaşan çocukların yeni güçlükler karşısında ivedi desteğe gereksinimle-

HIV/AIDS Yüzünden Kimsesiz yada Güç Durumda Kalan Çocuklar için Küresel Kampanya

HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocuklara yönelik koruma ve desteğin kapsamını genişletmek ve bunun için gerekli kaynaklar ve ortaklıkları harekete geçirmek ivedi bir gereksinimdir. Başını UNICEF'in, UNICEF Ulusal Komitelerinin ve diğer ortakların çektiği HIV/AIDS Yüzünden Kimsesiz ya da Güç Durumda Kalan Çocuklar için Küresel Kampanya 2010 yılına kadar 10 milyon çocuğa daha

temel hizmetleri ulaştırmayı amaçlamaktadır. Bu temel hizmetler eğitim, beslenme, sağlık, danışmanlık, ev eşyaları temini ve gelir getirici beceriler kazandırılması gibi başlıklar içermektedir.

Kampanya, beş genel ilkeye dayanmaktadır: annesini/babasını yitiren 0-4 yaşlarındaki çocuklara yardım; 5-18 yaşındakilere destek ve yardım; başında çocukların bulunduğu hanelere

destek; hasta anane ve babaları daha uzun süre yaşatmak ve çocuklarla gençleri HIV'den nasıl korunulacağı konusunda eğitmek. Kampanya küresel ölçekte olmakla birlikte, Sahra Güneyi Afrika'da bu salgından en fazla etkilenen ülkelere özel olarak odaklanacaktır. Sahra Güneyi Afrika ülkeleri salgından en fazla etkilendikleri gibi, karşı girişimlerde bulunma imkanları açısından da en kısıtlı durumdadırlar.

ri vardır. Daha uzun erimde ise, çocukların bakımını üstelenen kişilerin de desteğe gereksinimi olabilir.

- **Sağlık hizmetleri.** HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocukların sağlık ve beslenme açısından daha güç duruma düşmeleri de güçlü bir olasılıktır. Dolayısıyla, bu çocukların erken dönemlerinde bağışıklama, A vitamini takviyesi ve büyüme izlemesi gibi temel sağlık hizmetlerine erişimleri büyük önem taşımaktadır. Ergenler söz konusu olduğunda ise HIV'dan kaçınma, cinsel sağlık ve üreme sağlığı gibi başlıklara odaklanan eğitim ve sağlık hizmetleri özellikle önemlidir.

- **Temiz su ve sanitasyon.** Mevcut şebeke-lerin genişletilmesi ve yeni hatlar döşenmesi temiz suya erişim imkanlarını artırabilir. HIV/AIDS'lilerin, örneğin cilt hastalıkları gibi "fırsatçı" hastalıklara yakalanmamak için temiz suya özellikle gereksinimleri vardır. Temiz su imkanları olmaması, özellikle Sahra Güneyi Afrika ülkeleri söz konusu olduğunda, kadınların ve kızların su getirmek için uzun yol yürümeleri, böylece iş yüklerinin artması ve güvenliklerinin tehlikeye düşmesi anlamına gelir.

- **Yargı sistemleri.** Yargıçların çocuk koruma ile ilgili temel konularda eğitim aldıkları güçlü ve bağımsız hukuk sistemleri, HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ve güç durumda kalan çocukların istismar, ayrımcılık ve eldeki varlıkların yitirilmesi gibi olumsuzluk-

lardan korunması açısından büyük önem taşır.

- **Doğum kaybı.** Daha sonra haklarının yadsınmaması için bütün çocukların doğumda nüfusa kaydedilmeleri gerekir. Ne var ki, 2000 yılında Sahra Güneyi Afrika'da her üç yeni doğumdan en az ikisi hiç kaydedilmemekteydi. Güç durumundaki çocukların, kamu hizmetlerinden ve diğer sosyal yardımlardan yararlanabilmeleri için resmi kimliğe sahip olmaları gerekir.

Hükümet tarafından korunma

Çocuklara en başta kendi aileleri tarafından bakılır. Ancak, çocukların korunması ve esenliği açısından genel sorumluluk ulusal hükümetlere aittir. Dolayısıyla, hükümetlerin, mevcut yasaların uluslararası standartlara uygun olmasını sağlamaları, çocukların en iyi biçimde korunması için yeterli kaynak tahsis etmeleri ve gerekli girişimlerde bulunmaları gerekir. Hükümetler, yargı sisteminin hem çocukları korumasını, hem de çocukların haklarını kavramasını sağlamak durumundadır. Bunların dışında hükümetler, olağanüstü durumlara özgü müdahaleler –örneğin böyle durumlarda ailelere hemen ve etkili yardımlarda bulunma gibi- ile uzun erimli kalkınma planları arasındaki bağlantıları iyi kurmalıdırlar. HIV/AIDS hastaları bu alanlardaki politikaların geliştirilmesine ve uygulanmasına aktif biçimde katılmalıdırlar. Söz konusu politikaların ele alması gereken başlıca başlıklar arasında ayrımcılık, bakıcı

aile, miras hakları, istismar ve çocuk işçiliği yer almaktadır.

Bilinç ve duyarlılığı artırma

HIV/AIDS'in ne olduğu yaklaşık 20 yıldır bilinmesine karşın, hastalığın etkileriyle ilgili çalışmalar bugün bile korku, cehalet ve inkar gibi her düzeyde görülen tutum ve davranışlar yüzünden kösteklenmektedir. Sonuçta en fazla zarar görenler bu hastalık yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocuklar olmaktadır. Çünkü, daha açık ve bilginin öne çıkarıldığı bir toplumsal ortamda bu ölümlerin bir bölümünün önlenmiş olacağı gerçeği bir yana, geride kalan çocukların dışlanması ve istismarı ayrı bir sorun yaratmaktadır.

Siyasal önderliğin kararlı çabalarıyla HIV/AIDS salgınına açıklıkla yaklaşılmış ve geniş bir alanda karşı girişimler başlatılmıştır. Bu özelliği sergileyen örneğin Brezilya, Senegal, Tayland ve Uganda gibi ülkelerde önemli ilerlemeler sağlanmış ve hastalığa karşı mücadele için yeni bir ivme kazanılmıştır. Bu alanda en büyük açılım, gençlere kendilerini korumaları için gerekli bütün bilgilerin verildiği ve kendilerine destek sağlamayı amaçlayan programların planlanmasına ve uygulanmasına katılma imkanları tanındığı durumlarda sağlanmaktadır.

AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocuklara destek sağlamak üzere seferber edilen kaynaklar son dönemde artmıştır. Bunda, AIDS, Verem ve Sıtmayla Mücadele Küresel Fonu'nun kurulması ve 2004 yılında ABD Başkanlığı Acil AIDS Yardımları Planı'nın başlatılmasının

da önemli payı vardır. Ancak gene de, kimsesiz ve güç durumdaki çocuklara yönelik programların finansmanı için ayrılan kaynaklar yetersiz, bu çocukların gerektiği gibi korunabilmesi ve desteklenebilmesi için istenilen düzeyin altındadır.

Sözü edilen çocukların haklarının korunması ve gereksinimlerinin karşılanması



Vitoria Gençler Futbol Takımı oyuncuları Brezilya'nın Salvador kentinde bir antreman sırasında. Futbol takımı, risk altındaki çocuklara ve gençlere yönelik tamamlayıcı eğitim programlarından yararlanmaktadır.

alanında yapılanlarla daha yapılması gerekenler arasında çok büyük bir açık vardır. Örneğin, 2003 yılı sonunda, genel anlamda HIV/AIDS salgını görülen ülkeler arasında, kimsesiz ve güç durumdaki çocuklara yönelik olup stratejik kararlarda ve kaynak tahsisinde dikkate alınan ulusal politikalar geliştirebilen ülke sayısı yalnızca 17'dir.²⁰ Bu açığın kapanması mümkündür. Ancak

bunun için, hükümetler, yardım yapanlar, hükümet dışı kuruluşlar, dinsel temelli örgütlenmeler, özel sektör ve ön saflarda bir şeyler yapmaya çalışan toplum grupları dahil bütün kesimlerin ortak çabalarına gerek vardır.

İleriye doğru

HIV/AIDS günümüzde çocukluğa yönelik en büyük tehditlerden biridir. Buna karşılık, hastalık yüzünden kimsesiz ve güç durumda kalan çocuklar için yapılabilecekler bellidir. Yeter ki, uluslararası topluluk bu konuda gerekli siyasal ve ekonomik kararlılığı gösterebilsin. Yapılması gerekenler şunlardır:

- Aileden başlayarak ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere kadar her düzeyde çocuklara yönelik koruyucu ortamların güçlendirilmesi.
- Halen genel HIV/AIDS mücadele fonları arasında küçük bir paya sahip olan kimsesiz ve güç durumdaki çocuklara yönelik programları destekleyecek fonların artırılması.
- Bu çocukları kapsayan projelerin ölçek olarak genişletilmesi.
- Antiretroviral tedavi imkanlarını yaygınlaştırarak hasta yetişkinlerin yaşam sürelerinin uzatılması ve HIV/AIDS'e ilişkin bilinç ve duyarlılık düzeyinin yükseltilmesi.
- Etkililiğini kanıtlamış teknikleri ve müdahaleleri yaygınlaştırarak çocuklar arasında yeni enfeksiyonların önlenmesi.
- Eğitimin önündeki, harçlar ve diğer engellerin kaldırılması.
- HIV/AIDS'le karşılıklı etkileşim sonucunda çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri daha da artıran yoksulluk ve silahlı çatışma gibi olgulara karşı mücadele edilmesi.



HIV/AIDS'in genç yüzü

HIV/AIDS'li toplam 38 milyon insanın çoğunluğunu yetişkinler oluşturmakla birlikte, salgının çocuklar açısından yıkıcı etkiler yarattığı giderek daha iyi anlaşılmaktadır. Bugün 15 yaşından küçük 2 milyonun üzerinde çocukta HIV enfeksiyonu vardır. HIV pozitif bebeklerin yüzde ellisi 2 yaşına gelmeden ölmektedir.

HIV/AIDS bir evden içeri girer girmez çocukluk da risk altına girmektedir. 2003 yılına gelindiğinde, 15 milyon çocuk –bunların yüzde 80'i Sahra Güneyi Afrika'dadır- hastalık yüzünden annesini ve/ya da babasını yitiren çocuk sayısı 15 milyona ulaşmıştır. Bölgede kadınlar arasındaki enfeksiyon oranlarının artması, hastalık yüzünden annesini yitiren çocuk sayısının da görece olarak daha fazla arttığı anlamına gelmektedir. Daha sayılamayacak kadar çocuk da bu yüzden akrabalarını, öğretmenlerini ve sağlık hizmeti aldıkları kişileri yitirmiştir. Birçok çocuk sonunda başkalarına bakma görevini üstlenmiştir. Bu da, söz konusu çocukların eğitimlerini aksatma, sağlık hizmetlerinden yararlanamama, sömürü ve istismara maruz kalma olasılıklarının artması anlamına gelmektedir.

AIDS salgını bunların yanısıra yoksulluğun daha da derinleşmesine, çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasına ve yaşam sürelerinin kısalmasına yol açmıştır. Örneğin Botswana'da yetişkinlerin yüzde 37'sinde HIV enfeksiyonu vardır ve bu ülkede 2003 yılında dünyaya gelen bir çocuğun yaşam beklentisi 39 yıldır. Oysa bu süre 1990 yılında 65 yıldır. En fazla etkilenen ülkelerde HIV/AIDS her çocuğun hakkı, yetişkinlerin de çocuklara karşı birincil sorumluluğu olan "koruyucu ortamları" ortadan kaldırmaktadır.

Bölge	Yaşam Beklentisi 2003
Sahra Güneyi Afrika	46
Orta Doğu ve Kuzey Asya	67
Güney Asya	63
Doğu Asya ve Pasifik	69
Latin Amerika ve Karayipler	70
ODA/BDT	70
Sanayileşmiş ülkeler	78
Gelişmekte olan ülkeler	62
Az gelişmiş ülkeler	49
Dünya	63

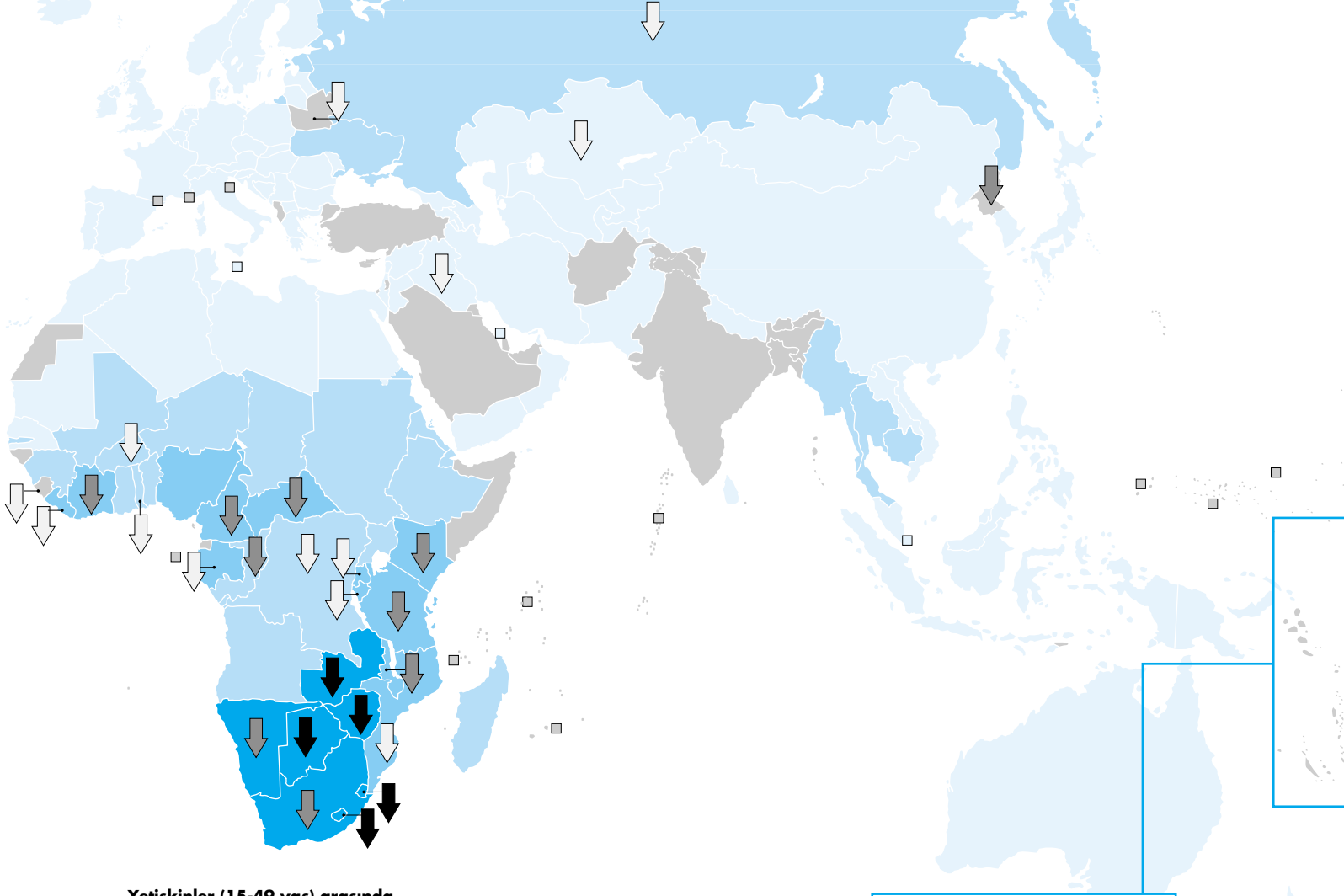
HIV/AIDS yüzünden annesini/babasını yitiren çocuk (0-17 yaş) sayısının 250 binden fazla olduğu Sahra Güneyi Afrika ülkeleri

2003

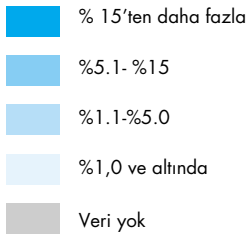
Burkina Faso	260,000
Fildişi Sahili	310,000
Mozambik	470,000
Malawi	500,000
Zambiya	630,000
Kenya	650,000
Etiyopya	720,000
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	770,000
Uganda	940,000
Zimbabve	980,000
Tanzanya	980,000
Güney Afrika	1,100,000
Nijerya	

Kaynak: UNAIDS, UNICEF, USAID, Children on the Brink 2004

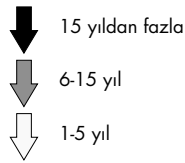
Çocukluk Tehdit Altında HIV/AIDS



**Yetişkinler (15-49 yaş) arasında
HIV/AIDS prevalansı
2003**



**Yaşam beklentisinde azalma
1990-2003**



Kaynak: Birleşmiş Milletler, Ekonomik ve Sosyal İşler, İstatistik Şubesi

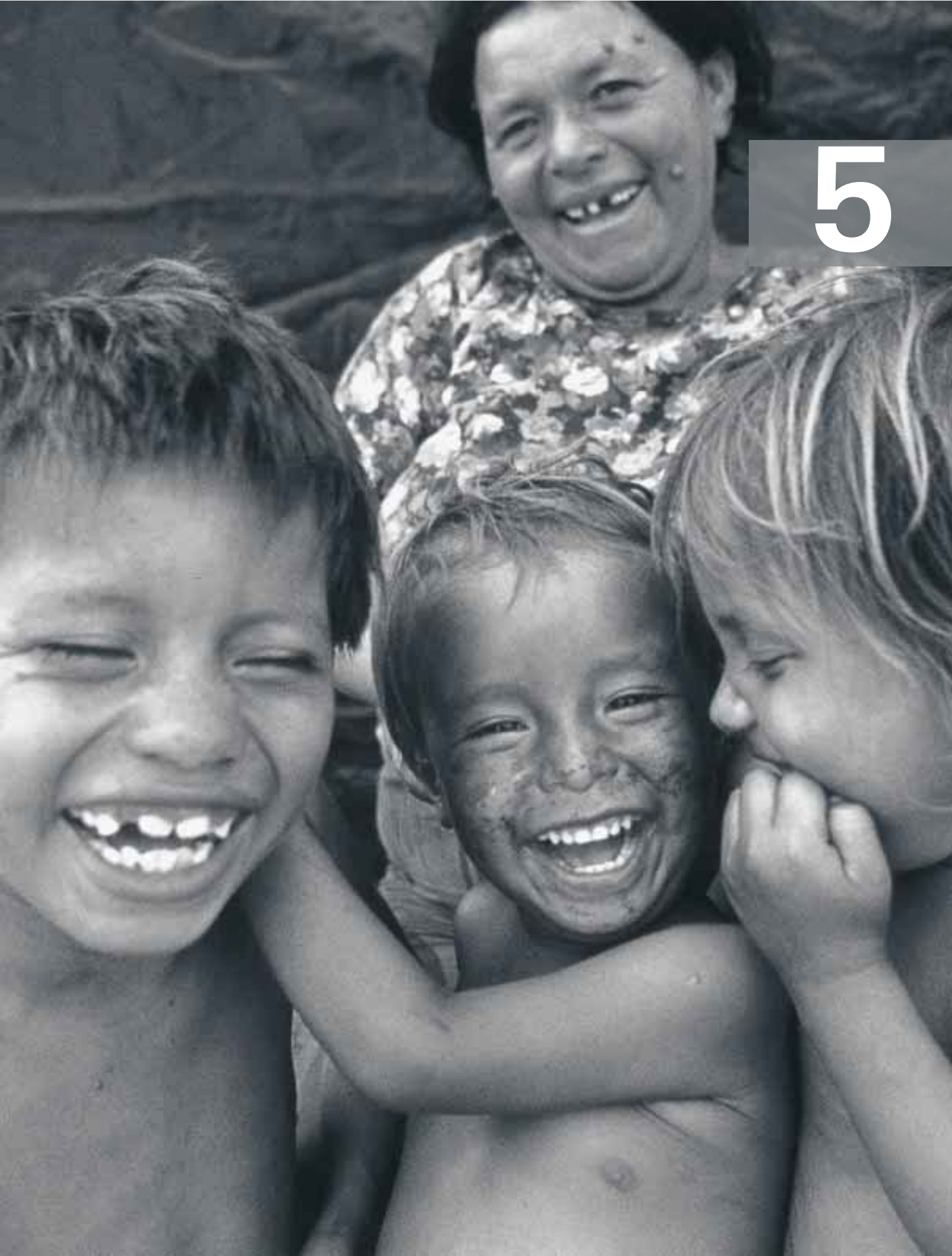


Bu harita, herhangi bir bölgenin ya da ülkenin hukuki statüsü ya da herhangi bir sınır konusunda UNICEF'in konumunu yansıtmamaktadır.

Noktalı çizgi, Hindistan ile Pakistan'ın üzerinde anlaşıkları Jammu ve Keşmir Denetim Hatını yaklaşık olarak yansıtmaktadır. Jammu ve Keşmir'in nihai statüsü ise henüz taraflarca belirlenmemiştir.

1,800,000

5



Her Çocuk Çocukluğunu Yaşasın

Dünyanın çocukluk döneminin tanımını Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde etraflica yapmasından bu yana 15 yıl geçti. Aradan geçen bu yıllarda çocuk hakları aralarında UNICEF'in de bulunduğu kuruluşlar tarafından ödünsüz savunuldu. Çocukların hakları daha önce gündeme hiç bu kadar yerleşmemişti; 2002 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na kadar çocukların sesleri hiç bu kadar net ve özgün biçimde duyulmamıştı.

Yerine getirilmeyen söz

Ne var ki, yoksulluk, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS'in çocukların yaşamına ve esenliğine yönelttiği tehdit yüzünden, Sözleşmenin temelini oluşturan söz milyonlarca çocuk için yerine getirilmemiş bir söz olarak kalmaktadır. İnsanların sevgi, şefkat bakım ve koruma sağladıkları, aile ortamlarında geçecek; yaşama, büyüme, gelişme ve katılma imkanlarının alabildiğine sağlandığı bir çocukluk dönemi her çocuğun hakkıyken, milyonlarca çocuk bunları yaşayamamaktadır. Bu çocuklar ilerde yetişkin olduklarında, kendi çocukları da bu haklardan yoksun kalma riski altında olacaktır; çünkü, bu raporda sözü edilenler dahil çocukluğa yönelik tehditler kendilerini kuşaktan kuşağa yeniden üretmektedir. Bu durum, halen yaşları 15 ile 24 arasında olan, Sözleşmenin kabul edildiği yıldan bu yana büyüyen; hastalıkların, çatışmaların, şiddetin ve sömürünün kol gezdiği ortamlarda yaşayan gençlerde açıkça görülmektedir. Tek bir örnekle yetinirsek, 2000 yılında 140 milyon genç okuma yazma bilmiyordu ve bunların yüzde 60'ını da genç kadınlar oluşturmuyordu.¹

Bütün bunlara bakarak, bizlerin, dünyanın yetişkinlerinin bu gençleri düş kırıklığına uğrattığımız, bugünün çocuklarına da aynı şeyi reva gördüğümüz sonucuna varmak çok güçtür. Oysa böyle olması hiç

Özet

KONU: Yüz milyonlarca çocuk söz konusu olduğunda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan çocukluk dönemine ilişkin sözlerin yerine getirilmediği görülmektedir. Bu çocuklar, aile ortamlarında, sevgi, bakım ve koruma altında kendi potansiyellerini geliştirme hakkından yararlanamamaktadır. Bu çocuklar ilerde yetişkin olduklarında, kendi çocukları da bu haklardan yoksun kalma riski altında olacaktır; çünkü, HIV/AIDS, silahlı çatışmalar ve yoksulluk gibi çocukluğa yönelik tehditler kendilerini kuşaktan kuşağa yeniden üretmektedir.

Oysa böyle olması hiç de kaçınılmaz değildir. Çocuk haklarının yaşama geçirilmesini sağlamak için elimizde sonsuz imkanlar var. Çocuk Hakları Sözleşmesi hemen hemen tüm dünya ülkeleri tarafından onaylandığına, çocukların haklarına ve esenliklerine ilişkin birçok ulusal ve uluslararası belge benimsendiğine göre, ortada bir niyet vardır. Kaynaklar –bilgi, para, teknoloji, stratejiler ve insan kaynakları– boldur ve hazırdır. Hedefler de nettir: Binyıl Kalkınma Hedefleriyle birlikte 'Çocuklar için Uygun bir Dünya' belgesinde yer alan genel hedeflerin gerçekleştirilmesi, dünyayı çocuklar için uygun bir yer haline getirmede çok ileri bir adım anlamına gelecektir.

YAPILACAK İŞ: UNICEF, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar bütün çocukların haklarının yaşama geçirilebileceğine inanmaktadır. Yeter ki dünya verdiği sözleri yerine getirecek iradeyi gösterebilsin. Bu çabaya herkes katkıda bulunabilir.

- **Dünya, çocuklara yönelik ahlaki ve hukuksal sorumluluklarını teyit edip bunları yerine getirmelidir.** Hükümetler ve yardım yapanlar söz konusu olduğunda mesaj yeterince açıktır: Çocuk haklarının gerçekleştirilmesi ilk öncelik olmalıdır.
- **Her ülke, ekonomik ve sosyal kalkınmaya insan hakları temelinden yaklaşmalıdır.** İnsani kalkınma stratejilerinin temelinde hakların yerleştirilmesi, ülkelere, çocuklar açısından temel önem taşıyan mal ve hizmetlere öncelik tanıma ve koruyucu bir ortam yaratma imkanı sağlayacaktır.
- **Hükümetler, çocukları özellikle gözeterek, sosyal sorumluluk taşıyan politikalar benimsemelidir.** Önlemlerin çocuklar özellikle göz önünde bulundurularak alınması, yoksulluğu ve HIV prevalansını azaltmanın en etkili yoludur. Örneğin ilk adım olarak okul harçlarının kaldırılması, yoksul aileleri çocuklarını okula göndermeye özendirecektir.
- **Yardım yapanlar ve hükümetler çocuklar için ek kaynaklar ayırmalıdır.** Gerek resmi kalkınma yardımlarının artırılmasıyla, gerekse ülkelerdeki kamu maliyelerini daha iyi işler hale getirilmesiyle, çocukluk döneminin çok daha iyi yaşanacağı bir düzeye ulaşmak mümkündür.
- **Herkes çocuklara ilişkin sorumluluklarını yerine getirmelidir.** Çocuklara yarar sağlayacak etkinliklere katılmak için pek çok kanal bulunmaktadır. Yeter ki bu çalışmalara katılıp sürdürme isteği olsun.

Çocukluk, dünyanın geleceğinin temelidir. Her çocuğun çocukluk dönemini gerektiği gibi yaşaması için pek çok kişi, her düzeyde ve yenilikçi biçimlerde çaba göstermektedir. Geri kalanlar da böyle yapmalıdır.

***“Gerek duydukları
ve layık oldukları
temel şeyleri
onlardan
esirgeyip
çocuklarımızın
haklarını ihlal
ederek hem
onlara hem de
kendimize zarar
veriyoruz;
yoksulluk,
yabancılaşma
ve umutsuzluğun
kök salacağı
tohumları
ekiyoruz.”***

*Carol Bellamy
UNICEF Genel
Direktörü*

de gerekmiyordu. Çocuk haklarını yaşama geçirmek için elimizde büyük fırsatlar var. Çocuk Hakları Sözleşmesi hemen hemen tüm dünya ülkeleri tarafından onaylandı-ğına, çocukların haklarına ve esenliklerine ilişkin birçok ulusal ve uluslararası belge benimsendiğine göre, ortada bir niyet vardır. Kaynaklar –bilgi, para, teknoloji, stratejiler ve insan kaynakları- hazırdır. Hangi ölçüyle değerlendirilirse değerlendirilsin, bugün dünya her zamankinden daha varlıklıdır. Hedefler de nettir: Binyıl Kalkınma hedeflerinin ve her konunun çözümü olmasa da “Çocuklar için Uygun bir Dünya” belgesinde yer alan hedeflerin gerçekleşmesi durumunda dünya çocuklar için çok daha iyi bir yer haline gelecektir. Stratejilerimiz, insani gelişme alanında yıllardır yapılan araştırmalara göre belirlenmiştir: Kalkınmanın kazanımlarının kalıcı olabilmesi için, çocuklar ve gençler dahil ilgili bütün tarafların katılımı vazgeçilmez bir zorunluluktur.

Değişimin geleceği yer

Daha önceki bölümler, yoksulluğun, silahlı çatışmaların ve HIV/AIDS’in çocuklara yönelttiği tehdidin nasıl hafifletilebileceğini, hatta ortadan kaldırılabilceğini özetlemişti. Bu üç alanın birbiriyle yakından ilişkili olmasında hem bir güçlük, hem de bir umut yatmaktadır. Yoksulluk çatışmaları körüklerken, çatışmalar da yıkıcı bir sarmal içinde daha fazla yoksulluk yaratmakta, bu ise insanları HIV/AIDS’e daha açık konuma getirmektedir. Bu durumda, yoksulluğu hedef alan ciddi bir karşı saldırı, hem çatışmaları hem de HIV/AIDS’in yaygınlığını azaltacaktır.

Bu arada, gerek İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne, gerekse Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne içsel bir iyimserlik vardır. Her ailenin, toplumun ve hükümetin, on yılı aşkın bir süre önce benimsenen ve çocuklara yönelik diğer bütün taahhütlerin önüne geçen Sözleşmede yer alan ilkeleri gözetir ve gene buradaki standartları yaşama geçirirse, ‘Binyıl Kalkınma Hedeflerine’ ulaşacak ve ‘Çocuklar için Uygun bir Dünya’ ideali de gerçek olacaktır.

Her çocuğun çocukluk dönemini gereğince yaşayabileceği çocuklar için uygun bir

dünya yaratacak mıyız? Sözleşmenin vaadi gerçekleşebilecek mi? Kuşkucu sesler, geçmişte verilip yerine getirilmeyen sözlerle işaret ederek, yapılan pek az şeyi kanıt göstererek “Hayır” diyeceklerdir. Bu yanıt anlaşılabilir. Dünya, çocuklara verdiği sözleri yerine getirmekte gerçekten defalarca başarısız olmuştur. Ancak UNICEF bu görüşü paylaşmamaktadır. UNICEF, kurulduğu günden bu yana nerede olurlarsa olsunlar bütün çocukların haklarının gerçekleşebileceğine inanmıştır. Yeter ki, dünya bu sözleri yerine getirecek **iradeyi** gösterebilir.

İrade sorunu

İrade kavramı, çocuklara uygun bir dünya yaratmada merkezi öneme sahiptir. Tek bir kadının, Eglantyne Jebb’in iradesi, Avrupa’da binlerce çocuğun yaşadığı sefaletle tepki olarak 1919 yılında “Çocuk Esirgeme Fonu”nun kurulması sonucunu vermişti. Uluslararası topluluğun iradesi sonucunda 1946 yılında savaş sonrası Avrupa’da çocukların gereksinimlerine yanıt vermek amacıyla UNICEF kurulmuştur. UNICEF’in çalışmalarını çocukların yaşamalarının risk altında olduğu bütün gelişmekte olan ülkelere yaygınlaştırmasıyla bu irade milyonlarca yaşam kurtarmıştır.

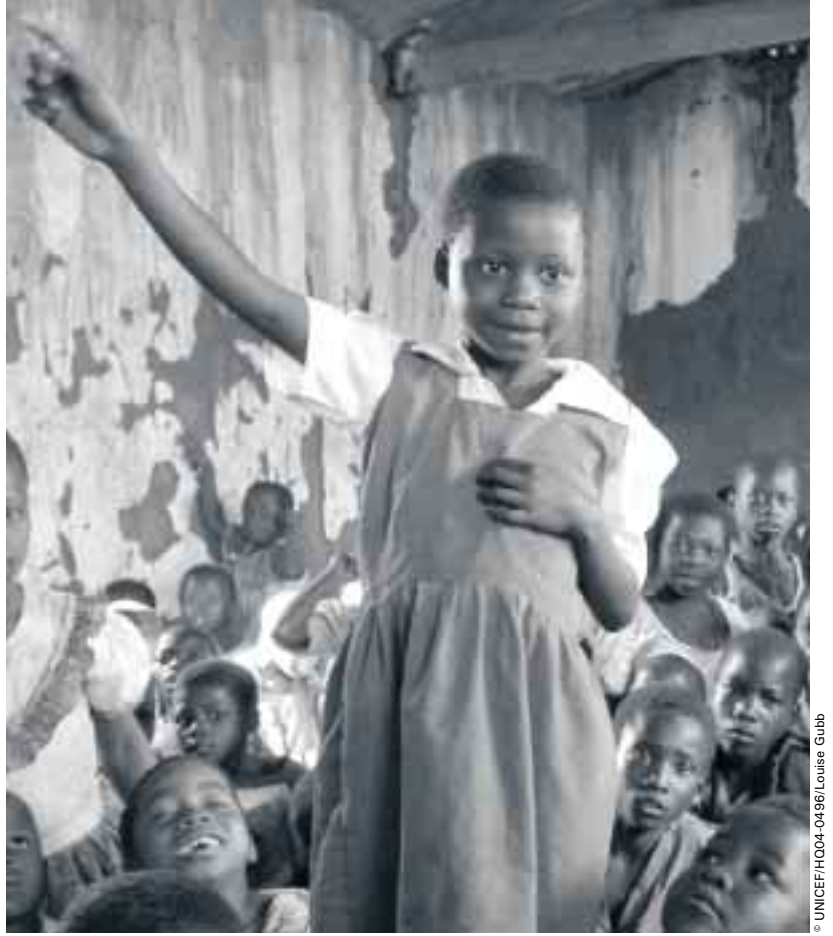
Kuşkusuz hepimiz çocuklar için bir vakıf kurma ya da milyonlarca çocuğu kurtarma imkanlarına sahip olmayabiliriz. Ancak, her çocuğun çocukluk dönemini gerektiği gibi yaşayabilmesini sağlamak için hepimizin yapabileceği şeyler vardır. Çocukların hakları, hepimizin paylaştığı insan haklarıdır. Hakların yerine getirilmesi sorumlulukla olur. Bizim adımıza hükümetlerimizin onayladığı Sözleşmede belirtilen ve çocukluğu güvence altına alan standartları ve koşulları el üstünde tutup yaşama geçirmek, yalnızca ana babaların, vasilerin, akrabaların, eğitimcilerin ve hükümetlerin değil hepimizin görevidir. Devletler ve toplumlar, tek tek kişiler ve uluslar arası kuruluşlar ve hepsinden önemlisi çocukların ve gençlerin kendileri çocuk haklarının yaşama geçirilmesinden sorumludur. Herkes, kapasitesine ve elindeki kaynaklara göre bu çabaya farklı bir katkıda bulunur.

Çocuk haklarının yaşama geçirilmesi: Ortak sorumluluğumuz

Çocuk hakları, insani kalkınma ve ahlaki düşünceler artık daha fazla örtüşmektedir. Bize gezegenin bir başka köşesinde yaşanan acıları televizyon ya da Internet kanalıyla taşıyan bir dünyada, 5.000 km ötedeki bir kişinin acısı artık bize kapı komşumuzun acısı kadar yakındır. İşte bu anlamda giderek küresel bir toplum haline geliyoruz ve ahlaki sorumluluklarımız yerel, hatta ulusal sınırları bile aşıyor.

Kıtalar ve okyanuslar ötesinden gelen başka hiçbir görüntü, bizi acı içinde ve umutsuz bir çocuğun görüntüsü kadar etkileyemez. Düşünün, köyünden kaçırılıp silahlı asilere seks köleliğine zorlanan bir kız; katlanılması mümkün mü? Böyle bir durum haklı öfkemize neden olur ve böyle şeylerin bir daha olmaması için elimizden gelen ne varsa yaparız. Ortadaki güçlük, aynı tepkiyi ve sorumluluğu, birtakım istatistikler dışında hiç görmediğimiz, haklarında herhangi bir şey okumadığımız yüz binlerce çocuğa karşı da göstermektedir. Örneğin, ishalin yıkıcı etkilerinden korunabilmek için basit bir sıvı formülüne gereksinimi olan çocuklar hiç de pahalı olmayan aşılar ya da temel sağlık hizmetleriyle önlenebilecek hastalıklardan ölen çocuklar; HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan, ailesi ve bakacak kişisi olmadan sefil olan çocuklar. Ya bunlar?

Çocuklara yönelik bu tehditlerin bir bölümü insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, gerçek anlamda yeni bir dünyada yaşıyoruz. 1990 yılından bu yana, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve bunun İsteğe Bağlı iki Protokolü, Binyıl Bildirgesi ve bu bildirgede yer alan 'Çocuklar için Uygun bir Dünya' hedefleri, bunların yanı sıra uluslararası, bölgesel ve ulusal ölçekteki diğer girişimlerle birtakım taahhütlerin altına girmiş bulunuyoruz. Bu taahhüt çocuklara yöneliktir ve taahhüdün ortaya koyduğu görevler ve irade, daha çok uzun süre gündemdeki yerini koruyacaktır. Bu taahhüt bize, güvenli, sağlıklı ve aktif bir çocukluk döneminin ne anlama geldiği konusunda net bir bakış sağlamaktadır.



© UNICEF/H004-0496/Louise Gubb

Dünya çocuklara yönelik ahlaki ve hukuksal sorumluluklarını bir kez daha teyit edip yerine getirmelidir

Burada hükümetlere yönelik mesaj açıktır: Ülkenizin çocuklarına verdiğiniz sözleri yerine getirin. Sayısız anlaşma ve taahhüde, BM'nin Özel Çocuk Oturumuna karşın, çocuk haklarının yaşama geçirilmesi için yeterli bir ilerleme sağlanamamıştır. Birincil öncelik çocukların olmalıdır. Birçok ülke için atılacak ilk belirleyici adım, çocukların sağlık ve gelişmelerini öncelikli gündem olarak benimsemektir. Bugün, yapılan tahminlere göre dünyada hastalık dendiğinde bunun üçte birini çocuklar yaşamaktadır. Çocuklara temel sağlık ve eğitim hizmetleri sağlamaya daha büyük önem atfedilmedikçe, Binyıl Kalkınma Hedeflerinin çoğunun 2015 yılına kadar tam olarak gerçekleşemeyeceği açıktır.

Binyıl Kalkınma Hedeflerine (BKH) bakıldığında, en yavaş ilerlemenin 5 yaş

Malawi'nin LiLongwe kentindeki Chadza ilkokulunda kalabalık bir sınıfta okuyan bu küçük kız İngilizce öğretmeninin sorduğu soruyu yanıtlamak üzere parmak kaldırıyor. Okul, okul dışında kalan çocukların okullaşmasını amaçlayan Afrika ölçekli 'çocuktan çocuğa' araştırmasının katılımcıları arasındadır.

altı ölümleri azaltma alanında gerçekleştiği genel olarak kabul edilmektedir. Oysa bu hedefe ulaşılması mümkündür: Yapılan tahminlere göre, her yıl meydana gelen 5 yaş altı 11 milyon çocuk ölümünün üçte ikisi, çocuklara evlerinde gerekli bakımın sağlanması ve yaygın çocuk hastalıklarına yönelik basit tedavilerin uygulanması durumunda önlenabilir. Bağışıklama, sadece anne sütüyle besleme ve ağızdan sıvı tedavisi gibi çocuk ölümlerini önlemeye yönelik müdahaleler yaygın olarak bilinmektedir ve bunların etkililiği kanıtlanmıştır. Dolayısıyla, bu müdahalelerin kaynak açısından yetersiz toplumlar da bile yaygınlaştırılması mümkündür. Çocuk

yaşatma alanındaki BKH'ye ulaşılmasının bir irade ve kararlılık meselesi olduğu açıkça görülmektedir. Bu alanda gerekli finansal kaynaklar mütevazı ölçülerdeyken, toplum seferberliği ve söz konusu müdahalelerin fiilen gerçekleşmesini sağlayacak yenilikçi stratejiler için büyük çabalar harcamak gerekmektedir.

Her çocuğa temel nitelikte ve etkililiği kanıtlanmış müdahalelerden oluşan bir paketle ulaşılması, hükümetler, iki ve çok taraflı kuruluşlar, hükümet dışı kuruluşlar, sağlıkçılar, meslek kuruluşları ve özel sektör arasında işbirliğini gerektirir. İçinde

Çocuk kaçakçılığı *Majesteleri İsveç Kraliçesi Silvia*

İnsan haklarına ve onuruna büyük bir saldırı anlamı taşıyan çocuk kaçakçılığı neredeyse salgın boyutlarına varmıştır ve giderek yaygınlaşmaktadır. Kanıtlar çok açık ortadadır: Milyonlarca çocuk ölesiye çalıştırılmak, evlerde, tarlalarda işe koşulmak, evlatlık verilmek, savaş-tırılmak ve en kötüsü şimdi milyarlarca dolarlık bir Pazar haline gelen ticari sekse sürüklenmek üzere kaçırılmaktadır. Bu çocuklar, acımasızca sömürülmenin de ötesinde, çocukluklarından ve geleceklerinden yoksun bırakılmaktadır.

İsveç Hükümeti'nin ev sahipliğinde ECPAT (Çocuk Fuhşuna, Pornografisine ve Çocukların Cinsel Amaçlarla Kaçırılmalarına Son) tarafından 1996 yılı Ağustos ayında Stockholm'de gerçekleştirilen Çocukların Cinsel Sömürüsüne Karşı Birinci Dünya Kongresi sayesinde 122 hükümetin, hükümet dışı kuruluşun, BM kuruluşlarının ve özel sektörün temsilcileri bir araya gelerek bu sorunu ele almışlardır. Şahsımdan bu toplantının hamisi olmam istenmişti. O günden bu yana, çocukların cinsel sömürüsü ve kaçırılması sorununu ve bu sorunla mücadele için dünya ölçeğinde alınan önlemleri yakından izliyorum.

Dünyayı çocuklar açısından daha güvenilir bir yer haline getirme bakımından kendi taahhüdümün bir gereği olarak Dünya Çocukluk Vakfını kurdum. Bu vakıf, başta cinsel açıdan istismara uğrayan ve sömürülen çocukların kurtarılması ve rehabilitasyonu ile ilgili olanlar olmak üzere tüm dünyada projelere maddi destek sağlamaktadır. Çalışmalarımız sırasında, bu derdi gündelik olarak yaşayan pek çok çocukla ve genç anneyle tanıştım. Çok sayıda çocuk yoksullukla boğuşmakta, yaşamını kurumlarda sürdürmekte, hastalanmakta ve uyuşturucu kullanan ana babalarına katlanmaktadır. Bu çocukların kendileri de istismara maruz kalmakta, cepheden karşı çıkmak bir yana ağza alınması güç biçimlerde kullanılmaktadır. Ancak, bu tür durumlara karşı mutlaka harekete geçilmesi gerekmektedir; gerçekliğin kendisi, onu anlatan sözcüklerden çok daha çarpıcıdır.

Önce bunu öğrendim. Örneğin Rusya Federasyonu'na yaptığım ziyaretlerde, ekonomik güçlükler içinde çırpınan, herhangi bir sosyal güvencesi olmayan genç annelerle karşılaştım. Brezilya'da, çalışarak ailelerine destek vermek zorunda

oldukları için okullarına ancak birkaç saat için gidebilen çocuklar gördüm. Bu çocuklar, hiçbir çocuğun karşı karşıya kalmaması gereken tehlikelere maruzdur. İşte, kaçakçılığı besleyen koşullar bunlardır. Çocuklar, başka bir yerde daha iyi yaşam vaa-dine kanarak bu ağa düşmektedirler.

Çocuk kaçakçılığı, koruyucu ortamların yıprandığı yerlerde ortaya çıkmaktadır. Sosyal, siyasal ya da ekonomik çatışmalar, yetersiz hukuk ve yargı sistemleri, derinleşen yoksulluk, eğitimsizlik ya da çocuklara ve ailelere sunulan ekonomik fırsatların yetersizliği ile bütünleştiğinde –sanayileşmiş ülkelerin sömürücü seks ilişkilerine yönelik talebinden hiç söz etmiyorum- çocuklar kaçakçıların elinde çok daha kolay av durumuna düşmektedir.

İnsan kaçakçılığı artık küresel bir ticaret alanı haline gelmiştir. Bu alandaki "başarılar" dünyanın açık bir başarısızlığının işaretidir. Uğranılan başarısızlık, her çocuğun güvenli bir ortamda onurlu biçimde büyüyüp yetişmesini sağlama alanındadır. Oysa bunu durdurmak için yapılabilecek çok şey vardır. Bugüne kadarki başarısızlığımızı kabul etmemiz ve çocuklar için koruyucu bir

hükümetlerin, UNICEF'in WHO'nun ve başkalarının da yer aldıkları böyle bir işbirliği, halen Çocuk Yaşatma Ortaklığı himayesinde oluşturulmuştur. Amaç, çocukların yüz yüze kaldıkları sağlık krizinin aşılması ve ülkelere müdahalelerini çabuklaştırmaları için yardımcı olunmasıdır. Ortaklık, eşgüdümlü girişimler için bir forum oluşturarak, hükümetlerin ve diğer tarafların çocuk yaşatma müdahalelerine yönelik tutarlı yaklaşımlar üzerinde mutabakata varmalarına yardımcı olmakta, uygulama aşamasında da uyumlu çabalara ön ayak olmaktadır.

Çocuk Yaşatma Ortaklığı elinde fon olan ya

da fon dağıtan bir oluşum değildir. Amacı, kaynakların daha fazla harekete geçirilmesi ve çocuk yaşatma programlarının desteklenmesine yönelik tanıtım-savunu çalışmaları yapmaktır. Bunun için, katılan ülkeler ve kuruluşlar belirli bir hedefi gerçekleştirmek durumundadır: Binyıl Kalkınma Hedeflerinden dördüncüsüne ulaşmak. Tavsiye edilen ve özendirilen müdahaleler, ulusal, iki ve çok taraflı kaynakların ve diğerlerinin önemli ölçüde ek fon ayırmalarını gerektirmektedir.

Dolayısıyla bağış grupları aynı zamanda her çocuğun gerektiği gibi bir çocukluk dönemi yaşamasını sağlamada da merkezi

ortam yaratmamız gerekmektedir. Yapılabilecekler arasında aşağıdaki-ler de yer almaktadır:

- **Bilinç ve duyarlılığı artırma:** Yasaları uygulamakla görevli olanların, kaçakçılık ağlarının nasıl işlediği konusunda, sınır muhafızları kaçakçıların ve kurbanlarının nasıl teşhis edilebileceğine ilişkin, yetişkinlerin ve çocukların da bu işin riskleri konusunda eğitimden geçmeleri gerekmektedir.
- **Yasaların uygulanması:** Suçluları cezalandırmak ve mağdurları korumak için güçlü yasalar koymak zorundayız. Ayrıca, bu yasaların titizlikle uygulanması gerekir. Çocuk ticareti yapanlar, çocuk satın alanlar cezalandırılmalıdır. Oysa, çoğu durumda kaçınılan çocuklara suçlu gibi davranılırken asıl suçlular ellerini kollarını sallayarak dolaşmaktadırlar. Suçluları cezalandıracak mağdurları ise koruyacak genel çerçeve, Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk satışı, fuhuş ve pornografisi İsteğe Bağlı Protokolünde yer almaktadır. ILO'nun Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerine ilişkin 182 sayılı Sözleşmesi ile Sınır Ötesi Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler

Sözleşmesine ek Başta Kadınlar ve Çocuklar Olmak Üzere İnsan Kaçakçılığını Önleme, Bastırma ve Cezalandırma Protokolü diğer önemli belgeler arasındadır. Bu belgeler onaylanarak yasa haline getirilmeli ve uygulanmalıdır.

- **Ayrımcı uygulamalara ve tutumlara karşı çıkılması:** Bu tür uygulamalar özellikle genç kızları kaçakçılık olaylarına hedef yapmaktadır.
 - **Koruma amaçlı ikamet için geçici izin uygulamasının yaygınlaştırılması:** Bu sayede cinsel sömürüye maruz kalan çocuğun kaçırıldığı ülkede bir süre kalmasına izin verilmekte, bu sayede faillere karşı ifade verme imkanı ortaya çıkmaktadır.
 - **Kaçakçılık kurbanlarının toplumla yeniden bütünleştirilmesi:** Çocuklar mümkün olan her durumda aileleriyle yeniden birleştirilmeli, okula dönme dahil yaşadıkları olumsuzlukları atlatabilmeleri için kendilerine gerekli destek ve hizmetler sağlanmalıdır.
- Hep birlikte çalışıldığında, çocuklara yönelik bu saldırıyı durdurmanın

mümkün olacağını biliyorum. Bizzat karşılaştığım çocuklar, bizden tam da bunu bekliyorlar. Artık sözün ötesine geçip çocukların huzur ve güven içinde olabilecekleri bir dünya yaratmak için gerekli bütün önlemleri almamız gerekiyor.

Bu kaçakçılara; seks pazarının müşterileri gibi devasa bir kesime karşı çıkmak ürkütücü gelebilir; ama tereddütsüz böyle yapmamız gerekiyor. Eğer bir an gelip önümüzdeki görevin çok ağır olduğunu düşünür ve bundan ürkersek sağlam duralım ve Winston Churchill'in 1941 yılında Harrow Okulunda İkinci Dünya Savaşı'nın dehşetinden ürken çocuklara söylediklerini anımsayalım:

Hiçbir zaman vazgeçmeyin, küçük ya da büyük, önemli ya da önemsiz gibi görünen hiçbir şeyden vazgeçmeyin. Dürüstlük ve akliselim dışındada hiçbir şey sizi kararlılığınızdan vaz geçirmesin.

Benim arzum bütün çocukların mutlu olması. Lütfen siz de bunu benimle paylaşın ve gerçekleşmesine çalışın.

önemdedirler. Özel Oturumda çocuklara verilen ve 'Çocuklara Uygun bir Dünya' belgesinde yer alan sözler unutulamaz. Bu arada, 2002 Monterrey Mutabakatında yer alan sözlerinden yerine getirilmesi gerekir. Buna göre, resmi kalkınma yardımlarının 2006 yılına kadar yılda 18.5 milyar dolar artırılması gerekmektedir. Çok gibi görünse de, aslında öngörülen küçük bir artıştır. Binyıl Kalkınma Hedeflerinin 2015 yılına kadar gerçekleşmesi için gene aynı dönemde yaklaşık 50 milyar dolarlık ek kaynak gerekmektedir.² Bu arada, yapılan yardımların niteliği de önemlidir; bu da bağış gruplarının politikaları ile yardım alan ülkelerin öncelikleri arasında uyumu gerektirmektedir. Çocuk haklarına doğrudan katkıda bulunacak temel mallar, hizmetler ve altyapılara yapılacak yatırım çok önemlidir. Bunlar olmadan,

uluslararası kalkınma gündeminde yer alan diğer konularda yol alınması da mümkün olmayacaktır.

Her ülke sosyal ve ekonomik kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşımla benimsemelidir

Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden dört yıl sonra, 1994 yılında, 170 kadar ülke bu belgenin çocukluk dönemine ilişkin olup uluslararası ölçekte mutabakat sağlanan standartları ortaya koyduğunu kabul etmiştir. Aradan 10 yıl geçmiştir ve insan hakları konusu uluslararası gündemin başına yerleşmiştir. Ne var ki, pek az sayıda hükümet yurttaşlarına yönelik politikalarında insan hakları ilkelerini tam olarak gözetmiştir.

Kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım: Latin Amerika'dan örnekler

2003 yılı Mayıs ayında Birleşmiş Milletler kuruluşları tüm dünyada insan haklarının yaygınlaştırılmasına ve korunmasına kararlılıkla sahip çıkacaklarını belirten bir bildiri yayınladılar. Ortak Anlayış Beyanı adını taşıyan bu bildirgede, insan haklarının bütün programlara içselleştirilmesi çağrısında bulunmaktadır. Uygulanacak politikalar güçlendirme ögesi gözetilerek hazırlanmalı; kalkınma politikaları daha en başından eşitlik, katılım, herkesi kapsama ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda yönlendirilmelidir.

Yaşama, sağlık, eğitim ve korunma hakları rutin biçimde ihlal edilen çocuklar söz konusu olduğunda, bunlar hiç de soyut idealler değildir. Kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım, politikaları belirleyenlere, daha önce belki de hiç fark etmedikleri adaletsizlikleri görmelerinde yardımcı olmuştur. Bu yaklaşım, dikkatleri ve kaynakları en güç durumda olanlara yönlendirmiş, marjinalleşme ve toplumsal dışlanma gibi olguların nedenlerini ve sonuçlarını ele alan programlara ön ayak olmuştur.

Örneğin Şili'de insan hakları temelli yaklaşım, eğitim alanındaki önemli reformlardan yararlanamayan ve çok güç durumda olan çocukların belirlenmesinde UNICEF'in çabalarına temel oluşturmuştur. Şili'de ortaöğretime kayıt oranları yüksek olmakla birlikte -1990'ların sonunda yüzde 80'in üzerinde- UNICEF'in bu öğrenim kademesini kaç çocuğun fiilen tamamladığına ilişkin araştırması, öğrencilerin yaklaşık üçte birinin ortaöğrenimlerini bitirmediğini, okullarından ayrılanların yüzde 70'inin de yoksul ailelerden olduğunu ortaya koymuştur.

Şili Hükümeti bu duruma 'Herkes için Ortaöğrenim' programını başlatarak yanıt vermiştir. Bu program çerçevesinde seçilmiş okullara daha fazla kaynak ayrılmakta, yüksek risk altındaki çocuklara burs sağlanmaktadır. Böylece çocuklar iş aramak yerine okullarına devam etmektedirler. Hükümet, kırsal alanlarda okullarını bitirenlerin sayısını artırmak için, küçük ve yerel ölçekte yönetilen okullara yönelik desteğini artırmıştır. Böylece gençler, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmadan kaliteli eğitim imkanlarına kavuş-

muşlardır. Bu arada Milli Eğitim Bakanlığı da çocukların ve velilerinin eğitim sürecine katılmalarını sağlayacak politikalar benimsemiştir.

2001 yılı ortasına gelindiğinde genel olarak okul kayıt oranı 1990'daki düzeyinin 17 puan üzerine çıkmış, ortaöğrenim okul terk oranları da üçte bir oranında azalmıştı. 2003 yılında benimsenen anayasa değişikliğiyle bütün çocuklara 12 yıllık parasız eğitim imkanı tanındı. Bu gelişmeler, sonuçta diğer alanlarda bir dizi reforma ön ayak oldu. Bugün öğretmenler sınıflarında çocuk işçiliği konusunu ele alıp tartışıyor, okul dışında uzun saatler çalışmak zorunda oldukları için dersleri aksayan çocukların belirlenmesine yardımcı oluyor. Şili'deki yeni programlar, yoksul ailelere maddi yardım sağlayarak ana-babaları ve gençleri ortaöğrenimlerini tamamlamalarının kendi uzun erimli çıkarlarına olacağına ikna etmeye çalışıyor. Böylece çocuk işçiliği azalacak, toplumsal eşitsizlikler törpülenebilecektir.

İnsan haklarını temel alan yaklaşım ulusal ekonomik politikaları da

Kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım görece yenidir (*Bakınız Panel: Kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım: Latin Amerika'dan örnekler, sayfa 92*). Bu yaklaşım, yurttaş ve ülkelerinin geleceğinde söz sahibi kişiler olarak insanlara yatırım yapılmasını ve bu insanların kendi hükümetlerinden gereğinde hesap sorabilmelerini öngören uzun erimli bir bakış açısına sahiptir. Hakların insani kalkınma stratejilerinin merkezine yerleştirilmesi, ülkelere çeşitli imkanlar sağlamaktadır: Toplumun kıyılarına itilmiş yoksullar ve çocuklara daha fazla önem vermek; çocukların yaşamaları, sağlıkları ve eğitimleri açısından temel önem taşıyan mal ve hizmetlere öncelik tanımak; çocukları maruz kalabilecekleri hak ihlallerinden koruyacak ortamlar oluşturmak gibi. İstismar, sömürü, şiddet, çatışma, zorla

çalıştırma, dışlama ve ayrımcılık, çocukların korunması gereken hak ihlalleridir.

Kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım ve çocuklar için koruyucu ortam gibi yeni kavramların benimsenmesi yalnızca hükümetler açısından önemli değildir; bağlı gruplarının ve uluslararası kuruluşların da bu kavramlardan kazanacakları vardır. Kalkınma düşüncesinin on yıllar alan bir süreçte gelişip yetkinleşmesinin sonucu olarak UNICEF de kendi programlarına daha geniş bir açıdan yaklaşmaktadır. Örneğin, artık biliyoruz ki, temel görevlerimiz arasında daha önce pek ön plana çıkarılmayan bir başlık olarak çocukların eğitimlerinin silahlı çatışmalara karşın sürdürülmesi, aslında bu çocukların yaşamlarına bir istikrar ögesi kazandırmak açısından son derece önemlidir (*bakınız*

etkilemiştir. Ekvador'da 1990'ların sonundaki makroekonomik krizle birlikte UNICEF ülkenin ulusal bütçesini analiz etmiştir. Yapılan çalışma, sosyal programlara yapılan harcamaların hızla azaldığını göstermiştir. Eğitim ve sağlık alanındaki yatırımlar üç yıl içinde yarı yarıya azalmıştır ve yerli topluluklar bu kesintilerden görece çok daha ağır biçimde etkilenmişlerdir.

Bu bulgular sonucunda varılan bir anlaşmayla UNICEF, Ekonomi ve Finans Bakanlığı tarafından toplanan bilgilere dayanarak ekonomik ve toplumsal göstergeleri izlemeye başladı. UNICEF tarafından hazırlanan görsel malzemelerle ülkenin bütçesinde nelerin yer aldığı herkes tarafından görülebilir ve nerede olurlarsa olsunlar bütün Ekvadorlular tarafından rahatlıkla anlaşılabilir hale getirildi. UNICEF, az önce sözü edilen bakanlıkla yapılan anlaşmanın bir parçası olarak iddialı bir toplumsal paylaşım çalışması başlattı. Bu çalışmada, eldeki bilgiler yasama organlarında görev yapanlar, akademisyenler, iş çevreleri, medya temsilcileri, sendikalar, toplumlar ve dinsel gruplarla paylaşıldı.

UNICEF, bütçe krizinin en marjinal gruplar üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmeye yönelik programlar hazırlanmasında hükümet görevlileriyle işbirliği yaptı. Okulda beslenme ve erken dönem çocukluk programları yaygınlaştırıldı, yoksul ailelere yapılan eğitim yardımlarının kapsamı genişletildi. Bu arada UNICEF'in ülkede bir vergi reformu yapılması önerisi için derlediği veriler basında geniş yankı uyandırdı ve Ekvador Kongresi tarafından düzenlenen bir ulusal konferansın konusu oldu.

Ekonominin yeniden düzelmesi, sosyal programlara daha fazla önem verilmesi ve vergi tahsilinde sağlanan iyileşmeler sonucunda somut kazanımlar elde edildi. 2002 yılına gelindiğinde, hükümetin sosyal programlara yaptığı harcamaların payı 1996 yılına ait yüzde 19.1'i aşarak yüzde 23.2'ye ulaştı. Hükümetin vergi gelirleri de artarak gayri safi yurt içi hasılanın yüzde 6.4'ünden yüzde 13.7'sine çıktı. Belki de en önemlisi, girişimin ilk birkaç yılında, kamu harcamalarının daha eşitlikçi biçimde düzenlenmesi gerekliliği üzerinde geniş bir ulusal mutabakat ortaya çıktı. Daha önce-

leri pek az Ekvadorlu ulusal bütçedeki dengesizliklerden haberdar iken, ülkedeki en büyük yerli gruplardan birinin lideri yeni sistemin "bütçe bilgilerini demokratikleştirdiğini" belirtti.

Şili ve Ekvador'dan bu örnekler insan hakları temelli yaklaşımın UNICEF'i nasıl "en çok sayıda kişiye en çok yarar" şeklindeki faydacı ilkenin ötesine taşıdığını göstermektedir. İnsan haklarını temel alan yaklaşım, hizmetlerin muhtaç durumdakilerin 'en son yüzde 10'luk bölümüne' ulaşması için çaba göstererek ve yoksunluğun temeldeki nedenlerine eğilerek, sonuçta herke- se daha fazla yarar getirecek olan aşağıdan yukarıya ekonomik gelişmeyi özendirmektedir.

Bakınız referanslar sayfa 102.

‘Eğitim’, 3. Bölüm, Çatışmalara Sıkışan Çocuklar, sayfa 58).

Çocukluk dönemine yönelik tehditler de, bu dönemde yararlanılabilecek fırsatlar da durağan değildir: Bunlar da değişen dünyayla birlikte oluşum geçirir. Her yeni kuşağın önünde yeni sorunlar, durumlar vardır. Örneğin, uzun süre çocuk ölümlerinin başlıca nedenleri arasında olan çocuk felci hemen hemen ortadan kaldırılmıştır; ama bu kez ortaya HIV/AIDS gibi yeni bir tehdit çıkmıştır. İşin olumlu yanına bakacak olursak, 1990’larda enformasyon teknolojisinde meydana gelen sıçrama, aralarında örneğin Hindistan’ın da bulunduğu kimi gelişmekte olan ülkelere sanayileşmiş ülkelerle olan teknoloji açığını kapatma fırsatı tanımıştır. İletişim teknolojisinin belirli ülkelerde

ekonomik kalkınmanın itici gücü olacağı kesin gibidir. Ama burası da dikensiz bir gül bahçesi değildir: bu kez de çocuklar İnternet’te avlananların tehdidi altındadır ve ana-babalar çocuklarının bu ağdan nasıl yararlandıklarını izlemek zorundadır.

Cehaletin hiçbir mazereti olamaz. Yoksulluğun, ayrımcılığın, cehaletin, çalışmak zorunda kalmanın, sömürünün, ölümcül hastalıkların ve çevrenin çocukları nasıl etkilediğini bilmek, hem hükümetlerin hem de başış gruplarının yerine getirmeleri gereken bir sorumluluktur. Hesap verebilirlik ve bilgi, harekete geçmek için sağlam bir zemin sunmaktadır ve bu ikisi değişimi getirecek politika ve programlara içselleştirilmelidir.

Çin’in "dijital açığı"

İnternet’in, enformasyon ve fikirlerin serbest dolaşımını sağlama potansiyeli hakkında çok şey söylenmiş olsa da, bugün siber çağın vaat ettikleri büyük ölçüde varlıklı bir azınlığa yarar sağlamıştır. Bunun sonucunda dünya, "online" gidebilenlerle gidemeyenler olarak ikiye ayrılmıştır. Bu olgunun çocukların hakları ve özelemleri üzerindeki etkileri önemlidir ve bu önem yarın büyük olasılıkla daha da artacaktır.

Çin, bu küresel soruna iyi bir örnektir. Bu ülkede İnternet kullanıcılarının sayısı 1997 yılında 620 bin iken bugün 87 milyona ulaşmıştır ve bu sayının geçildiği tek ülke ABD’dir.^a İşin iyi yanı, bu ülkedeki İnternet kullanıcılarının yaklaşık yüzde 20’sinin çocuklar olmasıdır.^b İşin olumsuz yanı ise, Çin’deki en gelişkin altı idari birimin İnternet nüfusunun yüzde 50’sinden fazlasını oluşturmalarıdır. Buna karşılık ülkedeki en yoksul 6 idari birim İnternet kullanımında yalnızca yüzde 1’lik paya sahiptir.^c

İnternet, geleneksel olarak devlet kontrolünde olan yerleşik Çin med-

yasının etrafından dolanmaktadır. Bugün, en başta gençlerin kullandıkları 2.500’den fazla Çince "sohbet odası" vardır. Çin hükümeti ise, yeni teknolojiler yoluyla büyümenin hızlandırılması fikrini sınırsız sahiplenirken, çocukların bu tür teknolojilere erişimini beklendiği gibi "iki yanı da kesen kılıç" olarak görmektedir. Nitekim 2004 yılında Çin’deki yerel yönetimlere, toplu konutların bulunduğu alanlarla ilk ve orta dereceli okulların 200 metre yakınında İnternet kafe çalıştırılmasını yasaklama emri verilmiştir.^d

Okullara yakın İnternet kafelerin yasaklanması, kısmen, hükümetin çocukları sansürlü bilgilerden, pornografiden ve sömürden koruma kaygısına dayanmaktadır. Kamu ahlakına özel önem veren hükümet az önce sözü edilen tehlikeleri gerekçe göstererek işe sıkı sarılmış ve İnternet kafeleri 16 yaşından küçük çocuklardan büsbütün uzaklaştırmıştır.^e Bu önlem çocukları pornografiden ve şiddet içeren video oyunlardan korumuş olabilir, ama aynı şey birçok çocuğun İnternet’ten başka ve olumlu amaç-

lar için yararlanamayacak olması anlamına gelmektedir. Çünkü, tahminlere göre küçük ve orta nüfuslu yerleşimlerdeki "ağdaşların" yüzde 80’i İnternet’e ancak siber kafeler aracılığıyla ulaşabilmektedir.^f

Oysa İnternet teknolojisi, öğretim ve öğrenimde kaliteyi artırarak Çin’e, özellikle de bu ülkenin daha ücra yerleşimlerine eğitim ve kalkınma alanında sıçrama tahtası sunabilir. Çocuklar, İnternet aracılığıyla kendilerini ifade etme haklarını kullanabilirler. Karşılaştıkları sorunları tartışarak, bu yolla karar mercileri üzerinde belirli bir etki yaratarak küresel bir güç odağı haline gelebilirler. UNICEF’in kendi deneyimleri, aktif katılım ve "işe yarayan fikirlerin" paylaşılması yoluyla çocukların bizzat kendilerinin ‘Çocuklar için Uygun bir Dünya’ yaratılmasında aktif rol oynayabileceklerini göstermektedir.

UNICEF Çin Ofisi’nin son dört yıl içinde Çin Çocuk Basın ve Yayın Grubu ile birlikte yaptığı çalışmalar, İnternet’in kalkınma açısından yararlı kullanım biçimlerine kimi örnekler



Barajevo'daki Manic köyünde eski okul binasının önünde duran çocuklar. Barajevo Belgrad'ın en yoksul belediyelerinden biridir. Resimdeki çocuklar da daha önce yapılan "Sırbistan ve Karadağ'da yoksulluk ve çocuklar" başlıklı bir grup çalışmasına katılmışlardır.

© UNICEF/Serbia and Montenegro/Zoran Jovanovic Maccak

vermektedir. Çocuk grubunun 2001 yılında başlattığı web sayfası, 120 bin kayıtlı kullanıcısıyla ülkedeki çocuklar ve gençlerin başlıca web sayfalarından biri haline gelmiştir. Sayfaya her gün 1 milyona kadar varabilen kişi girmekte, çeşitli tartışma forumlarında yer alan çocuklardan siteye her gün 7-8 bin mesaj gelmektedir.

Site UNICEF'le işbirliği halinde 2002 yılında sigara karşıtı bir forum oluşturmuştur. İlgili verilerin toplanmasını amaçlayan bu foruma ilk üç ay içinde çocuklar tarafından soru formu doldurularak gönderilmiş, elde edilen bulgular daha sonra gene Internet ortamında paylaşılmıştır. Bunun ardından 200 bin çocuk sitenin sigara karşıtı kampanya için kendi mesaj ve grafiklerini hazırlama çağrısına yanıt vermiştir. Kampanya, bu ortamın yanısıra basılı ve görsel medyada da sürdürülmüştür.

2003 yılındaki SARS salgını sırasında okullar tatil edildiğinde çocuklar gene bu web sayfası aracılığıyla birbirleriyle temas etmişlerdir. Bu

kez haberler ve karşılıklı bilgilendirme, çocukların kendilerini ve ailelerini SARS'tan nasıl koruyabileceklerine ilişkindi. Forumun ürünü olan açık tartışma, halk arasında stres ve kaygının üst düzeyde olduğunu ortaya koydu ve böylece uzmanlar online danışmanlık hizmetleriyle ailelerin yardımına koştu.

Erkek çocuklar Internet başındaki zamanlarının büyük bölümünü oyunlarla geçirirken, bütün online katılımcıların üçte ikisini kızlar oluşturmaktadır. Ailelerin tek çocuklu oldukları bir toplumda kızların akranlarıyla temas etmeleri ve deneyimlerini karşılıklı olarak paylaşmaları özel önem taşımaktadır. Çünkü, bir yandan ev işleri, diğer yandan başarılarına gelebilecek olumsuzluklar, kız çocukların erkekler kadar dış teması olmasını önlemektedir.

Çin, kendisiyle sanayileşmiş dünya arasındaki dijital açığı kapatmak için Internet'i daha yaygın hale getirmeye yönelik büyük çabalar harcamıştır. Bu arada, enformasyon birikimi, veri tabanı tasarımı ve yazılım geliştirme gibi alanlarda

çok önemli ilerlemelerin kaydedildiği apaçık ortadadır.⁹ Dahası, Internet kullananların sayısı da hızla artmaya devam etmektedir. Ancak, ülkenin, sanayileşmiş dünya ile olan açığını kapatma hamlesinin kendi içindeki eşitsizlikleri artırmamasını sağlama gibi bir zorunluluğu da vardır. Çünkü, bunun getirebileceği riskler şimdiden görülmektedir ve ileride daha da artacaktır. Bugün Internet'e ulaşmaları engellenen çocuklar, yarın, küçük yaşlarında buradan edinilen enformasyon ve bilgilerle güçlenmiş ayrıcalıklı yaşitlarına yetiştirmek için çok fazla çaba harcamak zorunda kalacaklardır. Eğer Çin'deki bütün çocuklar 21. yüzyılın getirdiği fırsatlardan hep birlikte yararlanacaksa, ülkedeki dijital açık sorununun şimdiden ele alınması gerekecektir.

Kararlı bir dünya çocuk yoksulluğuna son verebilir Joseph E. Stiglitz

Gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk ve bununla nasıl mücadele edileceği son dönemlerde büyük ilgi çeken başlıklardan biridir. Bununla birlikte, **çocuklar arasında yoksulluk** sorunu daha az ele alınmıştır. Oysa bu olgu çok daha yaygındır ve uzun dönem sonuçları da daha iç karartıcıdır. Yoksulluk çocukların yaşamlarını tehdit etmektedir: En başta bu nedenledir ki, dünyanın en az gelişmiş coğrafi bölgesi olan Sahra Güneyi Afrika'da 5 yaş altı çocuk ölüm hızı dünya ortalamasının iki kat üzerindedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri ortalamasıyla karşılaştırıldığında ise bu fark 30 kata çıkmaktadır. HIV/AIDS ve silahlı çatışmalarla birlikte yoksulluk ortalama yaşam sürelerini kısaltmaktadır: 2003 yılında Sahra Güneyi Afrika'da dünyaya gelen bir çocuk 46 yıllık bir ömür bekleyebilir; oysa en varlıklı ülkelere bakıldığında bu süre 78 yıldır. En yaygın biçimde Güney Asya'da görülen malnütrisyon yalnızca fiziksel gelişmeyi kösteklemekle kalmamakta, aynı zamanda beyin gelişimini de etkilemekte ve çocukların tam potansiyellerini gerçekleştirmelerini engellemektedir. Malnütrisyon ayrıca çocuk ölümleri ve özürlülükle sonuçlanabilen hastalıklara da davetiye çıkarmaktadır.

Eğitimsizlik de çocuklar açısından ağır ve uzun dönemli sonuçlara yol açmaktadır. Oysa, birbiri ardına yapılan araştırmalar, eğitime yapılan yatırımların gerek kişilere gerekse ekonomilere yüksek getiri sağladığını göstermektedir. Ancak burada maddi kazanımların çok ötesinde bir durum söz konusudur. Eğitim olmadan çocuklar potansiyellerini ortaya koymak, eğitilmiş olmaları halinde ulaşabilecekleri varlıklı ve anlamlı bir yaşam için çok daha fazla çaba harcamak zorunda kalacaklardır. UNICEF'in tahminlerine göre 2003

yılında okul çağında olan 121 milyon çocuk okula gitmiyordu. Bu, 1990'dakinin üzerinde bir sayıdır. Gelişmekte olan ülkelere her üç çocuktan biri temel okur yazarlık için zorunlu olan ilkökulu bitirmemektedir. Bu çocuklar, okuma yazma bilmeyen ve sayıları 1 milyonu bulan yetişkinler ordusuna katılacaklardır. Yüksek gelir düzeyindeki OECD ülkelerinde çocuk başına yıllık eğitim harcamaları 7,372 dolardır ve bu rakam Sahra Güneyi Afrika için geçerli olan 38 doların 200 katıdır. Sanayileşmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasında görülen ve zaten büyük olan eşitsizlikler, düşük gelirli ülkelere eğitime yapılan yatırımlar önemli ölçüde artırılmadıkça daha da büyüyecektir.

Çocuklar arasındaki yoksulluğun genel olarak yoksulluktan daha ciddi bir sorun oluşturduğu gerçeği kimseye şaşırtıcı gelmemelidir: Dünyanın en yoksul bölgeleri aynı zamanda çocuk sayısının en fazla olduğu bölgelerdir. Az gelişmiş ülkelere nüfusun neredeyse yarısını 18 yaşından küçükler oluşturmaktadır. Oysa bu oran yüksek gelirli OECD ülkelerinde yalnızca yüzde 22'dir.

Çocukların yaşadıkları yoksulluğu bu kadar ürkütücü kılan, durumu düzeltmenin maliyetinin çok düşük olmasıdır. Bir çocuğu eğitmenin maliyeti ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, gelişmekte olan ülkelere bunun ortalama maliyeti 40 dolardır. 2015 yılında ilköğretimin evrensel kılınmasının – 2000 yılı Eylül ayında 187 ülke tarafından benimsenen ikinci Binyıl Kalkınma Hedefi- ek maliyeti yılda 9.1 milyar dolar olarak tahmin edilmektedir.^a Bu hedefin gerçekleştirilmesi için gelecek on yıl içinde yapılması gereken harcama 100 milyar doların altındadır. Bu rakamın anlamını kestirebilmek için,

2003 yılındaki küresel silahlanma harcamalarının 956 milyar dolar olduğunu anımsamak yeterlidir. Yıllık küresel askeri harcamalarda yüzde 1'lik bir kısıntı –ki bu, yalnızca 2003 yılı içinde yapılan askeri harcamaların yüzde 11'inin kesilmesi anlamına gelmektedir- dünyadaki bütün çocuklara ilkökul eğitimi sağlayabilir. Tek bir yıl içinde yapılan askeri harcamaların yüzde 10 azaltılması ise bir sonraki on yıl içinde okumaz yazmazlığı tamamen ortadan kaldırmaya yetecektir.

Sağlık alanındaki eşitsizlikler de çarpıcıdır. Burada da, gerekli kararlılık gösterildiğinde az gelişmiş ülkelerin temel sağlık hizmetleri için gerekli kaynaklar sağlanabilir. Sahra Güneyi Afrika ülkelerinin dış borç ödemelerinin hane başına getirdiği yıllık yük kabaca 80 dolardır ve bu da bir ailenin sağlık ve eğitime yaptığı harcamaların (173 dolar) ortalama olarak yarısı kadardır. Sonuç açıkça ortadadır: En yoksul ülkelerin dış borç yüklerinin daha hızlı ve daha fazla hafifletilmesi sosyal alandaki harcamalar için ek kaynak yaratacak ve bu da yoksullukla mücadeleye önemli katkı sağlayacaktır. UNICEF'in 2004 yılının tamamında çocukların aşılınmalarının getireceği maliyetle ilgili tahmini 187 milyar dolardır. Bu rakam, küresel askeri harcamaların yüzde 0.02'sidir. Dolayısıyla, küresel askeri harcamaların yalnızca yüzde 0.5'inin bağışıklama çalışmalarına yönlendirilmesi durumunda bir sonraki on yıl bütün çocukların aşılmasını eksiksiz olmaları mümkün hale gelecektir.

Çocukların yaşadıkları, sağlıklarını, eğitimlerini ve potansiyellerini tehdit eden yoksulluğu ortadan kaldırma sorumluluğu küresel bir sorumluluktur: Her ülke, bu sorumluluğunu yerine getirmek için daha fazlasını yapmalıdır.

Elinizdeki *Dünya Çocuklarının Durumu* raporunun açıkça ortaya koyduğu gibi, her toplum, çocukların gündelik olarak katlandıkları yoksunlukları azaltmak için elindeki kaynakları harekete geçirmelidir. Ancak, ekonomilerin küresel olarak karşılıklı bağımlılığıyla belirlenen günümüzde daha varlıklı ekonomilerin sorumlulukları da daha kapsamlı olmak gerekir. Çünkü bu ülkelerin harcamalara ilişkin öncelikleri ve politikaları yalnızca kendi çocuklarını değil, başka yerlerdeki çocukları da etkilemektedir.

Topun ağzında olan kendi çıkarlarımızdır. Sosyal adaletsizliğin ve umutsuzluğun bu boyutlarda olduğu bir dünya terörizmi besleyecektir. Eğitim olmadan demokrasi çoğu kez tökezler. Bir iktisatçı olarak, elimizdeki kaynakları uzun erimli çıkarlarımızı azamiye çıkartacak biçimde tahsis etmediğimizi söyleyebilirim. Kaynak olmaması, mazeret değildir ve olmamalıdır. Ancak, çocuklar arasındaki yoksulluğun ortadan kaldırılmasını salt kendi çıkarımızla ilgili bir mesele olarak da göremeyiz. Bu, aynı zamanda, ahlaken neyin doğru olduğuyla ilgilidir.

Nobel ödüllü **Joseph E. Stiglitz** bir iktisat eğiticisi olarak tüm dünyada tanınan bir kişidir. Dünya Bankası'nın eski baş ekonomisti ve Başkan Yardımcısı Stiglitz, iktisat biliminin pek çok dalına önemli katkılarda bulunmuştur. Profesör Stiglitz ayrıca iktisatta 'enformasyon ekonomisi' adı verilen yeni bir dal yaratmış, bugün yalnızca kuramcılar değil politika analistlerinin de yaygın biçimde kullandıkları önemli kavramları gündeme getirmiştir. Günümüzün önde gelen iktisat dergilerinden *The Journal of Economic Perspectives*'in de kurucusu olan Stiglitz, 20 ayrı dile çevrilen bestseller *"Küreselleşme ve Mağdurları"* adlı kitabın yazarıdır. Daha önceleri ABD'de Yale ve Stanford Üniversitelerinde, İngiltere'de ise Oxford All Souls College'de görev yapan Profesör Stiglitz şu anda New York'ta Columbia Üniversitesi'nde ders vermektedir.

Hükümetler, çocukları özellikle gözeterek sosyal açıdan sorumlu politikalar benimsemelidir. Özellikle yoksulluğun azaltılması ve HIV/AIDS'in önlenmesi gibi alanlarda insan haklarını geliştirip korumak, bu arada sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak isteyen herhangi bir hükümet için, çocukları özellikle gözetim önlemleri almak en etkili yol olacaktır. İnsan hakları ilkelerinin çocuklara ilişkin politikalara uygulanması, çok olumlu sonuçlar getirecektir. Yurttaşların sivil yaşama katılacak biçimde eğitilmeleri ve desteklenmeleri, onların çocukların gelişimini destekleme ve haklarını koruma kapasitelerini artıracaktır. Kenya, Malawi, Uganda ve Tanzanya'nın yaptığı gibi okul harçlarının kaldırılması yoksul aileleri çocuklarını okula göndermeye özendirerek, milyonlarca çocuğun eğitim haklarından yararlanmalarını sağlayacaktır.

Devlet hizmetlerinin saydamlığını ve hesap verebilirliğini artıracak mekanizmalar, bu hizmetlerin kalite açısından en üst düzeye çıkmasına yardımcı olacak, insan ve finansman kaynaklarının israfını en aza indirecektir. Marjinal grupların güçlendirilmesi ve bu kesimlere daha fazla kaynak ayrılması, toplumsal dokuyu güçlendirecek, potansiyel sosyal uyumsuzluk, çatışma ve parçalanmayı azaltacaktır. Sosyal hizmetlerle koruyucu hizmetlerin sağlanması bir tercih meselesi değil zorunluluk olmalı, yurttaşlar çocuklara ve topluma olan sorumluluklarını yerine getirmeye özendirilmelidir.

Bağış grupları ve hükümetler çocuklara yönelik sosyal fonlara yatırım yapmalıdır. Çocukluk döneminin istenilen biçimde geçmesini sağlayacak kaynaklar vardır. Bu amaçla hem resmi kalkınma yardımları artırılmalı, hem de ülkelerin kamu maliyesinde gerekli reformlar gerçekleştirilmelidir. BM Özel Çocuk Oturumunda anlaşmaya varıldığı gibi, çocuklara yönelik olup zamana bağlı ve ölçülebilir özel hedefler içeren ulusal eylem planlarının uygulanması, 'Çocuklar için Uygun bir Dünya' hedefine doğru önemli ilerlemeler sağlayacaktır. Ulusal bütçelerin çocuklar üzerindeki etkiler açısından



© UNICEF/HO01-0370/Roger LeMayne

izlenmesi ve analizi, çocuklara daha fazla kaynak ayrılması ve bu kaynakların en etkin biçimde kullanılması bakımından umut verici bir yaklaşımdır. Eğitim, sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinin yoksullara ulaşacak biçimde yönlendirilmesi, hizmet kalitesine ve etkinliğine hükümetten kaynaklanan desteklerin giderilmesi, toplum katılımının artırılması ve başarılı programlarda ölçek genişletilmesi, gelişmekte olan ülkelere yönelik Monterrey Mutabakatında yer alan gereklilikleri karşılayacaktır. Bunun için, yapılan yardımların artırılması gerekmektedir. Örneğin, silahlara ve diğer askeri donanıma yapılan harcamaların kısılmasıyla önemli ölçüde ek kaynak yaratılması mümkündür. Eğer bu harcamaların küçük bir bölümü bile sağlık ve eğitime yönlendirilebilirse, milyarlarca olmasa bile milyonlarca dolar bu alanlarda kullanılabilecektir.

Herkes çocuklara yönelik sorumluluklarını yerine getirmelidir. Tek tek kişiler, aileler, iş çevreleri ve toplumlar, çocuk haklarını koruyup yaygınlaştırmak üzere ellerindeki kaynakları ve olanakları harekete geçirmek zorundadır. Çocuklara yarar sağlayacak etkinliklere katılmak, bunları desteklemek için yapılabilecek birçok şey vardır. Okul

konseylerinde görev almak, gençlik danışmanlığı için gönüllülük, yerel bir futbol takımının sponsorluğunu üstlenmek ve çocuk haklarının ihlalinde siyasetçilere ve diğer liderlere hesap sormak, bunlar arasındadır. Yeter ki, bunun için gerekli istek ve kararlılık gösterilebilsin.

Küresel bir dava

Çocukluk, dünyamızın geleceğinin temelidir. Bugün bakıldığında gelecek pek parlak görünmese de, umutsuzluğa kapılmamalıyız. İyimserliğimizin kökleri tarihtedir. Dünya, azim ve kararlılık sergilediğinde ne kadar büyük işler yapılabileceğini göstermiştir. Üstelik bu alanda önemli ilerlemeler de sağlanmıştır. Örneğin bugün beş yaşından küçük bir çocuğun ölme olasılığı, bundan 40 yıl öncekinin yarısı kadardır. Bunu sağlayan, sağlık hizmetlerine daha iyi erişim ve çocuk ölümlerinin nedenlerinin artık daha iyi bilinmesidir. Uzmanlara göre, gerek yardım yapan gerekse yardım alan ülkelerin çabalarını artırmaları halinde Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmak hala mümkündür. Kimi ülkeler, çocuklar için koruyucu ortamlar sağlayacak girişimlere daha bugünden başlamıştır. Bu girişimler 'Çocuklar için Uygun bir Dünya' belgesinde yer alan korumayla ilgili hedeflerin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Geçmişin olumsuz deneyimlerine bakıldığında bu hedefler "idealistçe" görülebilir; ancak, ortadaki asıl engelin istek ve kararlılık eksikliği olduğu düşünülürse, hedeflerin hiç de hayalci olmayıp gerçekçilik zemininde yer aldıkları ortaya çıkacaktır.

Her çocuğun çocukluk dönemini gerektiği gibi geçirmesini sağlayacak çalışmalara pek çok kesim, çeşitli düzeylerde ve yaratıcı yollardan katkıda bulunmaktadır. Bu örneği başkalarının da izlemesi gerekir.

REFERANSLAR

BÖLÜM 1

- 1 BM Genel Kurulu eski Başkanı Joseph N. Garba'nın Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulü üzerine yaptığı yorumlara bakınız, *UN Chronicle*, Mart 1990.
- 2 Bel Geddes, Joan, *Childhood and Children: Acompendium of customs, supersitions, theories, profiles and facts*, Oryx Press, Phoenix, 1997, s.2; ve UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu 1996*, Oxford Univertsity Press for UNICEF, New York s. 14.
- 3 Bel Geddes, a.g.e., s. 6-7.
- 4 Santos Pais, Marta, 'UNICEF için bir İnsan Hakları Kavramsal Çerçevesi', *Innocenti Essays No. 9*, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, 1996, s. 6.
- 5 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Progress since the World Summit for Children: A statistical review*, UNICEF, New York, 2001.
- 6 Dünya Sağlık Örgütü, 'Çocuk felci eradikasyonu: Çocuk felcine son, şimdi her zamankinden daha gerekli', 15 Ocak 2004.
- 7 2003 yılı için geçerli olan 10.6 milyonluk 5 yaş altı ölümlerden hareketle hesaplanmıştır.
- 8 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, *İnsani Kalkınma Raporu 2003*, UNDP için Oxford University Press, New York, 2003, s. 45. 1990 ile 2003 yılları arasında silahlı çatışmalar yüzünden 3.6 milyon insan ölmüştür. Rapora göre, ölü ve yaralıların yüzde 90'ını sivililer oluşturmaktadır ve sivil kayıpların en az yarısı da çocuklardır. Bir çıkarsama yapılacak olursa, çocuklar, silahlı çatışmaların yol açtığı ölüm ve yaralanmalar içinde yüzde 45'lik bir paya sahiptir.
- 9 BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004: A joint report of new orphan estimates and a framework for action*, USAID için Nüfus Sağlık ve Beslenme Bilgileri Projesi, Washington D.C., Temmuz 2004, s. 3.

BÖLÜM 1 PANELLER

Koruyucu ortam

Bilgiler, UNICEF Çocuk Koruma Bölümü Program Dairesi tarafından sağlanmıştır, New York, 2004.

Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşamaması: Çocuklar açısından yaratacağı sonuçlar

Bu panelde yer alan analiz çeşitli kaynaklardan hareketle yapılmıştır: BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004*, a.g.e., s. 14, 29; UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu 2004*; UNESCO, *Education for All Global Monitoring Report 2003/4*, UNESCO, Paris, 2003, s. 8; Oxfam International: 'Monterrey'de Son Şans: Yoksullukla mücadele görevinin başarılmaması', Oxfam International Bilgilendirme Raporu 17, 13 Mart 2002; Gordon, David, vd., *Child Poverty in the Developing World, the Policy Press*, Bristol, Ekim 2003; WHO, UNICEF ve BM Nüfus Fonu, *Maternal Mortality in 2000*, WHO, Cenevre, 2000; Dünya Bankası ve IMF, *Global Monitoring Report 2004; Policies and Actions for Achieving the Millennium Development Goals and Related Outcomes*, Dünya Bankası, Washington D.C., 2004; s. 33-48.

Temiz içme suyu imkanlarına erişim, Su ve Sanitasyon Ortak İzleme Programı (JMP) tarafından tanımlandığı biçimiyle gelişkin içme suyu imkanları kullanan nüfus yüzdesi olarak hesaplanmıştır. Tanım sorunlarını çözmek için JMP, hem su hem de sanitasyon tesislerini "geliştirilmiş" ve "geliştirilmemiş" olarak iki sınıfa ayırmaktadır. Temiz suyun farklı biçimde tanımlanması, bir BKH olarak temiz suya erişim alanında sağlanan ilerlemeyi farklı gösterebilir. Örneğin DB ile IMF'nin 2004 yılı Ortak İzleme Raporunda bu hedefin menzilin çok dışında kaldığı belirtilmektedir.

BÖLÜM 2

- 1 UNICEF 'Zengin Ülkeler Çocuk Yoksulluğu Sıralaması'ndan derlenmiştir. *Innocenti Report Card No. 1*, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, Haziran 2000, s. 24.
- 2 BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar, Yoksulluk ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Anlaşması, 10/05/2001, E/C.12/2001/10, 10 Mayıs 2001, paragraf 8.
- 3 Dünya Bankası, *World Development Indicators 2003*, Dünya Bankası, Washington D.C., 2003, s.5. Kişi başına günde 1 ya da 2 dolarlık yoksulluk eşiği halen 1990 fiyatlarına göre hesaplanmakta ve ülkeler arasında mal ve hizmet fiyatları farklılıkları için uyarlanmaktadır.
- 4 BM, Binyıl Kalkınma Hedefi 1: Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması. BYK 1 çerçevesindeki birinci hedef, günde 1 dolardan az kazanarak yaşayanların oranının 1990 ile 2015 yılları arasında yarı yarıya azaltılmasıdır; 2'inci hedef ise, gene aynı dönem içinde, açlık çekenlerin oranının yarı yarıya azaltılmasıdır.
- 5 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, *İnsani Kalkınma Raporu 1997*, UNDP için Oxford University Press, New York, 1997, s. 17.

UNDP tarafından 1990 yılında kullanılmaya başlanan İnsani Kalkınma Endeksi (İKE) insani kalkınmanın üç boyutuna ağırlık veren özel bir ölçümdür: yaşam süresi, bilgi ve yaşam standartları. UNDP ayrıca iki insan yoksulluğu endeksi geliştirmiştir: İnsan Yoksulluğu Endeksi 1 (İYE-1) gelişmekte olan ülkelerde yukarıdaki üç boyutta yoksulluğu belirlemektedir. İYE-2 ise, seçilmiş OECD ülkelerini de katarak bunlara toplumsal dışlanma boyutunu da eklemektedir.

- 6 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, *İnsani Kalkınma Raporu 2003*, UNDP için Oxford University Press, New York, 2003, s. 68.
- 7 Bunlar (Çin dışında) Nüfus ve Sağlık Araştırmalarıdır (NSA). Bu toplam örneklemdeki çocuk sayısı hemen hemen 1.2 milyondur (gelişmekte olan ülkelerde yaşayan her 1.500 çocuktan yaklaşık biri). Çocukların yaşamlarına ilişkin bilgiler annelerinden ya da çocuklara bakan kişilerden derlenmiştir. *Dünya Çocuklarının Durumu 2005* raporunda yer alan çocuk yoksulluğu ile ilgili sayısal tahminler, çeşitli NSA ve ÇGKA'lardan derlenen bilgilerin eklenmesiyle güncellenmiştir.
- 8 Gordon, David, vd. *Child Poverty in the Developing World*, The Policy Press, Bristol, Ekim 2003. Bu araştırma, 46 ülkede yapılan hanehalkı araştırmalarından (Çin dışındakilerde NSA) elde edilen verileri kullanarak çocuk yoksulluğu ile ilgili tahminlerde bulunmaktadır. Yoksulluğun burada gösterilen yedi boyutuna ek olarak çalışma ayrıca temel sosyal hizmetlere erişimi de değerlendirmiştir. Bu erişimde kullanılan ölçütler, herhangi bir okulla arada 20 km mesafe bulunması ve doktoru olan herhangi bir sağlık kuruluşu ile arada 50 km mesafe bulunmasıdır. Bu tür bilgiler ancak az sayıda ülke için bulunabildiğinden, ileri derecede yoksulluğun bu yönüyle ilgili toplam bilgi edinmek mümkün olmamıştır. Bununla birlikte, burada belirtilen eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanma bilgileri, gelişmekte olan birçok ülkede hizmetlere erişimin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacılar, iki ya da daha fazla ileri derecede yoksulluğu mutlak yoksulluk göstergesi saymışlardır. "Mutlak yoksulluk" kavramı bu raporda kullanılmamaktadır.
- 9 Morris, Saul., vd., Uluslararası Gıda Politikaları Araştırma Enstitüsü, 'Beslenme Alanındaki Müdahalelerde Coğrafi Esas Gözetilmesi Kentlerde Anlamlı Olur mu? Abidjan ve Accra'dan kanıtlar', *Tartışma Raporu no. 61, Özet*, Washington D.C., Nisan 1999.
- 10 Kabeer, Naila, *Gender Mainstreaming in Poverty Eradication and the Millennium Development Goals: A handbook for policy makers and other stakeholders*, Commonwealth Sekreterliği/IDRC/CIDA, Londra, 2003, s. 76.

- 11 ILO, *A Future Without Child Labour: Global report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*, ILO, Cenevre, 2002, ss. 17-18.
- 12 a.g.e.
- 13 a.g.e.
- 14 Hristiyan Çocuk Fonu, 'Yoksulluğa Verilecek Yanıtın Belirlenmesi: Yoksulluk içindeki Çocuklara Yardımda Kavramsal Değerlendirme ve Sonuçlar', Çocuklar ve Yoksulluk Dizisi, Bölüm III, CCF, Richmond, 2003, s. 7.
- 15 Minujin, Alberto, ve Enrique Delamonica, 'Açıya Dikkat! Çocuk Ölümlerindeki Eşitsizlikler Artarken', *Journal of Human Development*, c. 4, no. 3, Kasım 2003, s. 403.
- 16 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Report on the Situation of Children and Adolescents in Brazil*, UNICEF Brezilya 2004. Okuma yazma bilmeyenlerle ilgili rakam yalnızca 12-17 yaş grubundaki çocuklarla ilgilidir.
- 17 Dünya Bankası, *World Development Report 2000/2001*, Dünya Bankası için Oxford University Press, Oxford 2001, s. 27.
- 18 Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, *İnsani Kalkınma Raporu 2003*, a.g.e., s. 39.
- 19 a.g.e., s. 73.
- 20 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Progress for Children*, c.1, New York, Ağustos 2004, ss. 8, 12.
- 21 Dokuz ülkeden üçü ve bir Hindistan eyaletinin pozitif rol modeli olarak gösterildiği kaynak, Mehrotra, Santosh, ve Richard Jolly, ed. *Development with a Human Face: Experiences in social achievement and economic growth*, Clarendon Press, Oxford, 1997.
- 22 Dünya Bankası ve IMF, *Global Monitoring Report 2004*, Dünya Bankası, Washington D.C., 2004, ss. 36-37.
- 23 Noorbakhsh, Farhad, Alberto Paloni ve Aili Youssef, 'Beşeri sermaye ve gelişmekte olan ülkelere FDI akışları: Yeni ampirik kanıtlar', *World Development*, c. 29, no. 9, 2001, ss. 1593-1610.
- 24 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, 'Geçiş On Yılı: ODA/BDT ve Baltık ülkelerinde MONEE Projesi, *Regional Monitoring Report no. 8*, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, 2001.
- 25 Erikson, Dan, Annie Lord ve Peter Wolf, *Cuba's Social Services: A review of education, health and sanitation* (Dünya Bankası Dünya Kalkınma Raporu 2004 hazırlıkları için yaptırılmıştır), Ocak 2002, s. 5.
- 26 Monroy Peralta, Jose Guillermo, 'Yoksulluk azaltma stratejilerinde çocuklar ve gençlere

ilişkin bir masa başı değerlendirmesi: İnsan hakları açısından konu' (Politika ve Planlama Bölümü Küresel Politika Dairesine sunulan yayınlanmamış rapor, UNICEF, Nisan, 2004).

- 27 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, 'Zengin Ülkeler Çocuk Yoksulluğu Sıralaması', a.g.e., s.8.
- 28 Çocuk İşçiliğini Önleme Uluslararası Programı (IPEC), *Investing in Every Child: An economic study of the costs and benefits of eliminating child labour*, ILO, Cenevre, Aralık 2003.
- 29 Uluslararası Çalışma Ofisi, *A Future Without Child Labour*, a.g.e., s. 101.
- 30 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, 'Brezilya: Korumacı ortam yararlarını sergiliyor' (iç belge). Yıllık hanehalkı araştırmalarından seçilen örneklerden derlenen veriler. Bu hanehalkı araştırmaları 1995-2002 döneminde Brezilya Ulusal İstatistik ve Coğrafya Enstitüsü tarafından yürütülmüştür.
- 31 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, 'Yoksulluğun Çeşitli Yüzleri: Sırbistan'da çocuk yoksulluğu araştırması (nihai rapor), Belgrad, Aralık 2003, s. 38.

BÖLÜM 2 PANELLER

Yoksulluk çocukları haklarından yoksun bırakır

- a 2003 yılı 5 yaşından küçükler ölüm hızı kullanılarak hesaplanmıştır.
- b BM, Biz Çocuklar: Çocuklar için Dünya Zirvesi on yıl sonu değerlendirme raporu, Genel Sekreter raporu, A/S-27/3, BM, New York, 4 Mayıs 2001.
- c WHO, 'Yeni Geliştirilen Aşılar-Araştırma ve Geliştirme' Aşı Araştırmaları Girişimi, WHO, Cenevre, Nisan 2003, s. 5.
- d Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Facts for Life*, UNICEF, New York, 2002, ss. iv, 52.
- e Mikronütriye girişimi ve UNICEF, *Vitamin and Mineral Deficiency: A Global progress report*, Mikronütriye Girişimi, Ottawa, 2003, s. 13.
- f Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Dünya Çocuklarının Durumu 2004*, UNICEF, 2003.
- g O'Malley, Kate, 'PRSP Süreçlerine Katılan Çocuklar ve Gençler: Çocuk Esirgeme deneyimlerinden dersler', Çocuk Esirgeme Fonu, Londra, 2004.

Çocuk yoksulluğuna ilişkin tanımlar

Gordon, David, vd. *Child Poverty in the Developing World*, a.g.e.

Oportunidades: İşe yarayan bir yoksullukla mücadele programı

UNICEF Meksika Ofisi tarafından sağlanan bilgiler, 2004; Ulusal Halk Sağlığı Enstitüsü, Sosyal

Antropoloji Araştırma ve Çalışmaları Merkezi, Oportunidades adı verilen İnsani Kalkınma Programı Dış Değerlendirme Sonuçları 2003, Mart 2004, ve Oportunidades programı.

BÖLÜM 3

- 1 Sudan'ın güneyindeki iç savaş 1955 yılında başlamakla birlikte, 1972 ile 1983 yılları arasında bir barış dönemi yaşanmıştır.
- 2 Stockholm Barış Araştırmaları Enstitüsü, 'Ek 3A: Belli başlı silahlı çatışma kalıpları, 1990-2003', *SIPRI Yearbook 2004*, Oxford University Press, New York, 2004.
- 3 Otunnu, Olara, A., 'Çocuklar ve Güvenlikle ilgili Özel Yorum', *Disarmament Forum 3*, BM Silahsızlanma Araştırmaları Merkezi, Cenevre, 2002, ss. 3-4.
- 4 Colier, P., vd., *Breaking the Conflict Trap: Civil war and development policy*, Dünya Bankası Politika Araştırmaları Raporu, DB ve Oxford University Press, Washington D.C., 2003, ss. 23-24.
- 5 BM, Azgelişmiş ülkeler 2001-2010 dönemi eylem programının uygulanması bağlamında yoksullukla mücadele için kaynakların seferber edilmesi ve uygun ortamlar oluşturulması, Genel Sekreterin raporu, E/2004/54, BM, New York, 23 Nisan 2004, s.14.
- 6 BM İnsani Olaylar Eşgüdüm Dairesi, Durum Raporu, 'Endonezya OCHA daily sitrepon Aceh No:24 8 Haziran 2003.
- 7 Çocuk Asker Kullanımını Önleme Koalisyonu, *Child Soldiers Newsletter*, sayı: 11, Londra, Mayıs 2004,.
- 8 BM, Çocuklar ve silahlı çatışma, Genel Sekreter raporu, A/58/546-S/2003/1053, BM, New York, 10 Kasım 2003, ss. 5, 9-10.
- 9 Machel, Graça, *The Impact of War on Children*, UNICEF/UNIFEM için Hurst and Company, Londra, 2001, s. 1.
- 10 BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, *Global Refugee Trends*, UNHCR, Cenevre, 15 Haziran 2004; ve Norveç Mülteciler Konseyi, *Internal Displacement: A global overview of trends and developments in 2003*, Küresel IDP Projesi, Cenevre, Şubat 2004.
- 11 Machel, *The Impact of War on Children*, a.g.e., s. 55; ve UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu 1996*, Oxford University Press for UNICEF, New York, 1999, s.19.
- 12 Machel, *The Impact of War on Children*, a.g.e., s.57.
- 13 Kara Mayınlarının Yasaklanması için Uluslararası Kampanya, *Landmine Monitor Report 2003: Toward a mine free world*, İnsan Hakları Gözlem, New York, 2003, s. 39.

14 a.g.e.

15 İnsan Hakları Gözlem, *Off Target: The conduct of the war and civilian casualties in Iraq*, İnsan Hakları Gözlem, New York, Aralık 2003.

16 BM, Silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların korunması, A/RES/48/157, BM, New York, 20 Aralık 1993.

17 BM, Çocukların Haklarının Yaygınlaştırılması ve Korunması: Silahlı çatışmaların çocuklar üzerindeki etkisi, Genel Sekreterin notu, A/51/306, BM, New York, 26 Ağustos 1996.

18 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Dünya Çocuklarının Durumu 1996*, s. 40-41.

19 BM Anlaşmalar dairesinden edinilen bilgi, Genel Sekretere Teslim edilen Çok Taraflı Anlaşmalar, BM, New York.

20 Birleşmiş Milletler, Çocuklar ve silahlı çatışmalar, Genel Sekreterin raporu, a.g.e., s. 6.

21 Rehn, Elisabeth ve Ellen Johnson Sirleaf, 'Kadınlar, Savaş ve Barış: Silahlı çatışmaların kadınlar üzerindeki etkileri ve kadınların barış tesisinde rolü ile ilgili bağımsız uzman değerlendirmesi', *Progress of the World's Women 2002*, c. 1, UNIFEM, New York, 2002, s. 124.

22 BM Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Yönetmeliği, A/CONF. 183/9, BM, New York, 17 Temmuz 1998.

23 Gibbons, Elizabeth D., *Sanctions in Haiti: Human rights and democracy under assault*, Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi ile ortak yayın, Praeger, Westport, Ocak 1999, ss. 20, 22-23, 95.

24 Sri Lanka'da Barış, Basın Açıklaması, 'Bölgesel başışıklama gününde yarım milyonun üzerinde çocuğa çocuk felci aşısı yapıldı', 21 Ekim 2003.

BÖLÜM 3 PANELLER

Kız çocuklar: anlatılmamış öykü

McKay, Susan, ve Dyan Mazurana, *Where Are the Girls – Girls in fighting forces in Northern Uganda, Sierra Leone and Mozambique: Their lives during and after war*, Haklar ve Demokrasi, Montreal, Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı Çocuk Koruma Araştırma Fonu desteğinde, Mart 2004; Mazurana, Dyan ve McKay, 'Çocuk Askerler-Ya kızlar?' *Bulletin of the Atomic Scientists*, Eylül/Ekim 2001, c. 57, no. 5, ss. 30-35; ve Brett, Rachel, 'Kız Askerler: Varsayımlara meydan okunması', Quaker BM Ofisi, New York, 2002.

UNICEF'in çatışma ve istikrarsızlık ortamlarındaki çocuklara ilişkin taahhütleri

Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Core Commitments for Children in Emergencies*, UNICEF, New York, Haziran 2004.

BÖLÜM 4

1 BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004: A joint report of new orphan estimates and a framework for action*, USAID için Nüfus Sağlık ve Beslenme Bilgileri Projesi, Washington D.C., Temmuz 2004, s. 7.

2 a.g.e., s. 29.

3 Mushati, P., vd., 'Yetişkin ölümleri ve Zimbabwe'nin doğusunda AIDS'in etkilediği kasabalar, çiftlikler ve köylerde hane geçiminin erozyonu', AIDS'in Demografik ve Sosyo-Ekonomik Etkilerine ilişkin Ampirik Kanıtlar Bilimsel Toplantısına sunulan rapor, 26-28 Mart 2003, Durban, Güney Afrika, ss. 8-10.

4 a.g.e., s.12.

5 BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004*, s. 10.

6 Wakhweya, Angela vd., 'Uganda'da annesiz/babasız çocukların durum analizi: Annesiz/babasız çocuklar ve haneleri: Çocukların bugünününün ve geleceklerinin korunması', Uganda Hükümeti ve Uganda AIDS Komisyonu, Kasım 2002, s. 74.

7 Steinberg, M., vd. 'Haneler HIV/AIDS salgınının etkilerine nasıl karşı koyuyor: Güney Afrika'da AIDS'den etkilenen haneler üzerine bir araştırma', Henry J. Kaiser Aile Vakfı, Washington D.C., Ekim 2002.

8 BM HIV/AIDS Ortak Programı ve Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Children orphaned by AIDS: Front-line responses from eastern and southern Africa*, UNICEF ve UNAIDS, New York, Aralık 1999, s. 4.

9 BM HIV/AIDS Ortak Programı, *2004 Report on the Global AIDS Epidemic*, UNAIDS, Cenevre, Haziran 2004, s. 63.

10 Musengeh, A.C.S., vd. 'HIV/AIDS ve Zambiya'da Çocuk İşçiliği: Hızlı değerlendirme', Rapor no. 5, IPEC, ILO, Cenevre/Lusaka, 2003.

11 Mwami, J.A., A.J. Sanga ve J. Nyoni, *Tanzania-Child Labour in Mining: A rapid assessment*, IPEC, ILO, Cenevre, Ocak 2002.

12 Kifle, A., 'Etiyopya- Addis Ababa'da Çocuk Ev Hizmetçileri: Hızlı bir değerlendirme', ILO-IPEC, Cenevre, Temmuz 2002, ss. ix, 17, 19, 27.

13 BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004*, s. 18.

14 BM HIV/AIDS Ortak Programı, BM Çocuk Fonu ve ortaklar, 'HIV/AIDS'li bir dünyada yaşayan annesiz/babasız ve güç durumdaki

çocukların korunması, bakımı ve desteklenmesi için bir çerçeve', UNAIDS, Bangkok, Temmuz 2004.

15 BM HIV/AIDS Ortak Programı, *2004 Report on the Global HIV/AIDS Epidemic*, s. 13.

16 BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004*, s. 14.

17 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu.

18 BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004*, s. 14.

19 Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, *Africa's Orphaned Generations*, UNICEF, New York, Kasım 2003, s. 8.

20 BM, 'Kadınlar ve AIDS Küresel Koalisyonu, BM HIV/AIDS Ortak Programı, 'Geleceği Hep Birlikte Karşılama: Genel Sekreterlik Güney Afrika Kadınlar, Kız Çocuklar ve HIV/AIDS Özel Görev Biriminin raporundan, UNAIDS, Güney Afrika, Temmuz 2004, s.19.

21 BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004*, s. 5.

BÖLÜM 4 PANELLER

Küresel HIV/AIDS tehdidi

a WHO, *The World Health Report 2004*, Cenevre, 2004, s. 2; ve BM HIV/AIDS Ortak Programı, *Report on the Global HIV/AIDS Epidemic*, a.g.e., s. 30.

b BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004*, s. 10.

c 2003 yılı prevalansı.

d BM HIV/AIDS Ortak Programı ve WHO, 'Afrika Ağırlıklı bir HIV/AIDS Salgını Tarihi', Gelişmekte Olan Ülkelerde HIV/AIDS ve Yetişkin Ölümleri Çalıştayı, New York, 8-13 Eylül, 2003.

e Diğer bütün bilgiler, BM HIV/AIDS Ortak Programından derlenmiştir, *2004 Report on the Global AIDS Epidemic*, a.g.e.

HIV/AIDS'in "feminizasyonu"

BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink 2004*, a.g.e.; BM HIV/AIDS Ortak Programı, *2004 Report on the Global AIDS Epidemic*, a.g.e.; *AIDS Epidemic Update 2003*, UNAIDS, Cenevre 2003 ve 'Kadınlar ve AIDS: Büyüyen bir Sorun', UNAIDS, Temmuz 2004.

HIV/AIDS'li çocuklar

BM HIV/AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu ve ABD Uluslararası Yardım Ajansı, *Children on the Brink* 2004.

Antiretroviral tedavi: HIV/AIDS'li yetişkin ve çocukların yaşam sürelerinin uzatılması

- ^a WHO, *The World Health Report 2004*, a.g.e., s.21.
- ^b WHO, '5'e kadar 3' –Tedavi Açığının Kapatılması: Tarihin Değiştirilmesi, WHO, Cenevre, 2004.
- ^c WHO, *The World Health Report 2004*, a.g.e., s.21.
- ^d Chirac, Pierre, 'AIDS'in etkisini hafifletmek için antiretroviral ilaçlara erişimin sağlanması: Alternatifler üzerine', *AIDS, Public Policy and Child Well Being*, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, 2002; ve BM HIV/AIDS Ortak Programı, *2004 Report on the Global HIV/AIDS Epidemic*, a.g.e. s.103.
- ^e Peder Nyansanko Ni-Niku'nun Tüm Afrika Kiliseler Konferansı HIV/AIDS Liderler Zirvesinde yaptığı konuşma için bkz. WHO, 'Afrika'daki kilise başkanları zirvesi 5'e kadar 3 girişiminin arkasında', 2004.
- ^f Laurent, Christian, vd., 'Kamerun'da HIV enfeksiyonu olan yetişkinlere nevirapin, stavudin ve lamivudinden oluşan sabit doz genetik ilaç verilmesinin etkisi ve güvenliliği: açık etiketli deneme', *The Lancet*, c. 364, 3 Temmuz 2004, ss. 29-34.
- ^g Marins, J.R.P. ve diğerleri 'Brezilya'daki AIDS hastalarının yaşamında çarpıcı iyileşme', *AIDS* 2003, c. 17, no. 11, ss. 1675-1682.
- ^h Dünya Bankası, 'Kaynakları Sınırlı Ortamlarda ARV Tedavisi Sağlanması: İlaç direnci ve bağımlılığı sorunları', Toplantı Özeti, DB Küresel HIV/AIDS Programı, 17-18 Haziran 2003.

Çin'in "dijital açığı"

- ^a 'Çin'de Internet kullananların sayısı 87 milyona ulaştı', *Washington Times*, 21 Haziran 2004.
- ^b 'Çin'de Internet'in gelişimi 12. istatistik araştırma', Çin Internet Enformasyon Merkezi, Haziran 2003, s.7.
- ^c 'Çin'de dijital açığın kapatılması: Örnek uygulamalar ve gelecekteki girişimler', Planet Finance, Çin, 2004.
- ^d 'Okulların ve toplu konutların bulunduğu yerlerde Internet kafe yasağı', *Xinhua*, 24 Mart 2004.
- ^e 'Çin 16 yaşından küçüklere siber kafeleri yasakladı', *BBC Haberler*, 11 Ekim 2002.
- ^f 'Çin gelişirken kaybeden yok', *China Daily*, 20 Mart 2004.
- ^g 'Dijital Açığın Kapatılması- Telekomünikasyon Alanında Kalıcı bir Konu' Enformasyon Sanayii Bakan Yardımcısı Zhang Chunjiang'ın açıklaması, Çin, 18 Mart 2002.

BÖLÜM 5

¹ BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü,

² Dünya Bankası ve IMF, *Global Monitoring Report 2004*, Dünya Bankası, Washington D.C., 2004, s.iii.

BÖLÜM 5 PANELLER

Kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım: Latin Amerika'dan örnekler

UNICEF Politika ve Planlama Bölümü Küresel Politika Dairesi tarafından hazırlanan iç bilgilendirme notları, 2004; ve 'İnsan Hakları Temelli Yaklaşım: Ortak anlayış beyanı', UNICEF, *Dünya Çocuklarının Durumu* 2004, ss. 91-93.

İSTATİSTİK TABLOLAR

Dünyadaki ülkelerin ve bölgelerin, çocukların refahına özel önem veren ekonomik ve sosyal istatistikleri

Veriler üzerine genel not.....	sayfa 104
Sembollerin açıklanması	sayfa 104
Beş yaş altı ölümlere göre sıralama	sayfa 105
Özet göstergeler.....	sayfa 140
İnsani gelişmenin ölçümü:	
10.tabloya ilişkin sunuş.....	sayfa 141

TABLOLAR	1 Temel göstergeler.....	sayfa 106
	2 Beslenme	sayfa 110
	3 Sağlık	sayfa 114
	4 HIV/AIDS	sayfa 118
	5 Eğitim	sayfa 122
	6 Demografik göstergeler	sayfa 126
	7 Ekonomik göstergeler.....	sayfa 130
	8 Kadınlar	sayfa 134
	9 Çocuğun korunması.....	sayfa 138
	10 İlerleme hızı	sayfa 142

Veriler üzerine genel not

Buradaki istatistik tablolarda sunulan verilere, tanımlar, kaynaklar ve sembollere ilişkin açıklamalar eşlik etmektedir. Mümkün olan her yerde, sorumlu Birleşmiş Milletler kuruluşunca elde edilen resmi hükümet verileri kullanılmıştır. Bu anlamda uluslararası standartlara göre yapılmış tahminlerin elde olmadığı durumlarda ise tablolar diğer kaynaklardan yararlanmıştır ki, bunların arasında ilgili UNICEF ülke temsilcilikleri başta gelmektedir. Mümkün olduğu yerlerde yalnızca kapsamlı ya da temsil niteliği olan ulusal veriler kullanılmıştır.

Veri kalitesinin, yakın zamanlarda insan eseri ya da doğal felaketlere uğramış ülkelerde bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiş olması muhtemeldir. Ülkedeki temel altyapının tahrip olduğu ya da önemli nüfus hareketlerinin gerçekleştiği durumlarda bu söylenen özellikle geçerlidir.

Göstergelerden bazıları, örneğin yaşam beklentisi, toplam doğurganlık, kaba doğum ve ölüm hızlarına ilişkin veriler, Birleşmiş Milletler Nüfus Dairesi tarafından yürütülen rutin tahmin ve projeksiyon çalışmalarının bir parçasını oluşturmaktadır. Gerek bunlar, gerekse uluslararası planda yapılan tahminler düzenli olarak gözden geçirilmektedir. Buradaki kimi verilerin daha önceki UNICEF yayınlarına göre farklı olmasının nedeni de budur.

Bu yılın raporunda iki tablo gözden geçirilip önemli ölçüde değiştirilmiştir. Tablo 4'te yer alan HIV/AIDS'le ilgili bilgi ve davranış göstergeleri, kalite ve karşılaştırılabilirlik açısından titiz biçimde gözden geçirilmiş, kimi veriler çıkartılırken önemli ölçüde yeni veriler tabloya dahil edilmiştir. HIV taşıyan insan sayısı ile ilgili olarak UNAIDS tarafından yapılan tahminler de gene titiz biçimde gözden geçirilmiştir ve şimdi ilgili tabloda belirsizlik alanları da verilmektedir. Çocuk korumayla ilgili 9. tabloya çocuk yaştaki evlilikler ile ilgili yeni veriler eklenmiştir. Ayrıca, çocuk işçiliği, doğumda nüfus kaydı ve kadın sünneti gibi başlıklarda bu kez daha fazla sayıda ülke için bilgi verilmektedir. Bu göstergelere ilişkin daha ayrıntılı bilgiler tablolardan sonra verilen notlarda yer almaktadır.

Ayrıca, 1, 3 ve 8. tablolarda önemli değişiklikler yapılmıştır. Örneğin Tablo 1'de net ilkökul kayıt/devamlılık göstergesi, bunların bulunduğu yerler için 1999-2003 dönemi hanehalkı araştırmalarında yer alan devamlılık verilerinden hareketle, diğer yerler için ise UNESCO/UIS (UNESCO İstatistik Enstitüsü) tarafından bildirilen idari kayıt rakamlarından kalkarak hesaplanmıştır. Bu da, ağırlık verilen gösterge-

nin kayıttan devamlılığa kayması anlamına gelmektedir.

Sağlıkla ilgili veriler bu yıl iki önemli değişikliğe uğramıştır. Tablo 3'te içme suyu ve sanitasyonla ilgili veriler güncellenmiş, bu arada sanitasyon kapsamının tahmin yönteminde küçük bir değişiklik yapılmıştır. Daha önceki tahminlerde, tanımlı yetersiz yapılan helalara ilişkin "iyileştirilmiş" notu bulunmaktaydı. Bu yılın raporunda ise, hela tipine göre daha ayrıntılı bir döküm yapılarak sanitasyon imkanlarının bu bölümüne bir düzeltme faktörü eklenmiştir. Böyle bir dökümün bulunmadığı yerlerde ise, iyi tanımlanmamış hela (örneğin basit hela çukurları kullananlar) kullanan yalnızca nüfusun yarısı bu alanda "iyileştirilmiş" imkanlardan yararlanıyor sayılmıştır. Yöntemde yapılan bu değişiklik, örneğin Sahra Güneyi Afrika gibi "geleneksel" helaların çok yaygın olduğu yerlerde sanitasyon kapsamındaki nüfusta azalmaya yol açmıştır. Bu alanda daha fazla araştırma yapıldıkça, daha yeterli tanımlara ve eldeki imkanların daha ayrıntılı dökümüne ulaşıldıkça, sanitasyonla ilgili tahminler de daha fazla kesinlik kazanacaktır.

Bu tabloda yapılan diğer bir değişiklik de ağızdan sıvı tedavisiyle ilgili gösterge üzerindedir. Şimdi ağızdan sıvı tedavisi görenler, 5 yaşından küçük olup ishal sırasında ORS paketleri, tavsiye edilen ev yapımı sıvılar, alınan sıvının artırılması ve bu arada emzirmenin de sürdürülmesi gibi uygulamalardan yararlanabilen çocuk yüzdesi olarak verilmektedir. Daha önceki gösterge ise yalnızca sıvı alımını artıranlar ve beslenmeyi sürdürenler temeline dayanmaktaydı.

Tablo 8'de anne ölüm hızlarıyla ilgili üç sütun bulunmaktadır. Bu sütunlardan biri yetkili makamlar tarafından bildirilen verileri içermektedir. İkinci sütun, anne ölümlerinde hayli yaygın görülen eksik bildirim ve yanlış sınıflandırma gibi sorunlar nedeniyle gereken düzeltmeleri ve ayrıca verisi olmayan ülkeler için yapılan tahminleri vermektedir. Bu yıl eklenen üçüncü sütun ise yaşam boyu anne ölüm riskini vermektedir. Anne ölüm hızı, bir kez gebe kaldığında bir kadının öleme riskinin ölçüsüdür. Yaşam boyu risk göstergesi, kadının doğum yapabileceği dönem boyunca bu kümülatif riski göstermektedir. Bu göstergenin düşük değerde olması, yaşam boyu anne ölüm riskinin yüksek olduğunu gösterir.

Bu tablolara ek olarak, her tablonun sonunda kullanılan bölgesel ülke gruplarında da değişiklik yapılmıştır. Belirtilen şu ülkeler, artık sanayileşmiş ülkeler bölge ortalamalarına dahil edilmektedir: Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya ve Slovakya.

Sembollerin açıklanması

Bu istatistik bölümünün amacı tüm dünyadaki çocukların ve kadınların durumuna ilişkin genel bir tablo sunmak olduğundan, verilere ilişkin ayrıntılı açıklamaların ve dipnotların başka yerler için daha uygun olacağı düşünülmüştür. Aşağıda açıklanan işaretler bütün tablolar için aynı anlama gelmektedir. Salt belirli bir tabloya özgü işaret varsa, onun açıklaması tablonun hemen altında yer almaktadır.

- Bu işaret elde veri olmadığını gösterir.
- x Bu işaret, verilerin, sütun başlığında belirtilenin dışındaki yıllara ve dönemlere ait olduğunu, standart tanıma ayrı düştüğünü ya da ülkenin yalnızca bir bölümüne ilişkin olduğunu gösterir. Bu durumdaki veriler bölgesel ortalama ya da toplamlara dahil edilmemiştir.
- * Bu işaret, verilerin, sütun başlığında belirtilen dönem içindeki en son yıla ait olduğunu gösterir.

Beş yaş altı ölümlere göre sıralama

Aşağıdaki listede ülkeler ve bölgeler, çocukların esenliği açısından kritik bir gösterge olan 2003 yılı 5 yaş altı ölüm hızı (5YAÖH) tahminlerine göre en yüksekten aşağı doğru sıralanarak yer almaktadır.

5 Yaş Altı Ölüm Hızı			5 Yaş Altı Ölüm Hızı			5 Yaş Altı Ölüm Hızı		
	Değer	Sıra		Değer	Sıra		Değer	Sıra
Sierra Leone	284	1	Moğolistan	68	65	Bosna Hersek	17	130
Nijer	262	2	Bolivya	66	65	Libya	16	132
Angola	260	3	Kiribati	66	65	Bahreyn	15	133
Afganistan	257	4	Güney Afrika	66	65	Bulgaristan	15	133
Liberya	235	5	Namibya	65	65	Katar	15	133
Somali	225	6	Marshall Adaları	61	71	Şeyseller	15	133
Mali	220	7	Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	55	72	Sri Lanka	15	133
Burkina Faso	207	8	Tuvalu	51	73	Bahamalar	14	138
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	205	9	Guatemala	47	74	Dominik	14	138
Gine-Bissau	204	10	Gürcistan	45	75	Sırbistan ve Karadağ	14	138
Rwanda	203	11	Cezayir	41	76	Uruguay	14	138
Çad	200	12	Honduras	41	76	Barbados	13	142
Nijerya	198	13	Endonezya	41	76	Antigua ve Barbuda	12	143
Fildişi Sahili	192	14	Belize	39	79	Litvanya	12	143
Burundi	190	15	Mısır	39	79	Umman	12	143
Moritanya	183	16	İran İslam Cumhuriyeti	39	79	Liechtenstein	11	146
Zambiya	182	17	Fas	39	79	Litvanya	11	146
Orta Afrika Cumhuriyeti	180	18	Surinam	39	79	Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	11	146
Malawi	178	19	Türkiye	39	79	Kosta Rika	10	149
Etiyopya	169	20	Nikaragua	38	85	Şili	9	150
Kamerun	166	21	Vanuatu	38	85	Estonya	9	150
Tanzanya	165	22	Çin	37	87	Kuveyt	9	150
Gine	160	23	El Salvador	36	88	Küba	8	153
Mozambik	158	24	Filipinler	36	88	Macaristan	8	153
Benin	154	25	Brezilya	35	90	Slovakya	8	153
Swaziland	153	26	Yeşil Burun	35	90	Birleşik Arap Emirlikleri	8	153
Ekvator Ginesi	146	27	Dominik Cumhuriyeti	35	90	ABD	8	157
Kamboçya	140	28	Peru	34	93	Andorra	7	158
Togo	140	29	Ermenistan	33	94	Hırvatistan	7	158
Uganda	140	29	Moldova Cumhuriyeti	32	95	Malezya	7	158
Cibuti	138	31	Lübnan	31	96	Polonya	7	158
Senegal	137	32	Nauru	30	97	Avustralya	6	162
Madagaskar	126	33	Paraguay	29	98	Brunei Darussalam	6	162
Zimbabve	126	33	Ürdün	28	99	Kanada	6	162
Irak	125	35	Meksika	28	99	İrlanda	6	162
Timor-Leste	124	36	Palau	28	99	İsrail	6	162
Gambia	123	37	Ekvador	27	102	Malta	6	162
Kenya	123	37	Saint Vincent ve Grenadines	27	102	Yeni Zelanda	6	162
Haiti	118	39	Suudi Arabistan	26	104	Birleşik Krallık	6	162
Sao Tome ve Principe	118	39	Tayland	26	104	Avusturya	5	170
Tacikistan	118	39	İşgal Altındaki Filistin Toprakları	24	106	Belçika	5	170
Yemen	113	42	Panama	24	106	Kıbrıs	5	170
Botsvana	112	43	Samoa	24	106	Finlandiya	5	170
Kongo	108	44	Tunus	24	106	Fransa	5	170
Myanmar	107	45	Grenada	23	110	Almanya	5	170
Pakistan	103	46	Mikronezya (Federal Devlet)	23	110	Yunanistan	5	170
Türkmenistan	102	47	Viet Nam	23	110	Kore Cumhuriyeti	5	170
Gana	95	48	Saint Kitts ve Nevis	22	113	Lüksemburg	5	170
Papua Yeni Gine	93	49	Solomon Adaları	22	113	Hollanda	5	170
Sudan	93	49	Arnavutluk	21	115	Portekiz	5	170
Azerbaycan	91	51	Kolombiya	21	115	San Marino	5	170
Gabon	91	51	Cook Adaları	21	115	İsviçre	5	170
Lao Demok. Halk Cum.	91	51	Rusya Federasyonu	21	115	Çek Cumhuriyeti	4	183
Hindistan	87	54	Venezüela	21	115	Danimarka	4	183
Bhutan	85	55	Arjantin	20	120	İzlanda	4	183
Eritre	85	55	Fiji	20	120	İtalya	4	183
Lesotho	84	57	Jamaika	20	120	Japonya	4	183
Nepal	82	58	Romanya	20	120	Monako	4	183
Komoros	73	59	Trinidad ve Tobago	20	120	Norveç	4	183
Kazakistan	73	59	Ukrayna	20	120	Slovenya	4	183
Maldivler	72	61	Tonga	19	126	İspanya	4	183
Bangladeş	69	62	Mauritius	18	127	Singapur	3	192
Guyana	69	62	Saint Lucia	18	127	İsveç	3	192
Özbekistan	69	62	Suriye Arap Cumhuriyeti	18	127	Papalık	veri yok	-
Kırgızistan	68	65	Belarus	17	130	Niue	veri yok	-

TABLO 1. TEMEL GÖSTERGELER

Ülkeler ve Bölgeler	5 yaş altı ölüm sıralama-sındaki yeri	5 yaş altı ölüm hızı		Bebek ölüm hızı (1 yaş altı)		Toplam nüfus (bin) 2003	Yıllık doğum sayısı (bin) 2003	Yıllık 5 yaş altı ölüm sayısı (bin) 2003	Kişi başına GSMG (ABD \$) 2003	Doğumda yaşam beklentisi (yıl) 2003	Toplam yetişkin okur-yazarlık oranı 2000	Net ilkökula kayıt/ devamlılık oranı (%) 1996 - 2003*	Hane halkı gelirinden alınan % pay 1992-2002*	
		1960	2003	1960	2003								en düşük % 40	en yüksek % 20
Afganistan	4	360	257	245	165	23897	1136	292	250x	43	36	54s	-	-
Arnavutluk	115	151	21	105	18	3166	57	1	1740	74	85	97	23	37
Cezayir	76	280	41	164	35	31800	724	30	1890	70	67	91s	19	43
Andorra	158	-	7	-	6	71	1	0	d	-	-	-	-	-
Angola	3	345	260	208	154	13625	713	185	740	40	-	58s	-	-
Antigua ve Barbuda	143	-	12	-	11	73	1	0	9160	-	82x	98	-	-
Arjantin	120	72	20	60	17	38428	727	15	3650	74	97	93s	10	56
Ermenistan	94	-	33	-	30	3061	29	1	950	72	98	97s	18	45
Avustralya	162	24	6	20	6	19731	241	1	21650	79	-	96	18	41
Avusturya	170	43	5	37	4	8116	68	0	26720	79	-	91	21	39
Azerbaycan	51	-	91	-	75	8370	148	13	810	72	97x	88s	19	45
Bahamalar	138	68	14	51	11	314	6	0	14920x	67	95	86	-	-
Bahreyn	133	160	15	110	12	724	14	0	10840x	74	88	84s	-	-
Bangladeş	62	248	69	149	46	146736	4183	289	400	62	40	83s	22	41
Barbados	142	90	13	74	11	270	3	0	9270	77	100	100	-	-
Belarus	130	47	17	37	13	9895	88	1	1590	70	100	94	21	39
Belçika	170	35	5	31	4	10318	111	1	25820	79	-	100	22	37
Belize	79	104	39	74	33	256	6	0	c	71	93	96	-	-
Benin	25	296	154	176	91	6736	278	43	440	51	37	54s	-	-
Bhutan	55	300	85	175	70	2257	77	7	660	63	47	53	-	-
Bolivya	65	255	66	152	53	8808	255	17	890	64	85	92s	13	49
Bosna Hersek	130	160	17	105	14	4161	39	1	1540	74	93x	86s	24	36
Botswana	43	173	112	118	82	1785	54	6	3430	39	77	84s	7	70
Brezilya	90	177	35	115	33	178470	3502	123	2710	68	87	97	8	64
Brunei Darussalam	162	87	6	63	5	358	8	0	24100x	76	92	91x	-	-
Bulgaristan	133	70	15	49	14	7897	62	1	2130	71	98	93	20	39
Burkina Faso	8	315	207	181	107	13002	621	129	300	46	24	27s	12	61
Burundi	15	250	190	148	114	6825	304	58	100	41	48	47s	15	48
Kamboçya	28	-	140	-	97	14144	475	67	310	57	68	65s	18	48
Kamerun	21	255	166	151	95	16018	563	93	640	46	71	74s	15	51
Kanada	162	33	6	28	5	31510	319	2	23930	79	-	100	20	40
Yeşil Burun	90	-	35	-	26	463	12	0	1490	70	74	99	-	-
Orta Afrika Cumhuriyeti	18	327	180	187	115	3865	144	26	260	40	47	43s	7	65
Çad	12	-	200	-	117	8598	416	83	250	45	43	39s	-	-
Şili	150	155	9	118	8	15805	284	3	4390	76	96	89	10	62
Çin	87	225	37	150	30	1304196	18706	692	1100	71	85	93	14	50
Kolombiya	115	125	21	79	18	44222	973	20	1810	72	92	90s	9	62
Komoros	59	265	73	200	54	768	28	2	450	61	56	30s	-	-
Kongo	44	220	108	143	81	3724	164	18	640	48	81	96x	-	-
Kongo, Demokratik Cumhuriyeti	9	302	205	174	129	52771	2658	545	100	42	61	51s	-	-
Cook Adaları	115	-	21	-	18	18	0	0	-	-	-	85	-	-
Kosta Rika	149	123	10	87	8	4173	78	1	4280	78	96	91	13	52
Fildişi Sahili	14	290	192	195	117	16631	587	113	660	41	49	57s	15	51
Hırvatistan	158	98	7	70	6	4428	49	0	5350	74	98	88	21	40
Küba	153	54	8	39	6	11300	129	1	1170x	77	97	96	-	-
Kıbrıs	170	36	5	30	4	802	10	0	12320x	78	97	95	-	-
Çek Cumhuriyeti	183	25	4	22	4	10236	90	0	6740	76	-	88	25	36
Danimarka	183	25	4	22	3	5364	62	0	33750	77	-	99	23	36
Cibuti	31	289	138	186	97	703	27	4	910	46	65	34	-	-
Dominik	138	-	14	-	12	79	2	0	3360	-	-	91	-	-
Dominik Cumhuriyeti	90	149	35	102	29	8745	203	7	2070	67	84	83s	14	53
Ekvador	102	178	27	107	24	13003	295	8	1790	71	92	90s	11	58
Mısır	79	278	39	186	33	71931	1911	75	1390	69	55	85s	21	44
El Salvador	88	191	36	130	32	6515	161	6	2200	71	79	89	10	57
Ekvator Ginesi	27	316	146	188	97	494	21	3	930x	49	83	61s	-	-
Eritre	55	-	85	-	45	4141	163	14	190	53	56	61s	-	-
Estonya	150	52	9	40	8	1323	11	0	4960	72	100	98	18	44
Etiyopya	20	269	169	180	112	70678	2992	506	90	46	39	30s	22	39
Fiji	120	97	20	71	16	839	19	0	2360	70	93	100	-	-

	5 yaş altı ölüm sıralama-sındaki yeri	5 yaş altı ölüm hızı		Bebek ölüm hızı (1 yaş altı)		Toplam nüfus (bin) 2003	Yıllık doğum sayısı (bin) 2003	Yıllık 5 yaş altı ölüm sayısı (bin) 2003	Kişi başına GSMG (ABD \$) 2003	Doğumda yaşam beklentisi (yıl) 2003	Toplam yetişkin okur-yazarlık oranı 2000	Net ilkökula kayıt/ devamlılık oranı (%) 1996 - 2003*	Hane halkı gelirin-den alınan % pay 1992-2002*	
		1960	2003	1960	2003								en düşük % 40	en yüksek % 20
Finlandiya	170	28	5	22	4	5207	55	0	27020	78	-	100	24	37
Fransa	170	34	5	29	4	60144	772	4	24770	79	-	100	20	40
Gabon	51	-	91	-	60	1329	41	4	3580	57	71	93s	-	-
Gambia	37	364	123	207	90	1426	50	6	310	54	37	52s	12	55
Gürcistan	75	-	45	-	41	5126	52	2	830	74	100x	99s	18	44
Almanya	170	40	5	34	4	82476	711	4	25250	78	-	83	22	37
Gana	48	215	95	127	59	20922	663	63	320	58	72	74s	16	47
Yunanistan	170	64	5	53	4	10976	99	0	13720	78	97	95	19	44
Grenada	110	-	23	-	18	80	2	0	3790	-	-	84	-	-
Guatemala	74	202	47	136	35	12347	419	20	1910	66	69	78s	9	64
Gine	23	380	160	215	104	8480	362	58	430	49	41	54s	17	47
Gine-Bissau	10	-	204	-	126	1493	74	15	140	45	38	41s	14	53
Guyana	62	126	69	100	52	765	16	1	900	63	99	88s	14	50
Haiti	39	253	118	169	76	8326	251	30	380	50	50	54s	-	-
Papalık	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Honduras	76	204	41	137	32	6941	205	8	970	69	75	87	9	59
Macaristan	153	57	8	51	7	9877	86	1	6330	72	99	91	21	38
İzlanda	183	22	4	17	3	290	4	0	30810	80	-	100	-	-
Hindistan	54	242	87	146	63	1065462	25052	2180	530	64	57	77s	21	42
Endonezya	76	216	41	128	31	219883	4515	185	810	67	87	87s	20	43
İran İslam Cumhuriyeti	79	281	39	164	33	68920	1424	56	2000	70	76	93s	15	50
Irak	35	171	125	117	102	25175	879	110	2170x	61	39	76s	-	-
İrlanda	162	36	6	31	6	3956	57	0	26960	77	-	94	19	43
İsrail	162	39	6	32	5	6433	126	1	16020x	79	95	100	18	44
İtalya	183	50	4	44	4	57423	503	2	21560	79	98	100	19	42
Jamaika	120	74	20	56	17	2651	54	1	2760	76	87	79s	17	46
Japonya	183	40	4	31	3	127654	1160	5	34510	82	-	100	25	36
Ürdün	99	139	28	97	23	5473	151	4	1850	71	90	89s	19	44
Kazakistan	59	-	73	-	63	15433	250	18	1780	67	99	96s	21	40
Kenya	37	205	123	122	79	31987	1032	127	390	44	82	72s	15	51
Kiribati	65	-	66	-	49	88	2	0	880	-	-	71	-	-
Kore, Demokratik Halk Cumhuriyeti	72	120	55	85	42	22664	364	20	a	63	98	-	-	-
Kore Cumhuriyeti	170	127	5	90	5	47700	562	3	12030	76	98	100	22	38
Kuveyt	150	128	9	89	8	2521	50	0	16340x	77	82	85	-	-
Kırgızistan	65	-	68	-	59	5138	112	8	330	69	-	90	22	38
Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti	51	235	91	155	82	5657	200	18	320	55	65	62s	19	45
Litvanya	143	44	12	35	10	2307	18	0	4070	71	100	91	21	40
Lübnan	96	85	31	65	27	3653	69	2	4040	74	86	97s	-	-
Lesotho	57	203	84	136	63	1802	55	5	590	35	83	65s	6	67
Liberya	5	288	235	190	157	3367	167	39	130	41	54	70	-	-
Libya	132	270	16	159	13	5551	128	2	5540x	73	80	96x	-	-
Liechtenstein	146	-	11	-	10	34	0	0	d	-	-	-	-	-
Litvanya	146	70	11	52	8	3444	29	0	4490	73	100	97	21	40
Lüksemburg	170	41	5	33	5	453	5	0	43940	78	-	96	21	39
Madagaskar	33	186	126	112	78	17404	719	91	290	54	67	62s	13	54
Malawi	19	361	178	205	112	12105	534	95	170	38	60	79s	13	56
Malezya	158	105	7	73	7	24425	545	4	3780	73	87	95	13	54
Maldivler	61	300	72	180	55	318	11	1	2300	68	97	96	-	-
Mali	7	500	220	285	122	13007	650	143	290	49	26	39s	13	56
Malta	162	42	6	37	5	394	4	0	9260x	78	92	98	-	-
Marshall Adaları	71	-	61	-	53	53	1	0	2710	-	-	96	-	-
Moritanya	16	310	183	180	120	2893	120	22	430	53	40	44s	17	46
Mauritius	127	92	18	67	16	1221	19	0	4090	72	85	93	-	-
Meksika	99	134	28	94	23	103457	2294	64	6230	74	91	99	10	59
Micronezya (Federal Devlet)	110	-	23	-	19	109	3	0	2090	69	67	-	-	-
Moldova Cumhuriyeti	95	88	32	64	26	4267	49	2	590	69	99	86s	19	44
Monako	183	-	4	-	4	34	0	0	d	-	-	-	-	-

TABLO 1. TEMEL GÖSTERGELER

	5 yaş altı ölüm sıralama- sındaki yeri	5 yaş altı ölüm hızı		Bebek ölüm hızı (1 yaş altı)		Toplam nüfus (bin) 2003	Yıllık doğum sayısı (bin) 2003	Yıllık 5 yaş altı ölüm sayısı (bin) 2003	Kişi başına GSMG (ABD \$) 2003	Doğumda yaşam beklentisi (yıl) 2003	Toplam yetişkin okur- yazarlık oranı 2000	Net ilkökula kayıt/ devamlılık oranı (%) 1996 - 2003*	Hane halkı gelirin- den alınan % pay 1992-2002*	
		1960	2003	1960	2003								en düşük % 40	en yüksek % 20
Moğolistan	65	-	68	-	56	2594	58	4	480	64	98	77s	16	51
Fas	79	211	39	132	36	30566	707	28	1320	69	49	88	17	47
Mozambik	24	313	158	180	109	18863	774	122	210	38	44	60	17	47
Myanmar	45	252	107	169	76	49485	1172	125	220x	57	85	84s	-	-
Namibya	65	168	65	102	48	1987	65	4	1870	44	82	78s	4	79
Nauru	97	-	30	-	25	13	0	0	-	-	-	81	-	-
Nepal	58	315	82	212	61	25164	822	67	240	60	42	73s	19	45
Hollanda	170	22	5	18	5	16149	194	1	26310	78	-	99	20	40
Yeni Zelanda	162	26	6	22	5	3875	53	0	15870	78	-	98	18	44
Nikaragua	85	193	38	130	30	5466	170	6	730	70	64	77s	11	60
Nijer	2	354	262	211	154	11972	662	173	200	46	16	30s	10	53
Nijerya	13	290	198	165	98	124009	4820	954	320	51	64	60s	13	56
Niue	-	-	-	-	-	2	0	-	-	-	81	97	-	-
Norveç	183	23	4	19	3	4533	53	0	43350	79	-	100	24	37
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	106	-	24	-	22	3557	137	3	1110	73	-	92s	-	-
Umman	143	280	12	164	10	2851	91	1	7830x	73	72	75	-	-
Pakistan	46	227	103	139	81	153578	5506	567	470	61	43	56s	21	42
Palau	99	-	28	-	23	20	0	0	7500	-	-	97	-	-
Panama	106	88	24	58	18	3120	70	2	4250	75	92	99	9	60
Papua Yeni Gine	49	214	93	143	69	5711	177	16	510	58	64	77	12	57
Paraguay	98	90	29	66	25	5878	173	5	1100	71	93	92	9	60
Peru	93	234	34	142	26	27167	624	21	2150	70	90	93s	11	53
Filipinler	88	110	36	80	27	79999	2001	72	1080	70	95	81s	14	52
Polonya	158	70	7	62	6	38587	365	3	5270	74	100	98	19	43
Portekiz	170	112	5	81	4	10062	110	1	12130	76	92	100	17	46
Katar	133	140	15	94	11	610	10	0	12000x	72	94	94	-	-
Romanya	120	82	20	69	18	22334	233	5	2310	71	98	93	21	38
Rusya Federasyonu	115	64	21	48	16	143246	1226	26	2610	67	100	93x	14	51
Rwanda	11	206	203	122	118	8387	368	75	220	39	67	75s	23x	39x
Saint Kitts ve Nevis	113	-	22	-	19	42	1	0	6880	-	-	96	-	-
Saint Lucia	127	-	18	-	16	149	3	0	4050	73	-	99	15	48
Saint Vincent ve Grenadines	102	-	27	-	23	120	2	0	3300	74	-	92	-	-
Samoa	106	210	24	134	19	178	5	0	1600	70	99	95	-	-
San Marino	170	-	5	-	4	28	0	0	d	-	-	-	-	-
Sao Tome ve Principe	39	-	118	-	75	161	5	1	320	70	-	68s	-	-
Suudi Arabistan	104	250	26	170	22	24217	762	20	8530x	72	76	59	-	-
Senegal	32	300	137	173	78	10095	374	51	550	53	37	47s	17	48
Sırbistan ve Karadağ	138	120	14	87	12	10527	123	2	1910	73	98x	97s,y	-	-
Şeyseller	133	-	15	-	11	81	3	0	7480	-	-	100	-	-
Sierra Leone	1	390	284	220	166	4971	245	70	150	34	36	41s	3x	63x
Singapur	192	40	3	31	3	4253	41	0	21230	78	92	93x	14	49
Slovakya	153	40	8	33	7	5402	55	0	4920	74	100	87	24	35
Slovenya	183	45	4	37	4	1984	16	0	11830	76	100	93	23	36
Solomon Adaları	113	185	22	120	19	477	15	0	600	69	-	-	-	-
Somali	6	-	225	-	133	9890	516	116	130x	48	-	11s	-	-
Güney Afrika	65	-	66	-	53	45026	1006	66	2780	47	85	90	6	67
İspanya	183	57	4	46	4	41060	379	2	16990	79	98	100	20x	40x
Sri Lanka	133	133	15	83	13	19065	312	5	930	73	92	100	20	43
Sudan	49	208	93	123	63	33610	1100	102	460	56	58	53s	-	-
Surinam	79	-	39	-	30	436	9	0	1940x	71	94	89s	-	-
Swaziland	26	225	153	150	105	1077	36	6	1350	34	80	71s	9	64
İsviçre	192	20	3	16	3	8876	92	0	28840	80	-	100	23	37
İsviçre	170	27	5	22	4	7169	61	0	39880	79	-	99	20	40
Suriye Arap Cumhuriyeti	127	200	18	134	16	17800	491	9	1160	72	74	98	-	-
Tacikistan	39	-	118	-	92	6245	150	18	190	69	99	80s	21	40
Tanzanya	22	241	165	142	104	36977	1438	237	290	43	75	49s	18	46
Tayland	104	148	26	103	23	62833	1085	28	2190	69	96	86	16	50

	5 yaş altı ölüm sıralama-sındaki yeri	5 yaş altı ölüm hızı		Bebek ölüm hızı (1 yaş altı)		Toplam nüfus (bin) 2003	Yıllık doğum sayısı (bin) 2003	Yıllık 5 yaş altı ölüm sayısı (bin) 2003	Kişi başına GSMG (ABD \$) 2003	Doğumda yaşam beklentisi (yıl) 2003	Toplam yetişkin okur-yazarlık oranı 2000	Net ilkökula kayıtlı devamlılık oranı (%) 1996 - 2003*	Hane halkı gelirinden alınan % pay 1992-2002*	
		1960	2003	1960	2003								en düşük % 40	en yüksek % 20
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	146	177	11	120	10	2056	29	0	1980	74	96	93	22	37
Timor-Leste	36	-	124	-	87	778	18	2	430	50	-	64s	-	-
Togo	29	267	140	158	78	4909	187	26	310	50	57	63s	-	-
Tonga	126	-	19	-	15	104	2	0	1490	69	-	100	-	-
Trinidad ve Tobago	120	73	20	61	17	1303	17	0	7260	71	98	95s	16	46
Tunus	106	254	24	170	19	9832	165	4	2240	73	71	94s,y	16	47
Türkiye	79	219	39	163	33	71325	1479	58	2790	71	85	88	17	47
Türkmenistan	47	-	102	-	79	4867	107	11	1120	67	-	85s	16	48
Tuvalu	73	-	51	-	37	11	0	0	-	-	-	98	-	-
Uganda	29	224	140	133	81	25827	1317	184	240	47	67	87s	16	50
Ukrayna	120	53	20	41	15	48523	409	8	970	70	100	82	22	38
Birleşik Arap Emirlikleri	153	223	8	149	7	2995	49	0	18060x	75	76	81	-	-
Birleşik Krallık	162	27	6	23	5	59251	646	4	28350	78	-	100	18	44
ABD	157	30	8	26	7	294043	4262	34	37610	77	-	93	16	46
Uruguay	138	56	14	48	12	3415	57	1	3820	75	98	90	14	50
Özbekistan	62	-	69	-	57	26093	559	39	420	70	99	78s	23	36
Vanuatu	85	225	38	141	31	212	6	0	1180	69	-	93	-	-
Venezüela	115	75	21	56	18	25699	581	12	3490	74	93	94s	11	53
Viet Nam	110	112	23	70	19	81377	1639	38	480	69	93	87s	19	45
Yemen	42	340	113	225	82	20010	901	102	520	60	46	60	20	41
Zambiya	17	213	182	126	102	10812	453	82	380	33	78	67s	11	57
Zimbabve	33	159	126	97	78	12891	409	52	480x	33	89	85s	13	56

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	278	175	165	104	665496	26882	4704	496	46	61	58	11	59
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	249	56	157	45	362498	9790	548	1465	67	63	79	17	46
Güney Asya	244	92	148	67	1436478	37099	3413	511	63	54	75	21	42
Doğu Asya ve Pasifik	208	40	137	31	1928182	31621	1265	1426	69	87	90	16	47
Latin Amerika ve Karayipler	153	32	102	27	537825	11572	370	3311	70	89	93	10	60
ODA/BDT	112	41	83	34	406157	5250	215	2036	70	97	87	17	47
Sanayileşmiş ülkeler	39	6	32	5	949593	10829	65	28337	78	-	96	19	42
Gelişmekte olan ülkeler	224	87	142	60	5083370	119986	10439	1255	62	74	78	15	50
En az gelişmiş ülkeler	278	155	171	98	718858	27821	4312	304	49	52	59	18	46
Dünya	198	80	127	54	6286228	133043	10643	5488	63	80	80	18	43

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Beş yaş altı ölüm hızı – Doğumdan itibaren tam 5 yaşına kadar olan ölüm olasılığının 1.000 canlı doğum bazında ifadesi.

Bebek ölüm hızı – Doğumdan itibaren 1 yaşına gelinceye kadar olan dönemde ölüm olasılığının 1.000 canlı doğum bazında ifadesi.

Kişi başına GSMG – Gayri safi milli gelir (GSMG) ülkede ikamet eden bütün üreticilerin toplam katma değer üretimi, artı hasıla değerlendirilmesine dahil edilmeyen ürün vergileri (eksi sübvansiyonlar), artı dışardan gelen birincil gelirler (işçilere ödenen ücretler ve mülk gelirleri) oluşmaktadır. Kişi başına GSMG ise, gayri safi milli gelir yıl ortası nüfusa bölünmesiyle elde edilir. Dolar bazında kişi başına GSMG Dünya Bankası atlas yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır.

Doğumda yaşam beklentisi – Doğumları sırasında içinde bulundukları nüfus kesiti açısından geçerli olan ölüm riskleri değişmediği takdirde, yeni doğmuş bebeklerin yaşamaları beklenen süre.

Yetişkin okur yazarlık oranı – 15 yaşından yukarı olup okuma yazma bilenlerin oranı.

Net ilkökul kaydı/devamlılığı – UNESCO/UIS (UNESCO İstatistik Enstitüsü) tarafından bildirilen net ilkökul kayıt oranları ile ilkökul devamlılığına ilişkin hanehalkı araştırmalarından derlenmiştir.

Gelir payı – Hanehalklarından en yüksek gelirli % 20'si ile en düşük gelirli % 40'ının toplam kişisel gelirden aldıkları paylar.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Beş yaş altı ve bebek ölüm hızı – UNICEF, Birleşmiş Milletler Nüfus ve İstatistik Bölümleri.

Toplam nüfus – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

Doğumlar – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

Beş yaş altı ölümler – UNICEF.

Kişi başına GSMG – Dünya Bankası.

Yaşam beklentisi – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

Yetişkin okur yazarlığı – UNESCO ve Herkes için Eğitim 2000 değerlendirmesi dahil olmak üzere UNESCO İstatistik Enstitüsü (UIE).

Okullaşma/devamlılık – UNESCO ve Herkes için Eğitim 2000 değerlendirmesi dahil olmak üzere UIE, ÇGKA ve DSA.

Hanehalkı geliri – Dünya Bankası.

NOTLAR

- a: 765 dolar ya da daha az.
- b: 766 dolarla 3035 dolar arası.
- c: 3036 dolarla 9385 dolar arası.
- d: 9386 dolar ve üzeri

- Veri yok.
- s Ulusal hanehalkı araştırması.
- x Sütun başlığında belirtilen yıllar ya da dönemlerden farklı yıllara ve dönemlere ait olan, standart tanımlara uymayan yada ülkenin yalnızca bir bölümü hakkında bilgi sağlayan veriler.
- y Standart tanımdan ayrılan ya da ülkenin belirli bir bölümüne ait olan, ancak bölgesel ve küresel ortamların bulunmasında hesaba katılan veri.
- * Veriler sütun başlığında belirtilen dönem içinde bulunabildikleri en yakın yıla ait verilerdir.

TABLO 2. BESLENME

Ülkeler ve Bölgeler	Düşük doğum ağırlıklı bebek %’si 1998-2003*	Çocukların emzirilme durumuna göre dağılımı (1995-2003 *)			Düşük ağırlık, kavrukluk ve bodurluğun etkisinde olan 5 yaşından küçük çocuklar (1995-2003*)				A vitamini takviyesi kapsamı (6-59 ay) 2002)	İyotlu tuz tüketen hanelerin %’si 1997-2003*
		Yalnızca anne sütü alanlar (ilk 6 aya kadar)	Ek besinlerle birlikte anne sütü alanlar (6-9 ay)	Halen emzirilenler (20-23 ay)	Düşük ağırlık		Kavrukluk	Bodurluk		
					Orta ve aşırı	Aşırı	Orta ve aşırı	Orta ve aşırı		
Afganistan	-	-	29	54	48	-	25	52	84t	1
Arnavutluk	3	6	24	6	14	4	11	32	-	62
Cezayir	7	13	38	22	6	1	3	18	-	69
Andorra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angola	12	11	77	37	31	8	6	45	88	35
Antigua ve Barbuda	8	-	-	-	10x	4x	10x	7x	-	-
Arjantin	7	-	-	-	5	1	3	12	-	90x
Ermenistan	7	30	51	13	3	0	2	13	-	84
Avustralya	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Avusturya	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Azerbaycan	11	7	39	16	7	1	2	13	-	26
Bahamalar	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bahreyn	8	34k	65	41	9	2	5	10	-	-
Bangladeş	30	46	78	87	48	13	10	45	84	70
Barbados	10x	-	-	-	6x	1x	5x	7x	-	-
Belarus	5	-	-	-	-	-	-	-	-	37
Belçika	8x	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belize	6	24k	54	23	6x	1x	-	-	-	90x
Benin	16	38	66	62	23	5	8	31	85	72
Bhutan	15	-	-	-	19	3	3	40	-	95
Bolivya	9	54	74	46	8	1	1	27	50	90
Bosna Hersek	4	6	-	-	4	1	6	10	-	77
Botswana	10	34	57	11	13	2	5	23	85	66
Brezilya	10x	-	30	17	6	1	2	11	-	88
Brunei Darussalam	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bulgaristan	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Burkina Faso	19	6	49	87	34	12	13	37	97t	23x
Burundi	16	62	46	85	45	13	8	57	89	96
Kamboçya	11	12	72	59	45	13	15	45	34	14
Kamerun	11	12	72	29	21	4	5	35	86	61
Kanada	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yeşil Burun	13	57k	64	13	14x	2x	6x	16x	-	0x
Orta Afrika Cumhuriyeti	14	17	77	53	24	6	9	39	90	86
Çad	17x	10	68	51	28	9	11	29	85	58
Şili	5	63	47	-	1	-	0	2	-	100
Çin	6	67k	-	-	10	1	2	14	-	93
Kolombiya	9	26	58	25	7	1	1	14	-	92
Komoros	25	21	34	45	25	9	12	42	-	82
Kongo	-	4k	94	13	14	3	4	19	86	-
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	12	24	79	52	31	9	13	38	62	72
Cook Adaları	3	19k	-	-	-	-	-	-	-	-
Kosta Rika	7	35x,k	47x	12x	5	0	2	6	-	97x
Fildişi Sahili	17	10	54	42	21	5	8	25	97	31
Hırvatistan	6	23	-	-	1	-	1	1	-	90
Küba	6	41	42	9	4	0	2	5	-	83
Kıbrıs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çek Cumhuriyeti	7	-	-	-	1x	0x	2x	2x	-	-
Danimarka	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cibuti	-	-	-	-	18	6	13	26	91	-
Dominik	10	-	-	-	5x	0x	2x	6x	-	-
Dominik Cumhuriyeti	11	10	41	16	5	1	2	9	31	18
Ekvador	16	35	70	25	12	-	-	26	50	99
Mısır	12	30	72	31	9	1	4	16	-	56
El Salvador	13	16	77	40	10	-	1	19	-	91x
Ekvator Ginesi	13	24	-	-	19	4	7	39	-	20x
Eritre	21x	52	43	62	40	12	13	38	51	68
Estonya	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Etiyopya	15	55	43	77	47	16	11	52	16	28
Fiji	10	47k	-	-	8x	1x	8x	3x	-	31x

	Düşük doğum ağırlıklı bebek %si 1998-2003*	Çocukların emzirilme durumuna göre dağılımı (1995-2003 *)			Düşük ağırlık, kavruklu ve bodurluğun etkisinde olan 5 yaşından küçük çocuklar (1995-2003*)				A vitamini takviyesi kapsamı (6-59 ay) 2002)	İyotlu tuz tüketen hanelerin %si 1997-2003*
		Yalnızca anne sütü alanlar (ilk 6 aya kadar)	Ek besinlerle birlikte anne sütü alanlar (6-9 ay)	Halen emzirilenler (20-23 ay)	Düşük ağırlık		Kavruklu	Bodurluk		
					Orta ve asırı	Asırı	Orta ve asırı	Orta ve asırı		
Finlandiya	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fransa	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gabon	14	6	62	9	12	2	3	21	87	15
Gambia	17	26	37	54	17	4	9	19	91	8
Gürcistan	6	18k	12	12	3	0	2	12	-	68
Almanya	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gana	11	31	70	57	25	5	10	26	99t	50
Yunanistan	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grenada	9	39k	-	-	-	-	-	-	-	-
Guatemala	13	51	67	47	23	4	2	49	33	67
Gine	12	11	28	73	23	5	9	26	95	68
Gine-Bissau	22	37	36	67	25	7	10	30	80	2
Guyana	12	11	42	31	14	3	11	11	-	-
Haiti	21	24	73	30	17	4	5	23	-	11
Papalık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Honduras	14	35	61	34	17	-	1	29	61	80
Macaristan	9	-	-	-	2x	0x	2x	3x	-	-
İzlanda	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hindistan	30	37k	44	66	47	18	16	46	27	50
Endonezya	9	40	75	59	26	6	-	-	82	73
İran İslam Cumhuriyeti	7x	44	-	0	11	2	5	15	-	94
Irak	15	12	51	27	16	2	6	22	-	40
İrlanda	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İtalya	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jamaika	9	-	-	-	4	-	2	5	-	100
Japonya	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ürdün	10x	27	70	12	4	1	2	9	-	88
Kazakistan	8	36	73	17	4	0	2	10	-	20
Kenya	11	13	84	57	20	4	6	31	91	91
Kiribati	5	80x,k	-	-	13x	-	11x	28x	-	-
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	7	70	-	-	21	-	8	42	99t	-
Kore Cumhuriyeti	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuveyt	7	12k	26	9	10	3	11	24	-	-
Kırgızistan	7x	24	77	21	11	2	3	25	-	27
Lao Demok. Halk Cum.	14	23	10	47	40	13	15	41	58	75
Litvanya	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lübnan	6	27k	35	11	3	0	3	12	-	87
Lesotho	14	15	51	58	18	4	5	46	-	69
Liberya	-	35	70	45	26	8	6	39	40	-
Libya	7x	-	-	23	5	1	3	15	-	90x
Liechtenstein	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lüksemburg	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Madagaskar	14	41	82	43	33	11	14	49	95	52
Malawi	16	44	93	77	22	-	5	45	86	49
Malezya	10	29k	-	12	12	1	-	-	-	-
Maldivler	22	10	85	-	30	7	13	25	51	44
Mali	23	25	32	69	33	11	11	38	68	74
Malta	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marshall Adaları	12	63x,k	-	-	-	-	-	-	51	-
Moritanya	-	20	78	57	32	10	13	35	89t	2
Mauritius	13	16x,k	29x	-	15	2	14	10	-	0x
Meksika	9	38x,k	36x	21x	8	1	2	18	-	90
Mikronezya (Federal Devlet)	18	60k	-	-	-	-	-	-	71	-
Moldova Cumhuriyeti	5	-	-	-	3	-	3	10	-	33
Monako	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğolistan	8	51	55	57	13	3	6	25	84t	45
Fas	11x	66k	53	21	9	2	4	24	-	41

TABLO 2. BESLENME

	Düşük doğum ağırlıklı bebek %’si 1998-2003*	Çocukların emzirilme durumuna göre dağılımı (1995-2003 *)			Düşük ağırlık, kavruklu ve bodurluğun etkisinde olan 5 yaşından küçük çocuklar (1995-2003 *)				A vitamini takviyesi kapsamı (6-59 ay) 2002)	İyotlu tuz tüketen hanelerin %’si 1997-2003*
		Yalnızca anne sütü alanlar (ilk 6 aya kadar)	Ek besinlerle birlikte anne sütü alanlar (6-9 ay)	Halen emzirilenler (20-23 ay)	Düşük ağırlık		Kavruklu	Bodurluk		
					Orta ve asırı	Asırı	Orta ve asırı	Orta ve asırı		
Mozambik	14x	30	80	65	24	6	4	41	71	62x
Myanmar	15	11	67	67	35	8	9	34	92t	48
Namibya	14	19	57	37	24	5	9	24	96	63
Nauru	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nepal	21	68	66	92	48	13	10	51	83	63
Hollanda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yeni Zelanda	6	-	-	-	-	-	-	-	-	83
Nikaragua	12	31	68	39	10	2	2	20	-	97
Nijer	17	1	56	61	40	14	14	40	77t	15
Nijerya	14	17	64	34	29	9	9	38	79	97
Niue	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	9	29k	78	11	4	1	3	9	-	37
Umman	8	-	92	73	24	4	13	23	97t	61
Pakistan	19x	16k	31	56	38	12	13	37	95t	17
Palau	9	59k	-	-	-	-	-	-	-	-
Panama	10x	25x	38x	21x	7	-	1	14	-	95
Papua Yeni Gine	11x	59	74	66	35x	-	-	-	-	-
Paraguay	9x	7k	59	15	5	-	-	-	-	83
Peru	11x	71	76	49	7	1	1	25	6	93
Filipinler	20	34	58	32	31	-	6	31	86t	24
Polonya	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Portekiz	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Katar	10	12k	48	21	6	-	2	8	-	-
Romanya	9	-	-	-	6x	1x	3x	8x	-	53
Rusya Federasyonu	6	-	-	-	3	1	4	13	-	35
Rwanda	9	84	79	71	27	7	6	41	36	90
Saint Kitts ve Nevis	9	56k	-	-	-	-	-	-	-	100
Saint Lucia	8	-	-	-	14x	-	6x	11x	-	-
Saint Vincent ve Grenadines	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Samoa	4x	-	-	-	-	-	-	-	-	-
San Marino	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sao Tome ve Principe	-	56	53	42	13	2	4	29	-	41
Suudi Arabistan	11x	31k	60	30	14	3	11	20	-	-
Senegal	18	24k	64	49	23	6	8	25	83	16
Sırbistan ve Karadağ	4	11k	33	11	2	0	4	5	-	73
Şeyseller	-	-	-	-	6x	0x	2x	5x	-	-
Sierra Leone	-	4	51	53	27	9	10	34	87t	23
Singapur	8	-	-	-	14x	-	4x	11x	-	-
Slovakya	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slovenya	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Solomon Adaları	13x	65k	-	-	21x	4x	7x	27x	-	-
Somali	-	9	13	8	26	7	17	23	60	-
Güney Afrika	15	7	67	30	12	2	3	25	-	62
İspanya	6x	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sri Lanka	22	84	-	73	29	-	14	14	-	88
Sudan	31	16	47	40	17	7	-	-	93t	1
Surinam	13	9	25	11	13	2	7	10	-	-
Swaziland	9	24	60	25	10	2	1	30	68	59
İsveç	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İsviçre	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Suriye Arap Cumhuriyeti	6	81k	50	6	7	1	4	18	-	40
Tacikistan	15	14	35	35	-	-	5	36	-	28
Tanzanya	13	32	64	48	29	7	5	44	94t	67
Tayland	9	4k	71	27	19x	-	6x	16x	-	67
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	5	37	8	10	6	1	4	7	-	80
Timor-Leste	10	44	63	10	43	13	12	47	35	72
Togo	15	18	65	65	25	7	12	22	95	67
Tonga	0	62k	-	-	-	-	-	-	-	-

	Düşük doğum ağırlıklı bebek %’si 1998-2003*	Çocukların emzirilme durumuna göre dağılımı (1995-2003 *)			Düşük ağırlık, kavrukluk ve bodurluğun etkisinde olan 5 yaşından küçük çocuklar (1995-2003*)				A vitamini takviyesi kapsamı (6-59 ay) 2002)	İyotlu tuz tüketen hanelerin %’si 1997-2003*
		Yalnızca anne sütü alanlar (ilk 6 aya kadar)	Ek besinlerle birlikte anne sütü alanlar (6-9 ay)	Halen emzirilenler (20-23 ay)	Düşük ağırlık		Kavrukluk	Bodurluk		
					Orta ve asırı	Asırı	Orta ve asırı	Orta ve asırı		
					7x	0x	4x	5x		
Trinidad ve Tobago	23	2	19	10	7x	0x	4x	5x	-	1
Tunus	7	46	-	22	4	1	2	12	-	97
Türkiye	16	7	34	21	8	1	2	16	-	64
Türkmenistan	6	13	71	27	12	2	6	22	-	75
Tuvalu	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uganda	12	63	75	50	23	5	4	39	46	95
Ukrayna	5	22	-	-	3	1	6	15	-	32
Birleşik Arap Emirlikleri	15x	34k	52	29	14	3	15	17	-	-
Birleşik Krallık	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ABD	8	-	-	-	1x	0x	1x	2x	-	-
Uruguay	8	-	-	-	5	1	1	8	-	-
Özbekistan	7	19	49	45	8	2	7	21	79	19
Vanuatu	6	50k	-	-	20x	-	-	19x	-	-
Venezüela	7	7k	50	31	4	1	3	13	-	90
Viet Nam	9	15	-	26	33	6	6	36	55	83
Yemen	32x	18	79	41	46	-	12	53	49	39
Zambiya	12	40	87	58	28	7	5	47	80	77
Zimbabve	11	33	90	35	13	2	6	27	78	93

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	14	28	64	51	29	8	9	38	71	67
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	15	32	59	25	14	2	6	21	-	57
Güney Asya	30	36	46	67	46	16	15	44	46	49
Doğu Asya ve Pasifik	8	52	-	-	17	3	3	19	78e	84
Latin Amerika ve Karayipler	10	-	48	26	7	1	2	16	-	86
ODA/BDT	9	14	42	25	6	1	4	16	-	43
Sanayileşmiş ülkeler	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gelişmekte olan ülkeler	17	38	55	51	27	8	8	31	59	69
En az gelişmiş ülkeler	18	33	63	63	36	10	10	42	70	52
Dünya	16	37	55	51	27	8	8	31	-	67

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Düşük doğum ağırlığı – NSA, ÇGKA, diğer ulusal hanehalkı araştırmaları ve rutin raporlardan gelen bilgiler.

Emzirme – NSA, ÇGKA ve UNICEF.

Düşük ağırlık, Kavrukluk ve Bodurluk – NSA, ÇGKA, WHO ve UNICEF.

A Vitamini – UNICEF ve WHO.

Tuz iyotlaması – ÇGKA, NSA ve UNICEF.

Düşük doğum ağırlığı - 2.500 gramdan az

Düşük ağırlık – Orta ve ağır - ilgili nüfusun yaşı için geçerli olan ortalama ağırlıktan eksi iki standart sapma daha düşük ağırlıklı çocuklar; ağır - ilgili nüfusun yaşı için geçerli olan ortalama ağırlıktan eksi üç standart sapma daha düşük ağırlıklı çocuklar.

Kavrukluk – Orta ve ağır - ilgili nüfusun yaşı için geçerli ortalama boyu uygun ağırlıktan eksi iki standart sapma daha hafif çocuklar.

Bodurluk – Orta ve ağır - ilgili nüfusun yaşı için geçerli ortalama boydan eksi iki standart sapma daha kısa boydaki çocuklar.

A Vitamini – 6-59 aylık olup 2002 yılında yüksek dozda en az bir A vitamini kapsülü alan çocuklar.

NOTLAR

- Veri yok
- x Sütun başlığında belirtilen yıllar ya da dönemlerden farklı yıllar ve dönemlere ait olan, standart tanımlara uymayan ya da ülkenin yalnızca bir bölümü hakkında bilgi sağlayan veriler.
- k 4 aydan daha kısa bir süre için yalnızca anne sütüyle beslenme.
- * Veriler sütun başlığında belirtilen dönem içinde bulunabildikleri en yakın yıla ait verilerdir.
- t İkinci tur A vitamini takviyesinin en az yüzde 70’lik bir kesime ulaştırıldığı ülkeler.
- e Doğu Asya ve Pasifik için verilen bu bölgesel rakama Çin dahil değildir.

TABLO 3. SAĞLIK

Ülkeler ve Bölgeler	Sağlıklı işme suyuna ulaşabilen nüfus %'si 2002			Yeterli sanitasyon imkanlarına sahip nüfus %'si 2002			Devlet tarafından finanse edilen rutin GBP aşılamları %'si 2002	Bağışkılananların %'si 2003						gebe kadınlar tetanos	ASYE'li 5 yaşından küçük çocuk % 'si	AST kullanım oranı %'si 1994-2003*	AST kullanım oranı %'si 1994-2003*	Sıtma, 1999-2003		
								1 yaşındaki çocuklar					cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk % 'si					ilaçlı cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk % 'si	humması olup sıtma ilacı alan 5 yaşından küçük çocuk % 'si	
	toplam	kentsel	kırsal	toplam	kentsel	kırsal		BCG	DTB	polio3	kızamık	hepB3								
Afganistan	13	19	11	8	16	5	0	56	54	54	50	-	40	19	28	-	-	-	-	
Arnavutluk	97	99	95	89	99	81	40	95	97	97	93	97	-	1	84	51	-	-	-	
Cezayir	87	92	80	92	99	82	100	98	87	87	84	-	-	-	-	-	-	-	-	
Andorra	100	100	100	100	100	100	-	-	99	99	96	84	-	-	-	-	-	-	-	
Angola	50	70	40	30	56	16	10	62	46	45	62	-	72	-	-	32	10	2	63	
Antigua ve Barbuda	91	95	89	95	98	94	100	-	99	99	99	99	-	-	-	-	-	-	-	
Arjantin	-	97	-	-	-	-	100	99	88	91	97	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ermenistan	92	99	80	84	96	61	65	92	94	96	94	93	-	11	25	48	-	-	-	
Avustralya	100	100	100	100	100	100	100	-	92	92	93	95	-	-	-	-	-	-	-	
Avusturya	100	100	100	100	100	100	-	-	84	84	79	83	-	-	-	-	-	-	-	
Azerbaycan	77	95	59	55	73	36	51	99	97	98	98	98	-	3	36	40	12	1	1	
Bahamalar	97	98	86	100	100	100	-	-	92	93	90	88	-	-	-	-	-	-	-	
Bahreyn	-	100	-	-	100	-	100	-	97	97	99	98	-	-	-	-	-	-	-	
Bangladeş	75	82	72	48	75	39	100	95	85	85	77	-	89	18	27	35	-	-	-	
Barbados	100	100	100	99	99	100	94	-	86	90	90	91	-	-	-	-	-	-	-	
Belarus	100	100	100	-	-	-	100	99	86	99	99	99	-	-	-	-	-	-	-	
Belçika	-	100	-	-	-	-	-	-	90	95	75	50	-	-	-	-	-	-	-	
Belize	91	100	82	47	71	25	100	99	96	95	96	96	-	-	66	-	-	-	-	
Benin	68	79	60	32	58	12	0	99	88	88	83	81	56	12	29	42	32	7	60	
Bhutan	62	86	60	70	65	70	0	93	95	96	88	95	-	-	-	-	-	-	-	
Bolivya	85	95	68	45	58	23	40	94	81	79	64	81	-	-	49	59	-	-	-	
Bosna Hersek	98	100	96	93	99	88	70	94	87	86	84	-	-	2	80	23	-	-	-	
Botswana	95	100	90	41	57	25	100	99	97	97	90	78	-	39	14	7	-	-	-	
Brezilya	89	96	58	75	83	35	100	99	96	99	99	91	-	-	-	28	-	-	-	
Brunei Darussalam	-	-	-	-	-	-	100	99	99	99	99	99	-	-	-	-	-	-	-	
Bulgaristan	100	100	100	100	100	100	-	98	96	96	96	96	-	-	-	-	-	-	-	
Burkina Faso	51	82	44	12	45	5	100	83	84	83	76	-	50	14	22	-	-	-	-	
Burundi	79	90	78	36	47	35	6	84	74	69	75	-	46	13	40	16	3	1	31	
Kamboçya	34	58	29	16	53	8	7	76	69	69	65	-	43	20	35	-	-	-	-	
Kamerun	63	84	41	48	63	33	100	82	73	72	61	-	65	7	25	33	11	1	66	
Kanada	100	100	99	100	100	99	-	-	91	88	95	-	-	-	-	-	-	-	-	
Yeşil Burun	80	86	73	42	61	19	80	78	78	79	68	54	-	-	-	-	-	-	-	
Orta Afrika Cumhuriyeti	75	93	61	27	47	12	0	70	40	40	35	-	63	10	32	47	31	2	69	
Çad	34	40	32	8	30	0	75	72	47	48	61	-	43	12	22	50	27	1	32	
Şili	95	100	59	92	96	64	100	94	99	99	99	-	-	-	-	-	-	-	-	
Çin	77	92	68	44	69	29	100	93	90	91	84	70	-	-	-	-	-	-	-	
Kolombiya	92	99	71	86	96	54	100	96	91	91	92	93	-	13	51	44	24	1	-	
Komoros	94	90	96	23	38	15	0	75	75	75	63	27	46	10	49	31	36	9	63	
Kongo	46	72	17	9	14	2	0	60	50	50	50	-	59	4	38	-	-	-	-	
Kongo Demokratik																				
Cumhuriyeti	46	83	29	29	43	23	0	68	49	55	54	-	48	11	36	17	12	1	45	
Cook Adaları	95	98	88	100	100	100	100	99	96	95	99	93	-	-	-	-	-	-	-	
Kosta Rika	97	100	92	92	89	97	0	87	88	88	89	86	-	-	-	-	-	-	-	
Fildişi Sahili	84	98	74	40	61	23	58	66	54	54	56	48	80	-	-	34	10	1	58	
Hırvatistan	-	-	-	-	-	-	100	98	94	95	95	-	-	-	-	-	-	-	-	
Küba	91	95	78	98	99	95	99	99	71	98	99	99	-	-	-	-	-	-	-	
Kıbrıs	100	100	100	100	100	100	25	-	98	98	86	88	-	-	-	-	-	-	-	
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	-	-	-	-	98	97	97	99	86	-	-	-	-	-	-	-	
Danimarka	100	100	100	-	-	-	-	-	96	96	96	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cibuti	80	82	67	50	55	27	85	63	68	68	66	-	-	-	-	-	-	-	-	
Dominik	97	100	90	83	86	75	70	99	99	99	99	-	-	-	-	42	-	-	-	
Dominik Cumhuriyeti	93	98	85	57	67	43	65	90	65	60	79	81	-	20	61	53	-	-	-	
Ekvador	86	92	77	72	80	59	100	99	89	99	99	58	-	-	-	-	-	-	-	
Mısır	98	100	97	68	84	56	100	98	98	98	98	98	71	10	70	29	-	-	-	
El Salvador	82	91	68	63	78	40	100	90	88	87	99	75	-	42	-	-	-	-	-	
Ekvator Ginesi	44	45	42	53	60	46	0	73	33	39	51	-	53	-	-	36	15	1	49	
Eritre	57	72	54	9	34	3	0	91	83	83	84	83	55	19	44	-	12	4	4	
Estonya	-	-	-	-	93	-	-	99	94	95	95	-	-	-	-	-	-	-	-	
Etiyopya	22	81	11	6	19	4	18	76	56	57	52	-	24	24	16	38	-	-	3	
Fiji	-	-	-	98	99	98	100	99	94	99	91	92	-	-	-	-	-	-	-	

							Devlet tarafından finanse edilen rutin GBP aşılama %'si 2002	Bağışıklananların %'si 2003					gebe kadınlar tetanos	ASYE'li 5 yaşından küçük çocuk %'si		AST kullanım oranı %'si 1994-2003*	Sıtma, 1999-2003		
														1998-2003*	olupta tedaviye götürülen 5 yaşından küçük çocuk %'si		cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk %'si	ilaçlı cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk %'si	humması olup sıtma ilacı alan 5 yaşından küçük çocuk %'si
	toplam	kentsel	kırsal	toplam	kentsel	kırsal	toplam	BCG	DTB	polio3	kızamık	hepB3	1998-2003*	olupta tedaviye götürülen 5 yaşından küçük çocuk %'si	AST kullanım oranı %'si 1994-2003*	cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk %'si	ilaçlı cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk %'si	humması olup sıtma ilacı alan 5 yaşından küçük çocuk %'si	
Finlandiya	100	100	100	100	100	100	-	98	98	96	97	-	-	-	-	-	-	-	
Fransa	-	100	-	-	-	-	-	85	97	97	86	29	-	-	-	-	-	-	
Gabon	87	95	47	36	37	30	100	89	38	31	55	-	54	13	48	44	-	-	
Gambia	82	95	77	53	72	46	63	99	90	90	90	90	-	8	75	38	42	15	55
Gürcistan	76	90	61	83	96	69	19	87	76	75	73	49	-	4	99	-	-	-	-
Almanya	100	100	100	-	-	-	-	-	89	94	92	81	-	-	-	-	-	-	-
Gana	79	93	68	58	74	46	28	92	80	80	80	80	70	10	44	24	-	-	61
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	88	88	87	88	88	-	-	-	-	-	-	-
Grenada	95	97	93	97	96	97	100	-	97	98	99	97	-	-	-	-	-	-	-
Guatemala	95	99	92	61	72	52	0	97	83	83	75	-	-	18	64	22	6	1	-
Gine	51	78	38	13	25	6	20	78	45	43	52	-	74	16	39	29	27	-	-
Gine-Bissau	59	79	49	34	57	23	0	84	77	75	61	-	66	10	64	23	67	7	58
Guyana	83	83	83	70	86	60	90	95	90	91	89	90	-	5	78	40	67	6	3
Haiti	71	91	59	34	52	23	30	71	43	43	53	-	52	39	63	41	-	-	12
Papalık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Honduras	90	99	82	68	89	52	100	91	92	92	95	92	-	-	-	-	-	-	-
Macaristan	99	100	98	95	100	85	-	99	99	99	99	-	-	-	-	-	-	-	-
İzlanda	100	100	100	-	-	-	-	-	97	97	93	-	-	-	-	-	-	-	-
Hindistan	86	96	82	30	58	18	100	81	70	70	67	-	78	19	64	22	-	-	-
Endonezya	78	89	69	52	71	38	90	82	70	70	72	75	51	8	57	61	-	-	1
İran İslam Cumhuriyeti	93	98	83	84	86	78	100	99	99	99	99	98	-	24	93	-	-	-	-
Irak	81	97	50	80	95	48	100	93	81	84	90	70	70	7	76	-	-	-	-
İrlanda	-	100	-	-	-	-	-	90	85	86	78	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail	100	100	100	-	100	-	100	-	97	93	95	98	-	-	-	-	-	-	-
İtalya	-	100	-	-	-	-	-	-	96	97	83	97	-	-	-	-	-	-	-
Jamaika	93	98	87	80	90	68	100	88	81	80	78	19	-	3	39	21	-	-	-
Japonya	100	100	100	100	100	100	100	-	97	97	99	-	-	-	-	-	-	-	-
Ürdün	91	91	91	93	94	85	100	67	97	97	96	97	-	6	72	-	-	-	-
Kazakistan	86	96	72	72	87	52	100	99	99	99	99	99	-	3	48	22	-	-	-
Kenya	62	89	46	48	56	43	36	87	73	67	72	73	66	18	46	15	14	4	-
Kiribati	64	77	53	39	59	22	-	99	99	96	88	99	-	-	-	-	-	-	-
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	100	100	100	59	58	60	80	88	68	99	95	-	-	-	-	-	-	-	-
Kore Cumhuriyeti	92	97	71	-	-	-	100	87	97	94	96	91	-	-	-	-	-	-	-
Kuveyt	-	-	-	-	-	-	100	-	99	99	97	99	-	-	-	-	-	-	-
Kırgızistan	76	98	66	60	75	51	40	99	98	98	99	99	-	-	-	16	-	-	-
Lao Demok. Halk Cum.	43	66	38	24	61	14	0	65	50	52	42	50	36	1	36	37	-	-	-
Litvanya	-	-	-	-	-	-	100	99	98	98	99	98	-	-	-	-	-	-	-
Lübnan	100	100	100	98	100	87	100	-	92	92	96	88	-	4	74	-	-	-	-
Lesotho	76	88	74	37	61	32	10	83	79	78	70	-	-	7	49	29	-	-	-
Liberya	62	72	52	26	49	7	0	43	38	39	53	-	56	39	70	-	-	-	-
Libya	72	72	68	97	97	96	-	99	93	93	91	91	-	-	-	-	-	-	-
Liechtenstein	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	-	-	-	-	-	-	100	99	94	91	98	95	-	-	-	-	-	-	-
Lüksemburg	100	100	100	-	-	-	-	-	98	98	91	49	-	-	-	-	-	-	-
Madagaskar	45	75	34	33	49	27	12	72	55	58	55	55	55	6	47	47	30	0	61
Malawi	67	96	62	46	66	42	0	91	84	85	77	84	70	27	27	51	8	3	27
Malezya	95	96	94	-	-	98	100	99	96	97	92	95	-	-	-	-	-	-	-
Maldivler	84	99	78	58	100	42	98	98	98	98	96	98	-	22	22	-	-	-	-
Mali	48	76	35	45	59	38	100	63	69	65	68	79	32	10	43	45	72	8	38
Malta	100	100	100	-	100	-	-	-	94	94	90	70	-	-	-	-	-	-	-
Marshall Adaları	85	80	95	82	93	59	-	93	68	80	90	74	-	-	-	-	-	-	-
Moritanya	56	63	45	42	64	9	100	84	76	75	71	-	41	10	39	-	-	-	-
Mauritius	100	100	100	99	100	99	100	92	92	93	94	92	-	-	-	-	-	-	-
Meksika	91	97	72	77	90	39	100	99	91	92	96	91	-	-	-	-	-	-	-
Mikronezya (Federal Devlet)	94	95	94	28	61	14	6	64	92	88	91	89	-	-	-	-	-	-	-
Moldova Cumhuriyeti	92	97	88	68	86	52	49	98	98	98	96	99	-	1	78	52	-	-	-
Monako	-	100	-	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğolistan	62	87	30	59	75	37	22	98	98	98	98	98	-	2	78	66	-	-	-
Fas	80	99	56	61	83	31	100	92	91	91	90	90	-	-	35	-	-	-	-

TABLO 3. SAĞLIK

	Sağlıklı içme suyuna ulaşabilen nüfus %'si 2002			Yeterli sanitasyon imkanlarına sahip nüfus %'si 2002			Devlet tarafından finanse edilen rutin GBP aşılmaları % 'si 2002	Bağışıklananların %'si 2003						gebe kadınlar tetanos	ASYE'li 5 yaşından küçük çocuk % 'si	ASYE'li olupta tedaviye götürülen 5 yaşın- dan küçük çocuk % 'si	AST kullanım oranı % 'si 1994-2003*	Sıtma, 1999-2003		
																		cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk % 'si	ilaçlı cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk % 'si	humması olup sıtma ilacı alan 5 yaşından küçük çocuk % 'si
								1 yaşındaki çocuklar	BCG	DTB	polio3	kızamık	hepB3							
	toplam	kentsel	kırsal	toplam	kentsel	kırsal	toplam	BCG	DTB	polio3	kızamık	hepB3								
Mozambik	42	76	24	27	51	14	21	87	72	70	77	72	57	10	51	33	-	-	-	
Myanmar	80	95	74	73	96	63	0	79	77	76	75	-	77	4	48	48	-	-	-	
Namibya	80	98	72	30	66	14	100	92	82	82	70	-	85	18	53	39	7	3	-	
Nauru	-	-	-	-	-	-	100	95	80	59	40	75	-	-	-	-	-	-	-	
Nepal	84	93	82	27	68	20	65	91	78	76	75	15	69	23	24	43	-	-	-	
Hollanda	100	100	99	100	100	100	-	-	98	98	96	-	-	-	-	-	-	-	-	
Yeni Zelanda	-	100	-	-	-	-	100	-	90	82	85	90	-	-	-	-	-	-	-	
Nikaragua	81	93	65	66	78	51	74	94	86	86	93	86	-	31	57	49	-	-	2	
Nijer	46	80	36	12	43	4	100	64	52	51	64	-	36	12	27	43	17	6	48	
Nijerya	60	72	49	38	48	30	100	48	25	39	35	-	51	10	31	28	6	1	34	
Niue	100	100	100	100	100	100	100	99	95	95	86	95	-	-	-	-	-	-	-	
Norveç	100	100	100	-	-	-	-	-	90	90	84	-	-	-	-	-	-	-	-	
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	94	97	86	76	78	70	-	99	98	98	99	98	-	17	65	-	-	-	-	
Umman	79	81	72	89	97	61	100	98	99	99	98	99	-	-	-	-	-	-	-	
Pakistan	90	95	87	54	92	35	100	82	67	69	61	-	57	-	-	33x	-	-	-	
Palau	84	79	94	83	96	52	5	-	99	99	99	99	-	-	-	-	-	-	-	
Panama	91	99	79	72	89	51	100	87	86	83	83	86	-	-	-	-	-	-	-	
Papua Yeni Gine	39	88	32	45	67	41	80	60	54	41	49	53	34	13x	75x	-	-	-	-	
Paraguay	83	100	62	78	94	58	100	70	77	77	91	77	-	-	-	-	-	-	-	
Peru	81	87	66	62	72	33	100	94	89	89	95	60	-	20	58	46	-	-	-	
Filipinler	85	90	77	73	81	61	3	91	79	80	80	40	70	-	46	37	-	-	-	
Polonya	-	100	-	-	-	-	-	94	99	98	97	97	-	-	-	-	-	-	-	
Portekiz	-	-	-	-	-	-	-	81	99	96	96	94	-	-	-	-	-	-	-	
Katar	100	100	100	100	100	100	100	99	92	93	93	98	-	-	-	-	-	-	-	
Romanya	57	91	16	51	86	10	100	99	97	97	97	98	-	-	-	-	-	-	-	
Rusya Federasyonu	96	99	88	87	93	70	100	97	98	97	96	94	-	-	-	-	-	-	-	
Rwanda	73	92	69	41	56	38	50	88	96	96	90	96	76	12	20	16	6	5	13	
Saint Kitts ve Nevis	99	99	99	96	96	96	97	99	99	99	98	99	-	-	-	-	-	-	-	
Saint Lucia	98	98	98	89	89	89	100	95	90	91	90	14	-	-	-	-	-	-	-	
Saint Vincent ve Grenadines	-	-	93	-	-	96	100	87	99	99	94	31	-	-	-	-	-	-	-	
Samoa	88	91	88	100	100	100	100	73	94	95	99	97	-	-	-	-	-	-	-	
San Marino	-	-	-	-	-	-	-	-	96	96	91	96	-	-	-	-	-	-	-	
Sao Tome ve Principe	79	89	73	24	32	20	-	99	94	94	87	43	-	5	47	44	43	23	61	
Suudi Arabistan	-	97	-	-	100	-	100	94	95	95	96	95	-	-	-	-	-	-	-	
Senegal	72	90	54	52	70	34	100	77	73	73	60	-	75	7	27	33	15	2	36	
Sırbistan ve Karadağ	93	99	86	87	97	77	-	94	89	89	87	-	-	3	97	-	-	-	-	
Şeyseller	87	100	75	-	-	100	100	99	99	99	99	99	-	-	-	-	-	-	-	
Sierra Leone	57	75	46	39	53	30	20	87	70	60	73	-	62	9	50	39	15	2	61	
Singapur	-	100	-	-	100	-	100	97	92	92	88	92	-	-	-	-	-	-	-	
Slovakya	100	100	100	100	100	100	100	98	99	98	99	99	-	-	-	-	-	-	-	
Slovenya	-	-	-	-	-	-	100	98	92	93	94	-	-	-	-	-	-	-	-	
Solomon Adaları	70	94	65	31	98	18	-	76	71	68	78	78	-	-	-	-	-	-	-	
Somali	29	32	27	25	47	14	0	65	40	40	40	-	-	-	-	-	16	0	19	
Güney Afrika	87	98	73	67	86	44	100	97	94	94	83	94	52	19	75	37	-	-	-	
İspanya	-	-	-	-	-	-	-	-	98	98	97	83	-	-	-	-	-	-	-	
Sri Lanka	78	99	72	91	98	89	100	99	99	98	99	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sudan	69	78	64	34	50	24	0	53	50	50	57	-	35	5	57	38	23	0	50	
Surinam	92	98	73	93	99	76	100	-	74	74	71	-	-	4	58	43	77	3	-	
Swaziland	52	87	42	52	78	44	100	97	95	95	94	95	-	10	60	24	0	0	26	
İsveç	100	100	100	100	100	100	-	16	98	99	94	-	-	-	-	-	-	-	-	
İsviçre	100	100	100	100	100	100	-	-	95	95	82	-	-	-	-	-	-	-	-	
Suriye Arap Cumhuriyeti	79	94	64	77	97	56	100	99	99	99	98	98	-	18	66	-	-	-	-	
Tacikistan	58	93	47	53	71	47	0	99	82	84	89	57	-	1	51	29	6	2	69	
Tanzanya	73	92	62	46	54	41	30	91	95	97	97	95	83	14	68	38	21	2	53	
Tayland	85	95	80	99	97	100	100	99	96	97	94	95	-	-	-	-	-	-	-	
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	-	-	-	-	-	-	90	95	96	96	96	-	-	-	-	-	-	-	-	
Timor-Leste	52	73	51	33	65	30	0	80	70	70	60	-	-	14	57	-	48	8	47	
Togo	51	80	36	34	71	15	0	84	64	63	58	-	47	9	30	25	15	2	60	
Tonga	100	100	100	97	98	96	100	99	98	98	99	93	-	-	-	-	-	-	-	

							Devlet tarafından finanse edilen rutin GBP aşılama ları %'si 2002							ASYE'li olupta tedavide götürülen 5 yaşm- dan küçük çocuk %'si		AST kullanım oranı %'si 1994-2003*	Sıtma, 1999-2003				
														cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk %'si	ilaçlı cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk %'si		humması olup sıtma ilacı alan 5 yaşından küçük çocuk %'si				
	Sağlıklı içme suyunu ulaşabilen nüfus %'si 2002							Yeterli sanitasyon imkanlarına sahip nüfus %'si 2002			Başışıklananların %'si 2003							gebe kadınlar tetanos			
	toplam	kentsel	kırsal	toplam	kentsel	kırsal		toplam	BCG	DTB	polio3	kızamık	hepB3						1998-2003*		
Trinidad ve Tobago	91	92	88	100	100	100	100	-	91	91	88	76	-	3	74	31	-	-	-		
Tunus	82	94	60	80	90	62	100	93	95	95	90	92	-	9	43	-	-	-	-		
Türkiye	93	96	87	83	94	62	100	89	68	69	75	68	37	12x	37x	19	-	-	-		
Türkmenistan	71	93	54	62	77	50	82	99	98	99	97	97	-	1	51	-	-	-	-		
Tuvalu	93	94	92	88	92	83	100	99	93	93	95	95	-	-	-	-	-	-	-		
Uganda	56	87	52	41	53	39	7	96	81	82	82	63	48	23	65	29	7	0	-		
Ukrayna	98	100	94	99	100	97	96	98	97	99	99	77	-	-	-	-	-	-	-		
Birleşik Arap Emirlikleri	-	-	-	100	100	100	100	98	94	94	94	92	-	-	-	-	-	-	-		
Birleşik Krallık	-	100	-	-	-	-	-	-	91	91	80	-	-	-	-	-	-	-	-		
ABD	100	100	100	100	100	100	56	-	96	91	93	92	-	-	-	-	-	-	-		
Uruguay	98	98	93	94	95	85	100	99	91	91	95	91	-	-	-	-	-	-	-		
Özbekistan	89	97	84	57	73	48	77	98	98	99	99	99	-	0	57	33	-	-	-		
Vanuatu	60	85	52	50	78	42	100	63	49	53	48	56	-	-	-	-	-	-	-		
Venezüela	83	85	70	68	71	48	100	91	68	86	82	75	-	9	72	51	-	-	-		
Viet Nam	73	93	67	41	84	26	55	98	99	96	93	78	79	20	71	24	96	16	7		
Yemen	69	74	68	30	76	14	100	67	66	66	66	42	31	23x	32x	23x	-	-	-		
Zambiya	55	90	36	45	68	32	5	94	80	80	84	-	60	15	69	24	16	7	52		
Zimbabwe	83	100	74	57	69	51	0	92	80	80	80	80	60	16	50	80	3	-	-		

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	57	82	44	36	55	26	45	74	60	63	62	30	53	14	39	32	14	2	38
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	87	95	77	72	88	52	89	88	87	87	88	71	-	12	69	-	-	-	-
Güney Asya	84	94	80	35	64	23	96	82	71	72	67	1	75	19	57	26	-	-	-
Doğu Asya ve Pasifik	78	92	68	50	72	35	84	91	86	87	82	66	-	-	-	-	-	-	-
Latin Amerika ve Karayipler	89	95	69	75	84	44	92	96	89	91	93	73	-	-	-	36	-	-	-
ODA/BDT	91	98	79	81	92	62	89	95	88	89	90	81	-	-	-	25	-	-	-
Sanayileşmiş ülkeler	100	100	100	100	100	100	69	-	95	93	92	62	-	-	-	-	-	-	-
Gelişmekte olan ülkeler	79	92	70	49	73	31	80	85	76	77	75	40	64	16	52	31	-	-	-
En az gelişmiş ülkeler	58	80	50	35	58	27	37	79	68	68	67	20	56	16	37	35	19	2	36
Dünya	83	95	72	58	81	37	80	85	78	79	77	42	64	16	53	31	-	-	-

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır.

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Aşılarda devlet finansmanı – Çocukları korumak üzere bir ülkede rutin olarak yapılan ve finansmanı (krediler dahil) ulusal hükümetçe karşılanan aşılardan oluşan yüzdesi.

GBP – Genişletilmiş Başışıklama Programı. Bu program kapsamındaki başışıklama, bebekleri neonatal tetanoza karşı koruma amacıyla gebe kadınların aşılama programının yanı sıra, BCG, DPT, çocuk felci ve kızamık aşılımları içerir. Kimi ülkelerde bu programa diğer hastalıklara (örneğin hepatit B ya da sarı humma) karşı yapılan aşılarda da dahil edilebilmektedir.

DPT3 – Üç doz difteri, boğmaca ve tetanos aşısı olan bebeklerin yüzdesi.

HepB3 – 3 doz hepatit B aşısı olan bebeklerin yüzdesi.

ASYE'li 5 yaşından küçük çocukların %'si – son iki hafta içinde ASYE'ye (akut solunum yolu enfeksiyonları) yakalanan 0-4 yaş çocukların yüzdesi.

ASYE'ye yakalanıp tedaviye götürülen 5 yaşından küçük çocukların %'si – son iki hafta içinde ASYE'ye yakalanıp tedaviye götürülen 0-4 yaşlarındaki çocuklar.

İshalli olup daha fazla sıvı verilen ve beslenmesi sürdürülen 5 yaşından küçük çocukların %'si – (Araştırmayı önceleyen son iki hafta içinde) ishali olup beslenmenin sürdürülmesinin yanı sıra ağızdan sıvı tedavisi (ishal tozları veya tavsiye edilen ev yapımı sıvılar) uygulanan ya da daha fazla sıvı verilen çocukların (0-4 yaş) yüzdesi.

Sıtma

Cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk %'si – 0-4 yaş çocuklar.

İlaçlı cibinlikte uyuyan 5 yaşından küçük çocuk %'si – 0-4 yaş çocuklar.

Humması olup sıtma ilacı alan 5 yaşından küçük çocuk %'si – son iki hafta içinde humması olup uygun (yerine göre) sıtma ilaçları alan 0-4 yaş çocukların %'si.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Temiz içme suyu ve yeterli sanitasyon olanaklarına erişim – UNICEF, WHO, ÇGKA ve NSA

Aşılamada devlet finansmanı – UNICEF ve WHO.

Başışıklama – UNICEF ve WHO.

Akut solunum yolu enfeksiyonları – NSA, ÇGKA ve diğer ulusal hanehalkı araştırmaları.

AST kullanımı – NSA ve ÇGKA.

Sıtma – ÇGKA ve NSA.

NOTLAR

- Veri yok.
- x Sütun başlığında belirtilen yıllar ya da dönemlerden farklı yıllar ve dönemlere ait olan, standart tanımlara uymayan ya da ülkenin yalnızca bir bölümü hakkında bilgi sağlayan veriler.
- * Veriler sütun başlığında belirtilen dönem içinde bulunabildikleri en yakın yıla ait verilerdir.

TABLO 4. HIV/AIDS

Ülkeler ve Bölgeler	Yetişkinler (15-49 yaş) arası prevalansı 2003 yılı sonu	HIV Prevalansı						Bilgi ve davranış (1998-2003)* (15-24 yaş)								Kimsesiz kalanlar			
		HIV'li tahmini insan sayısı, 2003 (bin)					Başkentlerdeki genç (15-24 yaş) gebe kadınlardaki HIV Prevalansı		Kondomun HIV'i önleyebile- ceğini bilenlerin %'si		Sağlıklı görünen birinin HIV taşıyabilece- ğini bilenlerin %'si		HIV konusunda kapsamlı bilgisi olanların yüzdesi		En son yüksek riskli cinsel ilişki sırasında kondom kullanmaların % 'si		Çocuklar (0-17 yaş)		
		Yetişkinler ve çocuklar (0-49 yaş)	düşük tahmin	yüksek tahmin	çocuklar (0-14 yaş)	kadınlar (15-49 yaş)											AIDS nedeniyle kimsesiz kalan çocuklar	Tüm nedenlerle kimsesiz kalan çocuklar, 2003	Kimsesiz kalanların okul devam oranları (1998 - 2003*)
							tahmini	yıl	medyan	erkek	kadın	erkek	kadın	erkek	kadın	tahmin (bin)			
Afganistan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1600	-
Arnavutluk	-	-	-	-	-	-	-	-	42	-	40	-	0	-	-	-	-	-	-
Cezayir	0.1	9.1	3.0 - 18	-	1.4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Andorra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angola	3.9	240	97 - 600	23	130	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	110	1000	90	-
Antigua ve Barbuda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arjantin	0.7	130	61 - 210	-	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	750	-	-
Ermenistan	0.1	2.6	1.2 - 4.3	-	0.9	-	-	56	41	48	53	8	7	44	0	-	-	-	-
Avustralya	0.1	14	6.8 - 22	-	1.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Avusturya	0.3	10	5.0 - 16	-	2.2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Azerbaycan	<0.1	1.4	0.5 - 2.8	-	-	-	-	-	11	-	35	-	2	-	-	-	-	-	-
Bahamalar	3.0	5.6	3.2 - 8.7	<0.2	2.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7.6	-	-
Bahreyn	0.2	<0.6	0.2 - 1.1	-	<0.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bangladeş	-	-	2.5 - 15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5300	-	-
Barbados	1.5	2.5	0.7 - 9.2	<0.2	0.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.7	-	-
Belarus	-	-	12 - 42	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belçika	0.2	10	5.3 - 17	-	3.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belize	2.4	3.6	1.2 - 10	<0.2	1.3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5.6	-	-
Benin	1.9	68	38 - 120	5.7	35	2002	2.3	53	45	69	56	14	8	34	19	34	340	-	-
Bhutan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	90	-	-
Bolivya	0.1	4.9	1.6 - 11	-	1.3	-	-	-	56	74	64	-	22m	-	-	-	340	82	-
Bosna Hersek	<0.1	0.9	0.3 - 1.8	-	-	-	-	-	53	-	74	-	-	-	-	-	-	-	-
Botswana	37.3	350	330 - 380	25	190	2003	32.9	89	93	76	81	33	40	88	75	120	160	99	-
Brezilya	0.7	660	320 - 1100	-	240	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4300	-	-
Brunei Darussalam	<0.1	<0.2	<	0.4	-	<0.2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.2	-
Bulgaristan	<0.1	<0.5	<	1.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Burkina Faso	4.2	300	190 - 470	31	150	2002	2.3	-	-	64	42	-	-	55	41	260	830	-	-
Burundi	6.0	250	170 - 370	27	130	2002	13.6	-	47	-	66	-	24	-	-	200	660	70	-
Kamboçya	2.6	170	100 - 290	7.3	51	-	-	-	64	-	62	-	37	-	-	-	670	71	-
Kamerun	6.9	560	390 - 810	43	290	2002	7.0	-	46	63	57	-	16m	31	16	240	930	94p	-
Kanada	0.3	56	26 - 86	-	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yeşil Burun	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60	53	-	-	-	-	-	-	-	-
Orta Afrika Cumhuriyeti	13.5	260	160 - 410	21	130	2002	14.0	-	20	-	46	-	5	-	-	110	290	91	-
Çad	4.8	200	130 - 300	18	100	2003	4.8	-	21	-	28	-	5	-	-	96	500	96	-
Şili	0.3	26	13 - 44	-	8.7	-	-	-	0	-	-	-	-	-	-	-	230	-	-
Çin	0.1	840	430 - 1500	-	190	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20600	-	-
Kolombiya	0.7	190	90 - 310	-	62	-	-	-	-	-	82	-	-	-	29	-	910	76	-
Komoros	-	-	-	-	-	-	-	-	41	-	55	-	10	-	-	-	-	59	-
Kongo	4.9	90	39 - 200	10	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	97	260	-	-
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	4.2	1100	450 - 2600	110	570	-	-	-	45	-	-	-	-	-	-	770	4200	72	-
Cook Adaları	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kosta Rika	0.6	12	6.0 - 21	-	4.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	50	-	-
Fildişi Sahili	7.0	570	390 - 820	40	300	2002	5.2	-	53	67	64	-	16m	56	25	310	940	83	-
Hırvatistan	<0.1	<0.2	<	0.4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Küba	0.1	3.3	1.1 - 6.6	-	1.1	-	-	-	89	-	91	-	52	-	-	-	130	-	-
Kıbrıs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çek Cumhuriyeti	0.1	2.5	0.8 - 4.9	-	0.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Danimarka	0.2	5.0	2.5 - 8.2	-	0.9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cibuti	2.9	9.1	2.3 - 24	0.7	4.7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	33	-	-
Dominik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dominik Cumhuriyeti	1.7	88	48 - 160	2.2	23	-	-	88	84	89	92	-	-	-	-	-	260	96	-
Ekvador	0.3	21	10 - 38	-	6.8	-	-	-	-	-	58	-	-	-	-	-	290	-	-
Mısır	<0.1	12	5.0 - 31	-	1.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
El Salvador	0.7	29	14 - 50	-	9.6	-	-	-	-	-	68	-	-	-	-	-	180	-	-
Ekvator Ginesi	-	-	-	-	-	-	-	-	26	-	46	-	4	-	-	-	24	95	-
Eritre	2.7	60	21 - 170	5.6	31	-	-	-	-	-	79	-	-	-	-	39	230	-	-
Estonya	1.1	7.8	2.6 - 15	-	2.6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Etiyopya	4.4	1500	950 - 2300	120	770	2003	11.7	-	-	54	39	-	-	30	17	720	4000	60	-
Fiji	0.1	0.6	0.2 - 1.3	-	<0.2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	-

	Yetişkinler (15-49 yaş) arası prevalansı 2003 yılı sonu	HIV Prevalansı						Bilgi ve davranış (1998-2003)* (15-24 yaş)								Kimsesiz kalanlar				
		HIV'li tahmini insan sayısı, 2003 (bin)						Başkentlerdeki genç (15-24 yaş) gebe kadınlardaki HIV Prevalansı		Kondomun HIV'i önleyebile- ceğini bilenlerin %'si		Sağlıklı görünen birinin HIV taşıyabilece- ğini bilenlerin %'si		HIV konusunda kapsamlı bilgisi olanların yüzdesi		En son yüksek riskli cinsel ilişki sırasında kondom kullanmaların %'si		Çocuklar (0-17 yaş) AIDS nedeniyle kimsesiz kalan çocuklar		Kimsesiz kalanların okul devam oranları (1998 - 2003*)
		Yetişkinler ve çocuklar (0-49 yaş)	düşük tahmin	yüksek tahmin	çocuklar (0-14 yaş)	kadınlar (15-49 yaş)	erkek			kadın	erkek	kadın	erkek	kadın	erkek	kadın	tahmin (bin)	Tüm nedenlerle kimsesiz kalan çocuklar, 2003 tahmin (bin)		
								yıl	medyan										tahmini	
Finlandiya	0.1	1.5	0.5 - 3.0	-	< 0.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fransa	0.4	120	60 - 200	-	32	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gabon	8.1	48	24 - 91	2.5	26	-	-	71	64	81	72	22	24	48	33	14	57	98	-	-
Gambia	1.2	6.8	1.8 - 24	0.5	3.6	-	-	-	51	-	53	-	15	-	-	2	45	85	-	-
Gürcistan	0.1	3.0	2.0 - 12	-	1.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Almanya	0.1	43	21 - 71	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gana	3.1	350	210 - 560	24	180	2003	3.9	-	-	77	71	-	-	-	-	170	1000	93p	-	-
Yunanistan	0.2	9.1	4.5 - 15	-	1.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grenada	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Guatemala	1.1	78	38 - 130	-	31	-	-	-	-	75	69	-	-	-	-	-	510	98	-	-
Gine	3.2	140	51 - 360	9.2	72	-	-	-	-	56	60	-	-	32	17	35	420	113	-	-
Gine-Bissau	-	-	-	-	-	-	-	-	32	-	31	-	8	-	-	-	81	103	-	-
Guyana	2.5	11	3.5 - 35	0.6	6.1	-	-	-	69	-	84	-	36	-	-	-	33	-	-	-
Haiti	5.6	280	120 - 600	19	150	-	-	72	46	78	68	24	14	30	19	-	610	87	-	-
Papalık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Honduras	1.8	63	35 - 110	3.9	33	-	-	-	-	90	81	-	-	-	-	-	180	-	-	-
Macaristan	0.1	2.8	0.9 - 5.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İzlanda	0.2	< 0.5	<	1.0	-	< 0.2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hindistan	-	-	2200 - 7600	-	-	-	-	-	-	-	-	17	21	59	51	-	35000	-	-	-
Endonezya	0.1	110	53 - 180	-	15	-	-	-	23	-	32	-	7	-	-	-	6100	82	-	-
İran İslam Cumhuriyeti	0.1	31	10 - 61	-	3.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2100	-	-	-
Irak	< 0.1	< 0.5	<	1.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İrlanda	0.1	2.8	1.1 - 5.3	-	0.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İsrail	0.1	3.0	1.5 - 4.9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İtalya	0.5	140	67 - 220	-	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jamaika	1.2	22	11 - 41	< 0.5	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	45	-	-	-
Japonya	< 0.1	12	5.7 - 19	-	2.9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ürdün	< 0.1	0.6	0.0 <	1.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kazakistan	0.2	17	5.8 - 35	-	5.5	-	-	-	-	73	63	-	-	65	32	-	-	-	-	-
Kenya	6.7	1200	820 - 1700	100	720	-	-	68	59	86	83	47	34	47	25	650	1700	96	-	-
Kiribati	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	710	-	-	-
Kore Cumhuriyeti	< 0.1	8.3	2.7 - 16	-	0.9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	630	-	-	-
Kuveyt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kırgızistan	0.1	3.9	1.5 - 8.0	-	< 0.8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lao Halk Demokratik Cumhuriyeti	0.1	1.7	0.6 - 3.6	-	< 0.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	290	-	-	-
Litvanya	0.6	7.6	3.7 - 12	-	2.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lübnan	0.1	2.8	0.7 - 4.1	-	< 0.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lesotho	28.9	320	290 - 360	22	170	2003	27.8	-	58	-	46	-	18	-	-	100	180	87	-	-
Liberya	5.9	100	47 - 220	8.0	54	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	36	230	-	-	-
Libya	0.3	10	3.3 - 20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Liechtenstein	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	0.1	1.3	0.4 - 2.6	-	< 0.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lüksemburg	0.2	< 0.5	<	1.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Madagaskar	1.7	140	68 - 250	8.6	76	-	-	-	33	-	27	-	-	-	-	30	1000	65p	-	-
Malawi	14.2	900	700 - 1100	83	460	2003	18.0	76	66	89	84	41	34	38	32	500	1000	93	-	-
Malezya	0.4	52	25 - 86	-	8.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	480	-	-	-
Maldivler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mali	1.9	140	44 - 420	13	71	2003	2.2	56	42	59	46	15	9	30	14	75	730	72	-	-
Malta	0.2	< 0.5	<	1.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Marshall Adaları	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moritanya	0.6	9.5	4.5 - 17	-	5.1	-	-	-	-	39	30	-	-	-	-	2	140	-	-	-
Mauritius	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meksika	0.3	160	78 - 260	-	53	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1900	-	-	-
Mikronezya (Federal Devlet)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moldova Cumhuriyeti	0.2	5.5	2.7 - 9.0	-	-	-	-	-	56	-	79	-	19	-	-	-	-	-	-	-
Monako	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

TABLO 4. HIV/AIDS

	Yetişkinler (15-49 yaş) arası prevalansı 2003 yılı sonu	HIV Prevalansı						Bilgi ve davranış (1998-2003)* (15-24 yaş)								Kimsesiz kalanlar				
		HIV'li tahmini insan sayısı, 2003 (bin)						Başkentlerdeki genç (15-24 yaş) gebe kadınlardaki HIV Prevalansı		Kondomun HIV'i önleyebile- ceğini bilenlerin % 'si		Sağlıklı görünen birinin HIV taşıyabilece- ğini bilenlerin % 'si		HIV konusunda kapsamlı bilgisi olanların yüzdesi		En son yüksek riskli cinsel ilişki sırasında kondom kullanmaların % 'si		Çocuklar (0-17 yaş)		
																		AIDS nedeniyle kimsesiz kalan çocuklar	Tüm nedenlerle kimsesiz kalan çocuklar, 2003	Kimsesiz kalanların okul devam oranları (1998 - 2003*)
		tahmini	Yetişkinler ve çocuklar (0-49 yaş)	düşük tahmin	yüksek tahmin	çocuklar (0-14 yaş)	kadınlar (15-49 yaş)	yıl	medyan	erkek	kadın	erkek	kadın	erkek	kadın	erkek	kadın	tahmin (bin)	tahmin (bin)	(1998 - 2003*)
Moğolistan	< 0.1	< 0.5																		
Fas	0.1	15	5.0 - 30																	
Mozambik	12.2	1300	980 - 1700	99	670	2002	14.7	74	56	82	65	33	20	33	29	470	1500	80		
Myanmar	1.2	330	170 - 620	7.6	97												1900			
Namibya	21.3	210	180 - 250	15	110			86	73	87	82	41	31	69	48	57	120	92		
Nauru	-	-																		
Nepal	0.5	61	29 - 110		16												1000			
Hollanda	0.2	19	9.5 - 31		3.8															
Yeni Zelanda	0.1	1.4	0.5 - 2.8		< 0.2															
Nikaragua	0.2	6.4	3.1 - 12		2.1						73				17		150			
Nijer	1.2	70	36 - 130	5.9	36				30	41	37		5m	30	7	24	680			
Nijerya	5.4	3600	2400 - 5400	290	1900	2003	4.2	63	43	65	52	23	21	46	24	1800	7000	64p		
Niue	-	-																		
Norveç	0.1	2.1	0.7 - 4.0		< 0.5															
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	-	-							38		49									
Umman	0.1	1.3	0.5 - 3.0		< 0.5															
Pakistan	0.1	74	24 - 150		8.9												4800			
Palau	-	-																		
Panama	0.9	16	7.7 - 26		6.2												48			
Papua Yeni Gine	0.6	16	7.8 - 28		4.8												220			
Paraguay	0.5	15	7.3 - 25		3.9												150			
Peru	0.5	82	40 - 140		27						72				19		720	85p		
Filipinler	< 0.1	9.0	3.0 - 18		2.0				50		67						2100			
Polonya	0.1	14	6.9 - 23																	
Portekiz	0.4	22	11 - 36		4.3															
Katar	-	-																		
Romanya	< 0.1	6.5	4.8 - 8.9							77	70									
Rusya Federasyonu	1.1	860	420 - 1400		290															
Rwanda	5.1	250	170 - 380	22	130	2002	11.6	76	63	69	64	20	23	55	23	160	810	80		
Saint Kitts ve Nevis	-	-																		
Saint Lucia	-	-																		
Saint Vincent ve Grenadines	-	-																		
Samoa	-	-																		
San Marino	-	-																		
Sao Tome ve Principe	-	-							32		65		11							
Suudi Arabistan	-	-																		
Senegal	0.8	44	22 - 89	3.1	23	2002	1.1		49		46					17	460	74p		
Sırbistan ve Karadağ	0.2	10	3.4 - 20		2.0															
Şeyşeller	-	-																		
Sierra Leone	-	-							30		35		16				350	71		
Singapur	0.2	4.1	1.3 - 8.0		1.0															
Slovakya	< 0.1	< 0.2	<	0.4																
Slovenya	< 0.1	< 0.5	<	1.0																
Solomon Adaları	-	-																		
Somali	-	-							2		13		0				770	65		
Güney Afrika	21.5	5300	4500 - 6200	230	2900	2002	24.0		83		54		20		20	1100	2200	95		
İspanya	0.7	140	67 - 220		27															
Sri Lanka	< 0.1	3.5	1.2 - 6.9		0.6												340			
Sudan	2.3	400	120 - 1300	21	220												1300	96		
Surinam	1.7	5.2	1.4 - 18	< 0.2	1.7				58		70		27				13	89		
Swaziland	38.8	220	210 - 230	16	110	2002	39.0		63		81		27			65	100	91		
İsveç	0.1	3.6	1.2 - 6.9		0.9															
İsviçre	0.4	13	6.5 - 21		3.9															
Suriye Arap Cumhuriyeti	< 0.1	< 0.5	0.3 - 2.1		< 0.2															
Tacikistan	< 0.1	< 0.2	<	0.4							5		8							
Tanzanya	8.8	1600	1200 - 2300	140	840	2002	7.0	72	62	68	65	29	26	31	21	980	2500	74p		
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	< 0.1	< 0.2	<	0.4																
Tayland	1.5	570	310 - 1000	12	200												1400			
Timor-Leste	-	-							6		8									

	Yetişkinler (15-49 yaş) arası prevalansı 2003 yılı sonu	HIV Prevalansı						Bilgi ve davranış (1998-2003)* (15-24 yaş)								Kimsesiz kalanlar				
		HIV'li tahmini insan sayısı, 2003 (bin)						Başkentlerdeki genç (15-24 yaş) gebe kadınlardaki HIV Prevalansı		Kondomun HIV'i önleyebile- ceğini bilenlerin % 'si		Sağlıklı görünen birinin HIV taşıyabilece- ğini bilenlerin % 'si		HIV konusunda kapsamlı bilgisi olanların yüzdesi		En son yüksek riskli cinsel ilişki sırasında kondom kullanmaların % 'si		Çocuklar (0-17 yaş)		Kimsesiz kalanların okul devam oranları (1998 - 2003*)
																		AIDS nedeniyle kimsesiz kalan çocuklar	Tüm nedenlerle kimsesiz kalan çocuklar, 2003	
		tahmini	Yetişkinler ve çocuklar (0-49 yaş)	düşük tahmin	yüksek tahmin	çocuklar (0-14 yaş)	kadınlar (15-49 yaş)	yıl	medyan	erkek	kadın	erkek	kadın	erkek	kadın	erkek	kadın	tahmin (bin)	tahmin (bin)	
Togo	4.1	110	67 - 170	9.3	54	2003	9.1	-	63	73	66	-	20m	41	22	54	240	96		
Tonga	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Trinidad ve Tobago	3.2	29	11 - 74	0.7	14	-	-	-	54	-	95	-	33	-	-	-	28	-		
Tunus	< 0.1	1.0	0.4 - 2.4	-	< 0.5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Türkiye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Türkmenistan	< 0.1	< 0.2	<	0.4	-	-	-	-	-	19	-	42	-	3	-	-	-	-		
Tuvalu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Uganda	4.1	530	350 - 880	84	270	2001	10.0	81	68	83	76	40	28	62	44	940	2000	95		
Ukrayna	1.4	360	180 - 590	-	120	-	-	-	57	-	78	-	-	-	-	-	-	-		
Birleşik Arap Emirlikleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Birleşik Krallık	0.1	32	16 - 52	-	7.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
ABD	0.6	950	470 - 1600	-	240	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Uruguay	0.3	6.0	2.8 - 9.7	-	1.9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62	-		
Özbekistan	0.1	11	4.9 - 30	-	3.7	-	-	50	28	58	55	7	8	50	-	-	-	-		
Vanuatu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Venezüela	0.7	110	47 - 170	-	32	-	-	-	28	-	78	-	-	-	-	-	460	-		
Viet Nam	0.4	220	110 - 360	-	65	-	-	-	60	-	63	-	25	-	-	-	2100	-		
Yemen	0.1	12	4.0 - 24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Zambiya	16.5	920	730 - 1100	85	470	2002	22.1	68	67	73	74	33	31	42	33	630	1100	91		
Zimbabwe	24.6	1800	1500 - 2000	120	930	-	-	81	73	83	74	-	-	69	42	980	1300	85		

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	7.5	25000	23000	27900	1900	13100	9.5	-	52	68	56	-	22	42	25	-	-	-	81
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	0.3	510	230	1400	22	230	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Güney Asya	0.7	5000	2400	7700	130	1500	-	-	-	-	-	17	21	59	51	-	-	-	-
Doğu Asya ve Pasifik	0.2	2400	1800	3200	39	640	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Latin Amerika ve Karayipler	0.7	2000	1600	2600	48	760	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ODA/BDT	0.6	1300	840	1900	8.1	440	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sanayileşmiş ülkeler	0.4	1600	1100	2300	17	410	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gelişmekte olan ülkeler	1.2	34900	31600	39600	2100	16300	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
En az gelişmiş ülkeler	3.2	12000	10800	14300	1000	6100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dünya	1.1	37800	34600	42300	2100	17000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Yetişkinler arası prevalans – 2003 yılı sonu itibarıyla HIV/AIDS'li olan yetişkin (15-49 yaş) yüzdesi.

Tahmini HIV/AIDS'li sayısı – 2003 yılı sonu itibarıyla HIV/AIDS'li tahmini yetişkin ve çocuk sayısı.

Gebe kadınlar arası HIV prevalansı – Seçilmiş doğum öncesi bakım merkezlerinde 'rastlantısal ve anonim taramalarda' 15-24 yaş grubu gebe kadınlardan alınan kan örnekleri arasında HIV pozitif çıkanların yüzdesi.

Kondomun HIV'i önleyeceğini bilenler – Yöneltilen soru üzerine kondomun HIV enfeksiyonunu önleyebileceğini bilen genç erkek ve kadın (15-25 yaş) yüzdesi.

Sağlıklı görünen birinin de HIV taşıyabileceğini bilenler – Sağlıklı görünen birinin de HIV taşıyabileceğini bilen genç erkek ve kadın (15-25 yaş) yüzdesi.

HIV konusunda yeterli bilgiye sahip olanlar – HIV'in cinsel ilişki yoluyla bulaşmasını önlemenin başlıca iki yolunu (kondom kullanmak ve enfeksiyonsuz tek bir eşe sadık kalmak) bilen, HIV'in nasıl bulaştığı konusunda yaygın iki yanlış görüşü reddeden ve sağlıklı görünen birinin de HIV taşıyabileceğini kavrayan genç (15-25 yaş) kadın yüzdesi.

En son riskli cinsel ilişkide kondom kullanımı – Evli olmadıkları ve birlikte yaşamadıkları, ancak son 12 ay içinde cinsel ilişkide bulundukları kişilerle en son ilişki kurduklarında kondom kullandıklarını söyleyen genç erkek ve kadınların (15-24 yaş) yüzdesi.

AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocuk – 2003 yılı itibarıyla, ana babasından herhangi birini ya da her ikisini yitiren 0-17 yaş grubundaki tahmini çocuk sayısı.

AIDS yüzünden kimsesiz kalmış çocukların okul devamlılıkları – 10-14 yaşında olup ana babalarının her ikisini birden yitiren ve halen okula devam eden çocukların, aynı yaş grubunda olup ana babasını bu nedenle yitirmeyen, halen ana babasından en az biriyle yaşayan ve okula devam eden çocuklara yüzdesi.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Yetişkinler arası prevalans – UNAIDS, Küresel HIV/AIDS salgını Raporu 2004.

Tahmini HIV/AIDS'li sayısı – UNAIDS, Küresel HIV/AIDS salgını Raporu 2004.

Gebe kadınlar arası HIV prevalansı – UNAIDS, Küresel HIV/AIDS salgını Raporu 2004.

Kondomun HIV'i önleyeceğini bilenler – NSA, ÇGKA, davranış araştırmaları, üreme sağlığı araştırmaları (RHS) (1998-2003) www.measuredhs.com/hiv.data.

Sağlıklı görünen birinin de HIV taşıyabileceğini bilenler – DHS, BSS, RHS ve MICS (1998-2003) ve www.measuredhs.com/hiv.data.

HIV konusunda yeterli bilgiye sahip olanlar – DHS, BSS, RHS ve MICS (1998-2003) ve www.measuredhs.com/hiv.data.

En son riskli cinsel ilişkide kondom kullanımı – DHS, MICS, BSS ve RHS (1998-2003) ve www.measuredhs.com/hiv.data.

AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocuk – UNAIDS, UNICEF and USAID, Children on the Brink 2004.

AIDS yüzünden kimsesiz kalmış çocukların okul devamlılıkları – MICS ve DHS (1998-2003) ve www.measuredhs.com/hiv.data.

NOTLAR

- Veri yok.
- m Üç bilgi göstergesine ilişkin veriler farklı kaynaklardan.
- p Okula devam eden öksüzlerin (10-14 yaş) oranı 25-49 durumdan hareketlidir.
- * Veriler sütun başlığında belirtilen dönem içinde bulunabildikleri en yakın yıla ait verilerdir.

TABLO 5. EĞİTİM

Ülkeler ve Bölgeler	Yetişkin okur yazarlık oranı				100 kişi başına 2002		İlkokul kayıt oranı				İlköğretim net devamlılık (%) (1996-2003*)		İlkokula başlayıp 5. sınıfa kadar gelenlerin %'si		Ortaöğretim kayıt oranı 1998-2002* (brüt)	
	1990		2000		telefonu olanlar	internet kullananlar	1998-2002* (brüt)		1998-2002* (net)		erkek	kadın	1998-2001*	Araştırma verileri 1997-2003	erkek	kadın
	erkek	kadın	erkek	kadın			erkek	kadın	erkek	kadın						
Afganistan	40	12	51	21	0	-	44	-	42x	15x	67	40	49	-	24	-
Arnavutluk	87	67	92	77	35	0	107	107	97	97	-	-	90y	-	77	80
Cezayir	64	41	76	57	7	2	112	104	96	94	92	90	96	95	69	74
Andorra	-	-	-	-	80x	9x	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angola	-	-	-	-	2	0	80	69	32	28	57	58	4	76	21	17
Antigua ve Barbuda	90	87	80x	83x	98	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arjantin	96	96	97	97	40	11	120	119	100	100	93	93	93	78	97	103
Ermenistan	99	96	99	98	16	2	97	95	85	84	97	97	-	100	84	89
Avustralya	-	-	-	-	118	48	102	102	96	96	-	-	99x	-	155	153
Avusturya	-	-	-	-	128	41	104	103	90	91	-	-	94y	-	100	97
Azerbaycan	99	96	99x	96x	22	4	93	92	81	79	88	88	97y	99	81	79
Bahamalar	94	95	95	96	80	19	92	93	85	88	-	-	78x	-	90	93
Bahreyn	87	75	91	83	84	25	98	98	91	91	85	84	99	99	91	99
Bangladeş	44	24	49	30	1	0	97	98	86	88	81	84	65	86	45	49
Barbados	99	99	100	100	86	11	108	108	100	100	-	-	95	-	103	103
Belarus	100	99	100	100	35	8	111	109	95	93	-	-	72y	-	82	86
Belçika	-	-	-	-	128	33	106	105	100	100	-	-	-	-	146	163
Belize	90	88	93	93	30	11	119	116	96	96	-	-	81	-	68	74
Benin	38	16	52	24	4	1	122	86	84	58	61	47	84	92	35	16
Bhutan	51	23	61	34	3	1	82	62	58	47	-	-	91	-	7x	2x
Bolivya	87	70	92	79	17	3	114	113	94	94	93	91	78	96	86	83
Bosna Hersek	92	85	98x	89x	43	3	100	100	100	100	87	85	-	99	-	-
Botswana	66	70	75	80	33	3x	103	103	79	83	82	85	89	96	70	75
Brezilya	83	81	87	87	42	8	153	144	96	97	95y	95y	80y	84x	102	113
Brunei Darussalam	91	79	95	88	66x	10x	107	106	90x	91x	-	-	93	-	85	91
Bulgaristan	98	96	99	98	70	8	103	100	94	92	-	-	95y	-	94	91
Burkina Faso	25	8	34	14	1	0	51	36	41	29	32	22	64	81	12	8
Burundi	48	27	56	40	1	0	80	62	59	48	49	44	64	80	12	9
Kamboçya	78	49	80	57	3	0	130	116	89	83	66	65	70	93	27	16
Kamerun	69	48	79	64	5	0	115	99	81x	71x	76	71	81	93	36	29
Kanada	-	-	-	-	101	51	99	100	100	100	-	-	99x	-	107	106
Yeşil Burun	76	54	85	66	26	4	125	120	100	99	97	96	93	-	64	67
Orta Afrika Cumhuriyeti	47	21	60	35	1	0	79	53	64	45	47	39	24x	71	15x	6x
Çad	37	19	52	34	1	0	90	57	70	47	46	33	45	96	17	5
Şili	94	94	96	96	66	24	104	101	89	88	-	-	100	-	85	86
Çin	87	69	92	78	33	5	114	114	92	93	-	-	99	-	69	64
Kolombiya	89	88	92	92	29	5	110	109	87	86	90	90	61	87	62	69
Komoros	61	46	63	49	1	0	98	81	59	50	31	30	77	24	30	25
Kongo	77	58	88	74	7	0	88	83	99x	93x	-	-	55x	-	37	27
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	61	34	73	50	1	0	52	47	35	34	55	48	64x	54	24	13
Cook Adaları	-	-	-	-	43	20	98	93	86	83	-	-	51	-	58	63
Kosta Rika	94	94	96	96	36	19	108	108	90	91	-	-	94	-	66	68
Fildişi Sahili	51	26	60	37	8	1	92	68	72	53	62	52	69	94	30	16
Hırvatistan	99	95	99	97	95	18	96	95	89	88	-	-	100y	-	88	89
Küba	95	95	97	97	5x	1x	102	98	96	95	-	-	95	99	90	89
Kıbrıs	98	91	99	95	127	29	97	97	95	95	-	-	99	-	93	94
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	-	121	26	104	103	88	88	-	-	97	-	95	97
Danimarka	-	-	-	-	152	51	102	102	99	99	-	-	100	-	125	131
Cibuti	67	40	76	54	4	1	46	35	38	30	73y	62y	86	-	24	15
Dominik	-	-	-	-	42	16	102	97	93	90	-	-	85	-	89	102
Dominik Cumhuriyeti	80	79	84	84	32	4	125	127	99	95	81	84	66	93	60	75
Ekvador	90	85	93	90	23	4	117	117	99	100	90	90	78	-	59	59
Mısır	60	34	67	44	18	3	100	94	92	88	87	83	99	99	91	85
El Salvador	76	69	82	76	24	5	114	109	89	89	-	-	67	-	56	56
Ekvator Ginesi	86	61	93	74	8	0	132	120	91	78	60	61	33	75	38	22
Eritre	59	35	67	45	1	0	67	54	46	39	63	59	69y	74	33	22
Estonya	100	100	100	100	100	33	105	101	98	97	-	-	99	-	109	111
Etiyopya	37	20	47	31	1	0	75	53	52	41	33	28	61	65	23	15
Fiji	92	86	95	91	23	6	109	109	100	100	-	-	88	-	78	83

	Yetişkin okur yazarlık oranı				100 kişi başına 2002		İlkokul kayıt oranı				İlköğretim net devamlılık (%) (1996-2003*)		İlkokula başlayıp 5. sınıfa kadar gelenlerin %'si		Ortaöğretim kayıt oranı 1998-2002* (brüt)	
	1990		2000		telefonu olanlar	internet kullananlar	1998-2002* (brüt)		1998-2002* (net)		erkek	kadın	İdari veriler 1998-2001*	Araştırma verileri 1997-2003	erkek	kadın
	erkek	kadın	erkek	kadın			erkek	kadın	erkek	kadın						
Finlandiya	-	-	-	-	139	51	102	101	100	100	-	-	100	-	120	133
Fransa	-	-	-	-	122	31	106	104	100	100	-	-	98	-	107	108
Gabon	68	45	80	62	24	2	135	134	79	78	94	93	59x	91	49	42
Gambia	32	20	44	30	10	2	82	75	76	70	54	49	70	98	40	28
Gürcistan	100	98	100x	99x	23	1	92	92	91	91	99	100	94y	-	76	82
Almanya	-	-	-	-	138	41	101	100	82	84	-	-	100y	-	100	99
Gana	70	47	80	63	3	1	85	78	61	59	74	74	66	93	41	34
Yunanistan	98	92	99	96	134	15	97	96	94	95	-	-	100x	-	95	97
Grenada	-	-	-	-	39	14	97	92	89	80	-	-	-	-	-	-
Guatemala	69	53	76	61	20	3	107	99	87	83	79	75	56	72	41	38
Gine	45	18	55	27	2	0	88	66	69	54	57	51	84	97	20	7
Gine-Bissau	42	13	54	24	1	0	84	56	53	38	44	38	38	85	23	13
Guyana	98	96	99	98	19	14	122	118	100	97	88	88	95	97	86	89
Haiti	43	37	52	48	3	1	153	155	78	83	52	57	41x	88	21x	20x
Papalık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Honduras	69	67	75	75	10	3	105	107	87	88	-	-	58x	-	29x	37x
Macaristan	99	99	100	99	104	16	102	100	91	90	-	-	98y	-	103	104
İzlanda	-	-	-	-	156	65	101	101	100	100	-	-	99	-	104	111
Hindistan	62	36	68	45	5	2	107	90	91	76	80	73	59	92	56	40
Endonezya	87	73	92	82	9	4	112	110	93	92	88	87	89	97	58	58
İran İslam Cumhuriyeti	72	54	83	69	22	5	94	90	80	78	94	91	94	-	79	75
Irak	51	20	55	23	3	0	109	89	98	83	83	70	66	88	47	29
İrlanda	-	-	-	-	127	27	104	104	94	95	-	-	98	-	100	109
İsrail	95	88	97	93	141	30	114	113	100	100	-	-	99	-	95	94
İtalya	98	97	99	98	142	35	101	100	100	100	-	-	96	-	97	95
Jamaika	78	86	83	91	70	23	101	100	95	95	77	80	90	92	82	85
Japonya	-	-	-	-	119	45	101	101	100	100	-	-	100x	-	102	103
Ürdün	90	72	95	84	36	6	98	99	91	92	89	90	98	-	85	87
Kazakistan	100	98	100	99	19	2	100	99	90	89	96	96	95y	99	90	88
Kenya	81	61	89	76	5	1	97	95	69	71	71	73	71	88	34	30
Kiribati	-	-	-	-	6	2	130	132	-	-	-	-	95x	-	-	-
Kore, Demokratik Halk Cumhuriyeti	98	93	99	96	2	0x	108x	101x	-	-	-	-	100	-	-	-
Kore Cumhuriyeti	98	93	99	96	117	55	102	102	100	100	-	-	100	-	91	91
Kuveyt	79	73	84	80	72	11	95	94	85	84	-	-	99y	-	83	88
Kırgızistan	-	-	-	-	9	3	102	99	92	88	95y	94y	91y	100	86	87
Lao Demok. Halk Cum.	70	43	76	53	2	0	123	106	86	79	64	59	62	93	47	34
Litvanya	100	100	100	100	69	13	99	98	91	90	-	-	98y	-	92	93
Lübnan	88	73	92	80	43	12	105	101	90	89	97	96	94	95	74	81
Lesotho	65	90	73	94	6	1	123	125	81	88	62	68	67	89	30	38
Liberya	55	23	70	37	0x	0x	122	89	79	61	59x,y	53x,y	33	-	40	28
Libya	83	51	91	68	13x	2	114	114	97x	96x	-	-	89x	-	102	108
Liechtenstein	-	-	-	-	92	58	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	100	99	100	100	75	14	105	104	98	97	-	-	99y	-	99	98
Lüksemburg	-	-	-	-	186	37	101	100	96	96	-	-	99	-	93	99
Madagaskar	66	50	74	60	1	0	106	102	68	69	60	63	34	40	15	14
Malawi	69	36	75	47	2	0	149	143	81	81	79	80	54	79	39	29
Malezya	87	74	91	83	57	32	95	95	95	95	-	-	97y	-	66	73
Maldivler	95	95	97	97	25	5	125	124	96	96	-	-	98	-	64	68
Mali	28	10	36	16	1	0	65	49	44	32	44	33	84	94	18	9
Malta	88	89	91	93	122	30	106	106	98	98	-	-	99	-	91	89
Marshall Adaları	-	-	-	-	9	2	103	98	100	91	-	-	-	-	-	-
Moritanya	46	24	51	30	10	0	88	85	68	65	46	42	55	83	25	19
Mauritius	85	75	88	81	56	10	106	106	93	93	-	-	99	-	81	78
Meksika	91	84	93	89	40	10	111	110	99	100	97	97	90	-	73	78
Mikronezya (Federal Devlet)	63	63	66	67	9x	5	136	149	-	-	-	-	-	-	-	-
Moldova Cumhuriyeti	99	96	100	98	24	3	86	85	79	78	86	87	90y	99	71	73
Monako	-	-	-	-	150	49	-	-	-	-	-	-	98x	-	-	-
Moğolistan	99	97	99	98	14	2	97	100	85	88	76	77	89y	95	69	83
Fas	53	25	62	36	25	2	113	101	92	85	67x,y	50x,y	84	82x	45	36

TABLO 5. EĞİTİM

	Yetişkin okur yazarlık oranı				100 kişi başına 2002		İlkokul kayıt oranı				İlköğretim net devamlılık (%) (1996-2003*)		İlkokula başlayıp 5. sınıfa kadar gelenlerin %'si		Ortaöğretim kayıt oranı 1998-2002* (brüt)	
	1990		2000		telefonu olanlar	internet kullananlar	1998-2002* (brüt)		1998-2002* (net)		erkek	kadın	1998-2001*	Araştırma verileri 1997-2003	erkek	kadın
	erkek	kadın	erkek	kadın			erkek	kadın	erkek	kadın						
Mozambik	49	18	60	29	2	0	110	87	63	56	68	64	52	55	16	10
Myanmar	87	74	89	81	1	0	90	90	82	82	83	85	60	78	41	38
Namibya	77	72	83	81	14	3	106	106	76	81	77	78	94	95	57	65
Nauru	-	-	-	-	29x	3x	80	82	80	82	-	-	-	-	52	56
Nepal	47	14	59	24	2	0	130	113	75	66	79	66	78	92	50	37
Hollanda	-	-	-	-	136	51	109	107	100	99	-	-	100	-	126	122
Yeni Zelanda	-	-	-	-	107	48	99	99	99	98	-	-	97x	-	109	118
Nikaragua	61	61	64	64	7	2	104	105	82	82	75	80	54	87	52	61
Nijer	18	5	24	9	0	0	47	32	41	28	36	25	71	89	8	5
Nijerya	59	38	72	56	2	0	107	86	38x	33x	64	57	80x	95	33x	28x
Niue	77	76	80	83	81x	53	121	114	100	94	-	-	76	-	95	93
Norveç	-	-	-	-	158	50	101	102	100	100	-	-	100x	-	113	116
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	-	-	-	-	18	3	104	105	95	95	91	92	98y	99	82	88
Umman	67	38	80	62	28	7	84	82	74	75	-	-	96	-	79	78
Pakistan	49	20	57	28	3	1	84	62	76	57	62	51	50x	91	29	19
Palau	-	-	-	-	-	-	120	112	100	93	-	-	84	-	89	89
Panama	90	88	93	91	31	4x	112	108	99	99	-	-	89	-	67	72
Papua Yeni Gine	64	48	71	57	1	1	77	78	82	73	32y	31y	60	-	25	20
Paraguay	92	88	94	92	34	2	114	110	91	92	87x	87x	77	90x	63	64
Peru	92	79	95	85	15	9	120	120	100	100	93	93	86	97	92	86
Filipinler	92	91	95	95	23	4	113	111	92	94	80	83	79	89	78	86
Polonya	100	100	100	100	55x	23	100	99	98	98	-	-	99	-	105	101
Portekiz	91	84	95	90	125	19	122	120	100	100	-	-	97x	-	111	117
Katar	92	92	94	94	72	11	108	104	95	94	-	-	88	-	88	93
Romanya	99	96	99	97	43	10	100	98	93	92	-	-	94y	-	82	83
Rusya Federasyonu	100	99	100	99	36	4	114	113	93x	93x	-	-	-	-	92	92
Rwanda	63	44	74	60	2	0	118	116	83	85	75	75	40	78	15	14
Saint Kitts ve Nevis	-	-	-	-	61	21	112	123	91	100	-	-	-	-	107	153
Saint Lucia	-	-	-	-	41	8x	111	112	100	98	-	-	97	-	75	97
Saint Vincent ve Grenadines	-	-	-	-	32	6	103	99	92	92	-	-	85	-	62	74
Samoa	99	97	99	98	8	2	104	101	96	94	-	-	94	-	71	79
San Marino	-	-	-	-	138	53	-	-	-	-	-	-	100x	-	-	-
Sao Tome ve Principe	-	-	-	-	5	7	130	122	100	94	67	69	61	71	42	36
Suudi Arabistan	76	50	83	67	38	6	68	66	61	57	-	-	94	-	73	65
Senegal	38	19	47	28	8	1	79	72	61	54	51	44	68	93	22	15
Srbistan ve Karadağ	97x	88x	99x	97x	49	6	99	99	75	75	98y	96y	100x	94	88	89
Şeyseller	-	-	-	-	82	15	116	115	100	99	-	-	91	-	107	113
Sierra Leone	40	14	51	23	2	0	93	65	68	63	43	39	-	94	31	22
Singapur	94	83	96	88	126	50	95x	93x	93x	92x	-	-	100x	-	70x	77x
Slovakya	100	100	100	100	81	16	102	101	86	88	-	-	98y	-	89	90
Slovenya	100	100	100	100	134	38	101	100	94	93	-	-	100y	-	105	107
Solomon Adaları	-	-	-	-	2	1	104x	90x	-	-	-	-	81x	-	21x	14x
Somali	-	-	-	-	1	1	18x	9x	13x	7x	12	10	-	79	10x	6x
Güney Afrika	82	80	86	85	41	7	107	103	89	90	86	84	65	99	83	90
İspanya	98	95	99	97	133	16	108	106	100	99	-	-	98x	-	112	119
Sri Lanka	93	85	94	89	10	1	111	110	100	100	-	-	97x	-	72	77
Sudan	60	32	69	46	3	0	63	54	50	42	54	51	84	73	34	30
Surinam	94	89	96	93	39	4	127	125	97	98	88	91	99x	84	62	86
Swaziland	74	70	81	79	10	2	103	98	76	77	71	71	74	94	45	45
İsveç	-	-	-	-	162	57	109	112	100	100	-	-	97x	-	132	160
İsviçre	-	-	-	-	153	35	108	107	99	99	-	-	99	-	103	96
Suriye Arap Cumhuriyeti	82	48	88	60	15	1	115	108	100	95	-	-	92	-	47	42
Tacikistan	99	97	100	99	4	0	109	104	100	95	79	81	97y	94	90	74
Tanzanya	76	51	84	67	3	0	70	69	54	54	47	51	78	96	6	5
Tayland	95	90	97	94	37	8	100	96	87	85	-	-	94	-	85	81
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	96	91	97	94	45	5	99	99	93	93	-	-	97y	-	86	83
Timor-Leste	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65	63	-	-	-	-
Togo	61	29	72	43	5	4	136	112	100	84	67	59	84	88	51	22

	Yetişkin okur yazarlık oranı				100 kişi başına 2002		İlkokul kayıt oranı				İlköğretim net devamlılık (%) (1996-2003*)		İlkokula başlayıp 5. sınıfa kadar gelenlerin %'si		Ortaöğretim kayıt oranı 1998-2002* (brüt)	
	1990		2000		telefonu olanlar	internet kullananlar	1998-2002* (brüt)		1998-2002* (net)		erkek	kadın	İdari veriler 1998-2001*	Araştırma verileri 1997-2003	erkek	kadın
	erkek	kadın	erkek	kadın			erkek	kadın	erkek	kadın						
Tonga	-	-	-	-	15	3	114	111	100	100	-	-	83	-	94	106
Trinidad ve Tobago	98	96	99	98	53	11	106	104	94	94	94	95	98	100	80	85
Tunus	72	47	81	61	18	5	114	109	97	97	95y	93y	95	-	78	81
Türkiye	89	66	93	77	63	7	98	91	91	85	73	69	99x	98	86	66
Türkmenistan	-	-	-	-	8	0x	-	-	-	-	86	84	-	-	-	-
Tuvalu	-	-	-	-	7x	13	106	101	100	96	-	-	96x	-	83	73
Uganda	69	44	78	57	2	0	139	134	100	100	87	87	45	89	19	15
Ukrayna	100	99	100	100	30	2	91	90	82	81	-	-	98x	-	97	97
Birleşik Arap Emirlikleri	71	71	75	79	94	31	94	90	82	80	-	-	97	-	77	82
Birleşik Krallık	-	-	-	-	143	42	101	101	100	100	-	-	-	-	146	170
ABD	-	-	-	-	113	55	98	99	92	93	-	-	99x	-	94	92
Uruguay	96	97	97	98	47	12x	109	107	89	90	-	-	89	-	95	108
Özbekistan	100	98	100	99	7	1	103	102	87	89	78	78	-	89	100	97
Vanuatu	-	-	-	-	6	3	112	111	92	94	-	-	95	-	28	29
Venezüela	90	88	93	92	37	5	107	105	92	93	93	94	96	96	64	74
Viet Nam	94	87	95	91	7	2	107	100	98	92	87	86	89	94	72	67
Yemen	55	13	68	25	5	1	97	64	71	47	67	40	86	88	65	27
Zambiya	79	59	85	72	2	0	81	76	66	66	67	67	77	88	27	21
Zimbabve	87	75	93	85	6	4	100	98	82	83	84	86	73	94	45	40

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	60	40	69	53	5	1	92	80	64	59	60	56	63	83	29	23
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	66	39	74	52	18	3	96	87	82	76	82	76	91	91	69	63
Güney Asya	59	34	66	42	4	2	102	88	88	75	78	71	60	91	51	39
Doğu Asya ve Pasifik	88	72	93	81	30	6	111	110	92	92	-	-	94	-	68	64
Latin Amerika ve Karayipler	87	83	90	88	36	8	122	119	95	95	92	92	82	-	83	89
ODA/BDT	98	94	98	95	38	5	101	98	89	86	79	77	-	96	90	85
Sanayileşmiş ülkeler	-	-	-	-	123	43	101	101	95	96	-	-	-	-	105	106
Gelişmekte olan ülkeler	76	58	81	66	20	4	105	96	86	80	76	72	78	89	60	54
En az gelişmiş ülkeler	54	32	62	42	2	0	88	80	67	61	61	56	64	79	30	25
Dünya	82	69	85	74	36	10	104	97	87	82	76	72	79	89	66	61

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır.

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Yetişkin okur yazarlık oranı – 15 yaşından yukarı olup okuma yazma bilenlerin oranı.

Brüt ilköğretim okullaşma oranı – Hangi yaşta olurlarsa olsunlar ilköğretime kayıtlı çocuk sayısının, resmi olarak aynı düzeye karşılık düşen yaş grubu nüfusuna bölünmesiyle elde edilen değer.

Brüt ortaöğretim okullaşma oranı – Hangi yaşta olurlarsa olsunlar ortaöğretime kayıtlı çocuk sayısının, resmi olarak aynı düzeye karşılık düşen yaş grubu nüfusuna bölünmesiyle elde edilen değer.

Net ilköğretim okullaşma oranı – Resmen ilkökul çağı olarak tanımlanan çağda olup ilkökula kayıtlı olan çocuk sayısının aynı yaş grubundaki toplam çocuk sayısına bölünmesiyle elde edilen değer.

Net ilköğretim devamlılığı – Resmen ilkökul çağı olarak tanımlanan çağda olup okullarına devam eden çocukların yüzdesi. Bu veriler ulusal hanehalkı araştırmalarından elde edilmiştir.

İlköğretim 5. sınıfa kadar ulaşanlar – İlköğretim birinci sınıfa kadar kaydolananlar arasında 5. sınıfa kadar okuyanların yüzdesi.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Yetişkin okur yazarlığı – Herkes için Eğitim 2000 Değerlendirmesi dahil olmak üzere UNESCO İstatistik Enstitüsü.

Telefon ve internet kullanımı – Uluslararası Telekomünikasyon Birliği Yıllığı 2002.

İlk ve orta öğretime kaydolunanlar – Herkes için Eğitim 2000 Değerlendirmesi dahil olmak üzere UNESCO İstatistik Enstitüsü.

İlköğretim net devamlılık – NSA ve ÇGKA.

5. sınıfa gelme – İdari veriler; Herkes için Eğitim 2000 Değerlendirmesi dahil olmak üzere UNESCO İstatistik Enstitüsü, araştırma verileri, ÇGKA ve NSA.

NOTLAR

- Veri yok.
- x Sütun başlığında belirtilen yıllar ya da dönemlerden farklı yıllar ve dönemlere ait olan, standart tanımlara uymayan ya da ülkenin yalnızca bir bölümü hakkında bilgi sağlayan veriler.
- y Standart tanımdan ayrılan ya da ülkenin belirli bir bölümüne ait olan, ancak bölgesel ve küresel ortalamaların bulunmasında hesaba katılan veri.
- * Veriler sütun başlığında belirtilen dönem içinde bulunabildikleri en yakın yıla ait verilerdir

TABLO 6. DEMOGRAFİK GÖSTERGELER

Ülkeler ve Bölgeler	Nüfus (bin) 2003		Yıllık nüfus artış hızı (%)		Kaba ölüm hızı (%)		Kaba doğum hızı (%)		Yaşam beklentisi		Toplam doğurganlık oranı 2003	Kentli nüfus %si 2003	Kentli nüfusun ortalama yıllık artış hızı (%)	
	18 yaş altı	5 yaş altı	1970-90	1990-2003	1970	2003	1970	2003	1970	2003			1970-90	1990-2003
Afganistan	11910	4183	0.4	4.2	26	22	51	48	38	43	6.8	23	2.9	6.1
Arnavutluk	1062	276	2.2	-0.3	8	5	33	18	67	74	2.3	44	2.8	1.2
Cezayir	12606	3349	3.0	1.8	16	5	49	23	53	70	2.8	59	4.3	2.9
Andorra	13	3	5.1	2.3	-	-	-	-	-	-	-	92	5.0	2.1
Angola	7386	2706	2.6	2.9	27	24	49	52	37	40	7.2	36	5.4	5.3
Antigua ve Barbuda	25	7	-0.2	1.1	-	-	-	-	-	-	-	38	0.0	1.6
Arjantin	12384	3540	1.5	1.3	9	8	23	19	66	74	2.4	90	2.0	1.6
Ermenistan	807	146	1.7	-1.1	5	8	23	10	72	72	1.1	64	2.3	-1.4
Avustralya	4740	1237	1.5	1.2	9	7	20	12	71	79	1.7	92	1.5	1.8
Avusturya	1581	372	0.2	0.4	13	10	15	8	70	79	1.3	66	0.2	0.4
Azerbaycan	2991	690	1.6	1.2	7	6	29	18	68	72	2.1	50	2.0	0.6
Bahamalar	108	30	2.0	1.6	7	8	30	19	66	67	2.3	89	2.8	2.1
Bahreyn	244	71	4.0	3.0	9	3	40	20	62	74	2.6	90	4.2	3.2
Bangladeş	65342	19408	2.5	2.3	21	8	46	29	44	62	3.4	24	7.3	3.8
Barbados	65	16	0.4	0.4	9	8	22	12	69	77	1.5	52	0.8	1.5
Belarus	2120	426	0.6	-0.3	8	13	16	9	71	70	1.2	71	2.7	0.3
Belçika	2127	559	0.2	0.3	12	10	14	11	71	79	1.7	97	0.3	0.3
Belize	113	33	2.1	2.5	8	5	40	27	66	71	3.1	48	1.8	2.5
Benin	3533	1168	2.7	2.9	25	14	53	41	42	51	5.6	45	6.3	4.8
Bhutan	1088	345	2.4	2.2	22	9	42	35	42	63	5.0	9	5.2	5.6
Bolivya	3967	1194	2.3	2.1	20	8	46	29	46	64	3.8	63	4.0	3.2
Bosna Hersek	902	203	0.9	-0.3	7	8	23	10	66	74	1.3	44	2.8	0.7
Botswana	838	248	3.3	2.1	13	23	49	30	55	39	3.7	52	11.5	3.6
Brezilya	60357	16663	2.2	1.4	11	7	35	20	59	68	2.2	83	3.6	2.2
Brunei Darussalam	127	39	3.4	2.6	7	3	36	23	67	76	2.5	76	3.7	3.7
Bulgaristan	1449	305	0.1	-0.8	9	15	16	8	71	71	1.1	70	1.4	-0.4
Burkina Faso	7264	2560	2.5	2.9	25	17	53	48	40	46	6.7	18	6.8	5.0
Burundi	3675	1199	2.3	1.5	20	21	44	45	44	41	6.8	10	7.2	5.0
Kamboçya	6976	2107	1.7	2.9	19	10	42	34	43	57	4.7	19	2.1	5.9
Kamerun	7868	2443	2.8	2.4	21	17	46	35	44	46	4.6	51	6.2	4.3
Kanada	6942	1663	1.2	1.0	7	8	16	10	73	79	1.5	80	1.3	1.4
Yeşil Burun	217	61	1.3	2.2	12	5	40	28	56	70	3.3	56	5.4	4.0
Orta Afrika Cumhuriyeti	1928	619	2.3	2.1	22	22	42	38	42	40	4.9	43	3.4	3.1
Çad	4587	1646	2.3	3.0	27	20	48	49	38	45	6.6	25	5.2	4.3
Şili	5163	1419	1.6	1.4	10	6	29	18	62	76	2.3	87	2.1	1.8
Çin	369191	92555	1.6	0.9	8	7	33	14	61	71	1.8	39	3.9	3.6
Kolombiya	16599	4737	2.2	1.8	9	5	38	22	61	72	2.6	76	3.2	2.6
Komoros	377	124	3.3	2.9	18	8	50	37	48	61	4.8	35	5.1	4.7
Kongo	2001	694	3.2	3.1	14	15	44	44	54	48	6.3	53	5.1	3.9
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	28334	10220	3.0	2.7	20	21	48	50	45	42	6.7	32	2.6	3.6
Cook Adaları	8	2	-0.6	0.0	-	-	-	-	-	-	-	70	-0.2	1.5
Kosta Rika	1501	393	2.6	2.3	7	4	33	19	67	78	2.3	61	4.2	3.3
Fildişi Sahili	8114	2492	4.1	2.2	20	20	51	35	44	41	4.7	45	6.0	3.1
Hırvatistan	909	241	0.7	-0.7	10	12	15	11	69	74	1.7	59	2.2	0.0
Küba	2747	671	1.1	0.5	7	7	30	12	69	77	1.6	76	2.1	0.7
Kıbrıs	213	52	0.5	1.3	10	8	19	13	71	78	1.9	69	2.8	1.7
Çek Cumhuriyeti	1951	441	0.2	-0.1	13	11	16	9	70	76	1.2	74	2.1	-0.1
Danimarka	1169	323	0.2	0.3	10	11	16	12	73	77	1.8	85	0.5	0.4
Cibuti	347	116	6.1	2.2	24	18	50	39	40	46	5.6	84	7.5	3.0
Dominik	27	7	0.1	0.7	-	-	-	-	-	-	-	72	1.9	1.1
Dominik Cumhuriyeti	3358	954	2.3	1.6	11	7	42	23	58	67	2.7	59	3.9	2.2
Ekvador	5061	1422	2.7	1.8	12	6	42	23	58	71	2.7	62	4.4	2.7
Mısır	29856	8702	2.3	2.0	17	6	40	27	51	69	3.3	42	2.4	1.7
El Salvador	2655	789	1.8	1.9	12	6	44	25	57	71	2.9	60	2.9	3.3
Ekvator Ginesi	248	87	0.9	2.6	23	17	39	43	40	49	5.9	48	2.2	5.1
Eritre	2163	717	2.6	2.2	21	12	47	40	43	53	5.4	20	4.1	4.0
Estonya	276	57	0.7	-1.4	11	14	15	9	70	72	1.2	69	1.2	-1.6
Etiyopya	36987	12453	2.6	2.8	23	18	49	42	41	46	6.1	16	4.6	4.4
Fiji	321	95	1.6	1.1	8	6	34	23	60	70	2.9	52	2.5	2.8

	Nüfus (bin) 2003		Yıllık nüfus artış hızı (%)		Kaba ölüm hızı (%)		Kaba doğum hızı (%)		Yaşam beklentisi		Toplam doğurganlık oranı 2003	Kentli nüfus %’si 2003	Kentli nüfusun ortalama yıllık artış hızı (%)	
	18 yaş altı	5 yaş altı	1970-90	1990-2003	1970	2003	1970	2003	1970	2003			1970-90	1990-2003
Finlandiya	1111	284	0.4	0.3	10	10	14	11	70	78	1.7	61	1.4	0.3
Fransa	13493	3797	0.6	0.4	11	9	17	13	72	79	1.9	76	0.8	0.7
Gabon	630	191	2.9	2.6	21	12	35	31	47	57	3.9	84	6.9	4.2
Gambia	669	221	3.5	3.2	28	13	50	36	36	54	4.7	26	6.0	3.6
Gürcistan	1202	270	0.7	-0.5	9	10	19	10	68	74	1.4	52	1.5	-0.9
Almanya	15226	3750	0.1	0.3	12	11	14	9	71	78	1.4	88	0.4	0.5
Gana	9780	2978	2.9	2.4	17	10	48	32	49	58	4.1	45	4.0	4.1
Yunanistan	1966	508	0.7	0.6	8	11	17	9	72	78	1.3	61	1.3	0.8
Grenada	27	7	-0.4	-0.5	-	-	-	-	-	-	-	41	-0.4	1.3
Guatemala	6116	1935	2.6	2.6	15	7	45	34	52	66	4.4	46	3.3	3.6
Gine	4283	1471	2.3	2.5	28	16	51	43	37	49	5.8	35	5.3	5.0
Gine-Bissau	800	292	2.8	3.0	29	20	49	50	36	45	7.1	34	5.0	5.7
Guyana	271	79	0.2	0.4	11	9	38	22	60	63	2.3	38	0.8	1.3
Haiti	3853	1127	2.1	1.4	19	15	39	30	47	50	3.9	37	4.1	3.3
Papalık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	-
Honduras	3263	980	3.2	2.7	15	6	49	30	52	69	3.7	46	4.8	3.7
Macaristan	1955	452	0.0	-0.4	11	14	15	9	69	72	1.2	65	1.2	0.0
İzlanda	78	21	1.1	1.0	7	7	21	14	74	80	1.9	93	1.4	1.2
Hindistan	414965	118568	2.1	1.8	17	8	40	24	49	64	3.0	28	3.4	2.6
Endonezya	77966	21636	2.1	1.4	17	7	41	21	48	67	2.3	46	5.0	4.5
İran İslam Cumhuriyeti	27281	6205	3.4	1.5	14	5	43	21	54	70	2.3	67	4.9	2.8
Irak	12039	3834	3.1	2.9	16	9	49	35	55	61	4.7	67	4.2	2.6
İrlanda	1004	276	0.9	0.9	11	8	22	15	71	77	1.9	60	1.3	1.3
İsrail	2110	630	2.2	2.7	7	6	27	20	71	79	2.7	92	2.6	2.8
İtalya	9779	2573	0.3	0.1	10	11	17	9	72	79	1.2	67	0.4	0.2
Jamaika	967	263	1.2	0.9	8	6	35	20	68	76	2.3	52	2.3	1.0
Japonya	22153	5947	0.8	0.3	7	8	19	9	72	82	1.3	65	1.7	0.5
Ürdün	2412	734	3.5	4.0	16	4	50	28	54	71	3.5	79	4.7	4.7
Kazakistan	4849	1142	1.2	-0.7	9	9	26	16	64	67	1.9	56	1.9	-0.8
Kenya	15809	4644	3.6	2.3	17	17	52	32	50	44	3.9	39	8.0	5.9
Kiribati	37	11	1.9	1.5	-	-	-	-	-	-	-	47	3.4	4.0
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	6968	1822	1.6	1.0	9	11	34	16	61	63	2.0	61	2.0	1.3
Kore Cumhuriyeti	11565	2932	1.5	0.8	9	6	31	12	60	76	1.4	80	4.5	1.5
Kuveyt	759	245	5.3	1.3	6	2	47	20	66	77	2.6	96	6.3	1.4
Kırgızistan	1981	529	2.0	1.2	11	7	31	22	62	69	2.6	34	2.0	0.4
Lao Demok. Halk Cum.	2740	867	2.1	2.4	23	12	45	35	40	55	4.7	21	4.5	4.7
Litvanya	476	90	0.7	-1.2	11	14	14	8	70	71	1.1	66	1.3	-1.7
Lübnan	1279	337	0.5	2.3	11	5	35	19	64	74	2.2	87	2.2	2.7
Lesotho	857	244	2.1	1.1	17	27	42	31	49	35	3.8	18	5.6	1.4
Liberya	1802	643	2.2	3.5	22	22	50	50	42	41	6.8	47	4.6	4.3
Libya	2097	600	3.9	2.0	16	4	50	23	52	73	3.0	86	6.7	2.5
Liechtenstein	7	2	1.6	1.2	-	-	-	-	-	-	-	22	1.7	1.5
Litvanya	807	174	0.9	-0.6	9	12	17	9	71	73	1.3	67	2.4	-0.7
Lüksemburg	101	29	0.5	1.4	12	8	13	13	70	78	1.7	92	1.7	1.9
Madagaskar	8873	3054	2.7	2.9	21	13	46	41	44	54	5.6	27	5.3	3.8
Malawi	6386	2250	3.7	1.9	24	24	56	44	40	38	6.1	16	7.0	4.5
Malezya	9427	2714	2.5	2.4	10	5	37	22	61	73	2.9	64	4.5	4.3
Maldivler	158	51	2.9	3.0	17	6	40	36	50	68	5.3	29	6.1	3.8
Mali	7322	2581	2.4	2.8	26	16	52	50	38	49	7.0	32	4.9	5.1
Malta	92	23	0.9	0.7	9	8	17	12	70	78	1.8	92	1.5	1.0
Marshall Adaları	22	6	3.7	1.4	-	-	-	-	-	-	-	66	3.8	1.5
Moritanya	1430	499	2.4	2.7	21	14	46	42	42	53	5.8	62	8.2	5.3
Mauritius	364	98	1.2	1.1	7	7	28	16	62	72	1.9	43	1.0	1.6
Meksika	39800	11145	2.5	1.7	10	5	45	22	61	74	2.5	75	3.5	2.0
Mikronezya (Federal Devlet)	50	14	2.3	1.0	9	6	40	28	62	69	3.8	29	2.7	1.8
Moldova Cumhuriyeti	1116	239	1.0	-0.2	10	11	18	12	65	69	1.4	46	2.9	-0.3
Monako	7	2	1.2	1.1	-	-	-	-	-	-	-	100	1.2	1.1
Moğolistan	1024	265	2.8	1.2	14	7	42	22	53	64	2.4	57	4.0	1.2
Fas	11515	3287	2.4	1.7	17	6	47	23	52	69	2.7	57	4.0	3.0

TABLO 6. DEMOGRAFİK GÖSTERGELER

	Nüfus (bin)		Yıllık nüfus artış hızı (%)				Kaba doğum hızı (%)		Yaşam beklentisi		Toplam doğurganlık oranı 2003	Kentli nüfus %'si 2003	Kentli nüfusun ortalama yıllık artış hızı (%)	
	18 yaş altı	5 yaş altı	Yıllık nüfus artış hızı (%)		Kaba ölüm hızı (%)		Kaba doğum hızı (%)		Yaşam beklentisi					
			1970-90	1990-2003	1970	2003	1970	2003	1970	2003				
Mozambik	9563	3138	1.8	2.6	24	24	48	41	40	38	5.6	36	8.3	6.6
Myanmar	18759	5325	2.1	1.5	18	11	41	24	48	57	2.8	29	2.5	2.9
Namibya	989	305	2.8	2.6	18	19	45	33	48	44	4.5	32	4.6	4.2
Nauru	5	2	1.9	2.5	-	-	-	-	-	-	-	100	1.9	2.5
Nepal	11710	3688	2.2	2.3	22	10	42	33	42	60	4.2	15	6.3	6.3
Hollanda	3545	979	0.7	0.6	8	9	17	12	74	78	1.7	66	1.0	1.3
Yeni Zelanda	1042	272	0.9	1.1	9	8	22	14	71	78	2.0	86	1.1	1.2
Nikaragua	2644	814	2.9	2.7	14	5	48	31	54	70	3.7	57	3.5	3.3
Nijer	6784	2549	3.1	3.4	28	19	56	55	37	46	8.0	22	6.3	5.9
Nijerya	63563	20872	2.9	2.8	22	14	48	39	43	51	5.4	47	5.6	5.0
Niue	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	1057	281	0.4	0.5	10	10	17	12	74	79	1.8	79	0.9	1.2
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	1871	641	3.4	3.9	20	4	52	39	54	73	5.5	71	4.4	4.4
Umman	1233	409	4.5	3.3	17	3	50	32	50	73	4.9	78	13.0	5.1
Pakistan	73711	23528	2.9	2.5	18	10	43	36	48	61	5.0	34	3.9	3.3
Palau	9	2	1.5	2.3	-	-	-	-	-	-	-	69	2.3	2.2
Panama	1143	339	2.4	2.0	8	5	38	23	65	75	2.7	57	3.0	2.5
Papua Yeni Gine	2704	833	2.4	2.5	19	9	42	31	43	58	4.0	13	3.9	2.5
Paraguay	2653	803	2.9	2.6	9	5	37	30	65	71	3.8	57	4.3	3.8
Peru	10681	3030	2.5	1.7	14	6	42	23	53	70	2.8	74	3.4	2.2
Filipinler	34124	9758	2.6	2.1	11	5	40	25	57	70	3.1	61	4.5	3.8
Polonya	8537	1869	0.8	0.1	8	10	17	10	70	74	1.3	62	1.5	0.2
Portekiz	2013	560	0.7	0.1	11	11	21	11	67	76	1.4	55	3.6	1.3
Katar	189	56	7.2	2.0	13	4	35	17	60	72	3.2	92	7.5	2.3
Romanya	4723	1138	0.7	-0.3	9	13	21	11	68	71	1.3	55	2.1	-0.1
Rusya Federasyonu	29723	6119	0.6	-0.3	9	15	15	9	70	67	1.1	73	1.4	-0.3
Rwanda	4377	1509	2.9	1.6	20	22	52	44	44	39	5.7	18	5.5	11.0
Saint Kitts ve Nevis	14	4	-0.7	0.2	-	-	-	-	-	-	-	32	-0.7	-0.4
Saint Lucia	54	14	1.4	1.0	8	6	41	21	64	73	2.3	30	2.2	2.0
Saint Vincent ve Grenadines	45	12	1.0	0.7	11	6	41	20	61	74	2.2	58	3.0	3.4
Samoa	84	25	0.6	0.8	10	6	39	29	55	70	4.1	22	0.9	1.1
San Marino	5	1	0.9	1.4	-	-	-	-	-	-	-	89	2.9	1.2
Sao Tome ve Principe	76	25	2.3	2.5	13	6	46	33	55	70	3.9	38	4.4	2.8
Suudi Arabistan	10868	3542	5.3	2.9	19	4	48	32	52	72	4.5	88	7.7	3.8
Senegal	5058	1631	2.8	2.4	25	12	49	37	41	53	4.9	50	3.7	4.1
Sırbistan ve Karadağ	2468	617	0.8	0.3	9	11	19	12	68	73	1.6	52	2.1	0.4
Şeyseller	42	14	1.5	1.0	-	-	-	-	-	-	-	50	4.8	1.1
Sierra Leone	2518	903	2.1	1.6	30	29	49	49	34	34	6.5	39	4.8	3.6
Singapur	1048	242	1.9	2.6	5	5	23	10	69	78	1.3	100	1.9	2.6
Slovakya	1217	274	0.7	0.2	10	10	19	10	70	74	1.3	57	2.3	0.3
Slovenya	365	85	0.7	0.3	10	10	17	8	70	76	1.1	51	2.3	0.3
Solomon Adaları	235	75	3.4	3.1	10	5	46	33	54	69	4.4	16	5.6	4.5
Somali	5401	2020	3.4	2.5	24	18	50	52	40	48	7.2	35	4.7	3.8
Güney Afrika	17770	4778	2.4	1.5	14	18	38	22	53	47	2.6	57	2.5	2.7
İspanya	7136	1915	0.8	0.3	9	9	20	9	72	79	1.2	76	1.4	0.5
Sri Lanka	5734	1513	1.6	1.0	8	7	29	16	64	73	2.0	21	1.4	0.9
Sudan	15401	4900	2.7	2.3	22	12	48	33	43	56	4.3	39	5.1	5.2
Surinam	162	47	0.4	0.6	8	6	37	21	63	71	2.4	76	2.1	1.8
Swaziland	551	165	3.2	1.9	20	26	50	34	46	34	4.5	24	7.5	2.1
İsveç	1898	445	0.3	0.3	10	11	14	10	74	80	1.6	83	0.4	0.3
İsviçre	1390	333	0.5	0.4	9	10	16	9	73	79	1.4	68	1.6	0.3
Suriye Arap Cumhuriyeti	8012	2322	3.4	2.6	13	4	47	28	55	72	3.3	50	4.0	2.8
Tacikistan	2737	723	2.9	1.3	10	6	40	24	63	69	3.0	25	2.2	-0.6
Tanzanya	19303	6189	3.2	2.7	20	18	50	39	45	43	5.1	35	9.1	6.5
Tayland	19183	5288	2.0	1.1	9	7	37	17	60	69	1.9	32	3.7	1.7
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	543	144	1.0	0.6	8	8	24	15	66	74	1.9	59	2.0	0.8
Timor-Leste	354	79	1.0	0.4	22	13	47	23	39	50	3.8	8	0.1	0.2
Togo	2479	811	2.7	2.7	20	15	47	38	44	50	5.3	35	6.6	4.3
Tonga	45	13	0.3	0.3	8	7	36	26	62	69	3.7	33	2.0	0.9

	Nüfus (bin) 2003		Yıllık nüfus artış hızı (%)		Kabab ölüm hızı (%)		Kaba doğum hızı (%)		Yaşam beklentisi		Toplam doğurganlık oranı 2003	Kentli nüfus %’si 2003	Kentli nüfusun ortalama yıllık artış hızı (%)	
	18 yaş altı	5 yaş altı	1970-90	1990-2003	1970	2003	1970	2003	1970	2003			1970-90	1990-2003
Trinidad ve Tobago	374	86	1.1	0.5	7	7	27	14	66	71	1.6	75	1.6	1.2
Tunus	3357	807	2.4	1.4	14	6	39	17	54	73	2.0	64	3.7	2.1
Türkiye	25817	7096	2.3	1.6	13	6	39	21	56	71	2.4	66	4.5	2.5
Türkmenistan	1981	497	2.6	2.2	11	6	37	22	60	67	2.7	45	2.3	2.2
Tuvalu	4	1	2.1	1.4	-	-	-	-	-	-	-	55	5.4	3.7
Uganda	14724	5358	3.1	3.1	19	16	51	51	46	47	7.1	12	4.7	3.8
Ukrayna	9983	2034	0.5	-0.5	9	14	15	8	71	70	1.2	67	1.5	-0.5
Birleşik Arap Emirlikleri	905	246	11.0	3.0	12	2	39	16	61	75	2.8	85	11.2	3.2
Birleşik Krallık	13275	3352	0.2	0.3	12	10	16	11	72	78	1.6	89	0.9	0.4
ABD	75893	20794	1.0	1.1	9	8	17	15	71	77	2.1	80	1.1	1.6
Uruguay	993	283	0.5	0.7	10	9	21	17	69	75	2.3	93	0.9	1.0
Özbekistan	10600	2691	2.7	1.8	10	6	37	21	63	70	2.4	37	3.1	1.2
Vanuatu	101	31	2.8	2.7	14	5	44	30	53	69	4.1	23	4.5	4.3
Venezüela	9943	2834	3.0	2.1	7	5	37	23	65	74	2.7	88	3.8	2.5
Viet Nam	30594	7685	2.2	1.6	18	6	41	20	49	69	2.3	26	2.7	3.4
Yemen	11129	3809	3.2	4.0	26	9	54	45	38	60	7.0	26	5.6	5.4
Zambiya	5819	1919	3.3	2.1	17	28	51	42	49	33	5.6	36	4.6	1.4
Zimbabve	6557	1890	3.5	1.6	13	28	49	32	55	33	3.9	35	6.1	3.0

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	340099	112679	2.8	2.5	21	18	48	40	44	46	5.4	36	4.8	4.4
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	153400	44212	3.0	2.2	17	6	45	27	51	67	3.4	57	4.4	2.9
Güney Asya	584618	171284	2.2	1.9	18	8	41	26	48	63	3.3	28	3.7	2.8
Doğu Asya ve Pasifik	593672	154424	1.8	1.1	10	7	35	16	58	69	2.0	41	3.9	3.5
Latin Amerika ve Karayipler	197133	55677	2.2	1.6	11	6	37	22	60	70	2.5	77	3.3	2.2
ODA/BDT	107963	25526	1.0	0.2	9	11	21	13	66	70	1.6	63	2.0	0.2
Sanayileşmiş ülkeler	206750	54425	0.7	0.6	10	9	17	12	71	78	1.7	76	1.1	0.9
Gelişmekte olan ülkeler	1924210	552742	2.1	1.6	14	9	39	24	53	62	2.9	42	3.8	3.0
En az gelişmiş ülkeler	355097	116936	2.5	2.5	22	15	47	39	43	49	5.1	27	4.9	4.4
Dünya	2183635	618227	1.8	1.4	12	9	33	21	56	63	2.7	48	2.7	2.2

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır.

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Doğumda yaşam beklentisi – Doğumları sırasında içinde bulundukları nüfus kesit açısından geçerli olan ölüm riskleri değişmediği takdirde, yeni doğmuş bebeklerin yaşamlarını beklenen süre.

Kaba ölüm hızı – Her 1.000 kişi başına yıllık ölüm sayısı.

Kaba doğum hızı – Her 1.000 kişi başına yıllık doğum sayısı.

Toplam doğurganlık hızı – Her kadının çocuk doğurma çağı sonuna kadar hayatta kalması ve her yaşta da o yaşa özgü cari doğum oranına göre çocuk yapması durumunda kadın başına doğacak toplam çocuk sayısı.

Kentsel nüfus – En son nüfus sayımında kullanılan tanıma göre kentsel sayılan bölgelerde yaşayanların yüzdesi.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Çocuk nüfusu – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

Kaba ölüm ve doğum hızı – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

Yaşam beklentisi – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

Doğurganlık – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

Kentsel nüfus – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

TABLO 7. EKONOMİK GÖSTERGELER

Ülkeler ve Bölgeler	Kişi başına GSMG (ABD \$)	Kişi başına GSYH'nin ortalamaya yıllık artış hızı (%)		Yıllık enflasyon oranı (%)	Günde 1 dolardan az kazanan nüfus %'si	Merkezi hükümet harcamalarından sağlık, eğitim ve savunmaya ayrılan pay %'si (1992-2002*)			Alınan dış yardım (milyon ABD \$)	Resmi dış yardımın ülke GSMG'ne oranı	Mal ve hizmet ihracının %'si olarak dış borç ödemeleri	
	2003	1960-90	1990-2003	1990-2003	1992-2002*	sağlık	eğitim	savunma	2002	2002	1990	2002
	250x	0.1x	-	-	-	-	-	-	1285	-	-	-
Afganistan	1740	-	5.1	29x	2	4	2	4	317	7	4x	3
Arnavutluk	1890	2.4	0.6	15	2	4	24	17	361	1	62	19x
Andorra	d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angola	740	-	0.4	518	-	6x	15x	34x	421	5	7	10
Antigua ve Barbuda	9160	-	1.5	2x	-	-	-	-	14	2	-	-
Arjantin	3650	0.6	1.1	5	3	2	6	4	151x	0x	30	13
Ermenistan	950	-	2.8	120	13	-	-	-	293	12	-	6
Avustralya	21650	2.0	2.5	2	-	14	9	6	-	-	-	-
Avusturya	26720	3.3	1.8	2	-	13	10	2	-	-	-	-
Azerbaycan	810	-	1.4x	65x	4	1	3	11	349	6	-	4
Bahamalar	14920x	1.2	0.2x	3x	-	16	20	3	-	-	-	-
Bahreyn	10840x	-	1.5x	0x	-	7	13	14	71	1	-	-
Bangladeş	400	0.2	3.1	4	36	5x	11x	10x	913	2	17	6
Barbados	9270	3.0	1.4	3x	-	-	-	-	3	0	14	4x
Belarus	1590	-	0.8	250	2	4	4	5	-	-	-	2
Belçika	25820	3.0	1.8	2	-	14	2	3	-	-	-	-
Belize	c	3.2	2.3x	1x	-	8	20	5	22	3	6	36
Benin	440	0.4	2.2	7	-	6x	31x	17x	220	9	7	8
Bhutan	660	-	3.7	9x	-	11	17	0	73	14	5	5
Bolivya	890	-0.3	1.0	7	14	9	24	6	681	9	31	26
Bosna Hersek	1540	-	15.4x	3x	-	-	-	-	587	11	-	6
Botswana	3430	8.7	2.2	9	24	5	26	8	38	1	4	2x
Brezilya	2710	3.6	1.2	118	8	6	6	3	376	0	19	61
Brunei Darussalam	24100x	-1.8x	-0.7x	1x	-	-	-	-	-	-	-	-
Bulgaristan	2130	-	0.6	75	5	11	5	7	-	-	5x	12
Burkina Faso	300	1.1	1.7	5	45	7	17	14	473	16	6	13
Burundi	100	2.0	-3.6	13	58	2	15	23	172	24	41	47
Kamboçya	310	-	3.4x	4x	34	-	-	-	487	13	-	0
Kamerun	640	2.5	0.2	4	17	3	12	10	632	7	18	11x
Kanada	23930	2.3x	2.2	2	-	1	2	6	-	-	-	-
Yeşil Burun	1490	-	3.4	4	-	-	-	-	92	16	5	7
Orta Afrika Cumhuriyeti	260	-0.6	-0.4	4	67	-	-	-	60	6	8	12x
Çad	250	-1.2	-0.1	7	-	8x	8x	-	233	13	2	7x
Şili	4390	1.2	4.1	7	2	13	19	8	-23	0	20	32
Çin	1100	5.5	8.5	5	17	0	2	12	1476	0	10	8
Kolombiya	1810	2.3	0.4	18	8	9	20	13	441	1	39	39
Komoros	450	-	-1.3	4	-	-	-	-	32	14	2	3x
Kongo	640	2.8	-1.4	8	-	-	-	-	420	19	32	0
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	100	-1.4	-6.4	620	-	0	0	18	807	17	5	0x
Cook Adaları	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Kosta Rika	4280	1.6	2.6	15	2	28	20	0	5	0	21	8
Fildişi Sahili	660	1.0	-0.4	7	16	4x	21x	4x	1069	10	26	12
Hırvatistan	5350	-	2.4	61x	2	16	8	5	166	1	-	25
Küba	1170x	-	3.5x	1*	-	23x	10x	-	61	-	-	-
Kıbrıs	12320x	6.2x	3.2	3	-	6	12	4	-	-	-	-
Çek Cumhuriyeti	6740	-	1.5	10x	2	16	9	5	-	-	-	9
Danimarka	33750	2.1	2.0	9	-	1	13	5	-	-	-	-
Cibuti	910	-	-3.3	3x	-	-	-	-	78	13	-	4x
Dominik	3360	-	1.2	3x	-	-	-	-	30	13	4	7
Dominik Cumhuriyeti	2070	3.0	4.0	9	2	11	16	4	157	1	7	6
Ekvador	1790	2.0	0.1	4	18	11x	18x	13x	216	1	27	26
Mısır	1390	3.5	2.5	7	3	3	15	9	1286	1	18	10
El Salvador	2200	-0.4	2.1	6	31	5	24	7	233	2	14	7
Ekvator Ginesi	930x	-	20.9	14	-	-	-	-	13x	0x	3	0x
Eritre	190	-	1.3x	10x	-	-	-	-	230	29	-	4
Estonya	4960	-	2.7	36	2	16	7	5	-	-	-	13
Etiyopya	90	-	1.9	5	26	6	16	9	1307	20	33	9
Fiji	2360	1.9	1.5	3x	-	9	18	6	34	2	12	6

	Kişi başına GSMG (ABD \$) 2003	Kişi başına GSYH'nin ortalamaya yıllık artış hızı (%)		Yıllık enflasyon oranı (%) 1990-2003	Günde 1 dolardan az kazanan nüfus %'si 1992-2002*	Merkezi hükümet harcamalarından sağlık, eğitim ve savunmaya ayrılan pay %'si (1992-2002*)			Alınan dış yardım (milyon ABD \$) 2002	Resmî dış yardımın ülke GSMG'ne oranı 2002	Mal ve hizmet ihracının %'si olarak dış borç ödemeleri	
		1960-90	1990-2003			sağlık	edütim	savunma			1990	2002
Finlandiya	27020	3.4	2.5	2	-	3	10	4	-	-	-	-
Fransa	24770	2.9	1.5	1	-	16x	7x	6x	-	-	-	-
Gabon	3580	3.1	-0.2	5	-	-	-	-	72	2	4	11
Gambia	310	1.1x	0.1	5	59	7x	12x	4x	61	14	18	3x
Gürcistan	830	3.9x	-2.7	225x	3	5	5	5	313	10	-	8
Almanya	25250	2.2x	1.2	2	-	19	0	4	-	-	-	-
Gana	320	-1.4	2.1	26	45	7	22	5	653	12	20	7
Yunanistan	13720	3.5	2.4	7	-	7	11	8	-	-	-	-
Grenada	3790	-	2.3	2x	-	10	17	0	9	2	2	13
Guatemala	1910	1.4	1.1	9	16	11	17	11	249	1	11	7
Gine	430	-	1.7	5	-	3x	11x	29x	250	8	18	12
Gine-Bissau	140	-0.2x	-2.5	23	-	1x	3x	4x	59	32	21	40x
Guyana	900	-0.1	3.6	11x	2	-	-	-	65	10	-	9
Haiti	380	0.1	-2.8	20x	-	-	-	-	156	4	4	4x
Papalık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Honduras	970	1.2	0.2	16	24	10x	19x	7x	435	7	30	11
Macaristan	6330	3.9	2.6	17x	2	6	5	3	-	-	30	34
İzlanda	30810	3.6	2.1	4	-	24	10	0	-	-	-	-
Hindistan	530	1.7	4.0	7	35	2	2	15	1463	0	25	15
Endonezya	810	4.3	2.0	15	8	1	4	3	1308	1	31	20
İran İslam Cumhuriyeti	2000	-3.5x	2.4	24	2	6	7	12	116	0	1	4
Irak	2170x	-1.1	-	0x	-	-	-	-	116	-	-	-
İrlanda	26960	3.1	6.6	4	-	16	14	3	-	-	-	-
İsrail	16020x	3.1	1.5	8	-	13	15	20	-	-	-	-
İtalya	21560	3.3	1.5	3	-	11x	8x	4x	-	-	-	-
Jamaika	2760	0.1	0.0	18	2	7	15	2	24	0	20	18
Japonya	34510	4.8	1.0	0	-	2	6	4	-	-	-	-
Ürdün	1850	2.5x	0.9	2	2	10	16	19	534	6	18	7
Kazakistan	1780	-	0.4	120	2	2	3	6	188	1	-	34
Kenya	390	2.3	-0.6	12	23	7	26	6	393	4	26	12
Kiribati	880	-5.3x	2.7	3x	-	-	-	-	21	25	-	22
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	a	-	-	-	-	-	-	-	267	-	-	-
Kore Cumhuriyeti	12030	6.3	4.6	4x	2	0	18	13	-55x	0x	10	10x
Kuveyt	16340x	-6.2x	-1.7x	3x	-	7	15	17	-	-	-	-
Kırgızistan	330	-	-2.5	72	2	11	20	10	186	13	-	26x
Lao Demok. Halk Cum.	320	-	3.7	29x	26	-	-	-	278	16	8	7x
Litvanya	4070	4.0x	1.1	32	2	11	6	4	-	-	-	14
Lübnan	4040	-	2.9	12	-	2	7	11	456	3	1	41
Lesotho	590	4.4	2.4	10	43	9	27	7	76	8	4	11
Liberya	130	-1.9	5.3	54x	36	5x	11x	9x	52	11	-	0
Libya	5540x	1.1x	-	-	-	-	-	-	7x	-	-	-
Liechtenstein	d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	4490	-	0.6	46	2	13	7	6	-	-	-	15
Lüksemburg	43940	2.6	3.6	3	-	13	10	1	-	-	-	-
Madagaskar	290	-1.3	-0.9	16	49	8	21	5x	373	10	32	9
Malawi	170	1.5	1.0	31	42	7x	12x	5x	377	22	23	6
Malezya	3780	4.1	3.4	3	2	6	23	11	86	0	12	7
Maldivler	2300	-	4.5x	0x	-	9	18	10	27	4	4	4
Mali	290	0.0x	2.4	7	73	2x	9x	8x	472	17	8	5
Malta	9260x	7.1	3.6x	3x	-	10	11	2	11	0	0	3x
Marshall Adaları	2710	-	-2.7	5x	-	-	-	-	62	49	-	-
Moritanya	430	0.8	2.2	5	26	4x	23x	-	355	31	24	20x
Mauritius	4090	2.9x	4.0	6	-	9	15	1	24	1	6	7
Meksika	6230	2.4	1.4	16	10	5	25	3	136	0	16	23
Mikronezya (Federal Devlet)	2090	-	-1.4	2x	-	-	-	-	112	47	-	-
Moldova Cumhuriyeti	590	-	-5.7	79	22	4	5	2	142	8	-	18
Monako	d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğolistan	480	-	0.4	41	14	6	9	9	208	20	-	6
Fas	1320	2.3	1.0	2	2	3	18	13	636	2	18	24

TABLO 7. EKONOMİK GÖSTERGELER

	Kişi başına GSMG (ABD \$) 2003	Kişi başına GSYH'nin ortalamaya yıllık artış hızı (%)		Yıllık enflasyon oranı (%) 1990-2003	Günde 1 dolardan az kazanan nüfus %'si 1992-2002*	Merkezi hükümet harcamalarından sağlık, eğitim ve savunmaya ayrılan pay %'si (1992-2002*)			Alınan dış yardım (milyon ABD \$) 2002	Resmi dış yardımın ülke GSMG'ne oranı 2002	Mal ve hizmet ihracının %'si olarak dış borç ödemeleri	
		1960-90	1990-2003			sağlık	eğitim	savunma			1990	2002
Mozambik	210	-	4.6	25	38	5x	10x	35x	2058	56	21	5
Myanmar	220x	1.4	5.7x	25x	-	3	8	29	121	-	17	3x
Namibya	1870	-	0.9	10	35	10x	22x	7x	135	4	-	-
Nauru	-	-	-	4x	-	-	-	-	12	-	-	-
Nepal	240	0.8	2.1	7	38	5	18	8	365	7	12	9
Hollanda	26310	2.4	2.1	2	-	10	2	4	-	-	-	-
Yeni Zelanda	15870	1.1	2.1	2	-	17	16	4	-	-	-	-
Nikaragua	730	-1.5	1.5	28	45	13	15	6	517	14	2	11
Nijer	200	-2.2	-0.7	5	64	-	-	-	298	15	12	6x
Nijerya	320	0.4	0.0	23	70	1x	3x	3x	314	1	22	8
Niue	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Norveç	43350	3.5	2.8	3	-	5	7	6	-	-	-	-
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	1110	-	-6.0x	9x	-	-	-	-	1616	45	-	-
Umman	7830x	7.6	0.9x	2x	-	7	15	33	41	0	12	14x
Pakistan	470	2.9	1.1	9	13	1	1	18	2144	4	16	16
Palau	7500	-	-0.3x	3x	-	-	-	-	31	22	-	-
Panama	4250	1.8	2.3	3	7	18	16	4x	35	0	3	19
Papua Yeni Gine	510	0.9	0.2	7x	-	7	22	4	203	7	37	12x
Paraguay	1100	3.0	-0.6	11	15	7	22	11	57	1	12	10
Peru	2150	0.4	2.1	18	18	6	7	8	491	1	6	30
Filipinler	1080	1.5	1.2	8	15	2	19	5	560	1	23	19
Polonya	5270	-	4.7	18	2	2	5	4	-	-	4	22
Portekiz	12130	4.1	2.3	5	2	9x	11x	6x	-	-	-	-
Katar	12000x	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Romanya	2310	2.0x	0.5	78	2	15	6	5	-	-	0	18
Rusya Federasyonu	2610	3.8x	-1.5	107	6	1	3	12	-	-	-	10
Rwanda	220	1.1	0.7	11	36x	5x	26x	-	356	19	10	13
Saint Kitts ve Nevis	6880	3.7x	3.2	3x	-	-	-	-	29	10	3	22
Saint Lucia	4050	-	0.2	3x	-	-	-	-	34	5	2	5
Saint Vincent ve Grenadines	3300	7.1	3.0	3x	-	12	16	0	5	1	3	7
Samoa	1600	-	3.1x	4x	-	-	-	-	38	15	5	5x
San Marino	d	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sao Tome ve Principe	320	-	-0.2	39	-	-	-	-	26	57	28	31
Suudi Arabistan	8530x	0.2x	-0.6x	2x	-	6x	14x	36x	27	0	-	-
Senegal	550	-0.6	1.4	4	26	3	14	7	449	10	14	11
Sırbistan ve Karadağ	1910	-	3.6x	54x	-	-	-	-	1931	17	-	2
Şeyseller	7480	3.1	2.2	2	-	7	7	3	8	1	8	2
Sierra Leone	150	0.6	-5.2	25	57x	10x	13x	10x	353	49	8	18x
Singapur	21230	6.8	3.5	1x	-	6	23	29	-	-	-	-
Slovakya	4920	-	2.4	9	2	17	9	4	-	-	-	20
Slovenya	11830	-	4.1x	10x	2	15	12	3	171	1	-	16x
Solomon Adaları	600	2.4x	-2.8	9x	-	-	-	-	26	10	10	7x
Somali	130x	-1.0	-	-	-	1x	2x	38x	194	-	25x	-
Güney Afrika	2780	1.3	0.2	9	7	-	-	-	657	1	-	12
İspanya	16990	3.2	2.3	4	-	15	2	4	-	-	-	-
Sri Lanka	930	2.8	3.3	9	7	6	10	18	344	2	10	9
Sudan	460	0.2	3.3	48	-	1	8	28	351	3	4	0
Surinam	1940x	-0.6x	0.5x	75x	-	-	-	-	12	1	-	-
Swaziland	1350	2.0x	0.2	12	-	8	20	8	25	2	6	2
İsveç	28840	2.2	2.0	2	-	7	7	6	-	-	-	-
İsviçre	39880	1.6	0.4	1	-	0	3	6	-	-	-	-
Suriye Arap Cumhuriyeti	1160	2.9	1.4	7	-	2	9	24	81	0	20	2
Tacikistan	190	-	-4.5	153	10	2	4	9	168	15	-	6
Tanzanya	290	-	1.0	17	20	6x	8x	16x	1233	13	25	8
Tayland	2190	4.6	2.8	3	2	8	17	6	296	0	14	21
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	1980	-	-0.5	49	2	-	-	-	277	8	-	15
Timor-Leste	430	-	-	-	-	-	-	-	220	57	-	-
Togo	310	1.2	-0.7	6	-	5x	20x	11x	51	4	8	0
Tonga	1490	-	2.0	2x	-	7x	13x	-	22	15	2	6

	Kişi başına GSMG (ABD \$) 2003	Kişi başına GSYH'nin ortalamaya yıllık artış hızı (%)		Yıllık enflasyon oranı (%) 1990-2003	Günde 1 dolardan az kazanan nüfus %'si 1992-2002*	Merkezi hükümet harcamalarından sağlık, eğitim ve savunmaya ayrılan pay %'si (1992-2002*)			Alınan dış yardım (milyon ABD \$) 2002	Resmi dış yardımın ülke GSMG'ne oranı 2002	Mal ve hizmet ihracının %'si olarak dış borç ödemeleri	
		1960-90	1990-2003			sağlık	eğitim	savunma			1990	2002
Trinidad ve Tobago	7260	1.6	3.0	6	12	9	15	2	-7	0	18	5
Tunus	2240	3.3x	3.1	4	2	6	20	5	475	2	22	13
Türkiye	2790	1.9x	1.3	69	2	3	10	8	636	0	27	34
Türkmenistan	1120	-	-1.3	223	12	-	-	-	41	1	-	30x
Tuvalu	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-
Uganda	240	-	3.8	9	82	2x	15x	26x	638	11	47	5
Ukrayna	970	-	-4.7	155	3	3	7	5	-	-	-	13
Birleşik Arap Emirlikleri	18060x	-4.8x	-2.1x	3x	-	8	18	31	-	-	-	-
Birleşik Krallık	28350	2.1	2.4	3	-	15	4	7	-	-	-	-
ABD	37610	2.2	2.0	2	-	22	2	16	-	-	-	-
Uruguay	3820	0.9	0.9	24	2	7	8	4	13	0	31	35
Özbekistan	420	-	-0.5	163	22	-	-	-	189	2	-	23
Vanuatu	1180	-	-0.3	2x	-	-	-	-	28	13	2	1x
Venezüela	3490	-0.5	-1.5	39	15	6	21	6	57	0	22	25
Viet Nam	480	-	5.9	13x	18	4	14	-	1277	4	7x	5
Yemen	520	-	2.4	19	16	4	22	19	584	6	4	3
Zambiya	380	-1.2	-0.9	42	64	13	14	4	641	19	13	21
Zimbabve	480x	1.1	-0.8x	35	36x	8	24	7	201	0x	19	6x

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	496	1.1	0.4	38	43	-	-	-	17060	5	17	10
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	1465	2.2	2.0	15	3	4	14	13	6829	2	20	10
Güney Asya	511	1.7	3.6	7	32	2	2	15	6614	1	21	14
Doğu Asya ve Pasifik	1426	5.3	6.2	6	15	1	8	11	7193	0	16	11
Latin Amerika ve Karayipler	3311	2.3	1.3	44	10	6	16	4	4533	0	20	29
ODA/BDT	2036	-	-0.5	102	6	4	5	9	-	-	-	17
Sanayileşmiş ülkeler	28337	3.0	1.8	2	-	15	4	10	-	-	-	-
Gelişmekte olan ülkeler	1255	3.0	3.7	25	22	3	10	10	44592	1	19	17
En az gelişmiş ülkeler	304	0.0	1.8	62	39	-	-	-	17482	9	12	7
Dünya	5488	3.0	2.1	7	21	12	5	10	48194	0	18	17

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Kişi başına GSMG – Gayri safi milli gelir (GSMG) ülkede ikamet eden bütün üreticilerin toplam katma değer üretimi, artı hasıla değerlendirmesine dahil edilmeyen ürün vergileri (eksi sübvansiyonlar), artı dışardan gelen birincil gelirden (işçilere ödenen ücretler ve mülk gelirleri) oluşmaktadır. Kişi başına GSMG ise, gayri safi milli gelir yıl ortası nüfusa bölünmesiyle elde edilir. Dolar bazında kişi başına GSMG Dünya Bankası atlas yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır.

Kişi başına GSYH – Kişi başına gayri safi yurt içi hasıla, ülkede ikamet eden bütün üreticilerin toplam katma değer üretimi, artı hasıla değerlendirmesine dahil edilmeyen ürün vergilerinden (eksi sübvansiyonlar) oluşur. Kişi başına GSYH ise, GSYH'nin yıl ortası nüfusa bölünmesiyle elde edilir. Artış, yerel para cinsinden ve sabit fiyatlar üzerinden hesaplanır.

Günde 1 doların altında harcayan nüfus – Günde 1 doların altında harcayan nüfus 1993 yılı uluslararası fiyatlarına göre günde 1.08 dolardan (1995 yılı fiyatlarıyla günde 1 dolara eş değerdir ve düzeltme satın alma paritesine göre yapılmıştır) satınalma gücü paritesi kurlarında yapılan değişiklikler nedeniyle, tek tek ülkelerdeki yoksulluk oranlarının daha önceki raporlarda yer alan oranlarla karşılaştırılması mümkün değildir.

RKY – Resmi kalkınma yardımı.

Borç ödemeleri – Resmi nitelikli ve resmi teminat altındaki uzun vadeli dış borçların yıllık ana para ve faiz ödemeleri toplamı.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Kişi başına GSMG – Dünya Bankası.

Kişi başına GSYH – Dünya Bankası.

Enflasyon oranı – Dünya Bankası.

Günde 1 dolardan az kazanan nüfus %'si – Dünya Bankası.

Eğitim, sağlık ve savunma harcamaları – IMF.

RKY – OECD.

Borç ödemeleri – Dünya Bankası.

NOTLAR

- a: 765 dolar yada daha az.
b: 766 dolarla 3035 dolar arası.
c: 3036 dolarla 9385 dolar arası.
d: 9386 dolar ve üzeri

- Veri yok.
x Sütun başlığında belirtilen yıllar ya da dönemlerden farklı yıllara ve dönemlere ait olan, standart tanımlara uymayan yada ülkenin yalnızca bir bölümü hakkında bilgi sağlayan veriler.
y Standart tanımdan ayrılan ya da ülkenin belirli bir bölümüne ait olan, ancak bölgesel ve küresel ortamların bulunmasında hesaba katılan veri.
* Veriler sütun başlığında belirtilen dönem içinde bulunabildikleri en yakın yıla ait verilerdir.

TABLO 8. KADINLAR

Ülkeler ve Bölgeler	Erkeklerde yaşam beklentisinin %'si olarak kadınlarda yaşam beklentisi	Yetişkin erkek okur yazarlığının %'si olarak kadın okur yazarlığı	Erkeklerde okullaşma oranının %'si olarak kızlarda okullaşma		Gebeliği önleyici yöntem prevalansı %'si 1995-2003*	Doğum öncesi alanların %'si 1995-2003*	Doğumlarını eğitilmiş kişi nezaretinde yapanların (%)'si 1995-2003*	Anne ölüm oranı [†]		
			İlköğretim 1998-2002*	ortaöğretim 1998-2002*				1985-2003* bildirilen	2000	
									2000 düzeltilmiş	Yaşam boyunca anne ölüm riski,da 1
Afganistan	101	41	-	-	10	37	14	1600	1900	6
Arnavutluk	108	84	100	104	75	95	94	20	55	610
Cezayir	105	75	93	107	57	81	92	140	140	190
Andorra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angola	107	-	86	81	6	66	45	-	1700	7
Antigua ve Barbuda	-	104x	-	-	53	100	100	65	-	-
Arjantin	110	100	99	106	74x	95x	99	46	82	410
Ermenistan	110	99	98	106	61	92	97	22	55	1200
Avustralya	107	-	100	99	76x	100x	100	-	8	5800
Avusturya	108	-	99	97	51	100x	100x	-	4	16000
Azerbaycan	110	97x	99	98	55	66	84	25	94	520
Bahamalar	110	101	101	103	62x	-	99x	-	60	580
Bahreyn	105	91	100	109	62	97	98	46	28	1200
Bangladeş	101	61	101	109	54	40	14	380	380	59
Barbados	107	100	100	100	55	89	91	0	95	590
Belarus	116	100	98	105	50	100	100	18	35	1800
Belçika	108	-	99	112	78x	-	100x	-	10	5600
Belize	104	100	97	109	56	96	83	140	140	190
Benin	109	46	70	46	19	81	66	500	850	17
Bhutan	104	56	76	29x	31	-	24	260	420	37
Bolivya	107	86	99	97	58	83	65	390	420	47
Bosna Hersek	108	91x	100	-	48	99	100	10	31	1900
Botswana	103	107	100	107	48	97	94	330	100	200
Brezilya	113	100	94	111	77	86	88	75	260	140
Brunei Darussalam	106	93	99	107	-	100x	99	0	37	830
Bulgaristan	111	99	97	97	42	-	-	15	32	2400
Burkina Faso	102	41	71	67	14	73	31	480	1000	12
Burundi	102	71	78	75	16	78	25	-	1000	12
Kamboçya	108	71	89	59	24	38	32	440	450	36
Kamerun	105	81	86	81	26	75	60	430	730	23
Kanada	107	-	101	99	75	-	98	-	6	8700
Yeşil Burun	109	78	96	105	53	99	89	76	150	160
Orta Afrika Cumhuriyeti	105	58	67	40x	28	62	44	1100	1100	15
Çad	105	65	63	29	8	42	16	830	1100	11
Şili	108	100	97	101	56x	95x	100	17	31	1100
Çin	106	85	100	93	87	90	97	50	56	830
Kolombiya	109	100	99	111	77	91	86	78	130	240
Komoros	105	78	83	83	26	74	62	520	480	33
Kongo	106	84	94	73	-	-	-	-	510	26
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	105	68	90	54	31	68	61	950	990	13
Cook Adaları	-	-	95	109	63	-	100	6	-	-
Kosta Rika	106	100	100	103	75x	70	98	29	43	690
Fildişi Sahili	101	62	74	53	15	88	63	600	690	25
Hırvatistan	111	98	99	101	-	-	100	2	8	6100
Küba	105	100	96	99	73	100	100	34	33	1600
Kıbrıs	106	96	100	101	-	-	100x	0	47	890
Çek Cumhuriyeti	109	-	99	102	72	99x	99	3	9	7700
Danimarka	107	-	100	105	78x	-	100x	10	5	9800
Cibuti	104	71	76	63	-	67	61	74	730	19
Dominik	-	-	95	115	50	100	100	67	-	-
Dominik Cumhuriyeti	107	100	102	125	70	99	99	180	150	200
Ekvador	108	97	100	100	66	69	69	80	130	210
Mısır	106	66	94	93	60	69	69	84	84	310
El Salvador	109	93	96	100	67	76	69	170	150	180
Ekvator Ginesi	105	80	91	58	-	86	65	-	880	16
Eritre	106	67	81	67	8	70	28	1000	630	24
Estonya	115	100	96	102	70x	-	-	46	63	1100
Etiyopya	104	66	71	65	8	27	6	870	850	14
Fiji	105	96	100	106	44	-	100	38	75	360

	Erkeklerde yaşam beklentisinin %'si olarak kadınlarda yaşam beklentisi	Yetişkin erkek okur yazarlığının %'si olarak kadın okur yazarlığı	Erkeklerde okullaşma oranının %'si olarak kızlarda okullaşma		Gebeliği önleyici yöntem prevalansı %'si 1995-2003*	Doğum öncesi alanların %'si 1995-2003*	Doğumlarını eğitilmiş kişi nezaretinde yapanların (%)'si 1995-2003*	Anne ölüm oranı ¹		
			İlköğretim 1998-2002*	ortaöğretim 1998-2002*				1985-2003* bildirilen	2000 düzeltilmiş	Yaşam boyunca anne ölüm riskida 1
Finlandiya	109	-	99	111	77x	100x	100x	6	6	8200
Fransa	110	-	98	101	75x	99x	99x	10	17	2700
Gabon	103	78	99	86	33	94	86	520	420	37
Gambia	105	68	91	70	18	91	55	730	540	31
Gürcistan	111	99x	100	108	41	95	96	67	32	1700
Almanya	108	-	99	99	75x	-	100x	8	8	8000
Gana	105	79	92	83	25	92	44	210x	540	35
Yunanistan	107	97	99	102	-	-	-	1	9	7100
Grenada	-	-	95	-	54	98	99	1	-	-
Guatemala	109	80	93	93	40	84	41	150	240	74
Gine	101	49	75	35	6	71	35	530	740	18
Gine-Bissau	107	44	67	57	8	62	35	910	1100	13
Guyana	110	99	97	103	37	81	86	190	170	200
Haiti	102	92	101	95x	27	79	24	520	680	29
Papalık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Honduras	107	100	102	128x	62	83	56	110	110	190
Macaristan	112	99	98	101	77x	-	-	5	16	4000
İzlanda	105	-	100	107	-	-	-	-	0	-
Hindistan	102	66	84	71	47	60	43	540	540	48
Endonezya	106	89	98	100	60	92	68	310	230	150
İran İslam Cumhuriyeti	104	83	96	95	74	77	90	37	76	370
Irak	105	42	82	62	44	77	72	290	250	65
İrlanda	107	-	100	109	-	-	100	6	5	8300
İsrail	105	96	99	99	68x	-	99x	5	17	1800
İtalya	108	99	99	98	60	-	-	7	5	13900
Jamaika	106	110	99	104	66	99	95	110	87	380
Japonya	109	-	100	101	59x	-	100	8	10	6000
Ürdün	104	88	101	102	56	99	100	41	41	450
Kazakistan	118	99	99	98	66	91	99	50	210	190
Kenya	104	85	98	88	38	88	41	590	1000	19
Kiribati	-	-	102	-	21	88x	85	-	-	-
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	109	97	94x	-	62x	-	97	110	67	590
Kore Cumhuriyeti	110	97	100	100	81	-	100	20	20	2800
Kuveyt	105	95	99	106	50	95	98	5	5	6000
Kırgızistan	111	-	97	101	60	97	98	44	110	290
Lao Demok. Halk Cum.	105	70	86	72	32	27	19	530	650	25
Litvanya	116	100	99	101	48	-	100	25	42	1800
Lübnan	104	87	96	109	63	87	89	100x	150	240
Lesotho	116	129	102	127	30	85	60	-	550	32
Liberya	104	53	73	70	10	85	51	580	760	16
Libya	106	75	100	106	45	81	94	77	97	240
Liechtenstein	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	115	100	99	99	47	-	-	13	13	4900
Lüksemburg	108	-	99	106	-	-	100x	0	28	1700
Madagaskar	104	81	96	93	19	71	46	490	550	26
Malawi	101	63	96	74	31	94	61	1100	1800	7
Malezya	107	91	100	111	55x	-	97	50	41	660
Maldivler	99	100	99	106	32	81	70	140	110	140
Mali	102	44	75	50	8	57	41	580	1200	10
Malta	106	102	100	98	-	-	98x	-	0	-
Marshall Adaları	-	-	95	-	37x	-	95	-	-	-
Moritanya	106	59	97	76	8	64	57	750	1000	14
Mauritius	111	92	100	96	26	-	99	21	24	1700
Meksika	109	96	99	107	70	86	86	63	83	370
Mikronezya (Federal Devlet)	102	102	110	-	45	-	93	120	-	-
Moldova Cumhuriyeti	110	98	99	103	62	99	99	44	36	1500
Monako	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Moğolistan	106	99	103	120	67	97	99	110	110	300
Fas	106	58	89	80	63	68	40	230	220	120

TABLO 8. KADINLAR

	Erkeklerde yaşam beklentisinin %'si olarak kadınlarda yaşam beklentisi	Yetişkin erkek okur yazarlığının %'si olarak kadın okur yazarlığı	Erkeklerde okullaşma oranının %'si olarak kızlarda okullaşma		Gebeliği önleyici yöntem prevalansı %'si 1995-2003*	Doğum öncesi alanların %'si 1995-2003*	Doğumlarını eğitilmiş kişi nezaretinde yapanların (%)'si 1995-2003*	Anne ölüm oranı [†]		
			İlköğretim 1998-2002*	ortaöğretim 1998-2002*				1985-2003* bildirilen	2000	
									2000 düzeltilmiş	Yaşam boyunca anne ölüm riskida 1
Mozambik	108	48	79	63	17	76	48	1100	1000	14
Myanmar	110	91	100	93	33	76	56	230	360	75
Namibya	106	98	100	114	44	91	78	270	300	54
Nauru	-	-	103	108	-	-	-	-	-	-
Nepal	99	41	87	74	39	28	11	540	740	24
Hollanda	107	-	98	97	79x	-	100	7	16	3500
Yeni Zelanda	106	-	100	108	75	95x	100	15	7	6000
Nikaragua	107	100	101	117	69	86	67	97	230	88
Nijer	101	38	68	63	14	41	16	590	1600	7
Nijerya	101	78	80	85x	13	58	35	-	800	18
Niue	-	104	94	98	-	-	100	-	-	-
Norveç	108	-	101	103	74x	-	100x	6	16	2900
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	105	-	101	107	51	96	97	-	100	140
Umman	105	78	98	99	32	100	95	23	87	170
Pakistan	100	49	74	66	28	43	23	530	500	31
Palau	-	-	93	100	47x	-	100	0	-	-
Panama	107	98	96	107	58x	72	90	70	160	210
Papua Yeni Gine	103	80	101	80	26	78	53	370x	300	62
Paraguay	107	98	96	102	57	89	71	180	170	120
Peru	108	89	100	93	69	84	59	190	410	73
Filipinler	106	100	98	110	49	88	60	170	200	120
Polonya	112	100	99	96	49x	-	99x	4	13	4600
Portekiz	110	95	98	105	66x	-	100	8	5	11100
Katar	107	100	96	106	43	94x	98	10	140	170
Romanya	111	98	98	101	64	-	98	34	49	1300
Rusya Federasyonu	120	99	99	100	-	-	99	37	67	1000
Rwanda	102	81	98	93	13	92	31	1100	1400	10
Saint Kitts ve Nevis	-	-	110	143	41	100x	99	250	-	-
Saint Lucia	105	-	101	129	47	100x	100	35	-	-
Saint Vincent and Grenadines	104	-	96	119	58	99	100	93	-	-
Samoa	110	99	97	111	30	-	100	-	130	150
San Marino	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sao Tome ve Principe	109	-	94	86	29	91	79	100	-	-
Suudi Arabistan	104	81	97	89	32	90	91	-	23	610
Senegal	108	60	91	68	11	79	58	560	690	22
Sırbistan ve Karadağ	107	98x	100	101	58	-	99	7	11	4500
Şeyseller	-	-	99	106	-	-	-	-	-	-
Sierra Leone	107	45	70	71	4	68	42	1800	2000	6
Singapur	106	92	98x	110x	74x	-	100	6	30	1700
Slovakya	111	100	99	101	74x	-	-	16	3	19800
Slovenya	110	100	99	102	74x	98x	100x	17	17	4100
Solomon Adaları	104	-	87x	67x	11	-	85	550x	130	120
Somali	107	-	50x	60x	1x	32	34	-	1100	10
Güney Afrika	111	99	96	108	56	94	84	150	230	120
İspanya	109	98	98	106	81	-	-	6	4	17400
Sri Lanka	108	95	99	107	70	95	97	92	92	430
Sudan	105	67	86	88	7	60	86x	550	590	30
Surinam	108	97	98	139	42	91	85	150	110	340
Swaziland	106	98	95	100	28	87	70	230	370	49
İsveç	107	-	103	121	78x	-	100x	5	2	29800
İsviçre	108	-	99	93	82	-	-	5	7	7900
Suriye Arap Cumhuriyeti	104	68	94	89	48	71	76x	65	160	130
Tacikistan	108	99	95	82	34	71	71	45	100	250
Tanzanya	104	80	99	83	25	49	36	530	1500	10
Tayland	112	97	96	95	79	92	99	36	44	900
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	106	97	100	97	-	100	98	11	23	2100
Timor-Leste	104	-	-	-	7	43	24	-	660	30

	Erkeklerde yaşam beklentisinin %'si olarak kadınlarda yaşam beklentisi	Yetişkin erkek okur yazarlığının %'si olarak kadın okur yazarlığı	Erkeklerde okullaşma oranının %'si olarak kızlarda okullaşma		Gebeliği önleyici yöntem prevalansı %'si 1995-2003*	Doğum öncesi alanların %'si 1995-2003*	Doğumlarını eğitilmiş kişi nezaretinde yapanların (%)'si 1995-2003*	Anne ölüm oranı [†]		
			İlköğretim 1998-2002*	ortaöğretim 1998-2002*				2000		
								1985-2003* bildirilen	2000 düzeltilmiş	Yaşam boyunca anne ölüm riskida 1
Togo	106	60	82	43	26	73	49	480	570	26
Tonga	102	-	97	113	41	-	92	-	-	-
Trinidad ve Tobago	109	99	98	106	38	92	96	45	160	330
Tunus	106	75	96	104	66	92	90	69	120	320
Türkiye	108	83	93	77	64	68	81	130x	70	480
Türkmenistan	110	-	-	-	62	98	97	9	31	790
Tuvalu	-	-	95	88	-	-	99	-	-	-
Uganda	103	73	96	79	23	92	39	510	880	13
Ukrayna	115	100	99	100	89	-	100	22	35	2000
Birleşik Arap Emirlikleri	106	105	96	106	28	97	96	3	54	500
Birleşik Krallık	107	-	100	116	82x	-	99	7	13	3800
ABD	108	-	101	98	76	99x	99	8	17	2500
Uruguay	110	101	98	114	84	94	100	26	27	1300
Özbekistan	108	99	99	97	68	97	96	34	24	1300
Vanuatu	104	-	99	104	15x	-	89	68	130	140
Venezüela	108	99	98	116	77	94	94	60	96	300
Viet Nam	107	96	93	93	79	86	85	95	130	270
Yemen	104	37	66	42	23	45	22	350	570	19
Zambiya	98	85	94	78	34	93	43	730	750	19
Zimbabwe	96	91	98	89	54	93	73	700	1100	16

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	104	77	87	79	22	66	41	940	16
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	105	70	91	91	52	72	72	220	100
Güney Asya	102	64	86	76	45	54	35	560	43
Doğu Asya ve Pasifik	107	87	99	94	79	88	87	110	360
Latin Amerika ve Karayipler	110	98	98	107	72	86	82	190	160
ODA/BDT	114	97	97	94	66	80	92	64	770
Sanayileşmiş ülkeler	108	-	100	101	74	-	99	13	4000
Gelişmekte olan ülkeler	105	81	91	90	60	70	59	440	61
En az gelişmiş ülkeler	104	68	91	83	27	56	32	890	17
Dünya	106	87	93	92	61	70	62	400	74

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Doğumda yaşam beklentisi – Doğumları sırasında içinde bulundukları nüfus kesiti açısından geçerli olan riskleri değişmediği takdirde yeni doğmuş bebeklerin yaşamaları beklenen süre.

Yetişkin okur yazarlık oranı – 15 yaşından yukarı olup okuma yazma bilenlerin oranı.

Brüt kayıt oranları: Erkeklerin %'si olarak kızlar – Kız çocuklarının okullaşma oranının erkeklerin okullaşma oranına bölünmesiyle elde edilen sonucu % ifadesi. Brüt okullaşma oranı, yaşları ne olursa olsun belirli bir okul düzeyine (ilk ya da orta) kayıtlı olan çocukların resmen o düzeyde olduğu kabul edilen yaş grubu nüfusuna bölünmesiyle elde edilir.

Kontraseptif kullanma yaygınlığı – 15-49 yaş arası evli kadınların arasında doğum kontrol araçları kullananların yüzdesi.

Doğum öncesi bakım – 15-49 yaş aralığında olup gebelik dönemlerinde meslekten sağlık personeli (doktor, hastabakıcı, ebe) tarafından en az bir kere muayene edilen kadınların yüzdesi.

Nezaret edilen doğumlar – Doktorların, hemşirelerin, ebelerin, eğitim görmüş temel sağlık hizmet görevlilerinin ya da geleneksel ebelerin nezaret ettiği doğumların yüzdesi.

Anne ölüm oranları – 100.000 canlı doğum başına, hamilelik ile ilgili nedenlerden ötürü meydana gelen kadın ölümleri "Bildirilen" başlıklı sütun, ülkelerin bildirdikleri rakamları gösterir.

Yaşam boyunca anne ölüm riski – Yaşam boyunca anne ölüm riski gebe kalma olasılığıyla kadının üreme yıllarında gebe kalmasından oluşan ölüm riskini, birlikte hesaba katar.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Yaşam beklentisi – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

Yetişkin okur yazarlık – Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı (UNESCO), Herkes için Eğitim 2000 değerlendirmesi dahil.

Okullaşma – UIS ve UNESCO Herkes için Eğitim 2000 değerlendirmesi dahil.

Kontraseptif kullanma yaygınlığı – NSA, ÇGKA, BM Nüfus Bölümü ve UNICEF.

Doğum öncesi Bakımı – NSA, ÇGKA, WHO ve UNICEF.

Nezaret edilen doğumlar – NSA, ÇGKA, WHO ve UNICEF.

Anne ölümleri – Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve UNICEF.

Yaşam boyunca risk – WHO ve UNICEF.

[†] 'Bildirilen' sütun başlığı altında yer alan anne ölümleriyle ilgili veriler, ülkenin resmi yetkilileri tarafından bildirilen verilerdir. UNICEF, WHO ve UNPFA bu verileri düzenli aralıklarla değerlendirmekte ve anne ölümlerinde yaygın olduğu bilinen eksik bildirim ve yanlış sınıflandırma gibi sorunlar karşı düzeltmeler yapıp veri bulunmayan ülkeler için tahminler geliştirmektedir. 'Düzeltilmiş' sütun başlığı altında 2000 yılı için yer alanlar, bu anlamda düzeltilmiş en son verilerdir.

NOTLAR

- Veri yok.
- x Sütun başlığında belirtilen yıllar ya da dönemlerden farklı yıllara ve dönemlere ait olan, standart tanımlara uymayan ya da ülkenin yalnızca bir bölümü hakkında bilgi sağlayan veriler..
- y Standart tanımdan ayrılan ya da ülkenin belirli bir bölümüne ait olan, ancak bölgesel ve küresel ortamların bulunmasında hesaba katılan veri.
- * Veriler sütun başlığında belirtilen dönem içinde bulunabildikleri en yakın yıla ait verilerdir.

TABLO 9. ÇOCUK KORUMA

Ülkeler ve Bölgeler	Kadınlarda genital mutilasyon/kesme 1998-2003*													
	Çocuk (5-14 yaş) işçiliği 1999-2003*			Çocuk evlilikleri 1986-2003*			Doğum kaydı 1999-2003*			kadınlar* (15-49 yaş)			kız evlatlar ^b	
	toplam	erkek	kız	kentsel	kırsal	toplam	toplam	kentsel	kırsal	toplam	kentsel	kırsal	toplam	
Afganistan	8	11	5	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-
Arnavutluk	23	26	19	-	-	-	99	99	99	-	-	-	-	-
Angola	22	21	23	-	-	-	29	34	19	-	-	-	-	-
Ermenistan	-	-	-	12	31	19	-	-	-	-	-	-	-	-
Azerbaycan	8	9	7	-	-	-	97	98	96	-	-	-	-	-
Bahreyn	5	6	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bangladeş	8y	10y	5y	48	70	65	7	9	7	-	-	-	-	-
Benin	26y	23y	29y	25	45	37	62	71	58	17	13	20	6	-
Bolivya	21	22	20	17	35	21	82	83	79	-	-	-	-	-
Bosna Hersek	11	12	10	-	-	-	98	98	99	-	-	-	-	-
Botswana	-	-	-	13	9	10	58	66	52	-	-	-	-	-
Brezilya	7y	9y	4y	22	30	24	76	-	-	-	-	-	-	-
Burkina Faso	57y	-	-	32	70	62	-	-	-	72	82	70	40	-
Burundi	24	26	23	36y	17y	17y	75	71	75	-	-	-	-	-
Kamboçya	-	-	-	19	26	25	22	30	21	-	-	-	-	-
Kamerun	51	52	50	30	51	43	79	94	72	-	-	-	-	-
Orta Afrika Cumhuriyeti	56	54	57	54y	59y	57y	73	88	63	36	29	41	-	-
Çad	57	60	55	65	74	71	25	53	18	45	43	46	-	-
Kolombiya	5	7	4	18	34	21	91	95	84	-	-	-	-	-
Komoros	27	27	28	23	33	30	83	87	83	-	-	-	-	-
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	28y	26y	29y	-	-	-	34	30	37	-	-	-	-	-
Kosta Rika	50y	71y	29y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Fildişi Sahili	35	34	36	24	43	33	72	88	60	45	39	48	24	-
Küba	-	-	-	-	-	-	100	100	100	-	-	-	-	-
Dominik Cumhuriyeti	9	11	6	37	51	41	75	82	66	-	-	-	-	-
Ekvador	6y	9y	4y	21y	34y	26y	-	-	-	-	-	-	-	-
Mısır	6	6	5	11	26	20	-	-	-	97	95	99	50	-
El Salvador	-	-	-	32y	46y	38y	-	-	-	-	-	-	-	-
Ekvator Ginesi	27	27	27	-	-	-	32	43	24	-	-	-	-	-
Eritre	-	-	-	24	59	47	-	-	-	89	86	91	63	-
Etiyopya	43y	47y	37y	-	-	-	-	-	-	80	80	80	48	-
Gabon	-	-	-	30	49	34	89	90	87	-	-	-	-	-
Gambia	22	23	22	-	-	-	32	37	29	-	-	-	-	-
Gürcistan	-	-	-	-	-	-	95	97	92	-	-	-	-	-
Gana	57y	57y	58y	25	42	36	21	-	-	5	4	7	-	-
Guatemala	24y	-	-	26	45	35	-	-	-	-	-	-	-	-
Gine	-	-	-	-	-	-	67	88	56	99	98	99	54	-
Gine-Bissau	54	54	54	-	-	-	42	32	47	-	-	-	-	-
Guyana	19	21	17	-	-	-	97	99	96	-	-	-	-	-
Haiti	-	-	-	-	-	-	70	78	66	-	-	-	-	-
Hindistan	14	14	15	26	54	46	35	54	29	-	-	-	-	-
Endonezya	4y	5y	4y	14	35	24	62	79	51	-	-	-	-	-
Irak	8	11	5	-	-	-	98	98	98	-	-	-	-	-
Jamaika	-	-	-	-	-	-	96	95	96	-	-	-	-	-
Ürdün	-	-	-	11	12	11	-	-	-	-	-	-	-	-
Kazakistan	-	-	-	12	17	14	-	-	-	-	-	-	-	-
Kenya	25	26	24	21	26	25	63	82	56	38	23	42	11	-
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	-	-	-	-	-	-	99	99	99	-	-	-	-	-
Kırgızistan	-	-	-	19	22	21	-	-	-	-	-	-	-	-
Lao Demok. Halk Cum.	24	23	25	-	-	-	59	71	56	-	-	-	-	-
Lübnan	6	8	4	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-
Lesotho	17	19	14	-	-	-	51	41	53	-	-	-	-	-
Liberya	-	-	-	38y	58y	48y	-	-	-	-	-	-	-	-
Madagaskar	30	35	26	32	44	40	75	88	72	-	-	-	-	-
Malawi	17	18	16	32	50	47	-	-	-	-	-	-	-	-
Maldivler	-	-	-	-	-	-	73	-	-	-	-	-	-	-
Mali	30	33	28	46	74	65	48	71	41	92	90	93	73	-
Moritanya	10y	-	-	32	42	37	55	72	42	71	65	77	66	-
Meksika	16y	15y	16y	31y	21y	28y	-	-	-	-	-	-	-	-
Moldova Cumhuriyeti	28	29	28	-	-	-	98	98	98	-	-	-	-	-
Moğolistan	30	30	30	-	-	-	98	98	97	-	-	-	-	-
Fas	-	-	-	13y	24y	18y	-	-	-	-	-	-	-	-
Mozambik	-	-	-	47	60	57	-	-	-	-	-	-	-	-
Myanmar	-	-	-	-	-	-	39	65	31	-	-	-	-	-
Namibya	-	-	-	9	10	10	71	82	64	-	-	-	-	-
Nepal	-	-	-	38	59	56	34	37	34	-	-	-	-	-
Nikaragua	10y	-	-	36	55	43	-	-	-	-	-	-	-	-

	Çocuk (5-14 yaş) işçiliği 1999-2003*			Çocuk evlilikleri 1986-2003*			Doğum kaydı 1999-2003*			Kadınlarda genital mutilasyon/kesme 1998-2003*			
										kadınlar* (15-49 yaş)			kız evlatlar*
	toplam	erkek	kız	kentsel	kırsal	toplam	toplam	kentsel	kırsal	toplam	kentsel	kırsal	toplam
Nijer	65	68	62	46	86	77	46	85	40	5	2	5	4
Nijerya	39y	-	-	27	52	43	68	82	56	19	28	14	10
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	-	-	-	-	-	-	100	100	99	-	-	-	-
Pakistan	-	-	-	21y	37y	32y	-	-	-	-	-	-	-
Paraguay	8y	10y	6y	18y	32y	24y	-	-	-	-	-	-	-
Peru	-	-	-	12	35	19	-	-	-	-	-	-	-
Filipinler	11	12	10	11	20	15	83	87	78	-	-	-	-
Romanya	1y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rwanda	31	31	30	21	19	20	65	61	66	-	-	-	-
Sao Tome ve Principe	14	15	13	-	-	-	70	73	67	-	-	-	-
Senegal	33	36	30	15	53	36	62	82	51	-	-	-	-
Sierra Leone	57	57	57	-	-	-	46	66	40	-	-	-	-
Somali	32	29	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Güney Afrika	-	-	-	5	12	8	-	-	-	-	-	-	-
Sri Lanka	-	-	-	10y	15y	14y	-	-	-	-	-	-	-
Sudan	13	14	12	19y	34y	27y	64	82	46	90	92	88	58
Surinam	-	-	-	-	-	-	95	94	94	-	-	-	-
Swaziland	8	8	8	-	-	-	53	72	50	-	-	-	-
Suriye Arap Cumhuriyeti	8y	10y	6y	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tacikistan	18	19	17	-	-	-	75	77	74	-	-	-	-
Tanzanya	32	34	30	23	48	39	6	22	3	18	10	20	7
Tayland	-	-	-	13y	23y	21y	-	-	-	-	-	-	-
Timor-Leste	-	-	-	-	-	-	22	32	20	-	-	-	-
Togo	60	62	59	17	41	31	82	93	78	-	-	-	-
Trinidad ve Tobago	2	3	2	37y	32y	34y	95	-	-	-	-	-	-
Tunus	-	-	-	7y	14y	10y	-	-	-	-	-	-	-
Türkiye	-	-	-	19	30	23	-	-	-	-	-	-	-
Türkmenistan	-	-	-	12	7	9	-	-	-	-	-	-	-
Uganda	34	34	33	34	59	54	4	11	3	-	-	-	-
Özbekistan	15	18	12	14	16	15	100	100	100	-	-	-	-
Venezüela	7	9	5	-	-	-	92	-	-	-	-	-	-
Viet Nam	23	23	22	5	14	12	72	91	68	-	-	-	-
Yemen	-	-	-	41	52	48	-	-	-	23	26	22	20
Zambiya	11	10	11	32	49	42	10	16	6	-	-	-	-
Zimbabve	26y	-	-	21	36	29	40	54	33	-	-	-	-

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Çocuk işçiliği – Araştırma yapıldığı sırada bir işte çalışan 5-14 yaşlarındaki çocukların yüzdesi.

Çocuklar, aşağıdaki durumlarda çocuk işçiliği kapsamında yer alıyor sayılırlar: (a) 5-11 yaşlarında olup araştırmadan önceki hafta en az bir saat herhangi bir ekonomik etkinlik içinde olmak ya da 28 saat ev işi yapmak; ve (b) 12-14 yaşlarında olup araştırmadan önceki hafta en az 14 saat herhangi bir ekonomik etkinlik içinde olmak ya da ikisi birlikte toplam 42 saat olmak üzere ekonomik etkinlik ve ev işlerinde yer almak.

Çocuk işçiliğinde geri plan değişkenleri – Çocuğun cinsiyeti; kentsel ya da kırsal ikamet; hanelerin maddi varlıklarından hareketle çıkarsanan nüfusun en yoksul % 20'si ile en zengin % 20'si (hanelerin varlıklılık durumlarının nasıl tahmin edildiğine ilişkin daha ayrıntılı bilgiler için bkz. www.childinfo.org); ve hiç eğitim olmayan ya da belirli bir eğitim görmüş anneler.

Doğum kaydı – Araştırma yapıldığı sırada doğum kaydı yapılmış olan 5 yaşından küçük çocukların yüzdesi. Burada ölçüt alınan, araştırmayı yapan kimsenin kayıt belgesini görmüş olması ya da çocuğun annesinin ya da bakıcısının çocuğun kaydının yapıldığını belirtmiş olmasıdır.

Çocuk evlilikleri– 20-24 yaş gurubunda yer alıp 18 yaş öncesinde evli, yada biriyle yaşayan kadınların yüzdesi.

Kadın genital mutilasyonu/kesme – (a) Kadınlar- 15-49 yaşlarında olup bu işleme maruz kalan kadınların yüzdesi. (b) Kız evlatlar- 15-49 yaşlarında olup kız çocuklarından en az biri bu işleme maruz kalan annelerin yüzdesi. Söz konusu işlemden, kadınların genital organlarının bir bölümü sosyal nedenlerden dolayı değiştirilmektedir. Kadınlarda genital mutilasyon (KGM) olarak bilinen bu işlem genellikle üç biçimde gerçekleştirilmektedir: Klitoridektomi, eksizyon ve infibulasyon. Klitoridektomi, klitorisnin tamamı ya da bir bölümü kesilip alınarak ya da alınmadan üstteki derinin (prepus) alınmasıdır. Eksizyonda, labia minoranın bir bölümü ya da tamamıyla birlikte klitoris ve deri alınır. Infibulasyon ise bu uygulamanın en aşırı biçimi olup burada dış genital organların tamamı ya da bir bölümü alınır, ardından vajinal açılığı daraltmak amacıyla labia minoranın iki tarafı iplik, diken ya da başka maddeler kullanılarak birleştirilir. Bu verilere ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz. www.measuredhs.com ve www.prb.org.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

Çocuk işçiliği – ÇGKA ve NSA

Çocuk evlilikleri– NSA

Doğum kaydı – ÇGKA ve NSA

KGM – 1998 ve 2003 yılları arasında yapılan NSA ile 1999-2001'de yapılan ÇGKA

NOTLAR

- Veri yok.
- y Standart tanımdan ayrılan ya da ülkenin belirli bir bölümüne ait olan, ancak bölgesel ve küresel ortamların bulunmasında hesaba katılan veri.
- * Standart tanımdan ayrılan ya da ülkenin belirli bir bölümüne ait olan, ancak bölgesel ve küresel ortamların bulunmasında.

Özet göstergeler

Tablo sonlarında verilen bölge ortalamaları, aşağıdaki biçimde gruplandırılan ülkelerin verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Sahra Güneyi Afrika

Angola; Benin; Botswana; Burkina Faso; Burundi; Kamerun; Yeşil Burun; Orta Afrika Cumhuriyeti; Çad; Komoros; Kongo; Kongo Demokratik Cumhuriyeti; Fildişi Sahili; Ekvador Ginesi; Eritre; Etiyopya; Gabon; Gambia; Gana; Gine; Gine-Bissau; Kenya; Lesoto; Liberya; Madagaskar; Malawi; Mali; Moritanya; Mauritius; Mozambik; Namibya; Nijer; Nijerya; Rwanda; Sao Tome ve Principe; Senegal; Şeyceller; Sierra Leone; Somali; Güney Afrika; Swaziland; Tanzanya; Togo; Uganda; Zambiya; Zimbabwe

Orta Doğu ve Kuzey Afrika

Cezayir; Bahreyn; Cibuti; Mısır; İran İslam Cumhuriyeti; Irak; Ürdün; Kuveyt; Lübnan; Libya Arap Cumhuriyeti; Fas; İşgal Altındaki Filistin Toprakları; Umman; Katar; Suudi Arabistan; Sudan; Suriye Arap Cumhuriyeti; Tunus; Birleşik Arap Emirlikleri; Yemen

Güney Asya

Afganistan; Bangladeş; Bhutan; Hindistan; Maldivler; Nepal; Pakistan; Sri Lanka

Doğu Asya ve Pasifik

Brunei Darussalam; Kamboçya; Çin; Cook Adaları; Fiji; Endonezya; Kiribati; Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti; Kore Cumhuriyeti; Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti; Malezya; Marshall Adaları; Mikronezya Federal Devleti; Moğolistan; Myanmar; Nauru; Niue; Palau; Papua Yeni Gine; Filipinler; Samoa; Singapur; Solomon Adaları; Tayland; Timor-Leste; Tonga; Tuvalu; Vanuatu; Viet Nam

Latin Amerika ve Karayipler

Antigua ve Barbuda; Arjantin; Bahamalar; Barbados; Belize; Bolivya; Brezilya; Şili; Kolombiya; Kosta Rika; Küba; Dominik; Dominik Cumhuriyeti; Ekvador; El Salvador; Grenada; Guatemala; Guyana; Haiti; Honduras; Jamaika; Meksika; Nikaragua; Panama; Paraguay; Peru; Saint Kitts ve Nevis; Saint Lucia; Saint Vincent ve Grenadines; Surinam; Trinidad ve Tobago; Uruguay; Venezuela

DAÜ/BDT

Arnavutluk; Ermenistan; Azerbaycan; Belarus; Bosna-Hersek; Bulgaristan; Hırvatistan; ; Gürcistan; Kazakistan; Kırgızistan; Moldova Cumhuriyeti; Romanya; Rusya Federasyonu ; Sırbistan ve Karadağ; Slovakya; Tacikistan; Eski Yugoslav Cum. Makedonya; Türkiye; Türkmenistan; Ukrayna; Özbekistan

Sanayileşmiş Ülkeler

Andorra; Avustralya; Avusturya; Belçika; Kanada; Danimarka; EstonyaFinlandiya; Fransa; Almanya; Çek Cumhuriyeti; Yunanistan; Papalık; İzlanda; İrlanda; İsrail; İtalya; Japonya; Letonya; Litvanya; Liechtenstein; Lüksemburg; Macaristan; Polonya; Malta; Monako; Hollanda; Yeni Zelanda; Norveç; Portekiz; San Marino; Slovakya; Slovenya; İspanya; İsveç; İsviçre; Birleşik Krallık; ABD

Gelişmekte olan Ülkeler

Afganistan; Cezayir; Angola; Antigua ve Barbuda; Arjantin; Ermenistan; Azerbaycan; Bahamalar; Bahreyn; Bangladeş; Barbados; Belize; Benin; Bhutan; Bolivya; Botswana; Brezilya; Brunei Darussalam; Burkina Faso; Burundi; Kamboçya; Kamerun; Yeşil Burun; Orta Afrika Cumhuriyeti; Çad; Şili; Çin; Kolombiya; Komoros; Kongo; Kongo Demokratik Cumhuriyeti; Cook Adaları; Kosta Rika; Fildişi Sahili; Küba; Kıbrıs; Cibuti; Dominik; Dominik Cumhuriyeti; Ekvador; Mısır; El Salvador; Ekvador Ginesi; Eritre; Etiyopya; Fiji; Gabon; Gambia; Gürcistan; Gana; Grenada; Guatemala; Gine; Gine-Bissau; Guyana; Haiti; Honduras; Hindistan; Endonezya; İran İslam Cumhuriyeti; Irak; İsrail; Jamaika; Ürdün; Kazakistan; Kenya; Kiribati; Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti; Kore Cumhuriyeti; Kuveyt; Kırgızistan; Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti; Lübnan; Lesoto; Liberya; Libya Arap Cumhuriyeti; Madagaskar; Malawi; Malezya; Maldivler; Mali; Marshall Adaları; Moritanya; Mauritius; Meksika; Mikronezya Federal Devleti; Moğolistan; Fas; Mozambik; Myanmar; Namibya; Nauru; Nepal; Nikaragua; Nijer; Nijerya; Niue; İşgal Altındaki Filistin Toprakları; Umman; Pakistan; Palau; Panama; Papua Yeni Gine; Paraguay; Peru; Filipinler; Katar; Ruanda; Saint Kitts ve Nevis; Saint Lucia; Saint Vincent ve Grenadines; Samoa; Sao Tome ve Principe; Suudi Arabistan; Senegal; Şeyceller; Sierra Leone; Singapur; Solomon Adaları; Somali; Güney

Afrika; Sri Lanka; Sudan; Surinam; Swaziland; Suriye Arap Cumhuriyeti; Tacikistan; Tanzanya; Tayland; Timor-Leste; Togo; Tonga; Trinidad ve Tobago; Tunus; Türkiye; Türkmenistan; Tuvalu; Uganda; Birleşik Arap Emirlikleri; Uruguay; Özbekistan; Vanuatu; Venezuela; Viet Nam; Yemen; Zambiya; Zimbabwe

Az gelişmiş Ülkeler

Afganistan; Angola; Bangladeş; Benin; Bhutan; Burkina Faso; Burundi; Kamboçya; Yeşil Burun; Orta Afrika Cumhuriyeti; Çad; Komoros; Kongo Demokratik Cumhuriyeti; Cibuti; Ekvador Ginesi; Eritre; Etiyopya; Gambia; Gine; Gine-Bissau; Haiti; Kiribati; Lao Demokratik Halk Cumhuriyeti; Lesoto; Liberya; Madagaskar; Malawi; Maldivler; Mali; Moritanya; Mozambik; Myanmar; Nepal; Nijer; Rwanda; Samoa; Sao Tome ve Principe; Senegal; Sierra Leone; Solomon Adaları; Somali; Sudan; Tanzanya; Timor-Leste; Togo; Tuvalu; Uganda; Vanuatu; Yemen; Zambiya

İnsani gelişimin ölçümü

Tablo 10 için bir sunuş

Eğer gelişimin daha insanca bir yüz taşıması gerekiyorsa, bu durumda ekonomik gelişmelerin ölçütleri, insani alandaki gelişmeleri ölçecek araçlara da gerek duyacaktır.

UNICEF'in görüşüne göre, çocukların refah düzeyini ve bu düzeydeki değişimleri ölçmede, üzerinde anlaşmaya varılmış bir yöntem olarak gereksinim vardır.

Beş yaş altı ölüm hızı (5YAÖH) tablo 10'da (bir sonraki sayfaya bakınız) böyle gelişimin temel göstergesi olarak kullanılmaktadır.

5YAÖH çeşitli avantajlara sahip bir göstergedir. Bir kere okullaşma düzeyi kişi başına alınan kalori miktarı ya da her bin kişiye düşen doktor sayısı –ki, bunların her biri, bir amaca yönelik araçtır.– gibi kalkınma sürecinin (girdisi) niteliğinde olan verileri değil, doğrudan doğruya bir sürecin sonucunu, nihai ürününü ölçmektedir.

İkinci olarak 5YAÖH'nın çok çeşitli girdilerin sonucu olduğu bilinmektedir. Annelerin sağlıklı beslenme olanakları ve sağlık bilgileri; ana çocuk sağlığı hizmetlerinin (doğum öncesi bakım dahil) yeterliliği; ailenin gelir ve beslenme durumları; içme suyu ve güvenilir sanitasyon hizmetleri ve nihayet, çocuğun yaşadığı ortamın sağlık göstergeleri açısından genel durumu gibi.

Üçüncüsü 5YAÖH, ortalama rakamların yaratacağı yanılgılara, örneğin kişi başına GSMH rakamından daha az olarak tanır. Çünkü insan yapımı bir terazide zenginlerin yoksullara göre bin kat daha varlıklı olması mümkünken, doğanın kirli terazisinde bin kat daha fazla yaşama şansına sahip olması mümkün değildir. Bir başka deyişle, varlıklı bir azınlığın, verimli bir ülkenin 5YAÖH'nı kendi başına belirleyebilmesi çok daha güçtür. Bu nedenle, 5YAÖH, çocukların (ve bir bütün olarak da toplumun) sağlık alanındaki durumu yansıtmada kusursuz olmasa bile daha doğru bir işlev görür.

Sonuçta 5YAÖH, UNICEF tarafından, bir ülkedeki çocukların durumunu değerlendirmede en önemli gösterge olarak benimsenmiştir.

Rapordaki istatistik eklerini ülkeleri kişi başına GUG rakamlarına göre aşağıdan yukarıya değil de, 5YAÖH'na göre yukarıdan aşağıya doğru sıralamasının nedeni de budur.

5YAÖH'nın hangi hızla aşağı çekilebildiği, yıllık ortalama düşüş hızı (YODH) hesaplanarak ölçülebilir. Değişimin mutlak rakamlarının karşılaştırılmasından farklı olarak YODH, 5YAÖH'nin en düşük sınırlarına yaklaşmanın giderek güçleşeceğini gösterir. Örneğin, 5YAÖH'da düşük düzeylere gelindikçe aynı mutlak azalmanın bu kez yüzde olarak daha büyük bir rakamı temsil edeceği açıktır. Bu nedenle, söz gelimi 10 puanlık bir azalma, eğer bir azalma esasen daha düşük bir 5YAÖH düzeyinde gerçekleşmişse, daha hızlı bir ilerlemeye işaret eder. (5YAÖH'da 100'den 90'a 10 puanlık bir azalma, %10'luk düşüş anlamına gelir; oysa %20'den 10'a 10 puanlık bir azalma, yüzde 50 oranında düşüş demektir.)

O halde GSHM büyüme hızlarıyla bir bütün- lük içinde kullanıldığında, 5YAÖH ve buna ilişkin düşüş hızı, bir ülkenin ya da bölgenin herhangi bir zaman kesiti içinde insani gereksinimlerinden en önemli bazılarının karşılanması yolunda ne kadar ilerleme kaydettiğini gösterir.

Tablo 10'da görüldüğü gibi 5YAÖH'nın yıllık düşüş hızı ile kişi başına GSMH'nın yıllık artış hızı arasında sabit bir ilişki bulunmamaktadır. Bu tür karşılaştırmalar, asıl ekonomik gelişme ile toplumsal gelişimin karşılıklı oranlarını belirleyen politikaların, önceliklerin ve diğer et- menlerin vurgulanmasına katkıda bulunacaktır.

Son olarak aynı tablo, tek tek her ülke için geçerli doğurganlık hızını ve bu orandaki yıllık ortalama düşüş hızını da vermektedir. 5YAÖH'da önemli düşüşler gerçekleştirebilen ülkenin aynı zamanda doğurganlık oranlarında önemli ölçüde aşağı indirebildikleri, bu tabloda görülmektedir.

TABLO 10. İLERLEME HIZI

Ülkeler ve Bölgeler	5 yaş altı ölü sıralama-sındaki yeri	5 yaş altı ölüm hızı			ortalama yıllık düşüş hızı (%)		1990'dan bu yana düşüş hızı (%)	Kişi başına GSYH yıllık ortalama artış hızı %		Toplam doğurganlık hızı			Ortalama yıllık düşüş hızı (%)	
		1960	1990	2003	1960-90	1990-2003		1960-90	1990-2003	1960	1990	2003	1960-90	1990-2003
Afganistan	4	360	260	257	1.1	0.1	1	0.1x	-	7.7	7.1	6.8	0.3	0.4
Arnavutluk	115	151	45	21	4.0	5.9	53	-	5.1	5.9	3.0	2.3	2.3	2.2
Cezayir	76	280	69	41	4.7	4.0	41	2.4	0.6	7.3	4.7	2.8	1.5	4.3
Andorra	158	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angola	3	345	260	260	0.9	0.0	0	-	0.4	6.4	7.2	7.2	-0.4	0.0
Antigua ve Barbuda	143	-	-	12	-	-	-	-	1.5	-	-	-	-	-
Arjantin	120	72	28	20	3.1	2.6	29	0.6	1.1	3.1	2.9	2.4	0.2	1.6
Ermenistan	94	-	60	33	-	4.6	45	-	2.8	4.5	2.4	1.1	2.1	6.5
Avustralya	162	24	10	6	2.9	3.9	40	2.0	2.5	3.3	1.9	1.7	1.8	0.9
Avusturya	170	43	9	5	5.2	4.5	44	3.3	1.8	2.7	1.5	1.3	2.0	1.2
Azerbaycan	51	-	105	91	-	1.1	13	-	1.4x	5.5	2.8	2.1	2.3	2.4
Bahamalar	138	68	29	14	2.8	5.6	52	1.2	0.2x	4.4	2.6	2.3	1.8	1.0
Bahreyn	133	160	19	15	7.1	1.8	21	-	1.5x	7.1	3.8	2.6	2.1	3.2
Bangladeş	62	248	144	69	1.8	5.7	52	0.2	3.1	6.8	4.6	3.4	1.3	2.5
Barbados	142	90	16	13	5.8	1.6	19	3.0	1.4	4.5	1.7	1.5	3.2	1.0
Belarus	130	47	17	17	3.4	0.0	0	-	0.8	2.7	1.9	1.2	1.2	3.8
Belçika	170	35	9	5	4.5	4.5	44	3.0	1.8	2.6	1.6	1.7	1.6	-0.5
Belize	79	104	49	39	2.5	1.8	20	3.2	2.3x	6.5	4.5	3.1	1.2	3.1
Benin	25	296	185	154	1.6	1.4	17	0.4	2.2	6.9	6.7	5.6	0.1	1.5
Bhutan	55	300	166	85	2.0	5.1	49	-	3.7	5.9	5.8	5.0	0.1	1.2
Bolivya	65	255	120	66	2.5	4.6	45	-0.3	1.0	6.7	4.9	3.8	1.0	2.1
Bosna Hersek	130	160	22	17	6.6	2.0	23	-	15.4x	4.0	1.7	1.3	2.9	2.2
Botswana	43	173	58	112	3.6	-5.1	-93	8.7	2.2	6.7	4.8	3.7	1.1	2.2
Brezilya	90	177	60	35	3.6	4.1	42	3.6	1.2	6.2	2.8	2.2	2.6	2.0
Brunei Darussalam	162	87	11	6	6.9	4.7	45	-1.8x	-0.7x	6.9	3.2	2.5	2.6	2.1
Bulgaristan	133	70	16	15	4.9	0.5	6	-	0.6	2.2	1.7	1.1	0.9	3.6
Burkina Faso	8	315	210	207	1.4	0.1	1	1.1	1.7	6.7	7.3	6.7	-0.3	0.7
Burundi	15	250	190	190	0.9	0.0	0	2.0	-3.6	6.8	6.8	6.8	0.0	0.0
Kamboçya	28	-	115	140	-	-1.5	-22	-	3.4x	6.3	5.6	4.7	0.4	1.5
Kamerun	21	255	139	166	2.0	-1.4	-19	2.5	0.2	5.8	5.9	4.6	-0.1	2.1
Kanada	162	33	9	6	4.3	3.1	33	2.3x	2.2	3.8	1.7	1.5	2.7	1.0
Yeşil Burun	90	-	60	35	-	4.1	42	-	3.4	7.0	5.2	3.3	1.0	3.8
Orta Afrika Cumhuriyeti	18	327	180	180	2.0	0.0	0	-0.6	-0.4	5.6	5.6	4.9	0.0	1.1
Çad	12	-	203	200	-	0.1	1	-1.2	-0.1	6.0	6.7	6.6	-0.4	0.1
Şili	150	155	19	9	7.0	5.7	53	1.2	4.1	5.3	2.6	2.3	2.4	1.0
Çin	87	225	49	37	5.1	2.2	24	5.5	8.5	5.7	2.2	1.8	3.2	1.7
Kolombiya	115	125	36	21	4.1	4.1	42	2.3	0.4	6.8	3.1	2.6	2.6	1.5
Komoros	59	265	120	73	2.6	3.8	39	-	-1.3	6.8	6.2	4.8	0.3	2.1
Kongo	44	220	110	108	2.3	0.1	2	2.8	-1.4	5.9	6.3	6.3	-0.2	0.0
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	9	302	205	205	1.3	0.0	0	-1.4	-6.4	6.2	6.7	6.7	-0.3	0.0
Cook Adaları	115	-	32	21	-	3.2	34	-	-	-	-	-	-	-
Kosta Rika	149	123	17	10	6.6	4.1	41	1.6	2.6	7.2	3.2	2.3	2.7	2.8
Fildişi Sahili	14	290	157	192	2.0	-1.5	-22	1.0	-0.4	7.2	6.5	4.7	0.3	2.7
Hırvatistan	158	98	13	7	6.7	4.8	46	-	2.4	2.3	1.7	1.7	1.0	0.0
Küba	153	54	13	8	4.7	3.7	38	-	3.5x	4.2	1.7	1.6	3.0	0.5
Kıbrıs	170	36	12	5	3.7	6.7	58	6.2x	3.2	3.5	2.4	1.9	1.3	1.9
Çek Cumhuriyeti	183	25	11	4	2.7	7.8	64	-	1.5	2.3	1.8	1.2	0.8	3.4
Danimarka	183	25	9	4	3.4	6.2	56	2.1	2.0	2.6	1.6	1.8	1.6	-1.0
Cibuti	31	289	175	138	1.7	1.8	21	-	-3.3	7.8	6.3	5.6	0.7	1.0
Dominik	138	-	23	14	-	3.8	39	-	1.2	-	-	-	-	-
Dominik Cumhuriyeti	90	149	65	35	2.8	4.8	46	3.0	4.0	7.4	3.4	2.7	2.6	1.9
Ekvador	102	178	57	27	3.8	5.7	53	2.0	0.1	6.7	3.8	2.7	1.9	2.8
Mısır	79	278	104	39	3.3	7.5	63	3.5	2.5	7.0	4.4	3.3	1.5	2.4
El Salvador	88	191	60	36	3.9	3.9	40	-0.4	2.1	6.8	3.7	2.9	2.0	2.0
Ekvator Ginesi	27	316	206	146	1.4	2.6	29	-	20.9	5.5	5.9	5.9	-0.2	0.0
Eritre	55	-	147	85	-	4.2	42	-	1.3x	6.9	6.2	5.4	0.4	1.2
Estonya	150	52	17	9	3.7	4.9	47	-	2.7	2.0	1.9	1.2	0.2	3.8
Etiyopya	20	269	204	169	0.9	1.4	17	-	1.9	6.9	6.9	6.1	0.0	1.0
Fiji	120	97	31	20	3.8	3.4	35	1.9	1.5	6.4	3.4	2.9	2.1	1.3

	5 yaş altı ölü sıralama- sındaki yeri	5 yaş altı ölüm hızı			ortalama yıllık düşüş hızı (%)		1990'dan bu yana düşüş hızı (%)	Kişi başına GSYH yıllık ortalama artış hızı %		Toplam doğurganlık hızı			Ortalama yıllık düşüş hızı (%)	
		1960	1990	2003	1960-90	1990-2003		1960-90	1990-2003	1960	1990	2003	1960-90	1990-2003
Finlandiya	170	28	7	5	4.6	2.6	29	3.4	2.5	2.7	1.7	1.7	1.5	0.0
Fransa	170	34	9	5	4.4	4.5	44	2.9	1.5	2.8	1.8	1.9	1.5	-0.5
Gabon	51	-	92	91	-	0.1	1	3.1	-0.2	4.1	5.4	3.9	-0.9	2.7
Gambia	37	364	154	123	2.9	1.7	20	1.1x	0.1	6.4	5.9	4.7	0.3	1.9
Gürcistan	75	-	47	45	-	0.3	4	3.9x	-2.7	2.9	2.1	1.4	1.1	3.4
Almanya	170	40	9	5	5.0	4.5	44	2.2x	1.2	2.4	1.4	1.4	1.8	0.0
Gana	48	215	125	95	1.8	2.1	24	-1.4	2.1	6.9	5.7	4.1	0.6	2.7
Yunanistan	170	64	11	5	5.9	6.1	55	3.5	2.4	2.2	1.5	1.3	1.3	1.2
Grenada	110	-	37	23	-	3.7	38	-	2.3	-	-	-	-	-
Guatemala	74	202	82	47	3.0	4.3	43	1.4	1.1	6.9	5.6	4.4	0.7	2.0
Gine	23	380	240	160	1.5	3.1	33	-	1.7	7.0	6.6	5.8	0.2	1.1
Gine-Bissau	10	-	253	204	-	1.7	19	-0.2x	-2.5	5.8	7.1	7.1	-0.7	0.0
Guyana	62	126	90	69	1.1	2.0	23	-0.1	3.6	6.5	2.6	2.3	3.1	1.0
Haiti	39	253	150	118	1.7	1.8	21	0.1	-2.8	6.3	5.4	3.9	0.5	2.7
Papalık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Honduras	76	204	59	41	4.1	2.8	31	1.2	0.2	7.5	5.1	3.7	1.3	2.7
Macaristan	153	57	16	8	4.2	5.3	50	3.9	2.6	2.0	1.8	1.2	0.4	3.4
İzlanda	183	22	5	4	4.9	1.7	20	3.6	2.1	4.0	2.2	1.9	2.0	1.2
Hindistan	54	242	123	87	2.3	2.7	29	1.7	4.0	5.9	4.0	3.0	1.3	2.4
Endonezya	76	216	91	41	2.9	6.1	55	4.3	2.0	5.5	3.3	2.3	1.7	3.0
İran İslam Cumhuriyeti	79	281	72	39	4.5	4.7	46	-3.5x	2.4	7.0	5.0	2.3	1.1	6.5
Irak	35	171	50	125	4.1	-7.0	-150	-1.1	-	7.2	5.9	4.7	0.7	1.9
İrlanda	162	36	9	6	4.6	3.1	33	3.1	6.6	3.8	2.1	1.9	2.0	0.8
İsrail	162	39	12	6	3.9	5.3	50	3.1	1.5	3.9	3.0	2.7	0.9	0.9
İtalya	183	50	10	4	5.4	7.0	60	3.3	1.5	2.4	1.3	1.2	2.0	0.7
Jamaika	120	74	20	20	4.4	0.0	0	0.1	0.0	5.4	2.8	2.3	2.2	1.6
Japonya	183	40	6	4	6.3	3.1	33	4.8	1.0	2.0	1.6	1.3	0.7	1.7
Ürdün	99	139	40	28	4.2	2.7	30	2.5x	0.9	7.7	5.4	3.5	1.2	3.6
Kazakistan	59	-	63	73	-	-1.1	-16	-	0.4	4.5	2.7	1.9	1.7	2.9
Kenya	37	205	97	123	2.5	-1.8	-27	2.3	-0.6	8.0	6.1	3.9	0.9	3.7
Kiribati	65	-	88	66	-	2.2	25	-5.3x	2.7	-	-	-	-	-
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti	72	120	55	55	2.6	0.0	0	-	-	4.4	2.4	2.0	2.0	1.5
Kore Cumhuriyeti	170	127	9	5	8.8	4.5	44	6.3	4.6	6.0	1.6	1.4	4.4	1.1
Kuveyt	150	128	16	9	6.9	4.4	44	-6.2x	-1.7x	7.3	3.6	2.6	2.4	2.7
Kırgızistan	65	-	80	68	-	1.3	15	-	-2.5	5.1	3.7	2.6	1.1	2.9
Lao Halk Demokratik Cumhuriyeti	51	235	163	91	1.2	4.5	44	-	3.7	6.2	6.1	4.7	0.1	2.2
Litvanya	143	44	18	12	3.0	3.1	33	4.0x	1.1	1.9	1.9	1.1	0.0	4.6
Lübnan	96	85	37	31	2.8	1.4	16	-	2.9	6.3	3.1	2.2	2.4	2.9
Lesotho	57	203	120	84	1.8	2.7	30	4.4	2.4	5.8	5.0	3.8	0.5	2.3
Liberya	5	288	235	235	0.7	0.0	0	-1.9	5.3	6.7	6.9	6.8	-0.1	0.1
Libya	132	270	42	16	6.2	7.4	62	1.1x	-	7.1	4.9	3.0	1.2	4.1
Liechtenstein	146	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Litvanya	146	70	14	11	5.4	1.9	21	-	0.6	2.5	1.9	1.3	0.9	3.2
Lüksemburg	170	41	9	5	5.1	4.5	44	2.6	3.6	2.3	1.6	1.7	1.2	-0.5
Madagaskar	33	186	168	126	0.3	2.2	25	-1.3	-0.9	6.9	6.3	5.6	0.3	1.0
Malawi	19	361	241	178	1.3	2.3	26	1.5	1.0	6.9	7.0	6.1	0.0	1.1
Malezya	158	105	21	7	5.4	8.5	67	4.1	3.4	6.8	3.8	2.9	1.9	2.3
Maldivler	61	300	115	72	3.2	3.6	37	-	4.5x	7.0	6.4	5.3	0.3	1.6
Mali	7	500	250	220	2.3	1.0	12	0.0x	2.4	7.1	7.0	7.0	0.0	0.0
Malta	162	42	14	6	3.7	6.5	57	7.1	3.6x	3.4	2.0	1.8	1.8	0.9
Marshall Adaları	71	-	92	61	-	3.2	34	-	-2.7	-	-	-	-	-
Moritanya	16	310	183	183	1.8	0.0	0	0.8	2.2	6.5	6.2	5.8	0.2	0.6
Mauritius	127	92	25	18	4.3	2.5	28	2.9x	4.0	5.8	2.2	1.9	3.2	1.2
Meksika	99	134	46	28	3.6	3.8	39	2.4	1.4	6.9	3.4	2.5	2.4	2.6
Mikronezya (Federal Devlet)	110	-	31	23	-	2.3	26	-	-1.4	7.0	5.0	3.8	1.1	2.3
Moldova Cumhuriyeti	95	88	37	32	2.9	1.1	14	-	-5.7	3.3	2.4	1.4	1.1	4.5
Monako	183	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

TABLO 10. İLERLEME HIZI

	5 yaş altı ölü sıralama-sındaki yeri	5 yaş altı ölüm hızı			ortalama yıllık düşüş hızı (%)		1990'dan bu yana düşüş hızı (%)	Kişi başına GSYH yıllık ortalama artış hızı		Toplam doğurganlık hızı			Ortalama yıllık düşüş hızı (%)	
		1960	1990	2003	1960-90	1990-2003		1960-90	1990-2003	1960	1990	2003	1960-90	1990-2003
Moğolistan	65	-	104	68	-	3.3	35	-	0.4	6.0	4.1	2.4	1.3	4.5
Fas	79	211	85	39	3.0	6.0	54	2.3	1.0	7.2	4.0	2.7	2.0	3.3
Mozambik	24	313	235	158	1.0	3.1	33	-	4.6	6.5	6.3	5.6	0.1	1.0
Myanmar	45	252	130	107	2.2	1.5	18	1.4	5.7x	6.0	4.0	2.8	1.4	3.0
Namibya	65	168	86	65	2.2	2.2	24	-	0.9	6.2	5.8	4.5	0.2	2.1
Nauru	97	-	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nepal	58	315	145	82	2.6	4.4	43	0.8	2.1	5.9	5.1	4.2	0.5	1.6
Hollanda	170	22	8	5	3.4	3.6	38	2.4	2.1	3.1	1.6	1.7	2.2	-0.5
Yeni Zelanda	162	26	11	6	2.9	4.7	45	1.1	2.1	4.0	2.1	2.0	2.1	0.4
Nikaragua	85	193	68	38	3.5	4.5	44	-1.5	1.5	7.3	4.9	3.7	1.3	2.3
Nijer	2	354	320	262	0.3	1.5	18	-2.2	-0.7	7.9	8.1	8.0	-0.1	0.1
Nijerya	13	290	235	198	0.7	1.3	16	0.4	0.0	6.9	6.5	5.4	0.2	1.5
Niue	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Norveç	183	23	9	4	3.1	6.2	56	3.5	2.8	2.9	1.8	1.8	1.6	0.0
İşgal Altındaki Filistin Toprakları	106	-	40	24	-	3.9	40	-	-6.0x	7.7	6.4	5.5	0.6	1.3
Umman	143	280	30	12	7.4	7.0	60	7.6	0.9x	7.2	6.7	4.9	0.2	2.6
Pakistan	46	227	130	103	1.9	1.8	21	2.9	1.1	6.3	6.0	5.0	0.2	1.5
Palau	99	-	34	28	-	1.5	18	-	-0.3x	-	-	-	-	-
Panama	106	88	34	24	3.2	2.7	29	1.8	2.3	5.9	3.0	2.7	2.3	0.9
Papua Yeni Gine	49	214	101	93	2.5	0.6	8	0.9	0.2	6.3	5.1	4.0	0.7	2.0
Paraguay	98	90	37	29	3.0	1.9	22	3.0	-0.6	6.5	4.7	3.8	1.1	1.8
Peru	93	234	80	34	3.6	6.6	58	0.4	2.1	6.9	3.9	2.8	1.9	2.8
Filipinler	88	110	63	36	1.9	4.3	43	1.5	1.2	7.0	4.3	3.1	1.6	2.7
Polonya	158	70	19	7	4.3	7.7	63	-	4.7	3.0	2.0	1.3	1.4	3.6
Portekiz	170	112	15	5	6.7	8.5	67	4.1	2.3	3.1	1.6	1.4	2.2	1.1
Katar	133	140	25	15	5.7	3.9	40	-	-	7.0	4.4	3.2	1.5	2.7
Romanya	120	82	32	20	3.1	3.6	38	2.0x	0.5	2.3	1.9	1.3	0.6	3.2
Rusya Federasyonu	115	64	21	21	3.7	0.0	0	3.8x	-1.5	2.7	1.8	1.1	1.4	4.1
Rwanda	11	206	173	203	0.6	-1.2	-17	1.1	0.7	8.1	6.9	5.7	0.5	1.6
Saint Kitts ve Nevis	113	-	36	22	-	3.8	39	3.7x	3.2	-	-	-	-	-
Saint Lucia	127	-	24	18	-	2.2	25	-	0.2	6.9	3.4	2.3	2.4	3.3
Saint Vincent and the Grenadines	102	-	26	27	-	-0.3	-4	7.1	3.0	7.2	3.0	2.2	2.9	2.6
Samoa	106	210	42	24	5.4	4.3	43	-	3.1x	7.3	4.8	4.1	1.4	1.3
San Marino	170	-	10	5	-	5.3	50	-	-	-	-	-	-	-
Sao Tome ve Principe	39	-	118	118	-	0.0	0	-	-0.2	5.9	5.2	3.9	0.4	2.4
Suudi Arabistan	104	250	44	26	5.8	4.0	41	0.2x	-0.6x	7.2	6.2	4.5	0.5	2.7
Senegal	32	300	148	137	2.4	0.6	7	-0.6	1.4	7.0	6.3	4.9	0.4	2.1
Sırbistan ve Karadağ	138	120	26	14	5.1	4.8	46	-	3.6x	2.7	2.1	1.6	0.8	2.3
Şeyseller	133	-	21	15	-	2.6	29	3.1	2.2	-	-	-	-	-
Sierra Leone	1	390	302	284	0.9	0.5	6	0.6	-5.2	6.2	6.5	6.5	-0.2	0.0
Singapur	192	40	8	3	5.4	7.5	63	6.8	3.5	5.5	1.7	1.3	3.9	2.2
Slovakya	153	40	15	8	3.3	4.8	47	-	2.4	3.1	2.0	1.3	1.5	3.6
Slovenya	183	45	9	4	5.4	6.2	56	-	4.1x	2.4	1.5	1.1	1.6	2.6
Solomon Adaları	113	185	36	22	5.5	3.8	39	2.4x	-2.8	6.4	5.8	4.4	0.3	2.3
Somali	6	-	225	225	-	0.0	0	-1.0	-	7.3	7.3	7.2	0.0	0.1
Güney Afrika	65	-	60	66	-	-0.7	-10	1.3	0.2	6.5	3.6	2.6	2.0	2.7
İspanya	183	57	9	4	6.2	6.2	56	3.2	2.3	2.8	1.4	1.2	2.3	1.3
Sri Lanka	133	133	32	15	4.7	5.8	53	2.8	3.3	5.7	2.6	2.0	2.6	2.2
Sudan	49	208	120	93	1.8	2.0	23	0.2	3.3	6.7	5.5	4.3	0.7	2.1
Surinam	79	-	48	39	-	1.6	19	-0.6x	0.5x	6.6	2.7	2.4	3.0	1.0
Swaziland	26	225	110	153	2.4	-2.5	-39	2.0x	0.2	6.9	6.0	4.5	0.5	2.4
İsveç	192	20	6	3	4.0	5.3	50	2.2	2.0	2.3	2.0	1.6	0.5	1.9
İsviçre	170	27	8	5	4.1	3.6	38	1.6	0.4	2.4	1.5	1.4	1.6	0.6
Suriye Arap Cumhuriyeti	127	200	44	18	5.0	6.9	59	2.9	1.4	7.5	5.4	3.3	1.1	4.1
Tacikistan	39	-	128	118	-	0.6	8	-	-4.5	6.3	4.9	3.0	0.8	4.1
Tanzanya	22	241	163	165	1.3	-0.1	-1	-	1.0	6.8	6.3	5.1	0.3	1.8
Tayland	104	148	40	26	4.4	3.3	35	4.6	2.8	6.4	2.3	1.9	3.4	1.6

	5 yaş altı ölü sıralama-sındaki yeri	5 yaş altı ölüm hızı			ortalama yıllık düşüş hızı (%)		1990'dan bu yana düşüş hızı (%)	Kişi başına GSYH yıllık ortalama artış hızı		Toplam doğurganlık hızı			Ortalama yıllık düşüş hızı (%)	
		1960	1990	2003	1960-90	1990-2003		1960-90	1990-2003	1960	1990	2003	1960-90	1990-2003
Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya	146	177	33	11	5.6	8.5	67	-	-0.5	4.2	2.0	1.9	2.5	0.4
Timor-Leste	36	-	160	124	-	2.0	23	-	-	6.4	5.0	3.8	0.8	2.3
Togo	29	267	152	140	1.9	0.6	8	1.2	-0.7	7.1	6.3	5.3	0.4	1.4
Tonga	126	-	27	19	-	2.7	30	-	2.0	7.3	4.7	3.7	1.5	2.0
Trinidad ve Tobago	120	73	24	20	3.7	1.4	17	1.6	3.0	5.1	2.5	1.6	2.4	3.7
Tunus	106	254	52	24	5.3	5.9	54	3.3x	3.1	7.1	3.6	2.0	2.3	4.9
Türkiye	79	219	78	39	3.4	5.3	50	1.9x	1.3	6.4	3.4	2.4	2.1	2.9
Türkmenistan	47	-	97	102	-	-0.4	-5	-	-1.3	6.4	4.3	2.7	1.3	3.9
Tuvalu	73	-	56	51	-	0.7	9	-	-	-	-	-	-	-
Uganda	29	224	160	140	1.1	1.0	13	-	3.8	6.9	7.1	7.1	-0.1	0.0
Ukrayna	120	53	22	20	2.9	0.7	9	-	-4.7	2.5	1.8	1.2	1.1	3.4
Birleşik Arap Emirlikleri	153	223	14	8	9.2	4.3	43	-4.8x	-2.1x	6.9	4.2	2.8	1.7	3.4
Birleşik Krallık	162	27	10	6	3.3	3.9	40	2.1	2.4	2.7	1.8	1.6	1.4	1.0
ABD	157	30	10	8	3.7	1.7	20	2.2	2.0	3.5	2.0	2.1	1.9	-0.4
Uruguay	138	56	24	14	2.8	4.1	42	0.9	0.9	2.9	2.5	2.3	0.5	0.7
Özbekistan	62	-	79	69	-	1.0	13	-	-0.5	6.7	4.0	2.4	1.7	4.3
Vanuatu	85	225	70	38	3.9	4.7	46	-	-0.3	7.2	4.9	4.1	1.3	1.5
Venezüela	115	75	27	21	3.4	1.9	22	-0.5	-1.5	6.6	3.5	2.7	2.1	2.2
Viet Nam	110	112	53	23	2.5	6.4	57	-	5.9	6.9	3.7	2.3	2.1	4.0
Yemen	42	340	142	113	2.9	1.8	20	-	2.4	8.3	8.1	7.0	0.1	1.2
Zambiya	17	213	180	182	0.6	-0.1	-1	-1.2	-0.9	6.6	6.3	5.6	0.2	1.0
Zimbabve	33	159	80	126	2.3	-3.5	-58	1.1	-0.8x	7.2	5.6	3.9	0.8	3.0

ÖZET GÖSTERGELER

Sahra Güneyi Afrika	278	188	175	1.3	0.6	7	1.1	0.4	6.8	6.3	5.4	0.3	1.3
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	249	81	56	3.7	2.8	31	2.2	2.0	7.1	5.0	3.4	1.2	3.2
Güney Asya	244	129	92	2.1	2.6	29	1.7	3.6	6.0	4.3	3.3	1.1	2.2
Doğu Asya ve Pasifik	208	58	40	4.3	2.9	31	5.3	6.2	5.8	2.5	2.0	2.8	1.9
Latin Amerika ve Karayipler	153	54	32	3.5	4.0	41	2.3	1.3	6.0	3.2	2.5	2.1	2.1
ODA/BDT	112	51	41	2.6	1.7	20	-	-0.5	3.2	2.3	1.6	1.1	3.0
Sanayileşmiş ülkeler	39	10	6	4.5	3.9	40	3.0	1.8	2.8	1.7	1.7	1.7	0.0
Gelişmekte olan ülkeler	224	105	87	2.5	1.4	17	3.0	3.7	6.0	3.6	2.9	1.7	1.8
En az gelişmiş ülkeler	278	181	155	1.4	1.2	14	0.0	1.8	6.7	5.9	5.1	0.4	1.2
Dünya	198	95	80	2.4	1.3	16	3.0	2.1	5.0	3.2	2.7	1.5	1.4

Her bir kategorideki ülkeler 140. sayfada sıralanmaktadır.

GÖSTERGELERLE İLGİLİ TANIMLAR

Beş yaş altı ölüm hızı – Doğumdan itibaren tam 5 yaşına gelinceye kadar olan dönemde ölüm olasılığının 1.000 canlı doğum bazında ifadesi.

1990'dan bu yana düşüş (%) – 5 yaş altı ölümlerde (5YAÖ) 1990'dan 2003'e kadar uzanan dönemde gerçekleşen yüzde azalma. BM'nin 2000 yılındaki bin yıl değerlendirilmesi 5YAÖ'de 1990'dan 2015'e üçte ikilik (%67) azalma hedefini koymuştu. Dolayısıyla buradaki gösterge bu hedefe yönelik mevcut ilerlemeye işaret etmektedir.

Kişi başına GSYH – Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH), yerleşik bütün üreticilerin yarattıkları katma değerler, artı hasılabın değerlendirilmesine dahil edilmeyen üretim vergileri (eksi sübvansiyonlar) olarak hesaplanır. Kişi başına GSYH, gayri safi milli hasılabın yıl ortası nüfusa bölünmesiyle elde edilir. Büyüme, yerel para cinsinden ve sabit fiyatlarla GSYH verileri üzerinden hesaplanır.

Toplam doğurganlık hızı – Her kadının çocuk doğurma çağı sonuna kadar hayatta kalması ve her yaşta da o yaşa özgü cari doğum oranına göre çocuk yapması durumunda kadın başına doğacak toplam çocuk sayısı.

BAŞLICA VERİ KAYNAKLARI

5 yaş altı ölümler – Birleşmiş Milletler Nüfus ve İstatistik Bölümleri ve UNICEF.

Kişi başına GSYH – Dünya Bankası.

Doğurganlık – Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü.

NOTLAR

- Veri yok.
- x Sütun başlığında belirtilen yıllar ya da dönemlerden farklı yıllara ve dönemlere ait olan, standart tanımlara uymayan yada ülkenin yalnızca bir bölümü hakkında bilgi sağlayan veriler.

DİZİN

- A vitamini, 17, 31, 56, 81
- ABD Başkanlığı AIDS Yardımları Acil Durum Planı, 83
- ABD, çocuk yoksulluğu, 27
- ABD Uluslararası Yardım Ajansı (USAID), 60
- açlık, yoksulluğun bir boyutu olarak, 9, 18
- açıtsel miras hukuku, çocuklar üzerindeki etkileri, 24
- Afganistan,
okula dönüş kampanyası, 59
uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55
eğitim, 58-59
yeniden bütünleştirme girişimi, 53
- Afrika, (bkz. Kuzey Afrika ve Orta Doğu; Sahra Güneyi Afrika)
- Agarwal, Bina, 24-25
- Ağır Dış Borç Altındaki Yoksul Ülkeler Girişimi, 29, 30
- ağızdan sıvı tedavisi, 7, 31, 90
- AIDS, Verem ve Sıtmaya Karşı Mücadele Küresel Fonu, 77, 79, 83
- aileler
Binyıl Kalkınma Hedeflerinden biri olarak, 8-9
çocukların ilk savunma hattı olarak, 15, 26
çocukların yaşamındaki rolleri açısından, 5
HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocuklara bakan geniş aile olarak, 78-80
HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocukların bakıcı aileleri olarak, 80
kapasiteleri, 6
mülteci konumundakiler, 45
- akut solunum yolu enfeksiyonları, 10, 17
- ana-babalar, çocuk bakımından birinci derece sorumlu kişiler olarak, 5
- Angola
"barış kuşakları" olarak okullar, 58
eğitim, 58-59
okula dönüş kampanyası, 59
silahlı çatışmalar, 61
UNITA'ya uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55, 57
- Annan, Kofi A., vi, vii, 49
- annesiz/babasız kalanlar
bakılmaları, 80
destekleyici stratejiler, 75-83
HIV/AIDS'in yol açtığı, 4, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 89
silahlı çatışmalar yüzünden, 39
- Anti Personel Mayınların Kullanılmasının, Stoklanmasının, Üretiminin ve Aktarılmasının Yasaklanması Sözleşmesi (1997), 54
- antiretroviraller ve tedavi, 75, 77
- askeri harcamalar, 29, 96, 98
- aşilar,
çocuk yoksulluğu ve erişim, 17
- HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalanların erişimi, 81
- AIDS (see HIV/AIDS)
maliyeti, 96
Sri Lanka da Bölgesel Bağışıklama Günü, 57
- Asya, (Ayrıca bkz.Doğu Asya ve Güney Doğu Asya)
HIV/AIDS açısından durum, 68, 84
- AVSI (Uluslararası Hizmet Gönüllüleri Derneği), 49
- ayrımcılık,
HIV/AIDS bağlantılı, 69-70, 71
öğrenme ve, 26
- az gelişmiş ülkeler,
bu sınıfa giren ülkeler, 140
çocuk yoksulluğu, silahlı çatışmalar ve HIV/AIDS açısından karşılaştırmalar, 10
- bağışıklama (bakınız, aşilar)
- barınak yoksunluğu, 19, 22
- barış eğitimi, 58-59
- Başta Kadınlar ve Çocuklar Olmak Üzere İnsan Kaçakçılığının Önlenmesi, Bastırılması ve Cezalandırılması Protokolü (2000), 91
- Belirli Konvansiyonel Silahlarla ilgili Sözleşmeye ek V. Protokol (1980), 54
- beslenme (tablo), 110-113
AIDS'in etkilediği ailelerde, 72
bir gereksinim olarak, 15
çocuk hakkı olarak, 17
Meksika'daki "Oportunidades" programında, 33
yoksunluğu, 19-20
- Belarus,
HIV/AIDS, 68
HIV'in anneden çocuğa geçmesini önleme programı, 75
- '5'e kadar 3' Girişimi (WHO), 76-77
- bilişsel kapasite ve çocuk yoksulluğu, 18
- Binyıl Bildirgesi, vi
- Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2, 3, 7, 12, 13, 15, 16, 18, 29, 30, 34, 87, 88, 89, 90, 92, 96, 98
çocukluk dönemiyle ilgili sonuçları, 8-9
- Birleşik Krallık
çocuk yoksulluğu, 27
- Birleşmiş Milletler Anayasası, 55-56
- Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi (Eylül 2000), 7 (ayrıca bakınız, Binyıl Kalkınma Hedefleri)
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
Özel Çocuk Oturumu (2002), 2, 7. 89. 98
HIV/AIDS Özel Oturumu (2001), 75
- Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği
Afrika'nın Güneyindeki Kadınlar, Çocuklar ve HIV/AIDS Özel Temsilcisi, 79
Silahlı Çatışma Ortamlarındaki Çocuklar Özel Temsilcisi, 47
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararı 1261, 56
- Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Ortak Programı (UNAIDS), 68, 75, 76
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu (1979), 2
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 59
insan yoksulluğu endeksi, 18
insani kalkınma endeksi, 18
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), 59
- Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Dairesi, 59
- Bolivya, eğitim harcamaları, 30
- Bosna Hersek, cinsel şiddet, 45
- Botswana
eğitim harcamaları, 30
HIV/AIDS, 70, 75, 84
- Brezilya
Bolsa Ecola girişimi, 34
Çocuk ve Ergenler Yasası (1990), 34
görelî yoksunluk, 27
HIV/AIDS, 68, 75, 82
kadınların mülkiyet hakları, 24
- Burundi
çocuk askerlerin yeniden toplumla bütünleştirilmesi, 53
silahlı çatışmalar, 61
- Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi (1924), 2
cinsel ilişki yoluyla geçen enfeksiyonlar, 42-43
cinsel kölelik, 89
çocuk yoksulluğu ve, 17
çocukluğun yitirilmesi ve, 3
silahlı çatışmalar ve, 44
- cinsel sömürü
çocuk yoksulluğu ve, 17, 26, 28
silahlı çatışmalar ve, 42, 44
- cinsel şiddet
HIV/AIDS'le ilgisi, 45, 46
maruz kalan çocuklar, 45-46
- Clinton, William J. , 49
- Clinton Vakfı, 77
- Çad, Darfur krizinin etkisi, 39
- Çin,
beş yaş altı ölümler, 29
'dijital uçurum', 94-95
ekonomik büyümesi, 8,9, 27, 29
yoksunluk oranları, 23
çocuk alış satışı, 25, 90-91
- Çocuk Asker Kullanımını Durdurma Koalisyonu, 47
- çocuk askerler, 41-44 (ayrıca bakınız, silahlı çatışmalar)
- Savaş Karşıtı Gündem açısından, 47, 50, 51-52
- silahlandırılmaları, 39

- Çocuk Esenliği için Uluslararası Birlik, , 2
- çocuk felci, eradikasyonu, 7
- çocuk hakları, 4, 11, 87-89
- HIV/AIDS'in üzerindeki etkileri, 67
- silahlı çatışmalar yüzünden ihlal, 39
- yoksulluk ve, 17, 18, 37
- Çocuk Hakları Bildirgesi (1959), 2
- Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989), 1, 2, 3-7, 25, 43, 55, 87, 88, 89
- Çocukların silahlı çatışmalara katılmalarıyla ilgili Protokol, 2, 39, 43, 47, 51-52
- Çocuk satışı, fuhşu ve pornografisiyle ilgili Protokol, 2, 91
- İsteğe Bağlı Protokoller, 6, 7
- çocuk işçiliği,
- bir biçimi olarak silahlı çatışmalar, 47
- bir biçimi olarak zorla çalıştırma, 34
- çocukluğun yitirilmesi ve, 3
- çocuk yoksulluğu ve, 17, 26
- HIV/AIDS ve, 74
- ortadan kaldırmanın ekonomik yararları, 34
- Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Yasaklanması ve Önlenmesi için Acil Girişim Sözleşmesi (1999), 2, 47
- Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Uluslararası Programı, (ILO), 31, 34
- çocuk katılımı, 34
- Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk satışı, fuhşu ve pornografisi ile ilgili İsteğe Bağlı Protokol, 2, 91
- HIV/AIDS ve, 74
- önleyici bir etken olarak yoksulluk, 17, 18
- çocuk koruma (tablo), 138-139
- çocuk yaşatma,
- Binyıl Kalkınma Hedefi olarak, 8-9
- Çocuk Yaşatma Ortaklığı, 91
- çocuk yoksulluğu
- azaltmaya yönelik stratejiler, 15, 16, 27-35, 96-97
- boyutları, 15, 25, 36, 39
- cinsiyet ayrımcılığı ve, 15, 25
- çocuk hakları ve, 17, 18
- görelî yoksunluk ve, 27
- HIV/AIDS ve, 15, 67, 72, 84
- insan hakları ve, 15, 17-18
- karşılaşılan yoksunluklar, 19, 20-23, 25
- koruyucu sistemlerin çöküşü olarak, 25-27
- kuşaklar arası yoksulluk döngüsü, 11, 15, 87
- OECD ülkelerinde, 28, 35
- ölçümü, 18, 20
- pratik tanımı, 18
- silahlı çatışmalar ve, 15
- tanımı, 16, 18
- yetişkin yoksulluğundan farklılıkları, 16, 18
- çocuklar
- ailenin yaşamlarındaki rolü, 5
- cinsel şiddetin üzerlerindeki etkisi, 45-46
- başış grupları ve hükümetlerin yatırımı, 87
- haklarının gerçekleşmesi, 87, 89-94, 97-98
- HIV/AIDS'in üzerlerindeki etkisi, 67, 69-72
- kişisel hakları, 5
- korunmaları, 6-7, 138-139 (tablo)
- silahlı çatışmalardan, 46-47
- küreselleşmenin ve ekonomik büyümenin yararlanıcıları olarak, 29-30
- oluşum halindeki kapasiteleri, 5
- silahlı çatışmalarda, 41, 44
- ve koruyucu ortamların güçlendirilmesi, 31, 34
- ve sosyal sorumluluk taşıyan politikalar, 87
- yaşam becerileri, bilgileri ve katılımları, 6
- üstlenilen yükümlülükler, 6-7
- Çocuklar için Dünya Zirvesi (1990), 2
- Çocukların Ticari Amaçlı Cinsel Sömürüsüne Karşı Birinci Dünya Kongresi (1996), 90
- Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmeleri Dünya Bildirgesi (1990), 2
- 'Çocuklar için Uygun bir Dünya', 2, 7, 8, 15, 16, 29, 87, 88, 92, 95, 98
- çocukluk dönemi,
- Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer verildiği içeriğiyle, 87
- dünyanın geleceğinin temeli olarak, 1, 98
- HIV/AIDS'in üzerindeki etkisi 10-11, 64-67
- ideali, 1, 11
- koşulları, 4, 6
- silahlı çatışmaların üzerindeki etkisi, 10-11, 41, 44-46
- tanımı, 3
- tanınması, 2
- vizyonu, 11
- yaşama, 7
- yerine getirilmemiş bir söz olarak, 1, 87
- yoksulluğun üzerindeki etkisi, 10-11, 15-27
- yönelik tehlikeler, 9-12
- Çok Boyutlu Barış Destek Operasyonlarına Toplumsal Cinsiyet Perspektifi Katılmasıyla ilgili Namibya Eylem Programı, 52
- damardan ilaç kullanımı ve HIV/AIDS, 68
- Doğu Asya ve Pasifik
- çocuk yaşatma hedefi, 8
- ileri derecede yoksunluk, 21
- ilköğretim hedefi, 8
- ülke sınıflamaları, 140
- Doğu Avrupa (bakınız, Orta ve Doğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu)
- doğum, ilgili komplikasyonlar, 9
- doğum kaydı, 81
- Dominik Cumhuriyeti, DBT 3 aşısına erişim, 36
- duygusal yoksunluk ve çocuk yoksulluğu, 25
- Dünya Bankası
- HIV/AIDS'e karşı mücadele çabaları, 77
- Dünya Gıda Programı, 56, 59
- Dünya Sağlık Örgütü, 75, 76, 91
- Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi (1995), 20
- Düşük gelirli ülkeler yoksunluk oranları, 23
- ECPAT (Çocuk Fuhşuna, Pornografisine ve Cinsel Amaçlı Çocuk Ticaretine Son), 90
- eğitim (tablo), 122-125 (ayrıca bakınız, ilköğretim ve ortaöğretim)
- ailelerin başındaki çocuklar ve, 72
- barış eğitimi, 50, 58-59, 62
- çocuk hakkı olarak, 17
- HIV/AIDS ve, 67, 69, 72, 80
- Irak'ta, 58-59, 60-61
- mayın riski eğitimi, 39, 54
- Meksika'da, 31, 32-33
- olağanüstü durumlarda sürdürülmesi, 59
- Olağanüstü Durumlar Eğitim Ağı, 59
- silahlı çatışmalar ve, 39, 41
- toplumsal cinsiyet açığı, 22
- yoksunluğu, 19-20, 22
- ekonomik büyüme, 8, 18, 27
- yararlanılması, 29-30
- ekonomik göstergeler (tablo), 130-133
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)
- sosyal harcamalar ve çocuk yoksulluğu, 30-31, 35
- üyeleri ülkelerde çocuk yoksulluğu, 27, 28, 96
- Endonezya
- Çocuk katılımı programları, 62
- HIV/AIDS, 68, 84
- Ekvador, kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım, 93
- emzirme, 31, 90
- enformasyon,
- teknoloji ve ekonomik kalkınma, 94
- yoksunluğu, 19, 22
- ergenler ve HIV/AIDS, 74, 81
- Eritre, uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55
- Estonya, HIV/AIDS, 68
- Etiyopya
- çocuk katılımı programları, 34
- HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocuklar, 74
- su yoksunluğu, 20
- uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55
- etnik temelli siyasal çatışmalar, 40
- evlilik yaşı, 26
- evlilikte şiddet, ve mülkiyet, 24
- "Family Health International", 72
- Fildişi Sahili, çocukların silah altına alınmaları, 44
- Finlandiya, çocuk yoksulluğu, 27
- Fox, Vicente, 32
- Gana, eğitim harcamaları, 30
- gebelik, komplikasyonları, 9
- gelir,
- transfer politikaları, 34
- yoksulluğu, 34
- gerçekler ve uzlaştırma komisyonları, 51, 55
- Güney Afrika,
- Gerçekler ve Uzlaştırma Komisyonu, 55
- HIV/AIDS programı
- Güney Asya, 140
- ademi merkezîyetçi topluluk ormancılığı, 24
- ileri derecede yoksunluk, 21, 22
- malnütrisyon, 96
- ülke sınıflamaları, 140
- yetersiz beslenme, 20
- Gürcistan, anneden çocuğa HIV bulaşmasını önleme programı, 77
- gelişmekte olan ülkeler
- borç geri ödemelerinin maliyeti, 29
- çocuk ölümleri, 17
- çocuklar, 18-25

çocuklar arasındaki yoksunluklar, 19, 20, 21, 23
beşeri sermaye yatırımları, 29
silahlı çatışmalar, çocuk yoksulluğu ve HIV/AIDS açısından karşılaştırma, 10
ülkelerin sınıflandırılması, 140
yoksulluk kısır döngüsü, 40

Haiti
HIV/AIDS, 68
uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55, 56

haneler,
başlarında çocuk bulunan, 71-72
geçindirmenin eğitime etkisi, 72

hastalıklar,
dumanla ilgili olanlar, 24
neden olarak temiz içme suyu olmaması, 17, 22, 24

hesap verebilirlik, 54-55

Hırvatistan, cinsel şiddet, 45

HIV/AIDS
anneden çocuğa HIV bulaşmasını önleme programları, 74, 75
antiretroviral tedavi, 75-77
Asya'da, 68
bakıcı kişilerin ölümü ve, 69
başında çocukların bulunduğu aileler ve, 71-72
cinsel şiddet ve, 45-46
çocuk işçiliği ve, 84
çocuk yoksulluğu ve, 15, 67, 72, 84
çocuklar üzerindeki etkileri, 67, 69-72
çocukluğun yitirilmesi, 1, 10-11
damardan uyuşturucu kullanımı ve, 68
Doğu Avrupa'da, 68
"feminizasyonu", 70-71
"genç" yüzü, 84
gerekirdiği girişimler, 67
hastalara bakma yükü, 70-71
etkilenen çocukları ve aileleri bekleyen güçlükler, 73
ilgili Binyıl Kalkınma Hedefi, 8-9
kadınlar arasında, 68, 70-71
kadınların mülkiyet hakları ve, 24
Karayipler'de, 68
Kimsesiz ve Güç Durumda Kalan Çocuklara Küresel Yardım Kampanyası, 81
kimsesiz ve güç durumda kalan çocuklara destek stratejileri, 75-83
koruyucu ortamların çözülmesi ve, 72, 74-75, 84
küresel bir tehdit olarak, 68
Latin Amerika'da, 68
Orta Asya'da, 68
Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da, 68
Prevalansın azaltılması, 75-76
Sahra Güneyi Afrika'da, 1, 11, 24, 67, 68, 70, 73, 84
silahlı çatışmalar ve, 64
yaşam beklentisi ve, 85
yayılmasının önlenmesi, 67
yetişkinler arası prevalansı, 85

yükselen oranlar, 1, 8-9
HIV/AIDS Yüzünden Kimsesiz Kalanlara ve Çocuklara Yönelik Küresel Kampanya, 81

Hindistan
beş yaş altı ölümler, 29
çocuk katılımı programları, 34
ekonomik büyüme, 8, 9, 27, 29
kadınların maddi varlık sahipliği, 24
malnütrisyon riskleri, 36

Honduras, yoksullukla mücadele çabaları, 17

hükümetler
çocuk haklarını yaşama geçirmeleri, 89-98
HIV/AIDS kurbanlarına koruma sağlamaları, 81-82

Hüseyin, Saddam, 60

Irak
eğitim, 58-59, 60-61
mayınlar yüzünden ölümler, 46
okullara devamlılık, 60-61
uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55, 56
ırza tecavüz ve silahlı çatışmalar, 42, 43, 45, 48-49, 53

iç savaş, 40-41
ilaçlı cebinlik, 7, 31

ilköğretim,
ilgili Binyıl Kalkınma Hedefi, 8-9
toplumsal cinsiyet eşitliği, 9
insan hakları, 16
çocuk hakları, 88
ihlalleri, 45
konusu olarak çocuk yoksulluğu, 15

İnsan Hakları Gözlem, 46
insan yoksulluğu endeksi, 18
insani kalkınma endeksi, 18

ishal,
yol açtığı çocuk ölümleri, 7, 10

İsveç, çocuk yoksulluğu, 27

İşgal Altındaki Filistin Toprakları
çocuk katılımı programları, 62
çocukların belediye konseyleri, 62
eğitim, 59
okula dönüş kampanyası, 59

Jebb, Eglantyne, 2, 88

kadınlar (tablo), 134-137), (ayrıca bakınız, kızlar)
bakım yükleri, 71
ilgili Binyıl Kalkınma Hedefi, 8-9
HIV/AIDS vakaları açısından, 68, 70-71
maruz kaldıkları şiddet, 70
mülkiyet haklarından yoksunlukları, 24-25
Savaş Karşısı Gündemdeki yerleri, 50

Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (1977), 43

Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü (Birleşik Krallık), 'Genç Yaşamlar' projesi, 34

Kamboçya, HIV/AIDS, 68

Kanada , çocuk yoksulluğu, 27

kapasite yoksulluğu, 32

kara mayınları, 41
ilgili eğitim, 39, 54
malyeti, 46
Mayın Yasaklama Anlaşması (1997), 54
Savaş Karşısı Gündemdeki (1996) yeri, 50, 54
stoklanması, 46
yol açtığı yaralanmalar, 46
Kara Mayınlarını Yasaklama Uluslararası Kampanyası, 54

Karayipler, bakınız, Latin Amerika ve Karayipler katılım, çocuk hakkı olarak, 17
katılımcı planlama, 30-31, 34
Kazakistan, HIV/AIDS, 68

Kendi ülkelerinde yerlerinden olan kişiler, 10, 45-46, 48-49, 64

Kenya, okul harçlarının kaldırılması, 97

KEWA, 78-79

Khmer HIV/AIDS HDK ittifakı,

Kırgızistan, anneden çocuğa HIV bulaşmasını önleme programı, 75

kırsal alanlar
barınak yoksunluğu, 22
buralarda yaşayan çocukların yoksunlukları, 22-23
su yoksunluğu, 20, 22

kız çocuklar (ayrıca bakınız, kadınlar)
eğitim hakları, 17
kaçırılmaları, 42
Savaş Karşısı Gündem 1996'daki yerleri, 50, 52-54
silahlı çatışmaların üzerlerindeki etkisi, 39, 42-43
su yoksunluğu ve, 22

kızamık, 10, 17

Kolombiya
cinsel şiddet, 45
çocukların askere alınmaları, 44
gayrı safi milli geliri, 23
yoksunluk oranları, 23

Kongo Demokratik Cumhuriyeti
cinsel şiddet, 45
çocukların silah altına alınmaları, 44
HIV/AIDS, 46
yeniden bütünleştirme girişimi, 53

koruma
ilgili çocuk hakları, 17
yoksulluk yüzünden çözülmesi, 25-27

Kosta Rika, sosyal hizmetlere erişim, 29

koruyucu ortam, 6-7, 25, 93-94
ana öğeleri, 6
çocuk kaçakçılığı ve, 90
çocuk yoksulluğu ve, 25-26, 28
çözülmesi ve HIV/AIDS, 72, 74-75, 84
çocuklar için güçlendirilmesi, 31, 34, 57-58
güçlendirmeye yönelik çabalar, 35
oluşturulması, 7
silahlı çatışmalar ve, 39
yasal düzenlemeler ve uygulama, 6

kurumsal bakım, çocukların yalıtılmaları, 26

kuşaklar arası yoksulluk döngüsü, 15, 26

Küba, insani kalkınma, 29

Küresel Çocuk Felci Eradikasyon Kampanyası (1988), 7
küreselleşme, çocuk yoksulluğunu azalmak üzere yararlanılması, 29-30
Latin Amerika ve Karayipler
çocuk yaşatma hedefi, 8
HIV/AIDS, 68, 84
ileri derecede yoksunluklar, 21
ilköğretim hedefi, 8
kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım, 92-93
ülke sınıflamaları, 140
Latin Amerika'da kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım, 92-93
Lesotho, HIV/AIDS, 70
Letonya, HIV/AIDS, 68
Liberya
askere alınan çocuklar, 44
cinsel şiddet, 45
okula dönüş kampanyası, 59
savaş suçları, 55
silahlı çatışmalar, 61
uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55
yeniden bütünleştirme girişimi, 53
Libya, uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55
Madagaskar, çocuk yaşatma programı, 31
maddi varlıklar, ve kadınların sahipliği, 24-25
maddi yoksulluk, 18
maddi yoksunluk, çocuklar üzerindeki etkileri, 18, 25-27
makroekonomik hedefler, 30
makroekonomik istikrar, 29
Malawi
HIV/AIDS prevalansı, 76
okul harçlarının kaldırılması, 97
Malezya
sosyal hizmetlere erişim, 29
medeni haklar, 30
malnütrisyon
çocuk hakları ve, 17
silahlı çatışmalar ve, 64
manevi yoksunluk, 25
Mauritius, sosyal hizmetlere erişim, 29
Meksika
Oportunidades programı, 31, 32-33
mikronütriye yetersizlikleri, çocuk yoksulluğu açısından, 17
Moldova, HIV/AIDS, 68
Monterrey Mutabakatı, 39, 92, 98
Mozambik
KEWA, 78, 79
mülkiyet hakları
çocuklar üzerindeki etkisi, 24
kadınların yoksunluğu, 24-25
mülteci kampları, 39
mülteci ve kendi ülkelerinde yerlerinden olan çocuklar, 10, 45, 48-49, 64
Myanmar
çocukların askere alınması, 44
Namibya, yoksunluk oranları, 23

Nepal, silahlı çatışmaların ortasında kalan okullar, 41
Norveç, çocuk yoksulluğu, 27
Nuh'un Gemisi, 49
okullaşma (bakınız, Eğitim)
okur yazar olmama, 87
çocuk yoksulluğunun boyutu olarak, 18
olağanüstü durum yardımları, 50, 58, 62
ortaöğretim, cinsiyet eşitliği açısından, 9
Orta Doğu ve Kuzey Afrika
HIV/AIDS, 68
ileri derecede yoksunluklar, 21, 22
ülke sınıflamaları, 140
Orta ve Batı Asya,
HIV/AIDS, 68, 69, 84
ileri derecede yoksunluk, 21
Orta ve Doğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu (ODA/BDT),
HIV/AIDS, 68, 69, 84
ilköğretim hedefi, 8
ülkelerin sınıflanması, 140
ölümler
annelerde, 8-9, 70
bebeklerde, 40
beş yaşından küçüklerde, 7, 8-9, 10, 13, 27, 29, 31, 40, 90, 105 (tablo), 1-145 (tablo)
çocuk yoksulluğunun sonucu olarak, 18
gelişmekte olan ülkelerde çocuklar arasında, 8-9, 17
yetişkinlerde, 40
özet göstergeler (tablo), 140
Papua Yeni Gine
eğitim, 59
okula dönüş kampanyası, 59
paydaşlar, çocuk yoksulluğuna karşı mücadelede, 15
Peru
çocuk katılımı programları, 34
DBT3 aşısına erişim, 36
psikososyal destek
HIV/AIDS kurbanlarına yönelik, 81
silahlı çatışma ortamlarındaki çocuklara yönelik, 51
Rusya Federasyonu
Beslan'daki okul rehineri krizi, 41
çocuk dostu okullar, 62
HIV/AIDS, 68
mayın riski eğitimi programı, 62
Rwanda, 13, 50
gacaca yargı sistemi, 55
HIV/AIDS, 46
jenosit, 54-55
savaş suçları, 55
su yoksunluğu, 20
sağlık (tablo), 114-117
sağlık bakım ve hizmetleri
HIV/AIDS hastalarına yönelik, 81

ilgili Binyıl Kalkınma Hedefi, 8-9
ilgili çocuk hakları, 17
ilgili yoksunluklar, 19, 21
Madagaskar'da, 31
Meksika'da, 31, 32-33 19, 22
silahlı çatışmaların etkisi, 40, 41
Sahra Güneyi Afrika, 140
dış borçlar, 96
doğum kayıtları, 81
HIV/AIDS, 1, 10, 24, 67, 68, 70, 73, 84
ileri derecede yoksunluk, 21, 22
su ve sanitasyon hedefleri, 8
su yoksunluğu, 20
ülke sınıflamaları, 140
yaşam beklentisi, 96
yoksullukla mücadele çabaları, 29
yoksullukla mücadele hedefi, 8
sanayileşmiş ülkeler, sınıflanmış ülkeler olarak, 140
sanitasyon
Binyıl Kalkınma Hedefi olarak, 8-9
HIV/AIDS hastalarının erişimi, 81
İlgili yoksunluk, 19, 22
SARS (Şiddetli Akut Solunum Sendromu), 95
savaş (bakınız, silahlı çatışmalar)
Savaş Karşıtı Gündem, 1996 (UNICEF), 47-62 (ayrıca bakınız, silahlı çatışmalar, 1996)
savaş suçları
Anti Savaş Gündemi 1996'daki yeri, 50, 54-55
15 yaşından küçük çocukların suçlanmaları, 51
"Save the Children", 17, 88
seks işçileri, aralarında HIV/AIDS, 68, 74
Senegal
HIV/AIDS, 82
kişi başına gelir, 36
Sırbistan ve Karadağ, çocuk katılımı programları, 34
sıtma,
ilaçlı cebinlik kullanımı, 7, 31
karşı mücadelede güçlükler, 8-9
yol açtığı ölümler, 10
Sierra Leone,
cinsel şiddet, 45
Gerçekler ve Uzlaştırma Komisyonu, 55
silahlı çatışmalar, 61
uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55, 57
silahlı çatışma, vii, 12, 39-65 (ayrıca bakınız, Savaş Karşıtı Gündem)
cinsel şiddet ve, 45-46
çocuk askerlerin rehabilitasyonu ve entegrasyonu, 43, 47, 49, 53
Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocukların silahlı çatışmalara
Katılmalarına ilişkin İsteğe Bağlı Protokol, 2, 43, 47, 52
çocuk işçiliğinin bir biçimi olarak, 47
çocuk yoksulluğu ve, 15, 25-26
çocuklar ve, 41, 44
çocukların korunmaları, 62-63
çocukların olağanüstü durumlardaki katılımı, 62
çocukların silahlandırılmaları ve, 25
çocukluk döneminin yitirilmesi ve, 1, 3, 10

değişen doğası, 39-41
eğitim ve, 41
etkilenen çocukların korunması, 46-47
etkileri, 64
etnik temeli olanlar, 40
gelişmekte olan ülkelerde, 40-41
geride kalan patlayıcı maddeler, 40, 41, 46, 64
katılan kız çocuklar, 42-43
kız çocuklara yönelik özel tehlikeleri, 39
mayınlar ve, 41, 46
mülteci ve yerlerinden olan çocuklar, 45
önlenmesi, 61-62
sağlık hizmetleri ve, 41
sivilere yönelik tehlikeleri, 40
ülkelerinde yerlerinden olanlar ve, 10, 45, 46, 48, 49, 64
yol açtığı psikososyal travma, 41
yiyecek kıtlıkları ve, 44
Silvia, İsveç Kraliçesi, 90-91
Sivil toplum ve koruyucu ortamlar, 6
Somali,
olağanüstü durum yardımları, 58
uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55
yeniden bütünleştirme girişimi, 53
sömürü, kurban olarak çocuklar, 25, 26, 72-73, 90
Sri Lanka, 12
"banış kuşakları" olarak okullar, 58
Stiglitz, Joseph, 96-97
su
erişim, 9, 15, 17, 22, 24, 36, 81
ilgili Binyıl Kalkınma Hedefi, 8-9
yoksunluğu, 19, 20, 22
Sudan
Darfur krizi, 39
cinsel şiddet, 45
eğitim, 59
mülteci kampları, 45
uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55
yeniden bütünleştirme girişimleri, 53
Sudan Halk Kurtuluş Hareketi/Ordusu, 39, 48, 61
suiistimal
çocuk yoksunluğu ve, 17, 26, 28
mağdurları olarak çocuklar, 25, 26
Swaziland,
HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalanların bakımı, 79-80
şiddet
çocuk yoksunluğu ve, 17, 26, 28
Şili, kalkınmaya insan hakları temelli yaklaşım, 92-93
Tanzanya
çocuk işçiliği, 74
eğitim, 97
HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocuklar, 74
Tayland, 68, 75, 82, 84
temel göstergeler (tablo), 106-109
ticari amaçlı seks, 70-71
Togo, yoksunluk oranları, 23

topluluk kaynakları, kadın ve çocukların erişimi, 25
toplumsal cinsiyet ayrımcılığı
ilgili BKH, 8-9
ilgili kalıplar, 17
Kuzey ülkelerinde alınan karşıt önlemler, 31
ve çocuk yoksunluğu, yoksulluğu, 15, 23, 25
ve eğitimdeki açık, 22
ve HIV/AIDS, 71
yoksullukla mücadele programlarının etkililiğini artırma açısından, 31, 34
kuzey ülkelerinde karşıt yasal koruma, 31
bakış açısı, 55
duyarlılığı, 1, 25, 37, 49, 50, 51, 53, 59, 60, 64, 67, 76, 78
topluluk katılımı
çocuk yoksunluğuyla mücadelede, 15
eski çocuk askerlerin toplumla bütünleştirilmelerinde, 52
HIV/AIDS yüzünden kimsesiz ya da güç durumda kalan çocukların desteklenmesinde, 77, 80
Tüm Afrika Kiliseler Konferansı, 77
Uganda
eğitim, 97
'gececi çocuklar', 48-49,
HIV/AIDS 74-75, 82
Tanrının Direniş Ordusu, 44, 48-49
su yoksunluğu, 20
Ukrayna
HIV/AIDS, 68
HIV'in anneden çocuğa bulaşmasını önleme programı, 75
Uluslararası Aile Yılı (1994), 2
Uluslararası Ceza Mahkemesi (1998), 51, 54
Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 74, 91
Uluslararası Çocuk Yılı (1979), 2
UNAIDS, 68, 75, 76
UNICEF
çatışma ve istikrarsızlık ortamlarındaki çocuklara ilişkin temel taahhütleri, 56-57
kuruluşu, 88
okula dönüş kampanyası, 59-61
uyuşturucular, ve HIV/AIDS, 68, 74
verem, 8-9, 78
Viet Nam
çocuk katılımı programları, 34
HIV/AIDS, 68
yoksulluğu azaltma çabaları, 17
yargı sistemleri
çocuklar açısından içerdiği riskler, 26
HIV/AIDS yüzünden kimsesiz kalan çocuklarla ilgili olarak, 81
yaşam beklentisi
HIV/AIDS prevalansının yüksek olduğu ülkelerde, 84, 96
yaşama, çocuk hakkı olarak, 17
yaşamak için seks, 49
yoksulluk (ayrıca bakınız, çocuk yoksunluğu)
çocuğun bakış açısı, 16
çocukluğun yitirilmesi ve, 1,3, 10
gelir açısından, 34

gelirle ölçülmesi, 18
ilgili Binyıl Kalkınma Hedefi, 8-9
kuşaklar arası döngü olarak, 15, 26
maddi açıdan, 18
yetişkinlik döneminde, 15, 16, 18
yoksullukla mücadele programlarında toplumsal cinsiyet perspektifi, 31
Yoksullukla Mücadele Strateji Belgeleri, 16, 17, 30
yoksunluklar (ayrıca bakınız, çocuk yoksunluğu)
barınmada, 19, 22
beslenmede, 19, 20
cinsiyet ayrımcılığı ve, 23, 25
çocuklar açısından pratik tanımları, 19
eğitimde, 19, 20 22
enformasyonda, 19, 22
gelişmekte olan ülkelerdeki çocuklar arasında, 19, 21, 23
görelî anlamda
ileri derecede, 20-23, 25
karşı mücadele stratejileri, 27-29
kırsal alanlarda, 22-23
maddi anlamda, 25, 26, 27
mutlak anlamda, 15, 19
sağlıkta, 19, 22
sanitasyon alanında, 19, 22
suda, 19, 20, 22
Yugoslavya (eski), uygulanan ekonomik yaptırımlar, 55
Zambiya,
Fuhuş yapan çocuklar, 74
HIV/AIDS, 74
Zedillo, Ernesto, 32
Zimbabve, HIV/AIDS, 69, 70
zorla çalıştırma, 34

SÖZLÜK

AIDS: Edinilmiş bağışıklık yetmezliği sendromu

AÇHBÖ: Anneden çocuğa HIV bulaşmasını önleme

AVSI: Uluslararası Hizmet Gönüllüleri Derneği

BKH: Binyıl Kalkınma Hedefleri

ÇGKA: Çok göstergeli kümelem araştırması

GSMG: Gayri Safi Milli Gelir

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

İKE: İnsani kalkınma endeksi

İYE: İnsan yoksulluğu endeksi

NSA: Nüfus (Demografi) ve Sağlık Araştırmaları

HIV: İnsanlarda bağışıklık yetmezliği virüsü

ODA/BDT: Orta ve Doğu Avrupa, Bağımsız Devletler Topluluğu

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

SARS: Şiddetli Akut Solunum Sendromu

SIPRI: Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü

UNAIDS: Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Ortak Programı

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UNFPA: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu

UNITA: Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik

USAID: Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı

YMSR: Yoksullukla Mücadele Strateji Raporları